

**ALMANİYA FEDERAL KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİNİN SEÇİLMİŞ
QƏRARLARI**

BAKI - 2018

alman
 m kdaşlıđı

DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft
f r Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Bu kitab Almaniya Beynəlxalq  m kdaşlıq Cəmiyyətinin (GIZ) maliyyə dəstəyi ilə dərc olunub.

The book is published with financial support of Deutsche Gesellschaft f r Internationale Zusammenarbeit (GIZ).

**“ALMANIYA FEDERAL KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ-
NİN SEÇİLMİŞ QƏRARLARI. “Kamran - U” istehsalat-kom-
mersiya şirkəti. Bakı, 2018, 196 səh.**

MÜNDƏRİCAT

Ön söz.....7

Birinci hissə. PRİNSİPLƏR

§ 1 Qanunların təfsiri

- 1) BVerfGE11, 126.....10
(Nachkonstitutioneller Bestätigungswille / Normanın təsdiqlənməsi, Əsas qanunun qəbulundan sonra qəbul olunmuş)
- 2) BVerfGE40, 88.....13
(Fuhrerschein / Sürücülük hüquqları)

§ 2 Hüquq normalarının təfsirinin FKM tərəfindən yoxlanılması

- 3) BVerfGE18, 85.....15
(Spezifisches Verfassungsrecht / Xüsusi konstitusiya hüququ)
- 4) BVerfGE43, 130.....17
(Flugblatt / Vərəqə)

§ 3 İqtisadi Konstitusiya

- 5) BVerfGE50, 290.....22
(Mitbestimmungsgesetz / Müəssisənin idarə edilməsində işçi həyatının iştirakına dair Qanun)

§ 4 Əsas hüquqlara sahib olmaq bacarığı

- 6) BVerfGE21, 362.....24
(Sozialversicherungsträger / Sosial sığorta təşkilatları)
- 7) BVerfGE128, 226.....27
(Frankfurter Flughafen / Frankfurt-Mayn aeroportu)
- 8) BVerfGE129, 78.....34
(Anwendungserweiterung / Tətbiq sahəsinin genişləndirilməsi)

İkinci hissə. ƏSAS HÜQUQLAR
(Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

§ 5 Ümumi şəxsi qeyri-əmlak hüququ

- 9) BVerfGE101, 361.....**40**
(Caroline v. Monaco / Karolina, Monako şahzadəsi)
- 10) BVerfGE106, 28.....**46**
(Mithoren an Telefon / Telefon danışıqlarının dinlənilməsi)
- 11) BVerfGE112, 304.....**49**
(GPS – Observation / GPS – müşahidə)
- 12) BVerfGE115, 320.....**52**
(Präventive polizeiliche Rasterfahndung / Məlumatların işlənməsinin elektron sistemindən istifadə etməklə cinayətkarların preventiv sisteməlik polis axtarışı)
- 13) BVerfGE120, 274.....**58**
(Heimliche Infiltration – “ONline-Durchsuchung” / Gizli infiltrasiya – “onlayn axtarış”)

§ 6 Ümumi bərabərlik prinsipi

- 14) BVerfGE126, 400.....**61**
(Steuerliche Diskriminierung eingetragener Lebenspartner-schaften / Qeydiyyatda alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin vergi ayır-seçkiliyi)

§ 7 Bərabərlik prinsipinin həyata keçirilməsinin xüsusi halları

- 15) BVerfGE39, 196.....**67**
(Beamtenpension / Dövlət qulluqçularının təqaüdləri)
- 16) BVerfGE39, 334.....**69**
(Extremistenbeschlus/ Ekstremistlərə dair qərar)

§ 8 Dini etiqad azadlığı

- 17) BVerfGE108, 282.....**71**
(Kopftuch / Hicab)

§ 9 Söz azadlığı, çap azadlığı

- 18) BVerfGE114, 339.....**76**
(Stasi-Streit / Ştaziyə dair mübahisə)

- 19) BVerfGE119, 309.....79
(Aufnahmen im Gerichtssaal / Məhkəmə zalında çəkiliş)

§ 10 Məxfi yazışma və poçt məlumatları

- 20) BVerfGE107, 299.....88
(Fernmeldegeheimnis / Telefon məlumatlarının məxfiliyi)
- 21) BVerfGE125, 260.....93
(Vorratsdatenspeicherung / Şəxsi məlumatların ehtiyatda saxlanması)

§ 11 Mülkiyyət hüququ zəmanətləri

- 22) BVerfGE38, 348.....111
(Zweckentfremdung von Wohnraum / Yaşayış sahələrindən təyinatı üzrə istifadə edilməməsi)
- 23) BVerfGE58, 300.....114
(Naauskiesung / Su hövzəsinin dibindən qumun çıxarılması)
- 24) BVerfGE68, 361.....131
(Eigenbedarf I / Şəxsi tələbat I)

Üçüncü hissə. DÖVLƏT STRUKTURUNUN ƏSASLARI

§ 12 Bərabərlik prinsipinin həyata keçirilməsinin xüsusi halları

- 25) BVerfGE17, 306.....137
(Mitfahrzentrale / Nəqliyyat vasitələrindən birgə istifadə sistemi)
- 26) BVerfGE21, 378.....139
(Wehrdiziplin [Doppelbestrafung] / Hərbi intizam [İkili cəza])
- 27) BVerfGE34, 269.....142
(Soraya / Sürəyya)
- 28) BVerfGE111, 307.....146
(EGMR-Würdigung / AİHM qərarlarının tanınması)
- 29) BVerfGE129, 300.....151
(Funf-Prozent-Sperrklausel EuWG / Avropa seçkiləri haqqında Qanunun beşfaizli baryeri)

- 30) 2 BvE2/13 u.a.156
(Drei-Prozent-Sperrklausel EuWG / Avropa seçkiləri haqqında
Qanunun üçfaizli baryeri)

Dördüncü hissə. ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİ VƏ ƏSAS HÜQUQLAR

§ 13 Konkret normonəzarət

- 31) BVerfGE1, 184.....165
(Normenkontrolle I / Normonəzarət I)
- 32) BVerfGE2, 124.....169
(Normenkontrolle II / Normonəzarət II)

§ 14. Qanuni hakimin baxması hüququ

- 33) BVerfGE42, 237.....170
(Vorlagepflicht / İşin ötürülməsi öhdəliyi)

§ 15. Qanunsuz cəza yoxdur

- 34) BverfGE92, 1.....172
(Sitzblockaden II / “Oturaq blokadalar” II)

§ 16. Təkrar ittihamın mümkün olmaması

- 35) BVerfGE23, 191.....177
(Dienstflucht / Hərbi xidmətdən yayınma)
- 36) BVerfGE95, 96.....181
(Mauerschutzen / Almaniyanın daxili sərhədlərinin qorunması
üçün “Atəş açanlar”, Berlin divarları)

ÖN SÖZ

1996-cı ildən etibarən Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyəti (GIZ) MMC Almaniya İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Federal Nazirliyinin (BMZ) sifarişi ilə Azərbaycanda həyata keçirilən hüquq və məhkəmə islahatlarını dəstəkləyir. Bu fəaliyyət ilk öncə vaxtilə Bremen Universitetində yerləşən regional layihə çərçivəsində həyata keçirilmişdir. 2002-ci ildən başlayaraq ikitərəfli və 2009-cu ildən etibarən isə regional layihə çərçivəsində GIZ tərəfindən sahəvi nazirliklərə onların qanunvericilik sahəsində fəaliyyətinə və məhkəmələr, ixtisaslaşmış təşkilatlar və təhsil müəssisələrinə isə islahatlara məruz qalmış qanunların icrası sahəsində dəstək verilmişdir. İlkin dövrdə əsas diqqət xüsusi hüquq sahəsinə yönəldilmişdir. Mülki Məcəllə, Mülki Prosesual Məcəllə kimi mühüm qanunvericilik layihələri və digər qanunlar bu əməkdaşlığın nəticəsidir. Sonralar inzibati hüquq sahəsi də bu sıraya əlavə edilmişdir və 2010-cu ildən artıq Azərbaycanda dövlət orqanlarının fəaliyyətinin daha şəffaf şəkildə həyata keçirilməsini və onların qərarlarının inzibati məhkəmələr tərəfindən yoxlanılmaqla keyfiyyətinin yüksəldilməsini təmin edən müasir inzibati hüquq mövcuddur.

Ölkədə daim siyasi tərəfdaşımız uzunmüddətli, etibarlı əməkdaşlıq etdiyimiz Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi olmuşdur. Müasir hüquq sisteminin qalıt elementlərindən biri kimi konstitusiya məhkəmələri hər bir kontinental avropa hüquq sisteminə mərkəzi yer tutur. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan qanunlarının hər hansı dövlət fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün çərçivə sayılan Azərbaycan

Ön söz

Respublikasının Konstitusiyasına uyğunluğunun təmin edilməsi kimi çox geniş bir vəzifəyə malikdir. Konstitusiya Məhkəməsinin öz vəzifəsini gələcəkdə də icra edə bilməsinə yardım edilməsi baxımından digər ölkələrin konstitusiya məhkəmələrinin qərarlarındakı hüquqi əsaslandırmalar ilə tanışlıq əhəmiyyətli bir yardımçı vasitədir. Bu səbəbdən də biz Almaniya Federal Konstitusiyası Məhkəməsinin bir sıra vacib qərarlarının Azərbaycan dilində nəşr edilməsi ilə bağlı istəyi məmnuniyyətlə həyata keçirdik. Bu nəşr Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərini ruhlandırmaqlı və onlara öz fəaliyyətləri ilə bağlı yeni təkliflər təqdim etməlidir.

Tomas Meyer

Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin (GİZ) „Cənubi Qafqazda Avropa standartlarına hüquqi yaxınlaşmanın dəstəklənməsi” regional proqramının rəhbəri

Birinci hissə

PRİNSİPLƏR

§ 1 Qanunların təfsiri

1) BVerfGE11, 126

(Nachkonstitutioneller Bestätigungswille / Normanın təsdiqlənməsi, Əsas qanunun qəbulundan sonra qəbul olunmuş)

Əsas qanunun qəbulundan əvvəl qüvvədə olan norma Əsas Qanun qəbul edildikdən sonra qanunvericinin iradəsinin məzmununa yalnız o halda daxil edilir, əgər qanunvericinin normanın təsdiqlənməsi haqqında iradəsi obyektiv olaraq qanunun məzmunundan və ya ona dəyişikliklər edildikdən sonra dəyişdirilmiş və dəyişdirilməmiş normaların sıx predmeti qarşılıqlı əlaqəsindən irəli gəlir.

17 may 1960-cı il tarixli İkinci Senatın Qərarı – 2 BvL 11/59, 2 BvL 11/60 –

[...]

ƏSAS

1. Federal Konstitusiya Məhkəməsinin məhkəmə təcrübəsinə əsasən, 24 May 1949-cu il tarixli Əsas Qanunun qüvvəyə minməsindən əvvəl qəbul edilmiş normalar ("Konstitusiyadan əvvəl" adlanan qanunlar ("vorkonstitutionelle Gesetze"), qayda olaraq, Əsas Qanunun 1-ci abzas 1-ci cümlənin 100-cü maddəsinə (baxın BVerfGE2, 124 [128 və daha sonra]; 3, 45 [48]; 4, 331 [341]; 10, 129 [131]) əsasən yoxlamaya məruz qalmır.

Federal Konstitusiya Məhkəməsinin 17 yanvar 1957-ci il tarixli qərarına əsasən, Qanunvericinin Əsas qanun qüvvəyə mindikdən sonra "öz iradəsinin məzmununa daxil edilmiş" konstitusiyadan əvvəl qəbul olunmuş normalar bu prinsipdə istisna təşkil edir (BVerfGE6, 55 [65], 7, 282, 290], 8, 210 [213 və sairə], 9, 39 [46]; 10, 129 [132]; 10, 185 [191]).

Bu qərarın əsaslığı qismən şübhə altına qoyulmuşdur.

[...]

Bəzi müəlliflər hesab edirlər ki, qəbul edilmiş qanunda ifadə olunmayanda belə məhkəmə qanunvericinin iradəsini nəzərə almışdır. Lakin bu nöqteyi-nəzər 17 yanvar 1957-ci il tarixli qərarla əks olunmayıb. Bu da Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən qanunların şərh edilməsi məqsəd və metodlarına dair qəbul edilmiş əsas prinsiplərə zidd olacaqdı.

"Subyektiv" nəzəriyyə qanunvericinin = hüququn müəllifinin tarixi iradəsindən, tarixi əlaqələrindəki motivlərdən irəli gəlir, məhkəmə praktikasında və doktrinasında daha çox tanınma əldə edən "obyektiv" nəzəriyyə isə predmetin şərh kimi qanunun özünə, qanunvericinin qanuna uyğun olaraq iradəsinə aiddir.

"Dövlət qanunvericiliklə məşğul olan şəxslər adından danışmır, yalnız qanunun öz sözü ilə danışır. Qanunverici iradəsi qanunun iradəsi ilə üst-üstə düşür" (Radbrux, Hüquq fəlsəfəsi, 4. nəşr., 1950, 210 s. və s).

Təfsirin bu məqsədinə müvafiq normanın hərfindən (qrammatik təfsir), qarşılıqlı əlaqələr sistemindən (sistemli təfsir), onun məqsədindən (teleoloji təfsir), eləcə də normayaradıcı sənədlər və normanın qəbul edilmə tarixindən (tarixi təfsir) irəli gələn təfsirə xidmət edir.

Qanunvericiliyin obyektiv iradəsini müəyyən etmək üçün bütün bu təfsir metodlarına yol verilir. Onlar istisna etmir, əksinə bir-birini tamamlayırlar. Bu, normaların obyektiv məzmununu müəyyən etməyə imkan verdikləri ölçüdə qanunvericilik aktları layihələrinin istifadə edilməsinə də aiddir. Lakin qeyd olan "normanın tərtibi üzrə ön materialları, onu təfsir etmək üçün, əsasən, əlavə aydınlaşdırmaq üçün ehtiyatla istifadə olunmalıdır" (Mülki işlər üzrə İmperiya Ali Məhkəmənin qərarları (RGZ) 128, 111). Onlar qanunların obyektiv məzmunu ilə fərdi qanunvericilik oxuları çərçivəsində mövcud fikirlərin eyniləşdirilməsinə gətirməməlidirlər [...]. Qanunvericinin iradəsi yalnız normanın özündə kifayət qədər dəqiq ifadə verdiyi dərəcədə şərh edilməklə nəzərə alınmalıdır (bax: məsələn BGH L/M № 3 o § 133 ITY).

Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi, 21 may 1952-ci il tarixli qərarı ilə (BVerfGE1, 299 [312]) qeyd etdi ki, qanunun normasını şərh etmək üçün, qanunla ifadə edilən qanunverici iradəsi, qanunun hərfi və qarşılıqlı məna əlaqələrindən irəli gələn formada həlledicidir; və hüquq normasının tərtib tarixi yalnız "qeyd edilmiş prinsiplərə uyğun olaraq təfsirin düzgünlüyünü təsdiq edir və ya yalnız qeyd edilmiş prinsiplərə əsasən aradan qaldırıla bilməyən şübhələri aradan qaldırır". 15 dekabr 1959-cu il tarixli qərarında (BVerfGE10, 234 [244]) məhkəmə bu prinsipləri yenidən təsdiq etmişdir.

2. "Qanunvericinin iradəsi" – qanunda obyektivləşdirilmiş iradədir.

Konstitusiyadan əvvəl qəbul edilmiş norma konstitusiyadan sonra qəbul edilmiş qanunvericinin iradəsinə ("nachkonstitutioneller Wille") əgər qanunvericinin normanın təsdiqlənməsi haqqında iradəsi obyektiv olaraq qanunun məzmunundan və ya ona dəyişikliklər edildikdən sonra dəyişdirilmiş və dəyişdirilməmiş normaların sıx predmeti qarşılıqlı əlaqəsindən irəli gəlir. Qanunvericilik prosesindəki iştirakçıların motiv və fikirləri, qanunda əks etdirilmədiyi halda həlledici deyildir.

Bu səbəbdən dəyişikliklər etmədən və ya ləğv etmədən konstitusiyadan öncə olan normanın nəzərə alınmaması (mövcudluğunu fərz etmə) qanunverici tərəfindən onun qüvvədə olmasının təsdiqi deyil. Bundan başqa, qanunverici tərəfindən konstitusiyaya öncə olan qanununun bəzi müddəalarını dəyişdirən qanunun qalan müddəalarının təsdiqlənməsinin və yoxlanılmasının sübutu deyildir.

Qanunverici tərəfindən ayrı-ayrı müddəalarının dəyişdirilməsi qanuna konstitusiyaya sonrası statusu verir, çünki qanunverici bu yolla dəyişilməmiş hissənin Əsas qanunun müddəalarına uyğunluğunu təsdiqləyir və bu mövqə həqiqətə uyğun deyil. Xüsusilə həcmli qanunlara gəldikdə, qanunverici qanuna ayrı-ayrı dəyişikliklər edərkən bütün qanunun konstitusiyaya uyğunluğunun yoxlanılması və təsdiqlənməsi haqqında saxta fərziyyəyə yol verilməməlidir.

Üstəlik, konstitusiyadan əvvəl qəbul edilmiş normaya konstitusiyaya sonrası statusu vermək üçün qanunverici qanunda təsdiq olmaq

üçün iradəsini ifadə etməlidir. Bu, məsələn, əvvəlki mövcud norma yeni bir qanun kimi təqdim olunduqda və ya yeni (konstitusiyadan sonra) normada köhnə normaya istinad edildiyi zaman, ya da Əsas qanunun qəbulundan sonra qanunverici tərəfindən hüququn bir sahəsi köklü şəkildə dəyişdirilir və dəyişdirilmiş normanın əvvəllər qüvvədə olan norma ilə sıx predmeti əlaqəsi aydın şəkildə göstərir ki, qanunverici əvvəl qüvvədə olan normanı müvafiq yoxlama olmadan qəbul edə bilməz.

2) BVerfGE40, 88

(Fuhrerschein / Sürücülük hüquqları)

1. Konstitusiya qanunlarından başqa adi qanunların təfsiri və tətbiqi xüsusi məhkəmələrin səlahiyyətinə daxildir. Federal Konstitusiya Məhkəməsi, öz növbəsində, konstitusiyaya əsaslanan qanunun təfsirinin ona məcburi qüvvənin verilməsi ilə miqyas və məhdudiyətlərini müəyyən edir.

2. Əgər Federal Konstitusiya Məhkəməsi "konstitusiya təfsiri" çərçivəsində normanın müəyyən bir təfsirinin Əsas Qanunla uyğunsuzluğunu qeyd edirsə, başqa bir məhkəmə bu təfsiri Əsas Qanunun müddəalarına uyğunlaşdıra bilməz.

[...]

İkinci Senatın 10 iyun 1975-ci il tarixli qərarı

– 2 BvR1018/74 –

ƏSAS

[...]

B.

[...]

I.

[...]

2. [...] Federal Konstitusiya Məhkəməsi müəyyən etdi ki, daimi yaşayış yeri (mənzil) olan və orada yalnız tətıl vaxtı olmayan vətəndaş qeyd olan müddət üçün ona göndərilən korrespondensiyanın qəbul edilməsi üçün heç bir tədbir görməməlidir. Bundan əlavə,

Birinci hissə. Prinsiplər

vətəndaş, öz statusunun bərpasına ümid edə bilər, əgər onun olmadığı müddətdə vətəndaşın adına poçtda qoyulan zaman verilmiş hesab edilən cərimə edilməsi barədə (və ya cərimə barədə xəbərdarlıq) məhkəmə əmri gələrsə, adresat sənədin ona şəxsən təqdim edilmədiyini bilmədiyi üçün şikayətin son müddətini ötürəcəkdir.

[...]

3. Torpaq məhkəməsi 2 yanvar 1974-cü il tarixli Qərb Berlin Ali Məhkəməsinin qərarına istinadən [...] Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin məhkəmə təcrübəsində hazırlanmış prinsiplərdən ilk apellyasiya şikayəti üzrə ədalət hüququnu bərpa etmək mümkünsüz olduğunu düşünərək, əsas qanuna zidd olaraq, bu məhkəmə təcrübənin fəaliyyət məhdudiyətlərini və məcburi qüvvəsini lazımı qədər qiymətləndirmir.

§ 31 FTKM Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarları ilə qanunun istismarı məsələsini qaldırarkən məhkəmələri birləşdirir. Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi qanunun hər hansı müddəasın əhəmiyyətsiz və qüvvədə olduğunu bəyan edərsə, bu məsələ ilə bağlı qərar 2-ci abzas § 31 FTKM-ə əsasən ümumi məcburi qüvvəyə malik olacaqdır. Ancaq digər hallarda, Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarları 1-ci abzas § 31 FTKM-ə əsasən konkret məsələdən kənara çıxaraq preyardisial əhəmiyyət daşıyır bu mənada ki, məhkəmələr bütün digər məsələlərdə konstitusiyanın təfsiri zaman məhkəmə tərəfindən qərarın nəticəvi və əsaslandırma hissəsində göstərilmiş nəticələri nəzərə almalıdır (BVerfGE 19, 377 [391 və s]; 20, 56 [87]; 24, 289 [297]).

§ 31 FTKM, Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin Əsas qanunun baş təfsirçi və təminatçısının funksiyası ilə tələb olunan dərəcədə məhkəmə qərarlarının məcburi qüvvəsini tanıyır. Məcburi qüvvəyə qərarın müvafiq olaraq Əsas qanunun təfsiri və tətbiqi ilə əlaqəli hissələr malikdir. Adi qanunları təfsir edən şərhələrə tətbiq edilmir. Sadə qanunların təfsiri və tətbiqi xüsusi məhkəmələrin səlahiyyətindədir. Onlardan fərqli olaraq Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi məcburi qüvvə ilə konstitusiyaya hüquqdan irəli gələn

§ 2 Hüquq normalarının təfsirinin FKM tərəfindən yoxlanılması

qanunların təfsiri və miqyasını müəyyən edir. Əgər Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi "konstitusiyaya təfsiri" çərçivəsində mümkün olan normanın müəyyən bir təfsirin Əsas Qanun ilə uyğunsuzluğunu qeyd edərsə, başqa bir məhkəmə bu təfsiri Əsas Qanunun müddəalarına uyğunlaşdırma bilməz. Əksinə, 1-ci abzas § 31 FTKM-ə əsasən Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarı konstitusiyaya və hüquqi məsələlər üzrə məcburi instansiya kimi normanın Əsas Qanunun müddəalarına zidd olan digər bütün məhkəmələr üçün məcburi qüvvəyə malikdir. 1-ci abzas § 31 FTKM-nin müddələrinin məqsədi baxımından digər məhkəmələrə fərq etmir Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi normanı bütövlükdə əhəmiyyətsiz saydı yoxsa yalnız müvafiq təfsir əsasında alınan müəyyən bir "norma variantını".
[...]

§ 2 Hüquq normalarının təfsirinin FKM tərəfindən yoxlanılması

3) BVerfGE18, 85

(Spezifisches Verfassungsrecht / Xüsusi konstitusiyaya hüququ)

1. Federal Konstitusiyaya Məhkəmə tərəfindən məhkəmə qərarlarının yoxlama həddi haqqında.

[...]

Birinci Senatın 10 iyun 1964-cü il tarixli qərarı

– 1 BvR37/63 –

[...]

ƏSASLAR

[...]

B.

[...]

II.

[...]

3. Bu baxımdan, Federal Patent Məhkəməsi tərəfindən tətbiq olunan qanunun müddəaları Əsas Qanunun 14-cü maddəsinin müddəalarına zidd olmadıqda, ərizəçinin konstitusiya şikayətində göstərdiyi əsas pozuntunun əsaslandırılmasına nəzər salmalı olur, yəni Federal Patent Məhkəməsi tərəfindən mülkiyyətin əsas (konstitusiya) hüququnu pozan qanunun müddələrinin təfsir və tətbiqini həyata keçirməli olur.

a) Hüquq, xüsusilə də ümumi müddəalar təfsir və tətbiq olunduqda, məhkəmələr Əsas Qanunun əsas dəyər prinsiplərini nəzərə almalıdırlar. Məhkəmə bu qaydalara əməl etmirsə, dövlət hakimiyyətinin daşıyıcısı olaraq nəzərə alınmayan əsas hüquqlara dair müddəaları pozur; onun qərarı qəbul edilmiş konstitusiya şikayəti əsasında Federal Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən ləğv edilir (BVerfGE7, 198 [207], 12, 113 [124], 13, 318 [325]).

Digər tərəfdən Federal Konstitusiya Məhkəməsi, kassasiya instansiyası məhkəmələri kimi, məhkəmə qərarlarının məhdudiyətsiz bir şəkildə yoxlanılması ancaq yanlış qərarlar itirən tərəfin əsas hüquqlarına təsir edə biləcəyi təqdirdə həyata keçirərdi, bu isə Konstitusiya şikayətinin mahiyyəti və Federal Konstitusiya Məhkəməsinin xüsusi vəzifəsi ilə ziddiyyət təşkil edərdi. Məhkəmə prosesinin təşkili, məsələn vəziyyətinin müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi, qanun təfsiri və onun müddələrinin konkret məsələ çərçivəsində tətbiqi məhkəmə səlahiyyətlərinə aid olan müstəsna səlahiyyətlərdir və Federal Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən növbəti yoxlanışa tabe olmur; yalnız xüsusi konstitusiya qanununu pozduqda, Federal Konstitusiya Məhkəməsi məsələyə qəbul edilmiş konstitusiya şikayəti üzrə baxa bilər (bax BVerfGE1, 418 [420]). Lakin hər hansı bir qərar qanunun müddələrinə uyğun olaraq obyektiv səhv olduqda xüsusi konstitusiya hüququ pozulmuş hesab edilmir; səhv əsas hüquqlara riayət edilməməsindən ibarət olmalıdır.

Buna baxmayaraq, Federal Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən müdaxilənin mümkünlüyünü dəqiq müəyyən etmək həmişə mümkün deyil; konkret məsələnin xüsusi hallarını nəzərə almağa imkan

verən məhkəmə qərarı üçün bir fürsət olmalıdır. Ümumiyyətlə demək olar ki, hüququn adi normaların tətbiq olunmasında hüquqi qiymətləndirmənin cari prosesləri Federal Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən əsas hüquqlar haqqında prinsip etibarilə səhv anlayışlar xüsusən də onların qoruyucu fəaliyyətinin əsas sahələrin habelə konkret məsələ üzrə onların maddi hüquq əhəmiyyəti əsasında təfsirdə səhvlər aşkar olunana qədər yoxlanmamalıdır. Əsas hüquqların pozulmasından söhbət getmir, əgər hüquq normasının səlahiyyətli hakim tərəfindən tətbiqi “düzgünlüyü” (adi mənada “predmetə uyğunluğu” və ya “ədalətə”) mübahisəli olan nəticəyə gətirib çıxardı, xüsusən, hakim tərəfindən ümumi müddəalara uyğun olaraq keçirilən tərəflərin əks maraqlarının qiymətləndirilməsi məhkəmə qiymətləndirmənin aparılması zamanı bu və ya digər tərəfinin maraqlarına az və ya çox əhəmiyyət verdiyi təqdirdə mübahisəli ola bilər.

b) Federal Konstitusiya Məhkəməsi mübahisəli qərarın bu mənada əsas hüquqları pozduğunu müəyyən etmiş.

[...]

4) BVerfGE43, 130 (Flugblatt / Vərəqə)

1. Cinayət Məcəlləsinin § 186, 187 əsasən hökmün əsasını təşkil edən siyasi bəyanatlardan birinin məzmununu müəyyən edərkən, bu bəyanatın məzmununun müəyyənləşdirildiyi vasitələr və qiymətləndirmələr Əsas Qanunun 1-ci abzas 5-ci maddəsinin müddəası ilə uyğun olmalıdır.

2. Məhkumluq halında hüquqların məhdudlaşdırılmasının əhəmiyyətliliyi nəzərə alınmaqla, bu məsələ Əsas Qanunun müddəalarına uyğunluğu tam yoxlanmalıdır.

Birinci Senatın 7 dekabr 1976-cı il qərarı
— 1 BvR460/72 —

ƏSASLAR

A.

I.

[...]

2. Şikayətçi siyasi böhtan yaymaqla ittiham olunub (Cinayət Məcəlləsinin §186, 187). Rayon məhkəməsi onu prokurorluğun tələbi ilə - onun ifadə etdiyi faktların əslində doğru olduğu barədə əsaslandırmaqla bəraət qazandırdı. Prosesə xüsusi ittihamçı qismində buraxılan U. tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayəti üzrə işə baxılanda, torpaq məhkəməsi prokurorluğun tələbinə zidd olaraq, bəraət hökmünü ləğv etdi və iddiaçını 2000 alman markı məbləğində cərimə etdi. Eyni zamanda, məhkəmə xüsusi ittihamçı üçün qərarın nəticəvi hissəsini şikayətçinin hesabına üç qəzetdə dərc etdirmək hüququnu tanıyıb. Torpaq Məhkəməsi, xüsusi ittihamçının xidmət etdiyi müəssisə yalnız alman kəndlilərinin yerləşdirilməsi ilə deyil, həm də təsərrüfatlarından polşalı kəndlilərin çıxarılması ilə məşğul olduğunu sübut etdi.

Həmçinin xüsusi ittihamçı bir dəfə polşalıları taxtabiti ilə müqayisə etdiyi sübut olunub.

Bununla yanaşı, şikayətçi, örtülü şəkildə, xüsusi ittihamçıya polşalı sakinlərinin öldürülməsində iştirak etdiyinə dair şübhə ifadə etdi.

Qarşılıqlı əlaqənin bütün iddiaları oxunduğu halda, vərəqənin məzmunu bu kontekstdə şərh edilməlidir.

[...]

B.

Konstitusiyaya şikayəti əsaslıdır.

I.

1. Konstitusiyaya şikayəti cinayət işində ümumi yurisdiksiya məhkəmələrinin qərarlarına verilmişdir. Səlahiyyətli ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrin qərarı olaraq, onlar konstitusiyaya hüquqi yoxlamaya məruz qalmır: prosesin gedişatı, iş vəziyyətinin müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi, qanunun müddəaların konkret işdə təfsiri və onun tətbiqi Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən yoxla-

maya məruz qalmır; yalnız xüsusi konstitusiya hüququn pozduqda Federal Konstitusiya Məhkəməsi qəbul edilmiş konstitusiya şikayətinə əsasən müdaxilə edə bilər (BVerfGE18, 85 [92]). Belə bir pozuntu, məsələn, əsas hüquqların cinayət hüququ və ya cinayət prosessual hüququna təsirinin nəzərə alınmadığını və ya yanlış şəkildə təyin olunmasından ibarət ola bilər. Konstitusiya və hüquqi yoxlama sahəsinin müəyyənləşdirilməsi üçün qeyd olunan hüquqi çərçivəni nəzərə alaraq, müvafiq əsas hüquqların məhdudlaşdırılmasının mühümlüyü əhəmiyyətlidir: cinayət işi ilə bağlı hökm məhkumun əsas hüquqlarının sahəsini nə qədər çox məhdudlaşdırarsa, o qədər çox bu məhdudiyyətin əsaslandırılmasına ciddi tələblər qoymaq lazımdır və Federal Konstitusiya məhkəməsinin səlahiyyəti daha da geniş olmalıdır. (bax BVerfGE42, 143 [148 və s] - DGB (Almaniya Həmkarlar İttifaqları Assosiasiyası).

Hətta bir cərimə tətbiq edilsə belə, bu cür cəza hallarında, cinayət əməlinin törədilməsi üçün sanksiya olaraq, cavabdehin müəyyən bir hərəkətdən çəkinməyə, təkzib verməsinə və ya təzminat ödəməsinə məcbur edən mülki-hüquqi qərarından daha çox əhəmiyyətlidir. Buna əlavə olaraq, konstitusiya şikayəti ilə mübahisəli əsas hüquqlara qarşı qəsd zəruridir: əgər torpaq məhkəməsi "örtülü" faktlar bəyanatını təsis edərək, şikayətçiyə səsləndirmədiyi mülahizəni aid edib, və onu bu səbəbdən cəzalandırıblar, bu əsas hüquqlarla qorunan şəxsin ən vacib sahələrinə təsir edən ciddi müdaxilə ola bilər. Şikayətçinin şəxsi fikir azadlığının məhdudlaşdırılması ilə yanaşı, şikayətlər ümumiyyətlə fikir azadlığına əsas hüququn həyata keçirilməsi üçün əhəmiyyətli mənfi nəticələrə gətirə bilər (bax: BVerfGE42, 143 [156]- xüsusi fikir). Dövlət hakimiyyətinin bu cür hərəkəti, ən azı onun qorxuducu nüfuzuna görə, söz azadlığını, informasiya azadlığını və fikir azadlığını mühüm dərəcədə məhdudlaşdıracaq və bununla fikir azadlığının mahiyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edəcəkdir.

Nəticə etibarilə, bu halda, əsas hüququn əhəmiyyətinə prinsip etibarilə səhv nəzərə, onun qoruyucu sahəsinin fəaliyyətinə əsasən mübahisəli qərarlarda səhvlərin olması məsələsi ilə məhdudlaşdırmaq

olmaz (bax BVerfGE18, 85 [93]). Federal Konstitusiyaya məhkəməsi, əksinə, işin vəziyyətini müəyyənləşdirərkən və qiymətləndirərkən və konstitusiyaya hüququ ilə zəmanət verilmiş fikir azadlığı hüququnu təfsir və tətbiq edərkən bu qərarlar pozuntusu olub-olmadığını müəyyən hallarda yoxlamalıdır.

2. Fikir bildirməklə bağlı hüquq pozuntusu törətdikdə birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən faktların müəyən edilməsinin özü yazılı bəyanatın məzmunu müəyyən edildikdə və mətndən asılı olmayan və ya kifayət qədər aydınlıq gətirməyən ifadənin şərh ediləcəyi təqdirdə belə bir pozuntu ola bilər. Bu halda, "fakt" yalnız məhkəmə işində mövcud olan mətndir. Onun məzmunu təfsir vasitəsilə qurulur. dBəyanatın məqsədi rəy formalaşdırma prosesinə təsir göstərməkdirsə, onda məhkəmə tərəfindən tətbiq olan metod və məhdudiyətlər Əsas Qanunun 1-ci abzas 5-ci maddəsinə uyğun olmalıdır.

Bu mənada, faktiki vəziyyətlərin konstitusiyaya hüquqi yoxlamasına başqa hallarda ixtisaslaşmış məhkəmə tərəfindən artıq müəyyən edilmiş faktiki vəziyyətlər həmişə məcburi uçot olması faktı maneçilik törətmir; bundan əlavə, mətnin təfsiri əsasında çıxarılan, iş materiallarında yerləşən nəticə şifahi məhkəmə iclasının ümumi qəbulunun yeganəliyinə əsaslanmır.

Belə bir nəticə hər zaman təkrarlana bilər və buna görə nəzarət etmək.

II.

Torpaq məhkəməsinin qərarı Əsas qanunun 1-ci abzas 5-ci maddəsinə pozmaqla qəbul edilmişdir, və ona görə də ali torpaq məhkəmənin alt məhkəmənin qərarını yenidən nəzərdən keçirməkdən imtina qərarı Əsas qanunun 1-ci abzas 5-ci maddəsinə ziddiyyət təşkil edir.

1. Şikayətinin vərəqəsində rəy formalaşmasına təsir göstərən və buna imkan yaradan faktlar haqqında iddialar və qiymətləndirici fikirlər var. Fikir azadlığı və ləyaqətin qorunması nisbətinin müəyyən edilməsi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən faktiki şərait

cəmiyyətə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən məsələ ilə bağlı fikirlərin mənəvi mübarizəsinə töhfə haqqındadır (BVerfGE7, 198 [212] — Lüth -; 12, 113 [127] — Schmid-Spiegel -; 24, 278 [282 və s] — Tonjager; 42, 163 [170] — Echternach -). Buna baxmayaraq, torpaq məhkəməsinin qərarında əsas hüququn qərar verilməsində əhəmiyyəti haqqında məsələnin təhlili daxil deyildir. Torpaq məhkəməsi konkret işdə Əsas qanunun 5-ci maddəsinin fəaliyyət sahəsini sadəcə yanlış müəyyən etmədi, o öz qərarında fikir azadlığına dair əsas hüququ nəzərə almayıb.

2. İttihamedici hökmün əsasında olan faktların təsbiti sübut edir ki, torpaq məhkəməsi öz nəticəsində Əsas qanunun 5-ci maddəsinə nəzərə almayıb.

Beləliklə, torpaq məhkəməsi şikayətinin gizli iddiası ilə ehtimal edirdi ki, bu vərəqədə birbaşa ifadə edilən və xüsusi ittihamçının keçmişinə təsir göstərməyən faktlar "özü-özündə məntiqli deyil": SS və polis tərəfindən həyata keçirilən ictimai güllələmələr haqqında məlumatlar, Şikayətinin şikayətə etiraz etməsinə baxmayaraq, "ləğv edilən" polşaların artan sayı, fəvqəladə vəziyyətdə "yatırmaq üçün tədbirlər" və polşalı ziyalıların məhv edilməsi yalnız faktları özlərinə ifadə edir. Məhz bu hal bu nəticənin əsasını təşkil edən vərəqənin təfsirinə səbəb oldu.

Bu başlanğıc nöqtəsi əsassızdır.

[...]

a) Torpaq məhkəməsi ləyaqətin effektiv müdafiə məqsədləri üçün "geniş təfsir" tələb olunur; beləliklə, şikayətinin özünə aid olduğu faktın gizli ifadəsini qəbul etdiyindən şübhə doğuranda ən azı tanınma prinsipi ilə idarə olunur. Belə sərhədlər Əsas qanunun 5-ci maddəsi ilə uyğun gəlmir, çünki yalnız fikir azadlığını məhdudlaşdıran şərəfin qorunmasını nəzərdə tutur, lakin fikir azadlığının konstitusiyaya və hüquqi çərçivəsini nəzərə almır. Eyni zamanda, əlbəttə ki, şərəfin qorunmasının konstitusiyaya və hüquqi cəhətini qiymətləndirməmək olmaz.

Lakin eyni şəkildə fikir azadlığına dair diqqət və əsas hüquq

Birinci hissə. Prinsiplər

tələb edir; xüsusilə də vərəqə cəmiyyətə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən bir məsələdə mənəvi mübarizə fikirlərinə bir töhfə olduğundan, şərəf və ləyaqət azadlığı hüququ ilə məhdudlaşır (BVerfG aaO).

Beləliklə, şərəfin qorunmasına yalnız istinad sənədi Əsas Qanunun 5-ci maddəsinə əsasən yolverilməzdir.

§ 3 İqtisadi Konstitusiya

5) BVerfGE50, 290

(Mitbestimmungsgesetz / Müəssisənin idarə edilməsində işçi həyətinin iştirakına dair Qanun)

4 May 1976-cı il tarixli müəssisənin idarə edilməsində işçi həyətinin iştirakına dair Qanuna əsasən işçilərin müəssisə idarə edilməsində geniş iştirakı bu Qanunun istismarından təsirlənən cəmiyyətlərin, iştirakçıların (səhmdarlar) və sahibkar koalisiyaların əsas hüquqlarına uyğun gəlir.

Birinci Senatın 1 mart 1979-cu il tarixli Qərarı

– 1 BvR532/77, 1 BvR533/77, 1 BvR419/78, 1 BvL 21/78 –

[...]

ƏSASLAR

[...]

B.

[...]

II.

[...]

1. Birinci hissəsində əsasən klassik əsas hüquqlarla məhdudlaşdıran Əsas qanun müəyyən bir iqtisadi qaydanın birbaşa möhkəmləndirilmə və ya zəmanətini verməmişdir. Veymar Konstitusiyasından fərqli olaraq (151-ci maddə və sairə) o həmçinin iqtisadi həyatın təşkili üçün xüsusi konstitusiya və hüquqi prinsipləri müəyyən etmir. Əksinə, Əsas Qanun qanunvericiyə Əsas qanunda nəzərdə tutulmuş

ümumi demokratik səlahiyyətlər çərçivəsində fəaliyyət göstərən, ona əlavə səlahiyyətlər verilməsinə ehtiyac olmadan, onun strukturunu müəyyən etmək imkanı verir. Qanunvericinin bu vəzifəsi, əsas hüquqların təmin edilməsi kimi, demokratik konstitusiyanın ayrılmaz bir hissəsidir, əsas hüquqların təfsiri əsas şəxsi hüquqlardan daha çox tələb edilməsi ilə məhdudlaşa bilməz. Bu halda, əsas şəxsi hüquqlara digər kontekstlərdə olduğu kimi eyni məna verilir: tarixi inkişafa və hazırkı məzmununa əsasən, onlar əsasən şəxsi hüquqlardır, insan və vətəndaş hüquqlarıdır, onun predmeti konkret ən həssas insan azadlığın qorunmasıdır. Əsas hüquqların funksiyası obyektiv prinsiplər kimi fəaliyyət qüvvəsinin əsaslı şəkildə gücləndirməkdir (BVerfGE7, 198 [205] - Luth), lakin o ilk mənasına köklənmişdir (məsələn, BVerfGE24 mülkiyyət hüququ baxımından, 367 [389] - qoruyucu bəndlərin tikintisi üzrə Hamburq Qanunu). Buna görə də, onu özəkdən ayırmaq və əsas hüquqların ilk və dəyişməz mənası arxa plana keçilmiş obyektiv norma sistemində çevirmək olmaz. İqtisadi sistemin müəyyənləşdirdiyi qanunların konstitusiyaya uyğunluğu məsələsində bu ayrılmaz qarşılıqlı əlaqələrin əhəmiyyəti var: əsas hüquqlar baxımından, qanunverici iqtisadi sistemin formalaşmasında hörmətlə yanaşılan fərdi vətəndaşın azadlıqlarının qorunmasıdır. Əsas hüquqların fərdi hüquqi məzmununu nəzərə almayan müstəqil obyektivləşməsinə əsaslanan və ya əsas hüquqların məzmunundan daha çox şey təmin edən "əsas hüquqların müdafiəsi və nizamlılığın qarşılıqlı əlaqələri" məsələsini nəzərə almadan "iqtisadi konstitusiyanın institusional əlaqəsinin" məsələsi deyildir. Bu, Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin Əsas Qanunun iqtisadi siyasət baxımından neytral olduğuna dair izahına uyğundur; Qanunverici əsas qanuna, xüsusilə əsas hüquqlara (BVerfGE4, 7 [17 və sonrakı] - İnteraksiya Yardımına haqqında Qanuna) əsasən, onun qənaətinə uyğun hər hansı bir iqtisadi siyasət həyata keçirmək hüququna malikdir. Beləliklə, geniş hərəkət azadlığına malikdir (bax: BVerfGE7, 377 [400] - Əczaxanalar, 25, 1 [19 və sairə] - Unüydən müəssisələri bağlamaq, tikilmə, istismara vermə, köçürmə, genişləndirmək və maliyyələşdirmə haqqında Qanun; 30, 292 [317,

Birinci hissə. Prinsiplər

319] - Neft ehtiyatları). Burada olan konstitusiya quruluşunun nisbi açıqlığının elementi, bir tərəfdən, xüsusilə iqtisadi həyatın xüsusiyyətlərini əks etdirən tarixi dəyişiklikləri nəzərə almaq və digər tərəfdən, konstitusiyanın normallaşma qüvvəsini təhlükə altına qoymamaq üçün vacibdir. Eyni zamanda, qanunvericinin hərəkət azadlığına riayət etməsi konstitusiya hər hansı dəyişiklər olduğu təqdirdə məhz şəxsi əsas hüquqlar ilə təmin edilmiş şəxsi azadlığın azalmasına zəmanət verməlidir, Əsas qanunun konsepsiyasına uyğun olaraq şəxsi əsas hüquqlar olmadan layiqli həyat mümkün olmadığına gətirib çıxarmamalıdır.

Nəticə olaraq, vəzifə fərdi bir vətəndaşın, o cümlədən bilavasitə qanunvericiyə qarşı konstitusiya hüququna malik olduğu azadlıqların qorunması ilə qanunverici üçün ayrılmış iqtisadi və sosial siyasətin əsas azadlığını birləşdirməkdir (BVERFGE7), 377 [400]).

[...]

§ 4 Əsas hüquqlara sahib olmaq bacarığı

6) BVerfGE21, 362

(Sozialversicherungsträger / Sosial sığorta təşkilatları)

1. İctimai hüququn hüquqi şəxsləri, prinsip etibarilə ictimai funksiyaları yerinə yetirərkən əsas hüquqlara malik deyil; buna görə də, onlar hüquqi müdafiənin konstitusiya şikayəti kimi bir vasitəyə əl ata bilmirlər.

[...]

Birinci Senatın 2 may 1967-ci il tarixli Qərarı

– 1 BvR578/63 –

Vestfaliya torpaqlarının sosial sığorta İdarəsinin konstitusiya şikayətinə dair iş üzrə [...]

ƏSASLAR

[...]

B.

[...]

II.

[...]

1. [...]

Şikayətçi [...] vasitəli dövlət idarəçiliyi sahəsindən ictimai hüququn hüquq səlahiyyəti olan bir müəssisədir. Beləliklə, əsas hüquqlara malik olmaq qabiliyyəti Əsas Qanunun 3-cü abzas 19-cu maddəsinin norması ilə müəyyən edilir.

2. a) Əsas Qanunun 3-cü abzas 19-cu maddəsinə uyğun olaraq, o cümlədən milli hüquqi şəxslər, bu cür hüquqlar təbiətinə görə onlara tətbiq olunarsa, əsas hüquqlara malikdirlər.

Bu müddəanın mətni, bütövlükdə bir hüquqi şəxsin əsas hüquqlarına malik olması prinsipi qabiliyyətindən irəli gəlməlidir və sonra hər bir konkret işdə konstitusiya şikayətində pozuntusunun şikayətçiyə təbiətinə görə ayrı bir əsas hüququn tətbiqi mümkün olub-olmadığını yoxlamalıdır. Bu yanaşmanı bütövlükdə Federal Konstitusiya Məhkəməsi şəxsi hüququn milli hüquqi şəxslərin əsas hüquqa malik olma qabiliyyətinin yoxlamasında tətbiq etmişdir və çox hallarda əsas hüquqları, o cümlədən hazırkı şikayətdə göstərilən Əsas qanunun 3-cü abzas 3-cü və 14-cü maddələrindən irəli gələn əsas hüquqları tətbiq olunmuş hesab etmişdir (bax BVerfGE3, 383 [390]; 4, 7 [12 и 17]).

b) Bu yanaşma və onun əsasında əldə edilmiş nəticələr ictimai hüququn milli hüquqi şəxslərinə sadəcə ötürülə bilməz. Əsas qanunun 3-cü abzas 19-cu maddəsində "hüquqi şəxslərdən" bəhs etməsinə baxmayaraq bu, ictimai və özəl hüquqi şəxslərin bərabərləşməsinə nəzərdə tutmur. Əksinə, bu müddəanın məzmununa uyğun olaraq "əsas hüquqların xarakteri" həlledici əhəmiyyətə malikdir, ilk növbədə bu iki qrup arasında əhəmiyyətli bir fərq səbəb olur. Əsas hüquqların dəyər sisteminin əsası fiziki şəxs olaraq fərdi insanın ləyaqət və şəxsi azadlığıdır. Əsas hüquqlar, ilk növbədə, fərdi insanın azadlıq sahəsini hökumətin müdaxiləsindən

qorunmalıdır və eyni zamanda ictimai işlərdə onun fəal iştirakına şərait yaradılmasını təmin etməlidir. Əsas Qanunun 3-cü abzas 19-cu maddəsini bu başlanğıc nöqtəsindən irəli gələrək müddəalarını şərh və tətbiq etmək lazımdır. Hüquqi şəxslərin əsas hüquqların qorunması sahəsinə daxil olmasını yalnız onların yaradılması və fəaliyyəti fiziki şəxslərin azad inkişafının ifadəsi təqdirdə bəraət qazandırırırlar, xüsusilə də hüquqi şəxslərin arxasında olan insanlara münasibətdə "müdaxilə" olduqda bu cür daxil olmanı əsaslandırılmış və ya zəruri saymağa imkan verir.

c) Bununla yanaşı ictimai vəzifələrin yerinə yetirilməsi sahəsində ictimai hüququn hüquqi şəxslərinə konstitusiyaya hüquq qabiliyyətini genişləndirmək üçün prinsiplial şübhələr var.

Əsas hüquqlar fərdi vətəndaşın və ictimai hakimiyyətin əlaqələrinə təsir göstərsə, bu, dövlətin özünün əsas daşıyıcı və ya əsas hüquqların istifadəçisi kimi fəaliyyət göstərməsi ilə uyğun deyildir; o, eyni zamanda həm adresat həm əsas hüquq sahibi ola bilməz (bax BVerfGE15, 256 [262]). Bu nöqtəyi-nəzəri dövlət federal və ya regional səviyyədə birbaşa dövlət hakimiyyəti kimi öz institutları vasitəsilə fəaliyyət göstərərkən, və həmçinin öz vəzifələrini müstəqil hüquqi təhsil vasitəsilə yerinə yetirərkən də tətbiq edir.

[...]

4. Konstitusiyaya şikayəti kimi onları müdafiə etmək üçün nəzərdə tutulmuş əsas hüquqlar və hüquqi vasitələr, ictimai vəzifələri yerinə yetirərkən ictimai hüququn hüquqi şəxslərinə tətbiq edilmirsə, istisna qaydalarında hüququn müvafiq subyekti biləvasitə əsas hüquqlarla qorunan həyat sahəsinə aid olduğu təqdirdə başqa qaydalar qüvvədə olmalıdır. Bu səbəbdən, Federal Konstitusiyaya Məhkəməsi, qanuni qabiliyyətlərindən asılı olmayaraq, universitetlər və fakültələr üçün Əsas qanunun birinci cümlə 3-cü abzas 5-ci maddəsi ilə (bax BVerfGE15, 256 [262]) müəyyən edilmiş əsas hüquqlara tətbiq olunan əsas hüquqlara malik olma qabiliyyətini tanımışdır; bu normanın xülasəsi ilk növbədə elm, tədqiqat və tədrislə əmanət olunan institutlara aid olmasını aydınlaşdırır. Bəzi

əsas hüquqların tanınması, eyni zamanda, ictimai hüquq korporasiyasının statusuna malik olan kilsə və digər dini təşkilatlara aiddir.

[...]

7) BVerfGE128, 226

(Frankfurter Flughafen / Frankfurt-Mayn aeroportu)

Federal Konstitusiya Məhkəməsi

— Mətbuat xidməti —

22 fevral 2011-ci il tarixli 18/2011 sayılı çap üçün məlumat.

22 fevral 2011-ci il tarixli qərar.

— 1 BvR699/06 —

Sərbəst toplaşmaq azadlığı Frankfurt-Mayn hava limanı ərazisində də qüvvədə qalır.

I. İşin vəziyyəti

1. Frankfurt-Mayn Hava limanı Fraport Aksiyengezelşaft (Fraport AG) şirkəti tərəfindən istismar olunur.

Bu şirkətin səhmlərinin çoxu ictimaiyyətə məxsusdur və Federal Alman Hessen və Frankfurt am Main arasında bölünür. Hava daşımalarının həyata keçirilməsi üçün zəruri olan müəyyən bir infrastruktura əlavə olaraq, hava limanının kütləvi istifadə və geniş ictimaiyyətə boş vaxt keçirmək üçün tərkibinə daxildir.

2. Şikayətçi xaricilərin özəl aviaşirkətlərin vasitəsi ilə deportasiyasına qarşı yönəldilmiş, “Deportasiya əleyhinə inisiativ qrupunun” üzvüdür. 2003-cü ilin mart ayında inisiativ qrupunun beş digər üzvləri ilə birlikdə, Frankfurt-Mayn hava limanının gediş salonundakı qeydiyyat yerinin yaxınlığında deportasiyaya qarşı vərəqələr payladıqdan sonra, Fraport AG ona münasibətdə "hava limanına

Birinci hissə. Prinsiplər

gəlməyə qadağan" verdiyini bildirərək, hava limanında yenidən "qanunsuz olaraq" olsa, ona qarşı qanunsuz girişlə əlaqədar cinayət işi başlanmasına qarşı ərizə veriləcək. Fraport AG, aeroportda istifadə qaydalarına istinad edərək, şikayətçiyə qeyd etdi ki, görüşlər, reklam və vərəqələrin paylanması razılıq tələb edir və "terminaldakı razılaşdırılmamış nümayişlərin keçirilməsi fasiləsiz istismar prosesinin və təhlükəsizliyi təmin etmək üçün yolverilməzdir".

3. Şikayətçi tərəfindən ümumi yurisdiksiya məhkəmələrinə verilən Frankfurt-mayn aeroportunun ərazisində nümayiş və fikir ifadəsinin qadağan olmasının tanınması haqqında iddia ərizəsi qanunsuzdur, heç bir instansiyada qəbul olunmayıb. Konstitusiyaya şikayətinin köməyi ilə ərizəçi, xüsusilə, onun əsas hüquqlarının pozulmasına – ümumi yurisdiksiya məhkəmələrin qərarları ilə vətəndaş işi üzrə çıxarılan söz azadlığı və sərbəst toplaşmaq hüququnun pozulmasına dair şikayət edəcək.

II. Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarı

Federal Konstitusiyaya Məhkəməsinin Birinci Senatı birə qarşı yeddi səsle qərar çıxardı, vətəndaş işi üzrə çıxarılmış mübahisəli qərarlar, şikayətçinin Əsas qanunun birinci cümlə 1-ci abzas 5-ci maddəsində göstərilən söz azadlığını, həmçinin Əsas qanunun 1-ci abzas 8-ci maddəsində göstərilən sərbəst toplaşmaq hüququnu pozur, və bununla əlaqədar qeyd olunan qərarları ləğv edib.

İşə yenidən baxılması üçün Frankfurt-Mayn sahə məhkəməsinə göndərilib.

III. Qəbul edilmiş qərar əsasında mahiyyəti üzrə aşağıdakı dəlillər dayanır:

1. Fraport AG şikayətçiyə aid əsas hüquqlarla birbaşa əlaqəlidir. Mülki-hüquqi formalarından istifadə dövlət hakimiyyətini Əsas

qanunun 3-cü abzas 1-ci maddəsinə uyğun olaraq əsas hüquqlarla olan bağlılığından azad etmir. Dövlət nəzarəti altında olan qarışıq kapital ilə olan şirkətlər, eləcə də xüsusi hüququn təşkilatı hüquqi formalarında yaranan tam dövlət mülkiyyətində olan müəssisələr, bilavasitə əsas hüquqlara əməl etməklə əlaqəlidir. Əsas Qanunun 3-cü abzas 1-ci maddəsinə uyğun olaraq qanunvericilik, icra hakimiyyəti və məhkəmə hakimiyyəti üçün bilavasitə qüvvədə olan əsas hüquqlar vacibdir. Onlar dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsi üçün müəyyən variantların istifadəsində fərdi sahələrdə qüvvədə olurlar, dövlət hakimiyyətini də geniş və tamamilə birləşdirirlər. Bundan əlavə, Əsas qanunun 3-cü abzas 1-ci maddəsinin normasında elementar fərq var: bir vətəndaş əsaslı azad olsa da, dövlət əsaslı şəkildə bağlıdır. Müvafiq olaraq vətəndaşı öz tərəfindən birbaşa əsas hüquqlarla bağlı deyil, lakin bu hüquqlar sayəsində öz individuallığını açıqlanması üçün məsuliyyət daşıyan azad şəxs kimi dövlət tərəfindən tanınır. Hüquqi normalar sistemi ilə öhdəliyi başlıca nisbətən əsaslı və prinsipial olaraq məhduddur, dövlət isə müxtəlif əsas hüquqlar mövzusunda bir tarazlıq yaradır və bu səbəbdən onların arasında əsas hüquqların dolayı yolla həyata keçirilməsini təmin edir. Buna əks olaraq, dövlət öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün vətəndaşların tapşırığı ilə fəaliyyət göstərir və onlara məlumat verməlidir. Onun hərəkətləri individuallığın həyata keçirilməsinə dair sərbəst subyektiv fikirin ifadəsi deyildir, vətəndaşların müxtəlif fikirlərinə məsafəli hörmət olunmasıdır və müvafiq olaraq konstitusiya ilə təmin olunan əsas hüquqlarla geniş və bilavasitə əlaqəlidir.

Bu bəyanat, dövlət öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün vətəndaş hüququna müraciət etdiyi təqdirdə də tətbiq oluna bilər. Əsas hüquqlarla bilavasitə əlaqə yalnız dövlətin mülkiyyətində olan şirkətlərə deyil, eyni zamanda dövlət nəzarətində olduqları zaman qarışıq kapitalla malik şirkətlərə də aiddir. Bir qayda olaraq, bu səhmlərin yarısından çoxunun dövlətə aid olduğu hallarda tətbiq

olunur. Əsas hüquqlarla bilavasitə əlaqənin səhmdarlar (iştirakçılar) deyil, müvafiq müəssisənin də tanınması özü-özündə onun sərbəst fəaliyyət göstərən biri statusuna müvafiqdir və əsas hüquqlarla effektiv əlaqəni təmin edir, sahibkar və ya sahibkarlar müəssisənin idarəetməsinə korporativ və hüquqi münasibətlər baxımından nə dərəcədə və hansı formada təsir göstərmək və müxtəlif ictimai səhmdarlar(iştirakçılar) olan şirkətlərdə necə müxtəlif ictimai sahibkarların təsir koordinasiyası təmin edilməsini bacarıb-bacarmamağından asılı olmayaraq. Özəl səhmdarların (iştirakçıların) hüquqları heç bir əsassız ziyanla nəticələnmir: onlar dövlət nəzarəti altında olan şirkətlərdə iştirak payın əldə edib-etməmək barədə qərar verməklə, hətta pay nisbətini sonradan dəyişdirildikdə, istədikləri kimi reaksiya vermək hüququna malikdirlər, əksəriyyət nisbətində sadə bir dəyişiklik olanda belə. Əsas hüquqların subyektivi kimi hüquqi statusu, ictimai səhmdarlarla (iştirakçılara) və ya dövlət orqanına münasibətdə, xüsusilə şəxsi mülkiyyət hüququ subyektivi kimi qüvvədədir.

2. Mübahisəli qərarlar şikayətçinin toplaşmaq azadlığı hüququnu pozur.

a) Sərbəst toplaşmaq azadlığının qorunması sahəsi toxunulub.

Sərbəst toplaşmaq azadlığı subyektin əsas hüququnu təmin edir, xüsusilə də hadisənin keçirilmə yeri seçilməkdə müstəqil qərar vermək hüququnu verir. Lakin bu hüquq onlara hər bir yerə giriş hüququnu vermir. Xüsusilə, hər hansı bir şəxsi torpaq sahələrində yığıncaqlar keçirmək olmaz. Eyni zamanda toplaşmaq azadlığı ictimai küçə sahəsi ilə məhdudlaşmır. Əksinə, ictimai şirkət ictimai nəqliyyat hərəkətini açan digər yerlərdə yığıncaqların keçirilməsinə zəmanət verir. Əgər bu gün ictimai küçələrin kommunikasiya funksiyası yeni meydançalar, ticarət mərkəzləri və digər görüş yerləri hesabına tədricən genişlənsə, bu cür obyektlərin işğal etdiyi ərazilərdə sərbəst toplaşmaq azadlığını istisna etmək olmaz,

əsas hüquqlarla bilavasitə əlaqə varsa və ya özəl şəxslər üçüncü şəxslərə dolayı hərəkətdə iştirak edə bilərlərsə. Bu meydançalar ayrı-ayrı yerlərdə və ya infrastruktur obyektləri ilə əlaqəli olub-olmamasından, bağlə və ya açıq havada olub-olmamasından asılı olmayaraq tətbiq olunur. Ümumi ictimai ünsiyyət yerləri, ictimai küçələrə yaxın olduqları halda, toplantıların yalnız açıq və ictimaiyyətə çatdırılmaları üçün istifadə edilə bilər. İstisnalar fərdi girişin idarə olunduğu və yalnız müəyyən, məhdud məqsədlər üçün istifadə edilə biləcəyi yerlərdir. Əlavə olaraq, ictimai küçələrin, yolların və meydanların xaricində yerləşən ictimai bir yerin ictimai forumun modelində ünsiyyət üçün bir yer kimi qiymətləndirilə biləcəyi sualına cavab verilməlidir. Bir çox müxtəlif növ fəaliyyət və tədbirlərin keçirilməsi mümkündür və bu səbəbdən çoxtərəfli və açıq ünsiyyətin məqsədi izlənilir. Şikayətinin planlaşdırdığı yığıncaqlar, toplaşma azadlığı müdafiəsi sahəsinə daxildir, çünki onlar ümumi kommunikativ fəaliyyət olan Frankfurt hava limanının ərazisinə toxunur.

b) Mübahisəli qərarlar toplaşma azadlığı hüququnu pozur.

Prinsipcə, toplaşma haqqında Qanununun müddəaları, Frankfurt Hava Limanının ərazisində, o cümlədən hakimiyyət və polis tərəfindən müdaxilə üçün hüquqi əsas kimi tətbiq olunur. Eyni zamanda, hava limanı operatorunun belə müdaxiləsi, GGU-da (cümlə 1 § 903, § 1004) olan evin (binaların) toxunulmazlığı ilə əlaqədar mülki hüquq qaydalarına əsaslanması, sərbəst toplaşmaq azadlığını Əsas Qanunun 2-ci abzas 8-ci maddəsinin mənası üzrə məhdudlaşdırılma səviyyəsindən aslıdır. Ümumi kommunikasiya yerlərində toplaşmalar Əsas Qanunun 2-ci abzas 8-ci maddəsinin mənasında açıq havada keçirilən toplaşmalardır. Bu zaman fərqi yoxdur, harda ictimaiyyət üçün açıq yerlər yerləşir, təbiətdə və ya qapalı yerlərdə. Belə yerlərdə toplaşmalar ictimai yerlərdə baş verir, yəni məkanda məhdud olmayan ictimai axınlıq içində olması vacibdir.

c) Müdaxilə (məhdudlaşdırma) əsaslandırılmır, çünki qadağan, mülki məhkəmələr tərəfindən təsdiqlənmişdir, qeyri-mütənasibdir. Əsasən, mülki hüquq səlahiyyətləri konstitusiyaya hüquq normaları ilə yaranan səlahiyyətlərin hüdudlarından kənara çıxmaq kimi şərh edilə bilməz. Qeyd olunan normalara uyğun olaraq, yığıncaqların keçirilməsinə qadağa yalnız toplaşmaq azadlığı və onun ekvivalenti ilə bağlı əsas qanuni dəyərlər üçün açıq təhlükəsizlik təhdidi olduğu təqdirdə mümkündür. Bununla yanaşı, bu hava limanında yığıncağın müəyyən bir potensial təhlükə yarada biləcəyi və ya əsas hüquqların digər subyektlərinin hüquqlarını nəzərə ala biləcək xüsusi bir şəkildə nəzərdən keçirilməsinə mane olmur. Eyni zamanda, aeroportun hava hərəkətinin yeri kimi orijinal funksiyasını yerinə yetirərkən normal fəaliyyətinin pozulmasına xüsusi həssaslığı da ictimai küçə ərazisində fəaliyyət göstərərkən baş verməməli olan məhdudlaşdırma tələblərini əsaslandırır. Hava limanını idarə edən şirkət, xüsusilə təhlükəli bir obyektin məkan xüsusiyyətlərini və xüsusi funksional şəraitlərini nəzərə alan konstitusiyaya tələblərinə uyğun hava limanında sərbəst toplaşmaq azadlığını həyata keçirmək üçün şəffaf qaydalar yarada bilər. Bu qaydalar yerli polis orqanlarının və əməliyyat qüvvələrinin suveren hüquqlarına təsir etməməlidir. Verilmiş qadağa, ərizəçinin, məhdud zaman müddətində heç bir xüsusi təhlükə təyin etmədən, aeroportun bütün zonalarında hər hansı bir yığıncaq keçirilməsinə, əgər bu, əvvəlcə istədiyi kimi qərar qəbul edən Fraport AG ilə razılaşdırılmadıqda icazə vermir.

Bu toplaşma azadlığı ilə uyğun gəlmir.

3. Mübahisəli qərarlar həmçinin ərizəçinin söz azadlığını (fikir ifadəsi) pozur.

a) Fikir ifadə azadlığı vətəndaşı onun faktiki olaraq girişi olduğu yerlərdə də təmin edir. Əsas Qanunun 1-ci abzas 8-ci maddəsindən fərqlənərək, fikir ifadəsi yalnız kommunikativ məqsədlər üçün

fəaliyyət göstərən, ictimai ərazilərlə müdafiə sahəsi üzrə məhdudlaşmır. Toplu sərbəst toplaşma azadlığı hüququndan fərqli olaraq, söz azadlığının fərdin haqqı olaraq həyata keçirilməsi, bir qayda olaraq, meydan və məkan üçün xüsusi bir ehtiyacın olmadığını və adətən əlavə yüklərlə əlaqəli ayrı bir axın təşkil etməməsi ilə əlaqədardır. Şəxsi hüquq olaraq, o, vətəndaşa məxsusdur harada yerləşməsindən asılı olmayaraq .

b) Fraport AG-nin əvvəlcədən icazəsi olmadan ərizəçinin hava limanında vərəqələrin yayılmasına imkan verməyən ümumi yurisdiksiya məhkəmələri tərəfindən təsdiqlənmiş qadağa uyğunsuzdur. Söz azadlığını məhdudlaşdıran qanuni məqsədi istehlakçılar üçün siyasət və ictimai müzakirələrdən azad "xoş atmosfer" yaratmaq arzusu ola bilməz. Eyni şəkildə, fikir ifadə edilməsinə maneə olan qadağalar, hava limanının idarə edən şirkət bu fikiri bölüşdürmədiyi, məzmunca pislədiyi və ya müvafiq şirkətə tənqidi fikirləri onun iqtisadi fəaliyyətinə zərər kimi qiymətləndirilməsi səbəbi ilə yolverilməzdir. Fikir ifadə etmək üçün hava limanı sahələrinin istifadəsi yalnız ictimai küçə məkanından istifadə kimi qəbul edilməli və yalnız digər qanuni dəyərləri qorumaq üçün funksional xüsusiyyətləri nəzərə alaraq məhdudlaşdırıla və ya qaydaya salına bilər. Lakin məhdudlaşdırma müvafiq prinsipi uyğun olmalıdır. Bu cür yanaşma hər halda hava limanında vərəqələrin bütövlükdə və dolayısı ilə ictimai yerləri təşkil edən ərazilərdə və bunun üçün icazə almaq üçün lazım olan sənədlərin yayılmasına qadağa qoyulmasını istisna edir. Eyni zamanda, hava limanında rəy bildirmək üçün müəyyən yerlərə, vasitələrə və ya müddətə dair məhdudlaşdırma fəaliyyətin pozulmasının qarşısını almaq üçün prinsipial olaraq istisna edilmir.

Lakin, mübahisəli məhkəmə qərarları bu tələbləri yerinə yetirir.

8) BVerfGE129, 78

(Anwendungserweiterung / Tətbiq sahəsinin genişləndirilməsi)

Federal Konstitusiya Məhkəməsi

- Mətbuat xidməti -

9 sentyabr 2011-ci il tarixli 56/2011 sayılı çap üçün məlumat.

19 iyul 2011-ci il tarixli qərar.

- 1 BvR1916/09 -

Avropa Birliyinin hüquqi şəxslərinin əsas hüquqlarının qorunması və Müəllif Hüququ haqqında Qanunun üzrə yaymaq hüququ (saxta dizayner mebelləri)

Müəlliflik hüququ haqqında Qanuna (UrhG) əsasən, əsərin müəllifi onu yaymaq üçün müstəsna hüquqlara malikdir. Müəlliflik hüququ haqqında Qanununun 1-ci abzas § 17 uyğun olaraq, yaymaq hüququ - ictimaiyyətə təqdim etmək və ya orijinal əsərin və ya surətinin dövriyyəyə daxil etmək hüququdur. Bu norma, o cümlədən informasiya cəmiyyətində müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqların müəyyən aspektlərinin uyğunlaşdırılması haqqında Avropa Parlamentinin Direktivinin və Avropa İttifaqı Şurası № 2001/29/ EC 4-cü maddəsini həyata keçirmək üçün xidmət edir. "Yaymaq" anlayışı bu günə qədər, ümumi rəyə görə, hər hansı hərəkətin köməyi ilə bir işin ictimaiyyətə çatdırılması mənasını verib, bunun üçün mülkiyyətin hər hansı ötürülməsi kifayətdir. Eyni zamanda, Müəllif Hüquqları haqqında Qanununun § 96 qanunsuz olaraq hazırlanmış nüsxələrin istifadəsini qadağan edir. İtaliyada fəaliyyət göstərən İtaliya qanununa əsasən məhdud məsuliyyətli cəmiyyət olan şikayətçi, qeyd olan cəmiyyətə verilən istifadə hüququ üzrə lisenziya əsasında 1965-ci ildə vəfat edən bir memar və mebel dizayneri olan Le Korbuzyenin eskizlərinə görə mebel istehsal edir. Əsas prosesindəki cavabdeh, siqar istehsalçısı, Le Korbuzyenin mebel

nümunələrinin sərgiləndiyi sərgi salonunda siqar otağı hazırladı. Qanunpozucu halların dayandırılması üçün ona qarşı iddia ərizəsi verərək şikayətçi Torpaq Məhkəməsində və Ali Torpaq Məhkəməsində işi qazandı. Federal Ali Məhkəmə, mebel yerləşdirmənin yaymaq və ya istifadə qadağanını pozmadığını iddia edərək, iddianı rədd etdi. O öz qərarında Avropa İttifaqı Məhkəməsinin qərarına əsaslanır, Federal Ali məhkəməsinin müraciəti ilə əlaqədar olaraq paralel məhkəmə baxışında qərara almışdır ki, 2001/29/EC sayılı Direktivin 1-ci abzas 4-cü maddəsinin mənasına görə yayılması yalnız mülkiyyət hüququnun ötürülməsi zamanı baş verir. Buna müvafiq olaraq, Federal Ali Məhkəmə tərəfindən qeyd edildiyi kimi, müəllif hüququ mebellərinin surətləri yalnız istifadə üçün açıq olduqda, paylama hüququ pozulmur. 2001/29 / EC sayılı Direktiv maksimum qorunmanın məcburi qaydasıdır, EC üzvü olan dövlətinin məhkəməsi onun çərçivəsindən çıxmaq hüququna malik deyildir. Şikayətçi hesab edir ki, konstitusiya ilə təmin edilmiş mülkiyyət hüququ pozulmuşdur. Əlavə olaraq, o, Federal Ali Məhkəmə Avropa Məhkəməsinə məmullatların istifadəsinə icazə 2001/29 / EC sayılı Direktivin əhatəsinə daxil olub-olmadığını və direktiv maksimum müdafiəni təmin edirmi, bu məsələ ilə bağlı qərar çıxarmaqdan ötrü qanunla müəyyən edilmiş qaydada işə baxan hakimə qarşı hüququnun pozulmasına qarşı şikayət edəcək. Federal Məhkəmənin Birinci Senatı, konstitusiya şikayətini əsassız olduğu üçün rədd etdi. Ərizəçi, yeri Avropa İttifaqında olan xarici hüquqi şəxs olaraq, əsas Qanun çərçivəsində əsas hüquqlara tabe olmasına baxmayaraq, bu mübahisədə onun konstitusiya hüquqları pozulmayacaqdır.

Qəbul edilmiş qərar əsasında mahiyyəti üzrə aşağıdakı dəlillər dayanır:

1. Federal Ali Məhkəmə Avropa İttifaqı ölkələrində yaşayan xarici hüquqi şəxslərin Əsas Qanunla nəzərdə tutulmuş əsas maddi hüquqlar subyekti ola biləcəyi məsələsinə baxdı və müsbət cavab

verdi. Əsas Qanunun 3-cü abzas 19-cu maddəsinə uyğun olaraq, əsas hüquqlar milli hüquqi şəxslərə də yayılır, əgər bu hüquq onlara öz təbiətinə görə tətbiq oluna bilərsə.

Əsas qanunun mənası ilə "milli" hüquqi şəxslər haqqında deyil, Avropa İttifaqı ölkələrindən olan hüquqi şəxslərdən bəhs edilirsə, bu hüquqi şəxslərə əsas hüquqların qorunması sahəsinin genişləndirilməsi Avropa əsas azadlıqları və milli mənsubiyyət əsasında ayrı-seçkiliyin ümumi qadağan edilməsindən irəli gələn Avropa müqavilələri çərçivəsində qəbul edilmiş öhdəliklərlə uyğun gəlir. Üzv dövlətləri, eləcə də onların hakimiyət orqanları və qurumlarını digər Avropa İttifaqı ölkələrindən olan hüquqi şəxslərə milli hüquqi şəxslərlə bərabər hüquqi qorunmanı təmin etməyə məcbur edirlər. Avropa qanununun normaları Əsas Qanunun 3-cü abzas 19-cu maddəsinin normasını əvəz etmir, Avropa İttifaqının daxili bazarının hüquqlarının digər subyektlərinə əsas hüquqların qorunması sahəsini genişləndirir.

Müdafiə hüququnda bərabərlik üçün bir şərt, ölkənin ərazisi ilə kifayət qədər əlaqə qurur ki, bir qayda olaraq, xarici hüquqi şəxs Almaniyada fəaliyyət göstərən və ixtisaslaşmış məhkəmələrdə iddiaçı və cavabdeh ola bilər.

2. Bundan sonra Federal Konstitusiya Məhkəməsi yoxlamalı idi, necə və nə dərəcədə ixtisaslaşdırılmış məhkəmələr tətbiq olunan tam və ya hissə-hissə Avropa İttifaqı normaları ilə uyğunlaşan alman hüququnu Əsas alman qanununa və Avropa İttifaqı hüquqlarına əsaslanaraq qiymətləndirməlidirlər, və nə dərəcədə Federal Konstitusiya Məhkəməsi, öz növbəsində, Əsas Qanuna əsasən, ixtisaslaşdırılmış məhkəmələr tərəfindən qanunun şərhini yoxlayır. Müəlliflik hüququ qaydalarını şərh edərkən Mülki Məhkəmələr, Avropa İttifaqının qanunvericiliyinin şərh üçün imkan yaradıbsa, Əsas Qanunda nəzərdə tutulmuş mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsi haqqında müddəaları şərh edərkən nəzərə almalıdırlar. Əgər Məhkəmələr Avropa hüquq normaları ilə uyğunluğu birmənalı şəkildə müəyyən

olunmuş hesab edərlərsə, Avropa İttifaqına əvvəlcədən qərar vermək haqqında vəsatətin göndərmədən, bu hal Federal Konstitusiyaya məhkəməsi tərəfindən yoxlanılmalıdır, əlavə olaraq ixtiyari tətbiqi sadə nəzarəti ilə məhdudlaşdırılmayıb. Avropa İttifaqı üzvü olan bir dövlətdə təfsir imkanları yoxdursa, məhkəmələr Avropa İttifaqı qanunvericiliyində nəzərdə tutulan əsas hüquqlarla uyğunluq üçün tətbiq olunan Avropa İttifaqı qanununu yoxlamaq və zərurət yarandıqda Avropa İttifaqı Məhkəməsində əvvəlcədən qərar qəbul etmək prosedurunu başlamalıdırlar. Əsas Qanunun 1-ci abzas 14-cü maddəsində göstərilən kriteriyalara uyğun olaraq, şikayətçinin müəllif hüquqları mebel əşyalarının nüsxələrinin yayılmasını nəzarət etmək üçün mübahisəli qərarla pozulmur. Federal Məhkəmə tərəfindən Avropa İttifaqı Məhkəməsi tərəfindən şərh edilən 2001/29 / EC Direktivi, müəllif hüquqlarının qorunması sahəsində mebel əşyalarının nüsxələrini istifadə etmək üçün adi icazəni daxil etmək azadlığını təmin etmir, konstitusiyaya baxımından etiraz doğurmur. Avropa İttifaqı məhkəməsi paralel məhkəmə prosesində tətbiq üçün mümkün olan məhdudyyətləri açıqlamadı və "yaymaq" anlayışını genişləndirmək hüququnu Avropa İttifaqının qanunvericiliyinə açıq şəkildə buraxdı. Federal Ali Məhkəmə nəzərə almalı idi ki, Avropa İttifaqı Məhkəməsinin qərarının müəllif hüquqları haqqında Qanununun § 17 konstitusiyaya şərhinə görə azadlığını təmin etmir.

3. Mübahisəli qərar şikayətçini qanuna uyğun olaraq müəyyən edilmiş hakimə olan hüququndan məhrum etmir (Əsas Qanunun 101-ci maddəsinin ikinci cümləsi 1-ci abzası).

Avropa İttifaqı Məhkəməsinin məhkəmə təcrübəsinə əsasən, məhkəmə, sorğuya cavab vermədiyi barədə qərar qəbul etmədikdə, Avropa İttifaqı qanununa dair bir sual yaranarsa, yuxarı instansiyanın milli məhkəməsi Avropa İttifaqı Məhkəməsinə müraciət etmək vəzifəsini yerinə yetirməlidir Avropa İttifaqı Məhkəməsi tərəfindən artıq təfsir edilən məsələdir və ya Avropa İttifaqının qanununun

Birinci hissə. Prinsiplər

düzgün tətbiq olunduğuna dair qərar qəbul etdiyinə görə, əsaslı şübhə üçün heç bir əsas yoxdur. Federal Konstitusiya Məhkəməsi bu qaydaların tətbiqi açıqca qəbuledilməz olduğunu yoxlayır. Federal Məhkəmənin qərar qəbul etməsi üçün əhəmiyyətli olan sualları ilə paralel məhkəmə işində Avropa İttifaqı Məhkəməsinə müraciət edərək, bu mübahisədə məhkəməyə müraciət etmək vəzifəsini yerinə yetirmək prinsipcə qəbul edilə bilməz. Mübahisəli qərardan mümkün olan iddia irəli gəlir ki, 2001/29 / EC sayılı Direktivin 1-ci abzas 4-cü maddəsi yaymaq hüququnu tənzimləyən tam uyğunlaşdırılmış müddəadır və Avropa İttifaqı Məhkəməsi direktivdə "yaymaq" anlayışının təfsirini birdəfəlik və hərtərəfli izah edir.

İkinci hissə

ƏSAS HÜQUQLAR
(Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

§ 5 Ümumi şəxsi qeyri-əmlak hüququ

9) BVerfGE101, 361

(Caroline v. Monaco / Karolina, Monako şahzadəsi)

Federal konstitusiya məhkəməsi

- Mətbuat xidməti -

**140/1999 sayılı, 15 dekabr 1999-cu il tarixli Mətbuat
açıqlaması. 15 dekabr 1999-cu il tarixli qərar**

Monako şahzadəsi Karolinanın konstitusiya şikayəti aşığıdakı hallar üzrə təmin edilməlidir

Federal Konstitusiya məhkəməsinin Birinci Senatı 9 noyabr 1999-cu ildə keçirilmiş şifahi dinləmə nəticələri üzrə qərara almışdır:

1. Şikayətçinin öz övladları ilə əks olunduğu və “Bunte” jurnalında dərc edilmiş üç şəkillə bağlı, konstitusiya şikayət təmin edilməlidir. Bu mənada, Federal Ali Məhkəmə ümumi şəxsi hüquqların əhəmiyyətini artıran Əsas qanunun 6-cı maddəsinin təsirini (ailənin, valideynlərin hüquqlarının müdafiəsi) nəzərə almamışdır (Əsas qanunun 1-ci maddəsinin 1-ci abzası ilə qarşılıqlı əlaqəli olan 2-ci maddənin 1-ci abzası).

İşin bu hissəsi təkrar baxılması üçün Federal Ali Məhkəməyə geri qaytarılır.

2. Yerdə qalan beş şəklə gəldikdə, konstitusiya şikayət təmin edilmir.

I.

Konstitusiya şikayət tanınmış şəxslərin gündəlik və özəl həyatlarına aid şəkillərin dərc edilməsi ilə bağlıdır.

Burda QmbX şirkəti tərəfindən buraxılan “Bunte” jurnalında 1993-cü il tarixdə həmçinin aşığıdakı şəkillər dərc edilmişdir:

1. Şikayətçinin iki övladı ilə şəkli
2. Şikayətçinin qızı ilə kanoədə şəkli
3. Şikayətçinin oğlu Pyer və iki şəxslə şəkli
4. Şikayətçinin at belində şəkli
5. Şikayətçinin bazara gedən yolda çiyinə aşırıdığı toxunma çanta ilə çəkilmiş şəkli
6. Şikayətçinin digər şəxslərlə restoranda şəkli
7. Şikayətçinin tək, velosipeddə kənd yolunda çəkilmiş şəkli
8. Şikayətçinin rəfiqəsi ilə birgə bazarda çəkilən şəkli

Şikayətçi nəşrin, xüsusilə də göstərilən şəkillərin dərc edilməsini dayandıрмаğa dair iddia təqdim etmişdir. Son instansiyada Federal Ali məhkəmə iddianı təmin etməmişdir (19 dekabr 1995-ci il tarixli qərar). Əsaslandırma kimi məhkəmə, xüsusilə də onu göstərmişdir ki, şəkillər şikayətçinin qorunan özəl həyatını əks etdirmir. Şikayətçi bu hallarda ictimai yerlərdə olmuş və bununla da, ictimaiyyətin bir hissəsinə çevrilmişdir.

Konstitusion şikayətində şikayətçi Əsas qanunun 1-ci maddəsinin 1-ci abzası ilə qarşılıqlı əlaqəli olan 2-ci maddənin 1-ci abzasının, xüsusilə də, şəxsi təsvirə dair hüququn və özəl həyata hörmətə dair hüququn pozulduğunu göstərmişdir.

II.

Birinci Senat şikayətçinin övladları ilə birgə təsvir edildiyi üç şəkillə bağlı şikayətini qəbul etmişdir. Konstitusion şikayətin digər hissələri isə təmin edilməməlidir. Qərarın əsaslandırılmasında aşağıdakılar göstərilmişdir:

1. Konstitusion-hüquqi meyarlar

Şəxsləri özəl və ya gündəlik hallarda təsvir edən şəkillərin dərc edilməsi hüququ şəxsi təsvirə dair hüquqa və ümumi şəxsi hüquqları konkretləşdirilən özəl həyat zəmanətinə əsaslanır.

a) Şəxsi təsvirə dair hüquqa gəldikdə, şəkillərin şəxsi özəl və ya ictimai vəziyyətlərdə əks etməsinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Müdafiəyə olan tələbat, ilk əvvəl, insanın təsvirinin müəyyən vəziyyətdə ondan ayrılmasından, onu məlumat kimi qeyd etməkdən

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

və onu surətini istənilən vaxt qeyri-məhdud sayda insanın qarşısında yenidən yaratmaqdan irəli gəlir. Bu imkan, uzaq məsafədən, hətta peyk məsafəsindən və pis işıqlandırma şəraitində çəkməyə imkan verən çəkiliş texnikasının inkişafı nəticəsində daha da artmışdır.

b) Özəl həyatın qorunması, həmçinin insanın özünə gələ biləcəyi, dincələ və ya özünü sərbəst apara biləcəyi bəzi məkan sahələrinə şamil edilir. O, ictimai nəzarətdən və özünə nəzarət etmək öhdəliyindən azad imkana malik olmalıdır, baxmayaraq ki, o özünü ictimaiyyətdə apardığı tərzdən fərqli olan tərzdə aparmaya da bilər. Bu cür təklidə qalmağın mümkün olduğu yerlər olmasaydı, insanın üzərinə həddən artıq psixi yük düşə bilərdi, çünki o daima hərəkətlərinə fikir verməli və başqalarının onun haqqında nə düşünə biləcəklərindən narahat olacaqdı. Şəxsiyyətin inkişafı üçün zəruri olan təqalim və bərpa müddəti olmasa, o inkişaf edə bilməz. Bu, həmçinin ictimai şəxslərə də aiddir. Müdafiə ev məkanı ilə məhdudlaşmır. Bundan əlavə, ümumi qayda olaraq, insan nəzarət olmadan, sərbəst, lakin ətrafda kimsənin olmadığı, açıq-aydın geniş ictimaiyyətdən təcrid olunmuş təbiətdə, yaxud məkanlarda sərbəst hərəkət etmək imkanına malik olmalıdır. Bu, insanın nəzərdən iraq hesab etdiyi məkan təcridetməsini üstələyən məhz həmin texniki çəkilişlərə aiddir. Ev hüdudundan kənar özəl həyatın qorunma sərhədlərini nə ümumi, nə də abstrakt halda müəyyən etmək mümkün deyil. Həllədiçi məqam, insanın üçüncü şəxslərlə bağlı əsaslı və aydın şəkildə ictimaiyyətin nəzarəti altında olmadığına əmin olduğu vəziyyəti tapması və ya yaratmasıdır.

Buna görə də, insanın xeyli sayda insanın arasında olduğu yer özəl həyatın qorunması hüququna aid edilmir. İnsan bu cür yerləri hətta, adətən ona cəmiyyətdə adətən xas olmayan davranış yolu ilə özünün şəxsi məkanına çevirə bilməz. Özəl məkanı onun davranışı deyil, yerdə, müvafiq vaxtda mövcud olan obyektiv vəziyyətlər yaradır. Kimsə, məsələn, eksklüziv müqavilələrin bağlanması nəticəsində özünün özəl işlərini ictimai sərvətə çevirən zaman da , qorunma qüvvədə olmur. Bu zaman sözügedən şəxs eyni vaxtda,

ictimaiyyətdən ayrı özəl həyatının qorunmasına istinad edə bilməz. Buna görə də, ictimaiyyətin tək qalmaq üçün zəruri olan məkan çərçivəsində yalnız işlərə və davranış üsullarına məhdudlaşdığını və ya ümumiyyətlə, onları qəbul etmədiyini güman etmək vəziyyətə uyğun olaraq və ardıcıl şəkildə ifadə edilməlidir.

Söhbət uşaqlardan, onların ictimai nəzarətdən qorunmuş hiss edərək inkişaf edə biləcəkləri sahədən getdikdə isə, onlar böyüklərə nisbətən daha güclü qorunmalıdırlar. Çünki, uşaqlar xüsusi müdafiəyə ehtiyac duyurlar və onlar həm müstəqil, həm də məsul şəxsiyyət kimi inkişaf etməlidirlər. Uşaqların şəxsiyyət kimi inkişaflarına birinci növbədə valideynləri cavabdehlik daşdığından, valideynlərin uşaqlarla xüsusi rəftarı, başlıca olaraq Əsas qanunun 1-ci maddəsinin 1-ci abzası ilə qarşılıqlı əlaqəli olan 2-ci maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq müdafiə sahəsinə aiddir. Ümumi şəxsi hüquqların qoruyucu tədbiri dövlətin üzərinə uşağın sağlam inkişafı üçün zəruri olan həyat şəraitinin təmin edilməsi öhdəliyi qoyan Əsas qanunun 6-cı maddəsinin 1-ci və 2-ci abzasları sayəsində artırılır. Bununla belə, valideynlər övladları ilə rəftarda ictimaiyyətə müraciət edirlərsə, müdafiədə bu cür tələblər çatışmayacaq. Digər hallarda, valideynlər və uşaqlar arasında xüsusi münasibətlərin xeyrinə ümumi şəxsi hüquqların müdafiəsi ictimaiyyətdən təcrid olunma üçün şəraitin mövcud olduğu yerdə də tətbiq ediləcək.

b) Şəxsi təsvirə dair hüquq müddəalarının şərh zamanı (İncəsənət əsərlərinə dair müəllif hüquqları haqqında 23 Qanun § 22), ümumi şəxsi hüquqlarla yanaşı mətbuat azadlığını da nəzərə almaq lazımdır (5 Əsas qanunun 1-ci maddəsinin 2-ci abzası).

Azad mətbuatda nəzərdə tutulan rəylərin şəxsi və ictimai formalaşması məqsədi siyasi sahə və informasiya tədbirlərinə məhdudlaşmır. İctimai rəylərin və əyləncənin formalaşması bir-birinə zidd deyildir. Əyləncə materialları da həmçinin ictimai rəyin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayırlar. Onlar reallığın təsvirini verə və danışıq üçün həyatı şəraitə, dəyərli təsvirlərə və davranış tərzinə aid mövzuları təqdim edə bilirlər və bu mənada, onlar

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

əhəmiyyətli ictimai funksiyanı yerinə yetirirlər. Bu, həmçinin şəxslər barədə məlumatlara da aiddir. İctimai şəxsiyyətlər müəyyən dəyərli təsəvvürləri və həyati baxışları təcəssüm edirlər. Buna görə çox insanlar üçün onlar şəxsi həyat planlarında istiqamətləndiricilər qismində çıxış edirlər.

2. Konkret hallarda meyarların tətbiqi

Federal Ali məhkəmənin qərarı əsasən bu tələblərə uyğundur. Yalnız valideynlərin və uşaqların münasibətlərinin müdafiəsinə artan ehtiyac Konstitusiyaya nöqteyi-nəzərindən lazım olan qiyməti almamışdır.

a) Konstitusion hüququ baxımından, müasir tarixin görkəmli xadimi kimi şikayətçinin statusu şübhə yaratmır. Beləliklə, onun şəkillərinin nəşri üçün onun razılığının alınması tələb olunmur (incəsənət əsərlərinə müəllif hüquqları haqqında 1 Qanun § 23, 1-ci abzas). Şəxsiyyətin müdafiəsi pozulmur, o baxımdan ki, "müasir tarix" anlayışı yalnız tarixi və ya siyasi mənanı əhatə etmir, həm də ictimaiyyətin informasiyanın alınmasına olan marağı ilə müəyyən olunur. Mətbuat və ifadə azadlığının mahiyyəti ondan ibarətdir ki, mətbuatın özü qanun çərçivəsində ictimai meyarlara uyğun olaraq ictimai marağın nəyi tələb etdiyini, və rəylərin formalaşması prosesində nəyin aşkar edildiyini, ictimai marağa səbəb olan mövzunun nə olduğunu həll edə bilər.

Federal Ali məhkəməsini, həmçinin "müasir tarix sahəsinə" konkret tarixi hadisə ilə əlaqədar hansısa zaman kəsiyində ictimaiyyətin marağına səbəb olmuş insanların deyil, həm də onlar, öz vəziyyətinə və təsirinə görə prinsip etibarilə, konkret hadisədə ictimaiyyətin diqqətini cəlb etməyən insanların təsvirini daxil etdiyinə görə tənqid etmək lazım deyil. Nəhayət, şəxsi hüquqlar, müvafiq şəxsin razılığını tələb etməyən şəkillərin dərc edilməsini yalnız şəxsin vəzifəsini icra edən zaman təsvirinin verildiyi şəkillərə məhdudlaşdırmağı tələb etmirlər. Əksinə, tanınmış xadim tərəfindən yerinə yetirilən funksiyalar baxımından, ictimai maraq həmçinin sözügedən şəxsin ümumiyyətlə ictimai yerlərdə, yəni funksiyalarından

kənar, özünü necə aparmasına dair məlumatlara da şamil edilə bilər. Tarixi şəxsin yalnız funksiyalara məhdudlaşdırılması ictimai marağı lazımı qədər nəzərə almaya bilər. Bundan başqa, o seçmə təsvirə imkan yaradar ki, bu da, nümunəvi xarakter və təsir baxımından xadimin ictimai-siyasi həyatından söhbət gedəndə, ictimaiyyətin ehtiyac duyduğu öz qiymətləndirilməsini etmək imkanından məhrum edə bilər. Lakin, məhkəmə təcrübəsində və ədəbiyyatda tez-tez istifadə olunan "müasir tarixin görkəmli xadimləri" anlayışı birmənalı şəkildə nə qanundan, nə də Konstitusiyadan irəli gəlmişdir. Ali torpaq məhkəməsi və Federal Ali məhkəmənin etdiyi kimi, təsvir edilən şəxsin təmsalında ictimaiyyətdə diqqət mərkəzində olan fəaliyyətlərin qısaldılmış tərifləri kimi bu anlayışa nəzər salsaq, görürük ki, nə qədər ki, konkret işdə ictimaiyyətin informasiya marağının və təsvir edilən şəxsin qanuni maraqlarının balansını mövcuddur, o konstitusiya-hüquq ittihamlarına səbəb olmur.

b) "Hüquqi maraq" konsepsiyasının izah edilməsində Federal Ali məhkəmənin işləyib hazırladığı nəzəri meyarlar (incəsənət əsərlərinə müəllif hüquqları haqqında Qanunun 2 maddəsi, § 23) konstitusion hüquq nöqtəyi-nəzərindən şübhə doğurmur. Müasir tarixin görkəmli xadimlərinə aid olan özəl məkanın mühafizəsinə dair şikayət verilmiş qərarla göstərilir ki, şəxs həmin yerə tənha qalmaq üçün getmiş və hər şeylə maraqlanan insanların diqqətindən kənar qalmaq istəmiş və ictimaiyyətdə özünü apardığı tərzdən kənar hərəkət edə biləcəyinə əmin olmuşdur. İncəsənət əsərləri üzərində müəllif hüquqları haqqında Qanunun §22,23 pozulması halını Federal Ali məhkəmə tərəfindən bu cür vəziyyətdə gizli yolla, yaxud aldatmaq yolu ilə çəkilmiş şəkillərin dərc edilməsində görür.

Tənha qalmağın mümkün olduğu yerlərə dair meyarlara, bir tərəfdən, şəxsiyyətin hüquqlarının qorunması haqqında ümumi hüququn nəzərdə tutduğu məqsədlər aiddir (bax: yuxarıdakı II bölmə, 1b). O da həmçinin mətbuat azadlığını həddən artıq məhdudlaşdırmır, çünki müasir tarixi şəxslərin gündəlik və özəl

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

həyatlarını obyektivdən tam şəkildə istisna etmir, onu ictimai şəkildə baş verdiyi yerdə əlçatan edir. Həqiqi mənada, özəl həyatın qorunmasını təmin etməyə qadir olan digər meyarlar (konkret şəxsin davranışı və məlumatın əldə edilməsi üsulu) şübhə doğurur. Məsələn, şəkildə onun gizli, yaxud aldatma yolu ilə çəkildiyi görünür. Lakin, Federal Konstitusiya məhkəməsi bu məsələni həll etməməlidir, belə ki, Federal Ali məhkəmə mübahisəli şəkillərlə bağlı tənha qalmaq üçün yerinə mövcud olmasını artıq istisna etmişdir.

b) Bununla belə, konstitusiya - hüquqi tələblərə o vaxt əməl edilmir ki, mübahisəli qərar şikayətçinin övladları ilə bağlı şəxsi hüquqlarının müdafiəsi mövqeyinin Əsas qanunun 6-cı maddəsinə uyğun olaraq artdığı hal nəzərə alınmır.

c) Ayrı-ayrı təsvirlərlə bağlı, bununla da aşağıdakı qənaətə gəlmək mümkündür: şikayətçinin tək, yaxud digər böyüklərlə təsvir edildiyi şəkillərdən söhbət gedəndə, Federal Ali məhkəmənin qərarı etiraz yaratmır. Bütün hallarda, şikayətçi ictimai yerlərdə təsvir olunur. Lakin, şikayətçinin övladları ilə birgə əks olduğu üç şəkli yoxlamaq lazımdır. Federal Ali məhkəmənin qərarının bu hissəsi ləğv edilməli və təkrar baxılmaya göndərilməlidir.

10) BVerfGE106, 28

(Mithoren an Telefon / Telefon danışıqlarının dinlənilməsi)

**Federal Konstitusiya məhkəməsi
- Mətbuat xidməti -**

**95/2002 sayılı, 31 oktyabr 2002-ci il tarixli
Mətbuat açıqlaması.**

**9 oktyabr 2022-ci il tarixli qərar
- 1BvR1611/96, 1 Bv805/98 -**

Dinlənməsi qeyri-qanuni şəkildə aparılmış telefon danışıqlarının məzmununa dair şahid ifadələrindən istifadə etmək imkanına dair

Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin Birinci Senatı iki şikayətçinin konstitusion şikayətlərini təmin etmişdir, bu şikayətlərdə söhbət mülki-hüquqi mübahisələrdə telefon danışıqlarının məzmununa dair şahid ifadələrindən istifadə imkanından gedir. Şahidlər gizli dinləmə cihazlarının köməkliyi ilə şikayətçilərin məlumatı olmadan müvafiq şikayətçilərlə onların işgüzar tərəfdaşları arasında aparılan telefon danışıqlarını dinləmişlər. Mübahisənin predmeti olan telefon danışıqlarında söhbət şikayətçilərin biri və onun alıcısı arasında mövcud olan müqavilə üzrə icra edilmiş xidmətin geri qaytarılmasından, eləcə də digər şikayətçi və onun icarəyəverəni arasında icarə üzrə hüquqi münasibətlər baxımından kompensasiya tələbindən getmişdir. Alıcı və icarəyəverən şikayətçiyə qarşı açdıqları sonrakı mülki proseslərdə sübut kimi iş üzrə qərarın verilməsində həlledici rola malik telefon danışıqlarının məzmununa, səsli əlaqə qurğusu vasitəsilə müvafiq telefon danışıqlarını dinləmiş şəxsin şahid ifadələrinə istinad etmişlər. Müvafiq apelyasiya instansiyası şahid ifadələri əsasında iddia tələbinə uyğun olaraq şikayətçilərin hər birinə qarşı iş üzrə qərar qəbul etmişdir və bu qərara qarşı konstitusiyaya şikayəti təqdim edilmişdir. Şikayətçilər onların ümumi şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının pozulduğunu iddia edirlər. Bundan əlavə, şikayət telefon danışıqlarının məxfiliyinin toxunulmazlığına dair əsas hüququn pozulması ilə bağlı verilmişdir. Birinci Senat qərara almışdır ki, məhkəmələr şahid ifadələrinin dinlənməsi və onların qiymətləndirilməsində şikayətçilərin ümumi şəxsi qeyri-mülki hüquqları pozmaqla konstitusion hüququ pozmuşlar. Qərar ləğv edilmiş və yenidən baxılması üçün müvafiq apelyasiya məhkəməsinə qaytarılmışdır.

1. Şikayətçinin telefon danışıqlarının gizli saxlanması üzrə əsas hüquqları pozulmayıb. Telefon danışıqlarının gizli saxlanması

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

üzrə əsas hüquq dövlət orqanlarının telefon danışıqlarının məzmununa olan çıxışlardan müdafiəni təmin etmələrini və dövlətdən sözügedən müdafiəni üçüncü şəxslərin özləri üçün danışıqların məzmununa çıxışı təmin edə biləcəkləri səviyyədə, təmin etməyi nəzərdə tutdur. Sözügedən müdafiə, həmçinin özəl mülkiyyətdə olan rabitə vasitələrinə də şamil edilir. Bununla belə, danışıqların iştirakçılarında biri texniki qurğular vasitəsilə üçüncü şəxsə də danışıqları dinləməyə icazə verdikdə, bu hüququn sözügedən müdafiə sahəsinə aidiyyəti olmur. Gizli telefon danışıqlarının əsas hüququ kommunikasiya iştirakçılarının biri-birinə qarşılıqlı etibarını deyil, məlumatların ötürülməsi üçün istifadə olunan texniki vasitələrin məxfiliyini müdafiə edir.

2. Şəxsi təsvir üzrə hüquqla yanaşı, əsas qanun həmçinin söylənilən söz üzrə hüququ da müdafiə edir. Özəl hüququn hüquqi şəxsinin də istinad edə biləcəyi bu hüquq digər şəxslərlə ünsiyyətdə şəxsiyyətin obrazını müstəqil şəkildə müəyyən etmək imkanına zəmanət verir. Buraya, danışıqların məzmunu barədə məlumat əldə etməli olan şəxslərin dairəsini müstəqil şəkildə müəyyən etmək hüququ daxildir. Buna görə də, Əsas qanun danışıqların gizli qeydə alınmasından və danışanın razılığı olmadan, yaxud onun iradəsinin əksinə olaraq onların məzmunundan istifadədən müdafiə edir. Bu zaman, deyilən sözə görə hüququn müdafiəsi danışıqların məzmunundan və ya məxfiliyə dair razılaşmanın mövcud olmasından asılı deyil. Məhkəmələr tərəfindən şahid ifadələrinin dinlənilməsi və qiymətləndirilməsi deyilən sözün müdafiəsi hüququna müdaxilə deməkdir. Şikayətçilərin işgüzar tərəfləri üçüncü şəxslərə gizli şəkildə danışıqları dinləməyə icazə verəndə, onların öz müqəddəratlarını təyin etmək hüquqlarını nəzərə almamışlar. Məsələnin aydınlaşdırılması zamanı, şikayətçilərin danışıqların dinləməsinə susaraq icazə verməli olduqlarını, yaxud bu imkandan yararlanmalı olduqlarını müəyyən edən məhkəmələr şikayətçilərin öz müqəddəratlarını təyin etmələrinə dair əsas hüquqların müdafiə etdikləri hüququ kifayət qədər nəzərə almamışlar. Susaraq razılıq

verildiyini müəyyən etmək üçün məhkəmə sosial, işgüzar və ya özəl kommunikativ davranışların mövcud şəraitlərində danışıqların texniki dinlənmə imkanlarının tərəflər qabaqcadan öz etirazlarını bildirmədikdə, üçüncü şəxsin bütün danışan tərəflərin razılığı olmadan gizli şəkildə danışıqları dinləmək imkanı olduğunu nəzərə alıb-almadıqlarını müəyyən etməli idi. Bu halda, yuxarıda göstərilənlər nəzərə alınmamışdır.

Şikayətçilərin ümumi şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarına müdaxilə konstitusiyə-hüquqi baxımdan əsaslandırılmamışdır. Bu, bir tərəfdən, istifadəni inkar edən ümumi şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının qiymətləndirilməsindən, digər tərəfdən isə istifadənin xeyrinə ifadə verən müdafiə olunan hüquqi maraqdan irəli gəlir. Göstərilən müqayisə zamanı effektiv mülki və cinayət mühakiməsində ümumi maraq, bütövlükdə ümumi şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarından üstünlük təşkil etmir. Şəxsiyyət hüquqlarının pozulmasına baxmayaraq, sübutların tədqiqatına olan ehtiyac və məhz, göstərilən marağın müdafiəsi işin əlavə hallarından məlum olmalıdır. Bu, ağır cinayətlərin istintaqı zamanı, zəruri müdafiə halında , yaxud oxşar hallarda mümkündür. Mülki-hüquqi tələblərin əsaslandırılmasında sübutların təmin edilməsi zamanı bir maraq kifayət etmir. Nəzərdən keçirilən hallarda bu cür xüsusi vəziyyətlərin mövcudluğunun hər hansı təsdiqi mövcud deyil.

11) BVerfGE112, 304

(GPS – Observation / GPS – müşahidə)

Federal Konstitusiyə məhkəməsi

- Mətbuat xidməti -

31/2005 sayılı, 12 aprel 2005-ci il tarixli

Mətbuat açıqlaması.

12 aprel 2005-ci il tarixli qərar

- 2 BvR581/01 –

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

Polisin GPS vasitəsilə izləməsinə qarşı konstitusion şikayət təmin edilməsin

İkinci Senat dörd dəfə öldürməyə cəhd etməsi və sui-qəsd məqsədi ilə dörd partlayışı həyata keçirməsi səbəbindən on üç il azadlıqdan məhrum edilmiş “Anti-imperialist qrupun” üzvünün konstitusion şikayətini təmin etməmiş, lakin cinayət-hüquqi normaları yaranarlardan və istintaq orqanlarından informasiya-texniki vasitələrlə bağlı müdafiə tədbirlərinin qəbul edilməsini tələb etmişdir. Şikayətçi GPS peyk sistemi vasitəsilə yerin təyin edilməsi və bu yolla əldə edilən məlumatlardan istifadə edilməsi ilə istintaq çərçivəsində aparılan polis izləməsinə qarşı çıxış etmişdir. (işin əsasını təşkil edən hallar barədə daha ətraflı məlumat əldə etmək üçün bax: 90/2004 sayılı, 29 sentyabr 2004-cü il tarixli Mətbuat açıqlaması).

Mahiyyəti üzrə qəbul edilmiş qərarın əsasını aşağıdakı sübutlar təşkil edir:

GPS sisteminin köməkliyi ilə sübutların toplanması və göstərilən sübutlardan sonradan müvafiq şəkildə istifadə edilməsi Cinayət-prosessual məəcəlləsinin §100, 1-ci abzasının 1-ci cümləsi ilə tənzimlənir. Sözügedən norma Konstitusiyaya uyğun gəlir.

Normada kifayət qədər, xüsusilə də, konkret şəkildə “izləmə üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi vasitələrin” xüsusiyyətləri müəyyən edilir. Müəyyənətmə tələbi qanunvericilik orqanının üzərinə texniki müdaxilə vasitələrini dəqiq göstərmək öhdəliyi qoyur. Lakin o qanunun texniki-kriminalistika yeniliklərinin tətbiqini istisna edəcək tərzdə şərhini tələb etmir. Əsas hüquqların müdafiəsi ilə bağlı İnformasiya texnologiyaları sahəsində olduqca sürətli və riskli inkişafı nəzərə alaraq, qanunvericilik orqanı texniki inkişafı diqqətlə izləməli və lazım gəldikdə, əlavə qanunvericilik vasitəsilə dəyişikliklər etməlidir. “İzləmə üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi vasitələrin” xüsusiyyətlərin tətbiq edildiyi sahəni qanunun izah edilməsi yolu ilə konkretləşdirmək mümkündür. O, bir tərəfdən, sadə optik müşahidə vasitələrinin məhdudlaşdırılması (Cinayət-prosessual

məcəllənin § 100, 1-ci abzası, №1 a), digər tərəfdən isə, izləmənin akustik texnikası və qeydləri (Cinayət-prosessual məcəllənin § 100 b, 3-cü abzası, №2) yolu ilə tətbiq edilir: söhbət, texniki vasitələrdən istifadə etməklə müşahidə aparılması yolu ilə yerin aşkar və müəyyən edilməsindən gedir.

Bu sahəyə GPS-nin tətbiqi də daxildir. Bu tənzimləmə yerdə qalan hallarda Konstitusiyaya uyğun gəlir.

Texniki izləmə vasitələrinin tətbiqi ilə ümumi şəxsi hüquqlara müdaxilə öz miqyası və intensivliyi baxımından, bir qayda olaraq, şəxsi həyatın toxunulmazlığı sahəsinə təsir göstərmir. Bundan əlavə, texniki vasitələrdən istifadə etməklə izləmə sayəsində, müəyyən dərəcədə üçüncü tərəflərin özəl həyat sahəsinə, məsələn, telefon danışıqlarını dinləyərkən daha dərindən müdaxilənin qarşısını almaq mümkündür. Bir şeyi də nəzərə almaq lazımdır ki, təqsirləndirilən şəxsin qanunla uzunmüddətli izlənməsini həyata keçirmək üçün əlavə şərtlər yaradılmış və bir aydan artıq davam edən izləmə üçün məhkəmənin qərarı tələb olunur. Nəhayət, eyni zamanda bir neçə istintaq fəaliyyətini həyata keçirmək üçün xüsusi bir tənzimləmə çərçivəsi tələb olunmur. Ümumi prosesual qaydalara uyğun olaraq, iştirakçının şəxsiyyətini ətraflı şəkildə müəyyən etməyin mümkün olduğu qəbul edilməz "gündüz boyu müşahidə" prinsipinə, istisna olunur. Xüsusilə, şəxsdən gizli müasir metodlar tətbiq edilərkən, , hüquq-mühafizə orqanlarının istintaq üsulları əsas hüquqlara "əlavə" müdaxilədə mövcud olan gizli təhlükə potensialını nəzərə alaraq xüsusi prosesual tələblərə önəm verməlidirlər. Beləliklə, ilk əvvəl, istintaq zamanı əsas hüquqların pozulmasına dair qərar qəbul etmək kimi məsuliyyət daşıyan bir orqan kimi prokurorluğun məlumatlandırılmasını təmin etmək lazımdır. Bundan əlavə, qanunvericilik orqanı mövcud prosesual tədbirlərin əsas hüquqların səmərəli şəkildə qorunmasını və gələcək inkişafı nəzərə alaraq müxtəlif idarələrin razılaşdırılmamış istintaq hərəkətlərinin qarşısının alınmasını nə dərəcədə təmin edə biləcəyinə nəzarət etməlidir.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

Yuxarıda qeyd olunanlara əsaslanaraq, Ali Torpaq Məhkəməsinin və Federal Ali məhkəmənin 1-ci abzas §100 paraqraf üzrə şərh və tətbiq etmələri heç bir irad yaratmır.

12) BVerfGE115, 320

(Präventive polizeiliche Rasterfahndung / Məlumatların işlənməsinin elektron sistemindən istifadə etməklə cinayətkarların preventiv sisteməlik polis axtarışı)

Federal konstitusiya məhkəməsi
- Mətbuat xidməti -
40/2006 sayılı, 23 may 2006-cı il tarixli
Mətbuat açıqlaması.

4 aprel 2006-cı il tarixli qərar
- 1BvR518/02 –

Məlumatların işlənməsinin elektron sisteminin tətbiqi ilə cinayətkarların sisteməlik axtarışına yalnız daha əhəmiyyətli hüquqi rifahlara konkret təhlükə mövcud olan zaman icazə verilir

Federal Konstitusiya məhkəməsinin Birinci Senatı 11 sentyabr 2001-ci ildə baş vermiş terror aktlarından sonra başlamış, məlumatların işlənməsinin elektron sisteminin tətbiqi ilə islamçı terroristlərin sisteməlik axtarışının sərhədlərini müəyyən etmişdir. Məlumatların işlənməsinin elektron sisteminin tətbiqi ilə preventiv sisteməlik polis axtarışı informasiya müqəddəratı üzrə əsas hüquqa yalnız məsələn, federasiyanın və ya federal dairələrin mövcudluğu və ya toxunulmazlığı, insanın sağlamlığı, həyatı və ya azadlığı kimi daha əhəmiyyətli hüquqi rifahlarla bağlı, ən azı, bir konkret təhlükə mövcud olduğu təqdirdə uyğun gəlir. Adi qabaqlayıcı tədbir kimi, məlumatların işlənməsinin elektron sisteminin tətbiqi ilə bu cür

sistematik axtarış Konstitusiyanın tələblərinə cavab vermir. 11 sentyabr 2001-ci ildə baş vermiş terror aktlarından sonra mövcud olmuş təhlükənin ümumi mövcudluğu, yaxud xarici siyasi gərginlik məlumatların işlənməsinin elektron sisteminin tətbiqi ilə sistematik axtarışın təyin edilməsi üçün kifayət qədər əsas vermir. Əlavə faktların mövcud olması və bu faktlardan konkret təhlükənin yaranması tələb olunur, məsələn terror aktlarının hazırlanması və ya keçirilməsi.

Hakim Xaas qərara əlavə edilən xüsusi rəyini bildirmişdir.

İlkin şərtlər və işin halları:

1. Sistemlik axtarış məlumatların işlənməsinin elektron sistemindən istifadə etməklə istintaqın xüsusi polis metodudur. Sonradan avtomatik surətdə digər məlumatlarla müqayisə etmək üçün polis idarəsi digər icimai və ya özəl təşkilatlardan şəxsi məlumatları tələb edir. Müqayisə vasitəsilə qabaqcadan müəyyən edilmiş və gələcək istintaq üçün əhəmiyyətli hesab olunan əlamətlərə malik şəxslərin müəyyən sayı müəyyən edilir. Sistemlik axtarış, hər şeydən əvvəl, 1970-ci illərdə Almaniyada baş vermiş RAF terrorizmi ilə mübarizədə əhəmiyyətli rol oynamışdır. 11 sentyabr 2001-ci ildə baş vermiş terror aktlarından sonra federal yerli idarələr polis orqanları Federal cinayət axtarış idarəsi ilə birgə bütün federasiya sərhədlərində islamçı terrorçuların sistemlik axtarışını həyata keçirmişdir. Məqsəd, xüsusi olaraq da, “yatan” terrorçuları aşkar etməkdən ibarət olmuşdur. Yerli idarələr xüsusilə də, universitetlərdən, pasport bürolarından və əcnəbilərin mərkəzi reyestrindən məlumatları tələb etmiş və onları aşağıdakı meyarlar üzrə müqayisə etmişlər: kişi, 18-40 yaşlarında, (keçmiş) tələbə, islam dininə sitayiş edən, doğulduğu ölkə. Əldə olunan məlumatlar bundan sonra Federal cinayət-axtarış idarəsinin müəyyən etdiyi digər məlumatlarla müqayisə edilmişdir. Sistemli axtarış “yatan” terrorçuları aşkar etməklə nəticələnmədi. Sistemli axtarışda həm də Şimali Reyn-Vestfaliya Torpağı da iştirak edirdi. 2001-ci ilin

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

oktyabr ayında, Düsseldorf şəhərinin sahə məhkəməsi Baş polis idarəsinin ərizəsi əsasında sistemativ axtarışa sanksiya tətbiq etmişdir. Qərar də Şimali Reyn-Vestfaliya Federal Torpağının polisi haqqında 24 fevral 1990-cı ildə düzəliş edilmiş Qanunun 31-ci paragrafına uyğun olaraq verilmişdir. Sözügedən qanunun 1-ci abzasına uyğun olaraq polis, federasiyanın və ya federal torpaqların mövcudluğu və ya toxunulmazlığı, insanın sağlamlığı, həyatı və ya azadlığına real təhlükə mövcud olduğu təqdirdə, avtomatik surətdə digər məlumatlarla müqayisə etmək üçün dövlət və qeyri-dövlət təşkilatlarından müəyyən şəxslər qrupuna dair qovluqlarında olan şəxsi məlumatların ona verilməsini tələb edə bilər.

Qanun tərəfindən nəzərdə tutulan və mövcud olduqda, məlumatların elektron işlənməsinin köməkliyi ilə preventiv sistemativ axtarışın təyin edilə biləcəyi şərtlər müxtəlif federal torpaqlarda müxtəlif cür tənzimlənirlər, və son illər bir çox federal dairələr tərəfindən yüngülləşdiriliblər. Federal torpaqların bəzi qanunlarına uyğun olaraq, sistemativ axtarış hazırda konkret təhlükə olmadan da mümkündür; sistemativ axtarışa verilən icazələr haradasa polisin “preventiv səlahiyyətinə” çevrilmişdir. Bunun da nəticəsində, sözügedən tədbir hazırda, bu cür tətbiqetmənin konkret ağır cinayətlərin qarşısını almaq üçün həyata keçirilməsini labüd edən faktiki vəziyyət mövcud olduqda, tətbiq edilir¹.

2. 1978-ci il təvəllüdü, Mərakeş vətəndaşı şikayətçi islam dini-nə ibadət edir. Sistemativ axtarışın tətbiqi müddətində o tələbə olmuşdur. Onun tərəfindən sahə məhkəməsinin qərarına qarşı etiraz

¹ Qanunvericilikdə, məsələn Baden-Bürtemberg Federal torpağında nəzərdə tutulan preventiv tədbirlərə görə bu cür səlahiyyət (Baden-Bürtemberg Federal torpağının polisi haqqında Qanun §40), Bavariya Azad torpağı (Bavariya Azad torpağının polisi haqqında Qanun səh.44), Hamburq Federal torpağı (Hamburq Federal torpağının polisi haqqında Qanun §23), Qessen Federal torpağı (Qessen Federal torpağının polisi haqqında Qanun §26), Reynland-Pfals Federal torpağı (Reynland-Pfals Federal torpağının polisi haqqında Qanun §38), Saksoniya-Anqalt Federal torpağı (Saksoniya-Anqalt Federal torpağının polisi haqqında Qanun §31), Türinqiya Federal torpağı (Türinqiya Federal torpağının polisi haqqında Qanun §44).

vasitəsinin tətbiqi dairə məhkəməsində və Ali dairə məhkəməsində nəticə verməmişdir. Onun konstitusion şikayəti əsasında Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin Birinci Senatı mübahisə yaradan qərarın şikayətçinin informasiya üzrə müqəddəratına dair əsas hüququnu pozduğu qərarına gəlmişdir. İş yenidən baxılması üçün dairə məhkəməsinə göndərilmişdir.

Qəbul edilmiş qərarın əsasını, mahiyyət baxımından aşağıdakı sübutlar təşkil edir:

1. Mübahisə yaradan qərarlar Konstitusiyada irəli sürülən müdaxiləyə dair müvafiq şərtlərə əsaslanır. İnformasiya müqəddəratına dair əsas hüququ məhdudlaşdıran Şimalı Reyn-Vestfaliya Fderal torpağının 1990-cı il tarixli polis haqqında Qanunu §31 bununla belə, konstitusiyaya-hüquqi tələbləri yalnız şərh edilən zaman təmin edir, bu da işin halı ilə təsdiq olunan konkret təhlükə mövcud olduğu təqdirdə, zəruri olur.

a) Şimalı Reyn-Vestfaliya Federal torpağının polisi haqqında 1990-cı il tarixli Qanununda §31 göstərilən sistematik axtarış daha əhəmiyyətli konstitusion dəyərlərin müdafiəsinə xidmət edir. Daha əhəmiyyətli konstitusion dəyərlər dedikdə, federasiya və federal torpaqların mövcud olması və bütövlüyü, eləcə də insanın qorunmalı olan sağlamlığı, həyatı və azadlığı nəzərdə tutulur.

b) Şimalı Reyn-Vestfaliya Federal torpağının polisi haqqında 1990-cı il tarixli Qanunu §31 göstərilən dəyərlərin sözügedən qorunması üçün informasiya müqəddəratına dair hüquqa müdaxiləyə səlahiyyət verir.

Əhəmiyyətli müdaxilə artıq səlahiyyətin qüvvədə olduğu hüduddan çıxır, eləcə də onunla bağlı olan dövlət və özəl təşkilatların müxtəlif məlumat bazalarından məlumatların birləşdirilməsi imkanları genişlənir. Səlahiyyət çərçivəsi daxilində əldə olunan məlumatlar növlərinə və məzmunlarına görə məhdud deyillər. İlk əvvəl, söhbət ad, ünvan, doğum tarixi və yeri kimi eyniləşdirmə məlumatlarından gedir. “Konkret halda zəruri olan” bütün yerdə qalan məlumatlar da tələb edilə bilirlər. Müvafiq olaraq, bu işdə baş verdiyi kimi,

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

axtarış, məsələn, dini mənsubiyyət, vətəndaşlıq, ailə vəziyyəti və universitetdə təhlil alınan istisas kimi digər məlumatlara da şamil edilə bilər. Bundan əlavə, təqdim olunan və digər məlumatların birləşdirilməsi və kombinasiyasından və onların müqayisə edilməsindən başqa əlavə məlumat əldə etmək mümkündür. Növünə və məzmununa görə, bu məlumat şəxsiyyət üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edə və insanın obrazını yaratmağa imkan verə bilər. Məlumatlardan istifadə üzrə səlahiyyətin həcmi Şimali Reyn-Vestfaliya Federal torpağının polisi haqqında 1990-cı il tarixli Qanunda toplanılan məlumatların həcmində məhdudiyyəti nəzərdə tutmadığı üçün güclənir. Məlumatların təqdim edilməsi bütün dövlət və özəl təşkilatlardan tələb oluna bilər. Müdaxilənin intensivliyi həm də aidiyyəti şəxs üçün sistematik axtarışın mümkün nəticəsindən asılıdır. Sistemativ axtarış aidiyyəti şəxsin sonrakı idarə axtarışı tədbirləri üçün hədəfə çevrilməsi riskini artırır. Bunu, 11 sentyabr 2001-ci ildən sonra aparılmış sistematik axtarışın gedişatı göstərir. Bundan əlavə, müəyyən meyarlar üzrə aparılmış polisin sistematik axtarışı özü-özlüyündə, məlum olduqda, qərəzlilik yarada və əhəlinin müvafiq qrupunun ictimai qavrayışında dönüş yarada bilər. Nəhayət, bir şey də əhəmiyyətlidir ki, Şimali Reyn-Vestfaliya Federal torpağının polisi haqqında 1990-cı il tarixli Qanunun §31, 1-ci abzası əsas hüquqlara müdaxilə edən, lakin bu zaman, şübhənin olmasını tələb etməyən müxtəlif tədbirlərin tətbiqini nəzərdə tutur. Norma, əsas hüquqlarına müdaxilə edilən şəxsin təhlükəyə görə məsuliyyət daşımamalı olduğu nəzərdə tutmur. Seçim meyarlarına cavab verən bütün şəxslər, onların təhlükə və ya şübhəli bilinən şəxslərlə əlaqəsinin mövcud olub-olmamasından asılı olmayaraq cəlb edilə bilərlər. Adi vəziyyətləri əvvəllər aparılan sistemli axtarışlarla müqayisə etdikdə, sözügedən tədbirlərin tətbiqi zamanı şübhənin mövcud olmasına dair tələblərin olmaması bir də onunla güclənir ki, “yatan” terrorçularla münasibətdə, məhz davranışın nəzərə çatmaması və uyğunlaşması halı axtarışın müvafiq meyarları ilə bir cərgəyə qoyulur.

b) Sistemativ axtarışın aparılması ilə bağlı olan əsas hüquqa

müdaxilənin əhəmiyyətinə gəldikdə, o yalnız qanunvericilik orqanı dövlətin tələblərini müdafiə etdiyi və müdaxiləyə yalnız təhlükə altında olan hüquqi dəyərlərə kifayət qədər konkret təhlükənin olması halında icazə verdiyi təqdirdə keçərlidir. Konkret təhlükə yaranan zaman sistematik axtarış istisna olunur. Hətta, hüquqi dəyərlərin pozulmasına əhəmiyyətli təhlükə mövcud olduqda belə, ziyanın baş verəcəyi barədə kifayət qədər ehtimalın tələb edilməsindən imtina etmək olmaz. Uyğunluq prinsipi, qanunvericilik orqanı yalnız əsas hüquqlara müəyyən müdaxilələri şübhənin və ya təhlükənin müəyyən dərəcəsinin yaranması anından nəzərdə tuta bilməsini tələb edir.

Şimali Reyn-Vestfaliya Federal torpağının polisi haqqında 1990-cı il tarixli Qanun §31 əsas müdaxilə kimi real təhlükəni müəyyən edir. Bu, konstitusion-hüquqi tələbləri təmin edir. Bununla belə, Konstitusiya real təhlükənin mövcudluğuna dair tələbləri müəyyən etmir. Bu cür şəraitlərdə sistematik axtarış həqiqi olmaq üçün, müntəzəm şəkildə olduqca gec aparıla bilər. Konstitusiya hüquq nöqtəyi-nəzərindən, qanunvericilik orqanının sistematik axtarışı yüksək dərəcəli müvafiq hüquqi dəyərlərə olan konkret təhlükə ilə əlaqələndirməsi kifayətdir. Bu zaman konkret halda, gələcəkdə sözügedən hüquqi dəyərlərə ziyan dəyə biləcəyinə dair kifayət qədər ehtimalın mövcud olduğu hallar nəzərdə tutulur. Məsələn, “yatan” terrorçulardan yaranan konkret təhlükənin mövcud olduğunu güman etmək üçün, kifayət qədər əsaslandırılan faktlar tələb olunur. Buna görə də, 11 sentyabr 2001-ci ildə baş vermiş terror aktlarının nəticəsi kimi mövcud olan təhlükənin ümumi mövcudluğu, yaxud xarici siyasətdəki gərgin vəziyyət məlumatların elektron işlənməsini tətbiq etməklə sistematik axtarışın təyin edilməsi üçün yetərli deyil. Bundan əlavə, təhlükənin təyin edilməsi üçün irəli sürülən fərziyyə və nəticələr, məsələn, terror aktlarının hazırlanması və ya keçirilməsini göstərən əlavə faktlara söykənməlidir.

2. Mübahisə doğuran qərarlar konstitusiya-hüquqi tələbləri qane etmir. Onlar Şimali Reyn-Vestfaliya Federal torpağının polisi haq-

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

qında 1990-cı il tarixli Qanun §31, 1-ci abzasın geniş şərh edilməsinə əsaslanır və bu da sözügedən prinsiplərə ziddir. Onlar tədbirlərin Konstitusiyaya nöqtəyi-nəzərindən təyin edilməsinin ən azı, konkret təhlükənin mövcud olmasına dair tələblərlə bağlı olmasını və bunun üçün, hüquqi dəyərlərin pozulması ehtimalı səviyyəsinin yalnız mümkün ziyanla deyil, həmçinin, bu cür təhlükənin qarşısını almaqdan ötrü görülən müdaxilə və yararlılıq tədbirləri ilə müəyyən edildiyini nəzərə almırlar. Bununla belə, dairə məhkəməsi “xüsusi ağır ziyanın baş verməsi ehtimalının istisna edilməməsini” yetərli hesab etmiş və Ali dairə məhkəməsi həmçinin yalnız “ziyanın baş verməsi ehtimalını” yetərli hesab etməyə hazırdır. Ali dairə məhkəməsinin hesab etdiyi kimi, həmin vəziyyətə “bu cür hərəkətlərin ehtimalı” tətbiq edilərsə, onda aparılan sistemli axtarış konkret təhlükənin qarşısının alınması deyil, ehtimal olunan təhlükədən preventiv müdafiə tədbiri hesab olunur.

13) BVerfGE120, 274

(Heimliche Infiltration – “ONline-Durchsuchung” / Gizli infiltrasiya – “onlayn axtarış”)

1. Şəxsiyyətin ümumi hüquqları (Əsas qanunun 1-i maddəsinin 1-ci abzası ilə qarşılıqlı əlaqəli olan 2-ci səhifənin 1-ci abzası) texniki informasiya sistemlərinin məxfiliyinə və toxunulmazlığına verilən əsas zəmanət hüququnu əhatə edir.

2. Vəsitəsilə sistemdən istifadəni izləməyin və onun yaddaşını hesablaşmanın mümkün olduğu informasiya –texniki sistemlərin məxfi infiltrasiyası yalnız, mühüm hüquqi dəyərlərə konkret təhlükənin mövcud olduğunu güman etmək üçün həqiqi əsaslar olduğu zaman, konstitusion hüquq baxımından mümkündür. Müstəsna mühüm dəyərlər dedikdə, şəxsiyyətin sağlamlığı, həyatı və azadlığı, yaxud təhlükənin aidiyyəti olduğu dövlətin əsasları, durumu və ya bəşəriyyətin mövcudluğunun əsasları kimi ümumi rifah nəzərdə tutulur. Tədbirə yalnız, yaxın gələcəkdə təhlükənin

baş verməyəcəyini yetərli qədər ehtimal etmək mümkün olmadığı, lakin müəyyən faktların müəyyən şəxslər tərəfindən ayrı-ayrı hallarda xüsusilə mühüm hüquqi dəyərlərə təhlükənin baş verəcəyini göstərdikləri təqdirdə, bəraət qazandırmaq mümkündür.

3. İnformasiya-texniki sistemlərin gizli infiltrasiyası prinsip baxımından məhkəmənin müvafiq qərarı əsasında aparılmalıdır. Bu cür müdaxiləyə icazə verən qanun şəxsi həyatın əsas məlumatlarının qorunması üçün tədbirləri ehtiva etməlidir.

4. Vəsitəsilə kompüter şəbəkəsində cari telekommunikasiyanın məzmunu və vəziyyəti müəyyən edilən dövlət tədbirinə icazə verilərsə, yaxud onlara aidiyyəti olan məlumatlar tədqiq edilərsə, onda müdaxilə Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasında verilən müddəalara uyğun gəlməlidir.

5. Dövlət İnternet şəbəkəsində texniki baxımdan bunun üçün nəzərdə tutulmuş yolla kommunikasiyanın məzmunu barədə məlumat alırsa, onda Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq, şəxsi hüquqa müdaxilə yalnız dövlət orqanına kommunikasiya iştirakçıları tərəfində bu cür məlumatlarla tanış olmaq səlahiyyəti verilmədikdə, baş verir. Dövlət İnternet səhifəsində kommunikasiyanın ümumən çıxışın malik olduğu məzmununu öyrənişə, yaxud geniş ictimaiyyətin çıxışa malik olduğu məlumat mübadiləsi proseslərində iştirak edirsə, o, prinsip baxımından əsas hüquqlara müdaxilə etmir.

Birinci Senatın 27 fevral 2008-ci il tarixli qərarı

- 1BvR370/09, 595/07 -

ƏSASLAR

[...]

Məxfilik və toxunulmazlığın qorunmasına dair konstitusion və hüquqi müdafiə, informasiya sisteminə çıxışın xüsusi maneənin, yaxud əhəmiyyətli texniki xərclərin olub-olmamasından asılı olmayaraq mövcud olur. Bu zaman, məxfiliyin və toxunulmazlığın qorunması baxımından təsdiq, aidiyyəti şəxsin informasiya-texniki

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

sistemdən şəxsi vasitə kimi istifadə etdiyi təqdirdə yaranır və buna görə də, vəziyyətdən çıxış edərək, sistemdən təkə özünün, yaxud müstəqil şəkildə digər səlahiyyətli şəxslərlə birgə istifadə etdiyini güman edə bilər. Şəxsi informasiya-texniki sistemdən istifadə miqyası informasiya-texniki sistemlər vasitəsilə baş verir və bu sistemlər digər şəxslərin sərəncamında olur və istifadəçinin qorunması tələbi onlara da şamil edilir.

[...]

Aidiyyəti şəxsin üçüncü şəxslərlə yazışmasına dair məlumatların toplanması halında, əsas hüquqlara müdaxilə səviyyəsi vətəndaşların müşahidə sahəsində olmayan və ictimai rifahdan asılı olan məsafədən kommunikasiyada iştirak etmək imkanlarının məhdudlaşdırılması nəticəsində artırılır (bax: BVerfGE115, 166 [187 və sairə] kommunikasiyaya dair məlumatların toplanması). Məlumatların bu cür toplanması dolayı yolla vətəndaşların azadlığına təsir göstərir, belə ki müşahidə ilə bağlı təsvir, hətta o ardıcıl şəkildə aparılsa belə, normal şəxsi kommunikasiyaya mane ola bilər. Bundan əlavə, məlumatların bu cür toplanması şəxslərin fəaliyyət diapazonunda, şəxsin hüquqlarına əhəmiyyətli dərəcədə və ciddi surətdə müdaxilədən xəbər verir, məsələn, müşahidənin aparıldığı şəxsin həmsöhbətləri halında, lazım gəldikdə, üçüncü tərəflərin danışıqları da dinlənilə bilər və bu zaman həmin şəxslərin hüquqlarına bu cür müdaxilə üçün əsasın olub-olmadığı müəyyən edilmir (bax: BVerfGE113, 348 [382 və sairə] telekommunikasiyanın müşahidə edilməsi üçün; bundan əlavə, BVerfGE34, 238 [247]; 107, 299 [321]).

[...].

Ötəri və ya yalnız müvəqqəti saxlanılan məlumatlar, aidiyyəti şəxs üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edə və ya hətta, daha məxfi məlumatlara çıxış imkanını təmin edə bilərlər. Bu, məsələn veb-brauzerlər kimi xidməti proqramlarla yaradılan və təhlili, bu cür proqramlardan istifadəyə dair və bununla da, dolayı yolla aidiyyəti şəxsin üstünlük verdiyi və ya ünsiyyəti ilə bağlı olan vərdişlərə və ya aidiyyəti şəxsin sistemindəki və ya şəbəkədəki texniki baxımdan

qorunan məlumatlara çıxış əldə etdiyi parollara dair məlumatların alınmasına imkan verən keş-yaddaşa aiddir. Bundan əlavə, İnternet şəbəkəsində kommunikasiyaların uzunmüddətli müşahidəsi, təsbit edilən normanın yol verdiyi kimi, kommunikasiya məzmununun və kommunikasiya hallarının birdəfəlik quraşdırması ilə müqayisədə daha əhəmiyyətli müdaxilə hesab olunur. Nəhayət, nəzərə almaq lazımdır ki, tənzimlənən çıxış imkanı, digərləri ilə yanaşı, əsas diqqətini məlumatların şifrələnməsi texnologiyalarından yan keçilməsi məqsədi güdür. Belə olan təqdirdə, ayrı-ayrı şəxslərin məlumatlarını kənar çıxışdan qorumaq üçün gördükləri müdafiə tədbirləri dəyərini itirir. Bu cür informasiyanın özünü-qoruma xüsusiyyətinin pozulması əsas hüquqlara müdaxilənin ciddiliyini dərinləşdirir.

§ 6 Ümumi bərabərlik prinsipi

14) BVerfGE126, 400

(Steuerliche Diskriminierung eingetragener Lebenspartnerschaften / Qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin vergi ayrı-seçkiliyi)

**- Mətbuat açıqlaması -
63/2010, sayılı, 27 avqust 2010-cu il
tarixli mətbuat açıqlaması**

**21 iyul 2010-cu il tarixli qərar
- 1 BvR611/07, 1 BvR2464/07 –**

Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunda nikahda olan və vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin bərabər olmayan vəziyyəti AFR-in Əsas qanununa ziddir

20 dekabr 1996-cı il tarixli Vergi qanununun 1997-ci il tarixdə edilmiş yeni redaksiyası olan, Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

vergilər haqqında Qanunun 15, 16, 17-ci paraqraflarında verilən müddəaları təhlil edərkən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, 2001-ci ildə Almaniya Federativ Respublikasında qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər üçün qurumun təsis edilməsindən sonra qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər nikahda yaşayan həyat yoldaşları ilə müqayisədə daha ağır yük daşımışlar. Eyni zamanda, köhnə redaksiyada Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun §15, 1-ci abzası, §19, 1-ci abzası uyğun olaraq nikahda yaşayanlara I dərəcəli verginin tələbləri tətbiq edilirdi, yəni, onların varislik yolu ilə malik olduqları əmlaka 7%-30% vergi tətbiq edilirdi, qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər isə Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunda “digər varislər” kimi şərh edilir və varislik yolu ilə əldə edilən əmlaka 17%-50% vergi tutumunu nəzərdə tutan III dərəcəyə aid edilirdilər. Bununla da, nikahda yaşayan həyat yoldaşları daha faydalı sərfəli vəziyyətdə olurdular. Bundan əlavə, köhnə redaksiyada Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun §16, 1-ci abzası şəxsən həyat yoldaşlarına vergi tutumunun tətbiq edilmədiyi 600 min alman markası / 307 min avro / və 500 min alman markası həcmində vergi təminatı məbləği / Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun §17, 1-ci abzasına uyğun olaraq 256 min avro verirdi. Qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər isə, öz növbələrində, yalnız III vergi dərəcəsi üçün nəzərdə tutulan və (köhnə redaksiyada Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun §16, 1-ci abzasında, 5-ci bəndində, §15, 1-ci abzasında təsbit edilən) 10 min alman markası / 5 min 200 avro həcmində vergidən azad edilirdilər. Bu dərəcə üçün vergi təminatı məbləğindən azadolma imkanı ümumiyyətlə nəzərdə tutulmamışdı.

Varisliyə tətbiq edilən verginin islahatı haqqında 24 dekabr 2008-ci il tarixli Qanuna uyğun olaraq yuxarıda göstərilən Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanun normaları

qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin xeyrinə edə dəyişdirilmişdir ki, verginin tətbiq edilmədiyi məbləğ və təminat məbləği indi nikahda olan həyat yoldaşların və qeydiyyatdan alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər üçün bərabər şəkildə hesablanır. Bununla belə, mülki tərəfdaşlıqdan sonra varis kimi əldə edilən əmlaka buna baxmayaraq daha yüksək dərəcə tətbiq edilirdi və bu dərəcə, uzaq qohumlara və qohumluq əlaqəsi olmayan şəxslərə tətbiq edilən dərəcə ilə bərabər idi. Federal hökumət tərəfindən təklif edilən Vergi qanununa dəyişiklik edilməsi haqqında 2010-cu il tarixli qanun layihəsi eyni vergi dərəcələrinin tətbiq edilməsini daxil etməklə qeydiyyatata alınmış mülki tərəfdaşlıqda həyat yoldaşlarının və tərəfdaşların vəziyyətinin tam şəkildə bərabərləşdirilməsini nəzərdə tutur.

Nəzərdən keçirilən halların birincisində şikayətçi özünün 2001-ci ilin avqust ayında vəfat etmiş mülki tərəfdaşının yeganə varisidir; ikinci halda isə, şikayətçi 2002-ci ilin fevral ayında vəfat etmiş özünün vətəndaş nikahında yaşadığı şəxsin varisi olmuşdur. Hər iki halda, vergi-maliyyə idarəsi varislik vergisini II dərəcə üzrə hesablamış və köhnə redaksiyada, Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun §16, 1-ci abzasını rəhbər tutaraq verginin tətbiq edilmədiyi minimal məbləği təqdim etmişdir. Şikayətçilər tərəfindən təqdim edilən şikayətlər maliyyə məhkəmələrində baxılmış, lakin təmin edilməmişdir.

Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun AFR-in Əsas qanunun müddəaları ilə ziddiyyət təşkil etdiyinə dair konstitusion şikayəti nəzərdən keçirərək, Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin Birinci Senatı qəbul edilmiş qərarında göstərmişdir ki, daha yüksək vergi tutumu dərəcəsi tətbiq etməklə və əhəmiyyətli dərəcədə az vergi tutumunun tətbiq edilmədiyi məbləği təqdim etməklə və təminat məbləğinin təmin edilməməsi ilə vergi ödəyiciləri olan qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin vəziyyətinin vergi ödəyiciləri olan həyat yoldaşları ilə müqayisədə pisləşdirilməsi, özü-özlüyündə Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 1-

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

ci abzasında müəyyən edilən vətəndaşların ümumi bərabərlik prinsiplərinin pozulmasıdır. Federal maliyyə məhkəməsinin qərarı ləğv edilmiş və iş yenidən baxılması üçün geri qaytarılmışdır. Qanunvericilik orqanı 31 dekabr 2010-cu ilədək Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanuna dəyişiklik edilməsini nəzərdə tutur və bu dəyişiklik qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərə qarşı faktiki olaraq, qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərə qarşı ayrı-seçkiliyə son qoyulması haqqında 2001-ci il tarixli Qanunun və Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında 24 dekabr 2008-ci il tarixli Qanunun qüvvəyə minməsinədək mövcud olmuş ayrı-seçkilik hallarını aradan qaldıracaq.

Mahiyyət baxımından, Qərarın qəbul edilməsinin əsasını aşağıdakı nəticələr təşkil edirlər:

1997-ci il tarixli Vergi qanunu qəbul edildikdən sonra qüvvəyə minmiş Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanuna uyğun olaraq nikahda yaşayan həyat yoldaşları ilə müqayisədə mülki tərəfdaşlıqda yaşayan tərəfdaşların vəziyyətinin pisləşməsinə heç bir ağlabatan əsas yoxdur. Bu, Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanuna §16 uyğun olaraq, verginin tətbiq edilmədiyi minimal vergi dərəcəsinə, eləcə də verginin tətbiq edilmədiyi təminat məbləğinə (köhnə redaksiyada Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun §17) və vergi dərəcəsinə (köhnə redaksiyada Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanunun §19) aiddir. Yalnız nikahın və ailənin dövlət tərəfindən xüsusi olaraq qorumasına (Əsas qanunun 1-ci abzası) istinad edərək qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərlə müqayisədə nikahda yaşayan həyat yoldaşlarına imtiyazlı hüquqi səlahiyyətlər verilməsi yolverilməzdir. Nikah qurumunun dəstəyi nikahın məqsədləri və həyatı aspektləri ilə müqayisə olunan birgə yaşayışın digər formalarına xələl gətirirsə, onda nikah qurumuna nikahı qorumaq tələbi kimi ümumi müdafiə

zəmanətinə istinad etməsi bu cür ayrı-seçkiliyə yol verməsi hüququ vermir. Üçüncü şəxslərin hüquqları ilə bağlı bərabərlik prinsipindən nə dərəcədə yararlı biləcəkləri məsələsi dövlətin Əsas qanunun 6-cı maddəsinin 1-ci abzasında göstərilən nikah və ailənin müdafiəsi səlahiyyətinə aid deyil. Yalnız Əsas qanunun 1-ci maddəsinin 1-ci abzasında müəyyən edilən və Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin çoxlu sayda qərarları ilə şərh edilən bərabərlik hüququ prinsipi üçüncü şəxslərin – bu halda, vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin, həyat yoldaşlarının və ya ailə üzvlərinin müəyyən edilməsi ilə bağlı qanunvericilik və faktiki meyarlara uyğun gəlib-gəlmədiklərini müəyyən etmək üçün əsas götürülür. Qanunvericilik tənzimlənməsində minimal verginin tətbiq edilmədiyi fərqi həm də varislik əldə etmiş vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərə daha böyük tətbiqi kimi izah etmək olmaz. Həyat yoldaşları və onların övladları üçün böyük məbləğ adətən onunla izah edilir ki, vəsiyyətnamə açılan zaman onlar vəsiyyəti verənlə yaxınlıq və iqtisadi əlaqə baxımından daha az ödəniş qabiliyyətinə malik olurlar və buna görə də onlara varisliklə əldə edilən əmlakın nominal məbləği tətbiq edilir, bu cür mülahizə həm də vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər arasında tətbiq edilir. Onlar da, nikahda olan həyat yoldaşları kimi qanunun tənzimlədiyi uzunmüddətli perspektivdə nəzərdə tutulan əlaqələrə malik olurlar. Onlar da mülki tərəfdaşlıqda əmlak kapitalının toplanmasında iştirak edirlər və tərəfdaşın vəfatından sonra öz əmlak vəziyyətlərinin qorunub saxlanmasını nəzərdə tuturlar. Həyat yoldaşlarına varisliyi alan zaman tətbiq edilən minimal vergidən azad olan məbləğ onların saxlanması və dəstəklənməsi üçün yetərli olarsa, onda bu həm də, tərəfdaşlıqlarının qeydiyyatı alınmasının sonuncu mərhələsində üzərilərinə, bir-birlərini eyni məbləğdə saxlamaq öhdəliyi götürən qeydiyyatı alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərə də tətbiq edilir. Varislik haqqında qanunda üstünlük təşkil edən ailə münasibətlərinin qorunması prinsipi də həyat yoldaşları ilə münasibətdə vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin minimal vergi tətbiqi ilə bağlı vəziyyətlərinin pisləşməsi

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

halını qəbul etmir. Nikah kimi, qeydiyyatata alınmış mülki tərəfdaşlıq da uzunmüddətli perspektivə bağlanılır və hüquqi zamanətlərlə təmin olunur və tərəfdaşların bir-birinin maddi vəziyyətinin təmin edilməsi məsuliyyətlərinin əsasını təşkil edir. Qeyri-bərabər münasibət, ümumi qayda olaraq, ümumi uşaqların yalnız nikahda dünyaya gələ biləcəyi fikrini də dəstəkləmir və nikah-a ilə münasibətləri prinsipindən çıxış edərək qanunvericilik orqanı kiçik və orta əmlak kütləsi varisliyinin mümkün qədər daha fasiləsiz olmasını istərdi. Nikahın mülki tərəfdaşlıqdan başlıca fərqi ondan ibarətdir ki, eyni cinsdən olan şəxslərin münasibətində kifayət qədər aydın səbəblərdən uşaqlar dünyaya gələ bilməz. Lakin, bu nöqtəyi-nəzərdən, həyat yoldaşları ilə müqayisədə vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin ayrı-seçkiliyini nəzərdən keçirmək də düzgün deyil, belə ki, o qanunvericilik baxımından kifayət qədər açıqlanmışdır. Qüvvədə olan qanunvericilik, əvvəllər qüvvədə olmuş normalardan fərqli olaraq, nikahda ümumi uşaqların mövcud olmasından asılı olaraq həyat yoldaşlarının vəziyyətinə (həmçinin, varislik nəticəsində əldə edilmiş əmlaka tətbiq olunmayan vergi minimumu) üstünlük vermir. Köhnə redaksiyada Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanuna §17 uyğun olaraq varislərin saxlanması üçün tətbiq edilməyən vergi minimumunun tənzimlənməsində vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin nəzərə alınmaması yalnız həyat yoldaşları və vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər arasında əhəmiyyətli fərq mövcud olduğu zaman Lakin, bu cür hal mövcud deyil. Sözügedən tətbiq edilməyən minimum, ilk əvvəl vergi ödəyicilərinin qanun və ya müqavilə üzrə maddi baxımdan yaşamaq üçün hüquqları olan varislərinin hüquqi vəziyyətlərinin tənzimlənməsinə xidmət edir və vergi mexanizmlərinin köməkliyi ilə dul qalmış həyat yoldaşının çatışmayan maddi təminatını qarşılamaq üçün nəzərdə tutulur. Lakin, qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərlə bağlı da bu məqsəd güdülür.

Nəhayət, vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərə III dərəcəli vergi tutumu, həyat yoldaşlarına isə daha az vergi tutumunun

§ 7 Bərabərlik prinsipinin həyata keçirilməsinin xüsusi halları

tətbiq edildiyi I dərəcəli vergi tutumunun tətbiq edilməsi üçün kifayət qədər əsas tapmaq mümkün deyil (köhnə redaksiyada Varislik və bağışlamaya tətbiq edilən vergilər haqqında Qanuna §11, 1-ci abzas, §19, 1-ci abzas). Eləcə də, personal, verginin tətbiq edilmədiyini minimumun verilməsi üçün qanunvericilikdə, vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklərin vergi tutumu məqsədilə daha aşağı vergi dərəcəsinə aid edilmələri nəticəsində onların vəziyyətlərinin pisləşə biləcəyi nikah-ailə münasibətləri və qeydiyyatata alınmış vətəndaş nikahında yaşayan cütlüklər arasında heç bir fərq görmür.

§ 7 Bərabərlik prinsipinin həyata keçirilməsinin xüsusi halları

15) BVerfGE39, 196

(Beamtenpension / Dövlət qulluqçularının təqaüdləri)

İkinci Senatın 12 mart 1975-ci il tarixli qərarı

- 2BvL 10/74

1 iyun 1962-ci ildə yeni redaksiyada verilmiş Şimali Reyn-Vestfaliya torpağının dövlət qulluqçularına dair Qanunun §141 konstitusiyaya normalarına uyğun olaraq yoxlamaya dair iş üzrə, vəfat etmiş dövlət qulluqçusu ilə nikahda olmuş şəxsə həmin şəxsin vəfat etmiş həyat yoldaşı ilə bağlı ödənilən təminat üzrə hüququ

ƏSASLAR

[...]

B.

[...]

II.

[...]

2. [...]

a) [...]

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

Əmək haqqının ödənişi və şəxsin yaşamaq üçün müstəqil ayrılmaz hüququnun həyata keçirilməsinin xüsusi forması kimi – ilk növbədə, təqaüdün alınması üzrə ayrılmaz hüquq halında, təminat hüququ (Dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyətini tənzimləyən normaların unifikasiyası haqqında Çərçivə qanunu §50, 3-cü abzas) dövlət qulluqçusuna dövlət qulluğuna qəbul zamanı bütün ömrü boyu verilən vahid zəmanətdir. Bu zəmanətin məqsədi vəzifəli şəxsin ailə üzvlərinin maddi rifahının habelə onun vəfatından sonra da təmin edilməsindən, eləcə də vəzifəli şəxsin vəzifə öhdəliklərini vicdanla və sədaqətli şəkildə icra etdiyinə görə xidməti mükafatların verilməsindən ibarətdir.

b) Lakin, vəfat etmiş dövlət qulluqçusunun ailə üzvlərinə qocalığa və əmək stajına görə təqaüdlə birlikdə müvafiq müavinətin, eləcə də dövlət qulluqçusunun son illər aldığı həcmdə əmək haqqının və təqaüdə çıxmış dövlət qulluqçusunun aldığı təqaüd həcmində təqaüdün verilməsi və dövlət qulluğu ilə bağlı hüquqi münasibətdən irəli gələn və dövlət qulluqçusunun peşəkar xüsusiyyətləri, xidməti fəaliyyəti, şəxsi bacarıqları və səyləri, və özünü və öz əmək qabiliyyətini dövlət qulluğuna həsr etməyi nəticəsində müəyyən edilən əks təminatdır. Həmin prinsiplər həmçinin həyat yoldaşı (qadın) dövlət qulluğunda çalışmış və vəfat etmiş kişiylə də şamil edilir.

c) [...]

Dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyətini tənzimləyən normalar baxımından həlledici məqam dövlət qulluqçusuna və onun ailə üzvlərinə ödənilməli olan maddi təminatla onun əmək haqqı və xidməti mövqeyi arasında olan ayrılmaz əlaqədir, lakin bu halda, vəzifəli şəxsin cinsi ilə şərtlənən heç bir fərq mövcud deyildir və buna görə də, vəzifəli şəxsin qadın həyat yoldaşına və kişi həyat yoldaşına təminatın verilməsində qanunvericilik fərqi bəraət qazandırmaq olmaz. Həmçinin, dövlət qulluqçusu sağ olarkən, onun ailə vəziyyətini nəzərə alaraq təminatı onun ailə üzvlərinə, eləcə də dul qalmış həyat yoldaşına ödəniləcək onun qocalığa görə təqaüd və xidməti illəri nisbətində hesablanır.

3. Bununla da, Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 2-ci və 3-cü abzaslarında dövlət qulluqçusunun təminatını onun ailə üzvlərinin maddi təminatı baxımından tənzimləmək tələbi irəli sürülür ki, dövlət qulluqçusunun vəfatından sonra onunla nikahda olan kişi həyat yoldaşı qadın həyat yoldaşı kimi eyni müvafiq təminatla təmin edilmiş olsun.

16) BVerfGE39, 334

(Extremistenbeschlu/ Ekstremlərə dair qərar)

[...]

**İkinci Senatın 22 may 1975-ci il tarixli qərarı
- 2BvL 13/73 -**

[...]

ƏSASLAR

[...]

B.

[...]

III.

[...]

Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq “siyasi baxışlarına görə ... heç kimə ziyan vurula və ya rəğbət bəslənilən bilməz”. Bununla da, Bərabər hüquqa dair ümumi prinsiplər rəsmiləşdirilir və şəxsin siyasi baxışlarına görə ona qarşı ayrı-seçkiliyin təbliğ edilməsi, yaxud ona imtiyazlı hüquqlar verilməsi qadağandır. Lakin bu müddəə vəzifəli şəxsin üzərinə qoyulmuş və dövlət qulluğu ilə bağlı hüquqi münasibətlərdən yaranan fidusiar öhdəlikləri və müvafiq nəticələri ləğv etmir.

İlk əvvəl, Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasında hər hansı siyasi baxışlara “malik olmağa” deyil, həmçinin siyasi fikirlərin ifadə edilməsinə və həyata keçirilməsinə də müəyyən edilən qadağanın tətbiqi tələb olunur, çünki siyasi baxışların ifadə edilməsi və həyata keçirilməsi heç şübhəsiz ki, xüsusi əsas hüquqlara,

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

daha dəqiq deyilərsə, ayrıca müdafiə olunan azadlıq hüququna aiddir (Əsas qanunun 2-ci maddəsinin 1, 4, 5, 8, 9-cu abzasları). Onlar, Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasının müddələrinin mane ola biləcəkləri təqdirdə, qanunvericilik orqanının əməl edə və həyata keçirə bilməyəcəyi öz hüdudlarının şəxsi təsvirinə malikdirlər.

Bundan əlavə, Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasında verilən qadağalar absolyut xarakterə malik deyillər. Ola bilsin ki, bəzi hallarda müəyyən məhdudiyətlər keçərlidirlər: məsələn, kilsə məktəbində müəllimin təyin edilməsi zamanı onun dini baxışlarına diqqət yetirilməsi; qadın məktəbinə direktor təyin edən zaman qadın cinsindən olan namizədlərə üstünlük verilməsi; iş götürən zaman xaricdə böyümüş və alman dilini bilməyən Almaniya vətəndaşına üstünlük verməmək. Bu cür məhdudiyətlər onunla əsaslandırılıla bilirlər ki, Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasının müddəaları (“nəticəsində...”) yalnız məqsədyönlü ayrışikliyi və ya hər hansı üstünlüyün verilməsini qadağan edir, lakin tənzimləmə nəticəsi olan və digər məqsədlər güdən üstünlüklərin verilməsini və hüquqların pozulmasını nəzərdə tutmur (məsələn, gələcək ananın hüquqlarının müdafiə edilməsi və ya konstitusion hüquqi asayişin qorunması və s.), yaxud başqa sözlə deyilərsə, “hər şeyin xüsusiyyətinə” uyğun çıxış etmək (bax: BVerfGE7, 155 [170]).

Nəhayət, konstitusion normanı ayrıca şərh etmək lazım deyil, əksinə, onu Əsas qanunun normaları ilə birgə şərh etmək lazımdır (BVerfGE19, 206 [220]; 30,1 [19]; 33, 23 [29]).

Bu cür yanaşmada, döyüşkən demokratiya qismində Veymar demokratiyasının acı təcrübəsi əsasında Almaniya Federativ Respublikasının yaratdığı həmin konstitusiyanın Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasında irəli sürülən müddələrin köməkliyi ilə dövləti öz düşmənlərinin öhdəsinə buraxdığı imkan istisna olunur (BVerfGE30, 1 [20]; 28, 36 [49]; 13, 46 [49]).

§ 8 Dini etiqad azadlığı

17) BVerfGE108, 282 (Kopftuch / Hicab)

Federal Konstitusiya Məhkəməsi
- Mətbuat xidməti -
71/2003 sayılı, 24 sentyabr 2003-cü il tarixli
Mətbuat açıqlaması

24 sentyabr 2003-cü il tarixli qərar
- 2 BvR1436/02 –

Hicablı müəllimə

Müəllimlərin məktəbdə və dərs vaxtı hicab geyinmələrinə qadağanın tətbiq edilməsi qüvvədə olan Baden-Vürtemberg Torpağında kifayət qədər qanuni əsasa malik deyil. Artan dini plüralizm ilə bağlı ictimai dəyişikliklər qanunvericilik orqanı üçün məktəbdə dini təzahürlərin icazə verilən hüdudunun yenidən müəyyən edilməsi üçün səbəb ola bilər. Bu, Federal Konstitusiya məhkəməsinin Birinci Senatının bu gün açıqlanmış qərarında göstərilmişdir. Baden-Vürtembergdəki məktəbə dövlət qulluqçusu qismində sınaq müddətinə işə qəbul edilməsini tələb edən müəllimənin konstitusiya şikayəti əsasında Birinci Senat belə bir qərar çıxarmışdır ki, Baden-Vürtemberg Torpağının inzibati məhkəmələrinin və səlahiyyətli dövlət orqanlarının buna mane olan qərarları şikayətçinin Əsas qanunun 1-ci və 2-ci maddəsinin 4-cü abzası və 33-cü maddəsinin 3-cü abzası ilə 33-cü maddəsinin 2-ci abzası arasındakı qarşılıqlı əlaqəni pozur. Federal inzibati məhkəmənin qərarı ləğv edilmiş və iş yenidən baxılması üçün geri qaytarılmışdır. Qərar üç səs əleyhinə beş səs çoxluğu ilə qəbul edilmişdir. Qəbul edilən qərarın əsasını təşkil edən işin hallarına dair təfərrüatlar 40/2003 sayılı, 16 may 2003-cü il tarixli mətbuat açıqlamasında göstərilmişdir.

1. Senat mahiyyət baxımından aşağıdakıları göstərmişdir:

Qəbul edilən qərarın əsasını təşkil edən işin halları konstitusion hüquqlarla qorunan bir neçə hüquqi müddəalara aiddir: hər bir alman öz meylliliyi, bacarıqları və peşəkar ixtisasına uyğun olaraq hər hansı dövlət qulluğuna bərabər şəkildə çıxışa malikdir. Bu zaman, dini inanclardan asılı olaraq dövlət qulluğuna çıxışa qadağa tətbiq edilir. Şikayətçinin məktəbdə və dərstdə hicab geyinməsi dini etiqad azadlığına dair əsas hüquqla müdafiə olunur. Tərbiyə üzrə dövlət tapşırığı ilə yanaşı, valideynlərin tərbiyə üzrə hüquqlarının qorunmasına və şagirdlərin dini etiqad azadlıqlarına dair konstitusion hüquqlar əsas hüquqa qarşı çıxırlar. Bununla bağlı, qərarla xüsusilə də, aşağıdakılar göstərilmişdir: dövlətdən tələb olunan dini-dünyagörüşü bitərəfliyini dövlət və kilsənin ciddi şəkildə ayrılması kimi deyil, bərabər səviyyədə bütün dini müəssisələr üçün dini etiqad azadlığına rəvac verən açıq və hərtərəfli mövqe kimi başa düşmək lazımdır. Bu, xüsusilə də, məktəbdə icbari təhsilə aiddir. Dövlət məktəblərində tədris prosesinin təşkilində xristian ünsürlərin mövcud olması qadağan edilmir; lakin, məktəb digər dünyagörüşləri və dini baxışlar və dəyərlər üçün də açıq olmalıdır. Bu cür açıq mövqe nümayiş etdirməklə dövlətin Əsas qanunu özünün dini və dünyagörüşü bitərəfliyini qoruyub saxlayır. Şikayətçinin azadlığı özünün dini etiqadını məktəbdə və dərslərdə hicab geyinilməsi vasitəsilə büruzə verir və bu, şagirdlərin dini etiqadına mənfi təsir göstərir və onların dində ayrı-seçkiliyə yol verilməyən fəaliyyətlərdən kənar qalmalarına səbəb olur. Lakin, müxtəlif dini etiqadlara malik cəmiyyətdə digər dinin təzahür etməsindən, dini fəaliyyətlərdən və dini nişanlardan təcrid olunmaq üçün hüquq mövcud deyildir. Torpaqlar məktəb təhsili sahəsində geniş fəaliyyət azadlığına malikdir. Bir tərəfdən, müəllimin pozitiv dini etiqad azadlığı ilə, digər tərəfdən, dövlətin dünyagörüşü-dini bitərəflik öhdəlikləri, valideynlərin tərbiyə etmək hüququ, eləcə də şagirdlərin dini etiqadında mənfi azadlıq arasında qaçılmaz gərginlik vəziyyətini həll etmək öhdəliyi, tolerantlıq tələbləri nəzərə alınmaqla, demokratik

qanunvericilik orqanının üzərinə düşür və bu orqan bütün bunlar üçün müvafiq həll yolu tapmalıdır. Bu zaman, ayrı-ayrı torpaqlar məktəb ənənələrini, əhalinin dini tərkibini və onların az və ya çox güclü dini köklərini nəzərə almalıdırlar. Bu prinsiplər həm də, müəllimlərin dini etiqad azadlığı üzrə fərdi əsas hüquqlarını məhdudlaşdıran zaman və onların xarici görünüşü və dövlətin dünyagörüşü-dini bitərəfliyini təmin etmək məqsədilə məktəbdə davranışları ilə bağlı öhdəlik irəli sürülən zaman tətbiq edilir. Müəllimlərin dini və ya dünyagörüşü motivlərini məktəb tədrisinə və dərslərə tətbiq etmələri dövlətin bitərəflik çərçivəsində icra edilməli olan tərbiyə ilə bağlı tapşırıqlarına, valideynlərin tərbiyə etmək hüquqlarına xələl gətirə və şagirdlərin dini etiqad azadlıqlarına mənfi təsir göstərə bilər. Bununla da, istənilən halda, şagirdlərə təsir göstərilə, valideynlərlə münaqişə yarana və məktəbdə dincliyin pozulmasına səbəb ola, və məktəbin tərbiyə üzrə tapşırıqları yerinə yetirməsini təhlükə altına qoya bilər. Müəllimlərin dini-əsaslandırılmış kimi şərh edilməsi mümkün olan geyimləri də həmçinin bu cür təsir yarada bilər. Lakin, bunlar yalnız abstrakt təhlükələrdir. Müəllimin dövlət qulluqçusu kimi öhdəliklərini pozaraq yol verdiyi konkret davranış və ya onun qeyri-peşəkar olması deyil, xarici görünüş səbəbindən təhlükə və ya münaqişənin ehtimal edilməsi yetərli qədər qanuni əsaslandırma tələb edir. Yaxud da, bu cür ehtimal Əsas qanunun 1-ci və 2-ci maddələrinin 4-cü abzası üzrə təqdim olunan tələblərin məhdud olmasından yaranır. Bundan əlavə, Senat, xüsusi olaraq aşağıdakıları qeyd edir.

Müsəlman qadınlarının geydikləri nicab tamamilə müxtəlif cür qəbul edilir. O məcburi hesab olunan geyim formasının dini əsaslandırılmış nişanı, yaxud da mənşə cəmiyyətinin ənənəsi ola bilər. Son dövrlər, bu çox vaxt islam fundamentalizminin siyasi simvolu hesab olunur. Lakin, hicabın mənasını qadınların ictimai sıxışdırılması simvolu kimi başa düşmək olmaz. Bu barədə son dövrlərin tədqiqatları məəlumat verir. Gənc müsəlman qadınlar müstəqil yaşamaq və bu zaman, öz mədəniyyəti ilə əlaqəni itirməmək

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

üçün öz istəkləri ilə hicabı seçirlər. Bu mənada, şikayətçinin hicab geyinməsinin, məsələn müsəlman şagirdlərin Əsas qanunun irəli sürdüyü dəyərlərə uyğun olaraq qadın obrazını qəbul etmələrini və qanunun həyata keçirilməsini çətinləşdirəcəyi faktı özü-özlüyündə sübuta yetirilməyib. Hicabın məktəbdə və dərslərdə geyinilməsinin peşə baxımından uyğun olub-olmama məsələsinə cavab hicabın şagirdlərə ola biləcək təsirindən asılıdır. Dini ifadə vasitələrinin təsirinə gəldikdə isə, mübahisəli simvolun məktəb təhsili orqanının sərəncamı üzrə, yaxud da dini etiqad azadlığının həyata keçirilməsi üçün ayrıca müəllimin müstəqil qərarı əsasında istifadə edilib-edilmədiyi məsələsi həlledici rol oynayır. Dövlət məktəbdə müəllimlərin özlərinin müstəqil qərarları əsasında geyindikləri bu cür açıq-aydın dini xarakterli geyimlərinə icazə verirsə, bu, dövlətin məktəbdə dini simvolları yerləşdirmək sərəncamlarına bərabər tutula bilməz. Ayrı-ayrı müəllimlərin müəyyən geyiminə icazə verməklə dövlət bu mövqeyi öz şəxsi mövqeyinə çevirmir və bu mövqe ona olduğu kimi aid edilməməlidir.

Dini etiqad baxımından müəllimənin geyindiği hicab xüsusi intensiv təsirə malik ola bilər, çünki məktəbdə olduqları bütün vaxtlarda şagirdlər tədris prosesinin aparıcı qüvvəsi olan müəllimə ilə qarşılıqlı əlaqədə olurlar və bu təsirdən təcrid olunmaq imkanları olmur. Lakin, hicabın geyinilməsinin şagirdlərin dini oriyentasiyasına həlledici təsir göstərdiyini söyləmək üçün empirik etibarlı əsaslar mövcud deyil. Sözügedən məsələ ilə bağlı şifahi dinləmələr aparmış ekspertlər uşaqların psixoloji inkişafına bunun təsirini təsdiq edə bilmədilər.

Məktəbdə və dərslərdə müəllimlərin hicab geyinmələrinə olan preventiv qadağa yalnız abstrakt təhlükələrə və Baden-Vürtemberg Torpağında kifayət qədər qüvvədə olmayan və dövlət qulluqçularının və məktəblərin fəaliyyətini tənzimləyən hüquqi normalara əsaslanır. Daha ətraflı əsaslandırma qərarında verilir.

Torpağı səlahiyyətli qanunvericilik orqanı bu vaxtadək mövcud olmayan hüquqi normalar yaratmaq hüququna malikdir. Bununla

da, o məktəbdə konstitusiya-hüquqi müddəalar çərçivəsində icazə verilən dini təzahürləri müəyyən edə bilər. Bu zaman, o bərabər şəkildə müəllimlərin, şagirdlərin, valideynlərin konstitusiya-hüquqi mövqelərinin qorunmasını nəzərə almalıdır və dövlətin vəzifəsi dünyagörüşü-dini bitərəfliyə riayət etməkdən ibarətdir. Artan dini plüralizmlə bağlı olan ictimai dəyişikliklər məktəbdə dini təzahürlərin icazə verilən hüdudlarının yenidən müəyyən edilməsi üçün səbəb ola bilər. Məktəb müxtəlif dini baxışların mütləq şəkildə toqquşduqları və onların birgə mövcud olmalarının xüsusi həssas təsirin yaranmasına gətirib çıxardan yerdir. Artan dini müxtəlifliyin məktəb tədrisinə daxil edilməsi və inteqrasiyaya olan səylərə töhfə vermək üçün ondan qarşılıqlı tolerantlığın inkişafında istifadə edilməsi üçün səbəblər göstərmək olar. Lakin, göstərilən inkişaf məktəbdə mümkün münaqişələr ehtimalını artırır və bunun mövcud olması ehtimal olunur. Buna görə də, məktəb təhsili sahəsində dövlət bitərəfliyi öhdəliklərinin daha ciddi və əvvəllər olduğundan daha çox əhəmiyyət verilməsinə və müvafiq olaraq, müəllimlərin xarici görünüşündən yaranan dini təzahürlərin şagirdlərdən təcrid edilməsinə və şagirdlərlə, valideynlərlə və digər müəllimlərlə olan münaqişələrdən uzaq olmaq üçün tam əsaslandırma mövcuddur. Dəyişilən münasibətlərə cavab olaraq məsələnin həll edilməsi icra orqanının səlahiyyətlərinə aid deyil. Bunun, əksinə, demokratik legitim qanunvericilik orqanı tərəfindən tənzimlənməsi tələb olunur. Yalnız bu orqan dövlət orqanlarının və məhkəmələrin iddialı ola bilməyəcəkləri qiymətləndirmə səlahiyyətinə malikdir. Dövlət məktəblərində hicabın geyinilməsinə qadağa dövlət və din arasında məktəb təhsili sistemində dini etiqad azadlığının məhdudlaşdırılması ilə bağlı münasibətlərin qanunvericilik yolu ilə tənzimlənməsi elementi ola bilər. Bu fərziyyə EKPC-nin 9-cu maddəsinə uyğun gəlir. Hüquqi dövlət prinsipləri və demokratiya tələbi qanunvericilik orqanın üzərinə özünün əsas tənzimləmə qaydalarının həyata keçirilməsi öhdəliyi qoyur. Bunun ilk əvvəl sözügedən əsas hüquqlar – indiki halda olduğu kimi, qanunvericilik məhdudiyətləri olmadan kon-

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

stitusiya tərəfindən zəmanət verildiyi zaman, və tənzimləmənin lazımi şəkildə immanent konstitusiya hüduqlarını müəyyən edən və konkretləşdirən zaman etmək lazımdır. Bu cür tənzimləmə hüququ bu cür qərarların ictimaiyyətə öz fikirlərini irəli sürmək və təkid etmək imkanı verən prosedurlar əsasında qəbul edilməsinin təmin edilməsi və açıq debatlar zamanı xalqın nümayəndələrinin əsas hüquqlara müdaxilə edilməsi zərurətini və miqyasını izah etməyə sövq etmək məqsədilə parlamentə təqdim edilmişdir.

§ 9 Söz azadlığı, çap azadlığı

18) BVerfGE114, 339

(Stasi-Streit / Ştaziyə dair mübahisə)

Federal Konstitusiya məhkəməsi
- Mətbuat açıqlaması -
115/2005 sayılı, 16 noyabr 2005-ci il
tarixli mətbuat açıqlaması

25 oktyabr 2005-ci il tarixli qərar
- 1 BvR1696/98 –

Keçmiş Brandenburq baş nazirinin “Ştazi” əməkdaşı qismində göstərilməsinə qarşı konstitusiön şikayəti təmin edilmişdir

Berlinin-Brandenburqun Yevangeleya kilsəsinin Konsistoriyasının keçmiş Prezidentinin və Brandenburq Torpağının keçmiş baş nazirinin XDS siyasətçisindən onun Ştazinin əməkdaşı olması barədə söylədiyi fikirdən daşınmasına qarşı konstitusiön şikayəti təmin edilmişdir. Federal Konstitusiya məhkəməsinin Birinci Senatı iddianı təmin etməyən Federal Ali məhkəmənin hökmünü ləğv etmişdir, çünki bu cür qərar iddiaçının şəxsi hüquqlarını pozmuşdur.

İddiaçıya vurulan ziyan söz azadlığı hüququ ilə təmin olunmur. İş Federal Ali məhkəməyə geri qaytarılmışdır.

Hüquqi əsaslar və işin halları:

İddiaçı kilsənin nümayəndəsi qismində 1969-1989-cu illərdə Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyi ilə əlaqəsi olmuşdur. Berlin və Brandenburq Torpaqlarının birləşdirilməsinə dair referendumla əlaqədar o vaxtlar Berlin parlamentində XDS fraksiyasının sədr müavini olmuş şəxs televiziya verilişində iddiaçının 20 ildən artıq müddətdə “İM-Katib” ləqəbi ilə Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətində işlədiyini (xidmət göstərdiyini) bəyan etmişdir. İddiaçının XDS siyasətçisinə qarşı bu cür bəyanatları dayandırmasına dair irəli sürdüyü iddia Federal Ali məhkəmə tərəfindən son instansiyada təmin edilməmişdir. Bu zaman məhkəmə bu bəyanatın çoxmənəli məzmununa istinad etmişdir. “Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətində “xidmət” göstərmək ifadəsi heç də mütləq şəkildə iddiaçının hər hansı müqavilə əsasında Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin tapşırıqlarını yerinə yetirdiyinə dəlilət etmir. Bu cür bəyanatı həm də iddiaçının Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətində bir sıra xidmətlər göstərdiyi və ona müəyyən informasiyaları verdiyi kimi başa düşmək mümkündür. Hüquqi rifahların müqayisə edilməsi halı belə bir qənaətə gəlmişdir ki, bəyanatda maraq güdülmüş, və iddiaçının, gəldiyi qənaətə görə, ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olması kimi halın yaranmasına səbəb olmuşdur. Federal Ali məhkəmənin qərarına qarşı irəli sürülmüş konstitusion şikayət təmin edilmişdir.

Mahiyət baxımından, qəbul edilən qərarın əsasını aşağıdakı nəticələrdən ibarətdir:

1. Federal Ali məhkəmə çıxartdığı qərar zamanı Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin keçmişdə söylənilmiş fikirlərlə bağlı tətbiq edilən cinayət-hüquqi və mülki-hüquqi sanksiyaların yoxlanması üçün işləyib hazırladığı meyarlara söykənmiş, lakin bu cür meyarların avtomatik şəkildə gələcəkdə söyləniləcək fikirlərdən imtina edilməsi tələblərinə tətbiq edilə bilməyəcəklərini nəzərə almamışdır.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

Keçmişdə söylənilmiş fikirlərə görə tətbiq edilən cinayət-hüquqi və mülki-hüquqi sanksiyaları yoxlayarkən, Federal Konstitusiyaya məhkəməsi belə bir prinsipdən çıxış edir ki, bu prinsipə uyğun olaraq söz azadlığı, məhkəmə söylənilən çoxmənalı fikirlərdə mühakiməyə səbəb olan interpretasiyanı çıxartdığı qərarın əsası kimi götürən zaman, və tətbiq edilən sanksiyalara bəraət verməyən həmin interpretasiyaları inandırıcı əsaslarla istisna etməyəndə, pozulur. Fikrin söyləndiyi vəziyyət, yaxud hal insan hüquqlarını pozmayan şərhə imkan verirsə, onda mülki-hüquqi və ya cinayət-hüquqi sanksiya Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsini (söz azadlığı) pozmuş olur. Əks halda, fikrini söyləyən şəxs onun söylədiyi fikrə uyğun olmayan interpretasiya səbəbindən ona qarşı dövlət sanksiyaları tətbiq edilə biləcəyindən ehtiyatlanacaq. Fərdi söz azadlığı miqyasını daraltmaqdan əlavə, bu ümumilikdə, söz azadlığına dair əsas hüquqların həyata keçirilməsi üçün mənfi nəticələrin yaranmasına səbəb ola bilər.

Konkret şəxsiyyətin əsas hüquqlarının qorunmasına olan eyni ehtiyac, eləcə də ümumilikdə, rəyin yaranmasının müdafiəsinə olan ehtiyac gələcəkdə söylənilən fikirlərin yol verilməz olduğu barədə məhkəmə qərarlarında yer almır. Bu halda, fikri söyləyən şəxsin gələcəkdə də bu cür fikirlər söyləyə bilmək imkanı olacağı nəzərə alınmalı və bununla da, hüquqi yoxlamanın əsası kimi fikirlərin hansı məzmununda olacağı müəyyən edilməlidir. Çoxmənalı fikirlər digər şəxsin şəxsi hüquqlarını pozarsa, bu cür söyləmələrə bundan sonra qadağa qoyulması iddiasının irəli sürülməyi istisna olunmur, çünki, fikir söylənməsi həm də şəxsiyyətin təhqir edilməsinə yol açmayan və ya ən aşağı dərəcədə şəxsiyyətin təhqir olunmasına yol açan variantdan ibarətdir.

Yuxarıda göstərilənlər Ali məhkəmə tərəfindən kifayət qədər nəzərə alınmamışdır. Yoxlama zamanı məhkəmə şərhətmə variantını, ən çoxu isə, şəxsiyyətin hüquqlarının pozulması variantını götürməli idi.

2. Bundan əlavə, Ali məhkəmənin verdiyi qiymət konstitusion hüquqlara ziddir. İddiaçının guya Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətində “İM – Katib” ləqəbi ilə xidmət göstərməsi bəyanatı şəxsiyyətin

ciddi təhqir olunmasıdır, və bu, həmçinin Ali məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmişdir. Həqiqi məzmununu birmənalı şəkildə müəyyən etməyin mümkün olmadığı faktlarla bağlı təsdiqlərin yayılması zamanı, fikri söyləyən şəxs öz fikrini yaymazdan qabaq həqiqi məzmunu dərinədən yoxlayıbsa, onda düzgün olmayan fikrin mövcud olması halı istisna olunmur. Şəxsiyyətin hüququna ağır müdaxilə halı mövcud olarsa, onda həqiqi məzmunun dərinədən yoxlanılması öhdəliyinin yerinə yetirilməsi tələb edilə bilər.

Ali məhkəmə lazımi ehtiyatlılıq göstərmək və həqiqəti danışmaq kimi öhdəlik miqyasını qiymətləndirən zaman şəxsiyyət hüququnun bu tələblərini nəzərə almamışdır. İddiəçinin Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti ilə bağlı fəaliyyəti hətta Federal Ali məhkəmənin daha az intensiv müdaxilə ilə tapdığı variant baxımından da mübahisəlidir. Dövlət orqanları tərəfindən verilən bəyanatlar da KİV-də verilən məlumatlar kimi ziddiyyətli olmuşdur. Buna görə də, şəxsiyyətin hüquqlarının qorunması baxımından, fikir söyləyən şəxsdən şəxsiyyətin hüquqlarını pozan hər hansı məlum faktlara münasibətini bildirən zaman söylədiyi fikrin mübahisəli və ya real olduğunu söyləməsini tələb etmək lazımdır, lakin bu cür hallar aydınlaşdırılmayıb. Fikri söyləyən şəxsin açıq şəkildə söylədikləri fikri təsdiq edən etibarlı faktiki bazanın mövcud olmamasını göstərməsi öhdəliyi həddən artıq irəli sürülən tələb deyil.

19) BVerfGE119, 309

(Aufnahmen im Gerichtssaal / Məhkəmə zalında çəkiliş)

Birinci Senatın 19 dekabr 2007-ci il tarixli qərarı

- 1 BvR620/07 -

ƏSASLANDIRMA

A

Konstitusiyaya şikayətinin predmeti mahiyyəti üzrə cinayət işinin dinlənilməsi çərçivəsindən kənar məhkəmə zalında televiziya çəkilişinə icazə verilməsidir.

I.

1. Şikayətçi ictimai-hüquqi radioyayım şirkətidir. Sözügedən şirkət mahiyyəti üzrə işin dinlənilməsinə dair reportaj hazırlamağı planlaşdırırdı və bu iş Münster şəhərinin dairə məhkəməsinin cinayət işi üzrə 8-ci Böyük məhkəmə kollegiyasında 19 mart 2007-ci il tarixdə başlamalı idi.

İttihamnamədə bundesverin 18 zabiti və unter-sabiti 2004-cü ildə ordu sıralarına çağırılmış gəncləri fiziki istismara məruz qoyduqlarına və ləyaqətlərini alçatdıqlarına görə günahkar hesab edilmişlər. [...]

2. 21 fevral 2007-ci ildə Münster şəhərinin dairə məhkəməsinin cinayət işi üzrə 8-ci Böyük məhkəmə kollegiyasının sədri məhkəmənin quruluşu haqqında Qanunun §176 müvafiq olaraq mahiyyəti üzrə məhkəmə dinlənilməsinin keçirilməsi zamanı asayışı təmin etmək məqsədilə çəkiliş üzrə aşağıdakı məhdudiyətlərin təmin edilməsinə sərəncam vermişdir:

“Məhkəmə iclasında və iclas zalının qarşısındakı təcrid olunmuş foyedə səsin, şəklin və video çəkilişin aparılmasına iclasın başlamasına 15 dəqiqə qalmış və iclasın bitməsindən sonra 10 dəqiqə ərzində aparılmasına icazə verilir. Digər hallarda, Məhkəmə iclasında və iclas zalının qarşısındakı təcrid olunmuş foyedə səsin, şəklin və video çəkilişin aparılmasına icazə verilmir”.

Sərəncam radioyayım azadlığına zəmanət verən Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 2-ci abzasının 2-ci cümləsinin və ədalət mühakiməsinin həyat keçirilməsi zamanı prosedurlara əməl edilməsinə zəmanət verən məhkəmə quruluşu haqqında Qanunun §176 abzasının rəqabətli olması nəzərə alınmaqla verilmişdir. [...]

II.

Şikayətçi 21 fevral 2007-ci il tarixli sərəncamın dərc edilməsi nəticəsində özünün Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 2-ci abzasının, 2-ci cümləsində və 19-cu maddəsinin 4-cü abzasında göstərilən əsas hüquqlarının pozulması barədə şikayət etmişdir.

[...]

B.

II.

Konstitusiyaya şikayəti əsaslandırılmışdır. Münster şəhərinin dairə məhkəməsinin cinayət işi üzrə 8-ci Böyük məhkəmə kollegiyasının sədrinin sərəncamı [...] Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsində zəmanət verilən radio vasitəsilə mətbuat və informasiya azadlığını (əsas hüquq) pozur.

1. Radio vasitəsilə mətbuat və informasiya azadlığı (Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsi) informasiya toplanmasının müdafiə olunmasına, veriliş proqramlarının tərtib edilməsinə və bu cür informasiyaların yayımlanmasına (bax: BVerfGE91, 125 [134 və sonrakı]; dayanaqlı məhkəmə təcrübəsi) yönəldilmişdir. KİV bütün informasiya mənbələri üçün açıq olan geniş çıxışı təmin etdiyindən, KİV və vətəndaşlar üçün informasiyalara çıxış Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsində göstərilən eyni cür informasiya azadlığı ilə təmin olunur. Yayım üçün spesifik olan informasiyaların yazılması, xüsusilə də, səs və video çəkiliş üçün vasitələrə, bundan fərqli olaraq, Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsində göstəriləndiyi kimi (BVerfGE103, 44 [59]; radioyayımın daha xüsusi azadlığı ilə zəmanət verilir. Sözügedən azadlığın hüquqi müdafiəsi hüdduduna reportaj üçün aidiyyəti teleradioyayım vasitələrindən, o cümlədən köməkliyi ilə, xüsusilə də, həqiqiliyin və mövcudluğun hiss edilməsi mümkün olan səs və təsvirin çəkilişdən istifadə hüququ daxildir (bax: BVerfGE103, 44 [67]). Bu müddəə açıq məhkəmə iclasına dair reportajın hazırlandığı vəziyyətə də aiddir.

2. Lakin, radioyayım azadlığının hüquqi müdafiəsi hüddudlarına olduğu kimi, informasiya azadlığının hüquqi müdafiəsi hüddudlarına da informasiya mənbəyinin açıqlanmasına dair hüquq daxil deyil. Bununla belə, informasiya mənbəyi dövlətin sərəncamında olduqda, dövlətdən informasiya mənbəyinə çıxışı tələb etmək hüququ mövcuddur, açıq informasiya mənbəyi kimi əsas hüquqi normalar müəyyən edilmişdir, lakin dövlət bu zaman kifayət qədər ona

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

çıxışı yetərli qədər təmin etmir (bax: (BVerfGE103, 44 [59 və sonrakı]). Bu cür vəziyyət məhkəmə iclasının audio-video çəkilişinin qadağan edildiyi zaman baş verir, əgər onun yayılması üçün ictimai maraq əks yönümlü maraqlardan artıq olarsa.

a) Konstitution hüquqda ümumi qayda olaraq, yaxud konkret halda, məhkəmə iclasına, yaxud işin dinlənilməsinə daha geniş çıxış təqdim edilərsə, yaxud informasiyanın yazılması üçün vasitələrdən istifadə ilə bağlı vəziyyət yaranarsa, onda informasiya azadlığının (əsas hüquq) şamil edildiyi şəxs bu cür vəziyyətdən şikayət verə bilər, lakin, radioyayım üzrə çəkiliş vasitələri və informasiyanın yayılması ilə bağlı konkret hallara, və azadlığın (əsas hüququn) şamil edildiyi şəxsə gəldikdə isə, bu cür vəziyyətlər istisna olunur (bax: BVerfGE103, 44 [61]).

Bütövlükdə, o müşahidə emək imkanının təmin edilməsi üzrə obyektiv hüquqi öhdəlik, və lazım gəldikdə, ictimaiyyət tərəfindən məhkəmə iclaslarına nəzarət, KİV-ə işıqlandırmaq üçün imkanın yaradılması, teleşirkətlərə isə audio-video çəkilişlərin yerinə yetirilməsi hüquqi dövlətin və demokratiyanın prinsiplərinə uyğun gəlir, əgər xüsusi normalarla istisna edilməzsə, yaxud konkret halda, əks maraqlara zidd olmazsa. Müasir şəraitdə, məhkəmə quruluşu haqqında Qanunun §169, 1-ci cümləsində göstərilən məhkəmə iclasında iştirak edən şəxslərdə ictimai rəyin yaradılması özü-özlüyündə geniş ictimaiyyətdə informasiya yayımına açıq marağı kifayət qədər təmin etmir.

Məhkəmə iclaslarına nəzarətə prinsip baxımından KİV-in iştirakı və onun reportajları dəstək olur [...]. İctimaiyyətin məhkəmə iclaslarına dair məlumat əldə etmək marağının təmin edilməsi bütövlükdə, yalnız

fərdi və ictimai rəyin yaranmasına deyil, həm də prosedur və qərarları, eləcə də şifahi araşdırmaları geniş şəkildə işıqlandıran ədalət mühakiməsinə olan maraqlara xidmət edir. Audiovizual informasiyaların dərc edilməsi ictimai mənimsəmənin müxtəlif növlərinin və müxtəlif intensivliyinin yaranmasına səbəb olur.

Məhkəmə quruluşu haqqında Qanunun § 169, 2-ci cümləsinə uyğun olaraq şifahi araşdırmanın özü konstitusion baxımdan audio və video çəkilişlər üçün bağlıdır (bax: BVerfGE103, 44 [66 və sairə]); bu baxımdan, açıq nəzarət iclas zalında iştirak edən şəxslər tərəfindən və iclasa dair hesabatların hazırlanması vasitəsilə yerinə yetirilir. [...].

Müvafiq olaraq, ixtisaslaşmış məhkəmələr şifahi məhkəmə çəkişməsinin başlanmasından əvvəl və bitməsindən sonra, eləcə də məhkəmə iclasındakı fasilələr zamanı mövcud olan vaxtın KİV üçün açıq olduğunu və KİV-in informasiyanı çəkib və yaymaq imkanına malik olduğuna istinad edirlər (bax: cinayət prosesi ilə bağlı – cinayət işləri üzrə Ali Federal məhkəmənin qərarı (BGHSt), 23, 123). Sözügedən vasitələrdən istifadə radioyayım azadlığının hüquqi müdafiəsi çərçivəsində həyata keçirilir (bax: Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin qərarı (BVerfGE) 103, 44 [62]).

[...]

(1) İctimaiyyətin informasiyaya olan marağının qiymətləndirilməsində məhkəmə iclasının konkret predmeti mühüm rol oynayır. Cinayət işinə baxılan zaman ittihamda söhbətin getdiyi cinayət əməlinin ağırlığı, eləcə də onun cəlb etdiyi ictimai maraq nəzərə alınmalıdır, məsələn, xüsusi vəziyyət və ümumi vəziyyət, iştirakçılar, bu cür cinayətlərin yenidən baş verə bilməsi qorxusu, yaxud qurbanlara və onların valideynlərinə yazığı gəlməsi baxımından. Buna görə də, bir qayda olaraq, informasiya əldə edilməsinə maraq daha böyük olacaq və qiymətləndirmə zamanı, cinayət işi adi cinayət əməllərindən nə qədər fərqlənərsə, bir o qədər də çox əhəmiyyət kəsb edəcək, məsələn, cinayətin törədilməsi üsulu və ya cinayət obyektinin xüsusiyyəti (bax: BVerfGE35, 202 [231]). İnformasiyanın əldə edilməsinə böyük maraq həm də ittiham olunan şəxsin özünün müasir tarix üçün əhəmiyyət kəsb etməməsi, lakin prosesin özünə informasiya marağının mövcud olması halında baş verir, məsələn, artıq diqqəti cəlb edən predmet baxımından.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

İctimaiyyətin informasiya marağı, bir qayda olaraq, təkcə ittiham olunanlara və törətdikləri əməllərə deyil, həm də məhkəmə iclasında xalqın adından ədalət mühakiməsini tətbiq edən məhkəmə tərkibi üzvləri qismində və ya prokurorlar qismində iştirak edən şəxslərə yönəldilir. Əsaslandırılan informasiya marağının ümumi qaydası üzrə, bunun predmeti, həm də ədalət mühakiməsi orqanı qismində məhkəmə iclasında iştirak etməyə dəvət edilmiş vəkil, yaxud da məsələn şahid kimi məhkəmə dinləməsinin digər iştirakçısı ola bilər.

(2) Qiymətləndirmə qərarı qəbul edilən zaman, eləcə də qiymətləndirmə zamanı, çəkilişin və audio və video materialların yayılmasının məhdudlaşdırılmasına yönəlmiş maraqların qorunması nəzərə alınmalıdır. Buraya, iştirakçılara, xüsusilə də, ittiham olunanlara və şahidlərə tətbiq edilən ümumi şəxsiyyət hüquqları, eləcə də, iştirakçıların prosesi vicdanla aparmaları (Əsas qanunun 20-ci maddəsinin 3-cü abzası ilə qarşılıqlı əlaqədə olan 2-ci maddənin 2-ci abzası), ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi imkanı, habelə obyektiv həqiqətlərin və tətbiq edilən hüquqların maneəsiz müəyyən edilməsi daxildir (bax: BVerfGE103, 44 [64]). Bu zaman bu cür əks maraqlara malik olan şəxslər, qanunvericilik orqanı tərəfindən ictimaiyyətin məhkəmə zalından çıxarılmasına dair xarakterik ilkin şərtlər irəli sürülsə, xüsusi rol oynayırlar. [...]

(a) Hüquqların qorunmasına iştirakçıların şəxsiyyət hüquqları daxildir (bax: BVerfGE103, 44 [68]).

(aa) KİV-in məhkəmə iclasında iştirak edən şəxsləri vizual çəkilişini aparması və yayması, xüsusi olaraq, şəxsiyyət hüququnun konkretləşdirilməsi olan şəxsi təsvir üzrə əsas hüquqa aid edilməlidir. Sözügedən hüquq ayrı-ayrı şəxsə yalnız istifadə ilə bağlı məsələni deyil, həm də şəkil çəkmək və ya şəkli digər şəxslərlə paylaşmaq məsələsinə təsir etmək və həllini yolunu tapmaq imkanı verir (bax: BVerfGE101, 361 [381]).

İctimaiyyətin xüsusi informasiya marağının yönəldiyi məhkəmə iclasları müasir tarixin hadisələridir; onlarda iştirak edən şəxsləri şəxsiyyət hüququnun qorunması bununla əlaqədar çəkilişə tam qadağa tələb etmir (bax: BVerfGE87, 334 [340]; 91, 125 [137 və sonrakı]).

Lakin, şəxsi təsvir üzrə hüquqi müdafiənin həddlərini müəyyən edən zaman, məhkəmə çəkişməsi iştirakçıların ən azı yarısının, bir qayda olaraq, onların öyrəşmədikləri və ağır olan vəziyyətdə olduqları nəzərə alınmalıdır. Onlar çox vaxt, məsələn şahidlər və ya ittiham olunanlar qismində cinayət işində iştirak edirlər və məhkəmə iclasında iştirak etməyə borcludurlar. Xüsusilə də, ittiham olunan şəxslə bağlı belə bir faktı nəzərə almaq lazımdır ki, reportajlarda onların identifikasiyası faktiki olaraq, “biarbəçiliq damğası” kimi qiymətləndirilə, yaxud da günahsızlıq prezumpsiyasını və sonradan cəmiyyətə inteqrasiya olunması imkanını məhdudlaşdırıla bilər (bax: BVerfGE35, 202 [226 və sonrakı]; 103, 44 [68]). Bu zaman, həmçinin, kütləvi informasiya vasitələrinin “təlqinetmə gücünü” nəzərə almaq lazımdır, bu hal KİV-də vaxtından qabaq ittiham etməyə gətirib çıxara bilər. Bir şeyi nəzərə almaq lazımdır ki, şahidlər xüsusi gərginlik altında olurlar, məsələn, əgər onlar məhkəmənin baxdığı cinayət əməlinin qurbanadırlarsa.

Dövlət qulluğunda çalışan, yaxud başqa vəzifə tutan şəxslər məhkəmə iclasında iştirak edərkən ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olurlar və məhkəmə çəkişməsində iştirak edən özəl şəxsin (bax: BVerfGE103, 44 [69]), yaxud iştirak edən dinləyicilərin tələb etdiyi kimi eyni həcmdə öz hüquqlarının qorunmasını tələb etmək hüququna malik deyil. Lakin, hakimlər, prokurorlar, vəkillər və ya məhkəmə əməkdaşları dərc olunmaqdan daha çox hüquqi qüvvəyə malik müdafiə olunmaq hüququna malikdirlər, məsələn, əgər sözügedən şəxslərin təsvirinin dərc edilməsi üçüncü şəxslərin mümkün hücumu səbəbindən əhəmiyyətli yüklülük və ya təhlükə yaradarsa. [...] Bu şəxslərin digər məhkəmə çəkişmələrində iştirakı da əhəmiyyət kəsb edir, bu cür hallar məhkəmə iclası iştirakçıları üçün belə nəticələrin yaranmasının əsasını təşkil edə bilər.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

bb) İştirak edənlərin çıxışlarının çəkilişinin konstitusion-hüquqi məhdudlaşdırılması şəxsiyyət hüququnun konkretləşdirilməsi olan ifadə hüququnu təmin edir (bax: BVerfGE34, 238 [246 və sonrakı]; 54, 148 [154]; 106, 28 [39]). [...]

(b) Məhkəmə çəkişməsi iştirakçılarının prosessual normalara əməl etməklə icraat hüquqları (Əsas qanunun 20-ci maddəsinin 3-cü abzası ilə qarşılıqlı əlaqədə 2-ci maddənin 1-ci abzası), eləcə də ədalət hüququ sisteminin tətbiqi, xüsusilə də, obyektiv həqiqətin maneəsiz müəyyən edilməsi və baxılan işdə hüququn tətbiq edilməsi dinləmə zamanı birbaşa aparılan çəkilişə nisbətən, şifahi baxış çərçivəsindən kənar çəkiliş zamanı az dərəcədə toxunulur. Lakin, burada da iştirak edən şəxslərin maraqlarının pozulmasını istisna etmək olmaz. İşin dinlənilməsi çərçivəsindən kənar hadisələr audio və video aparatlarının köməkliyi ilə çəkilərsə, onda bu materialların yayılması mümkünlüyünün dərk edilməsi bəzi iştirakçılara təsir göstərə bilər və bu, məhkəmə baxışı gedişatında obyektiv həqiqətin müəyyən edilməsinə və hüququn tətbiqinə mənfi təsir göstərə bilər. İşin mahiyyəti üzrə baxılmasının əhəmiyyətli məqsədlərindən biri ondan ibarətdir ki, dindirilən bütün şəxslərdən məhkəmə baxışı üçün yararlı və tam ifadələrin alınması KİV ilə ünsiyyət təcrübəsi olmayan şəxslərdə utancaqlıq və həyəcan hisslərini aradan qaldıra biləcək çərçivə şərtlərinin mövcud olmasını nəzərdə tutur. Müvafiq narahatlıq ayrı-ayrı hallarda radioyayım üçün xarakterik olan texniki çəkilişdən istifadəyə mane ola və informasiyaların yayılmasının qarşısı ala və ya onların tətbiqinin məhdudlaşdırılmasına səbəb ola bilər.

Bununla da, iş üzrə dinləmə çərçivəsindən kənar hadisələrin bu cür çəkilişi ittiham olunanın AFR-in Cinayət-prosessual məcəlləsinin §148, 1-ci abzasında zəmanət verilən öz vəkili ilə maneəsiz ünsiyyət qurmaq hüququna xələl gətirə və bununla da, prosessual normalara əməl etməklə işə baxılması gedişatına mane ola bilər (bax: BVerfGE49, 24 [55]). [...]

(3) [...] Tərəflərin maraqlarının qorunması məhdudlaşdırıcı sərəncam vasitəsilə həyata keçirilərsə, audio-

video çəkili tələb olunur və bu xüsusən də, müvafiq texniki vasitələrlə xüsusi müdafiə hüququna malik şəxslərin təsvirlərinin anonimləşdirilməsi tələblərinə tətbiq edilir. [...] Lakin, materialların anonimləşdirilməsinə dair sərəncam da özü-özlüyündə ictimaiyyətin informasiya əldə edilməsi imkanlarını ciddi şəkildə məhdudlaşdırır və konkret iş hallarını nəzərə almaqla əsaslandırılmalıdır.

Çəkiliş iştirakçını təhqiredici vəziyyətdə göstərsə, məsələn, mənfə və ya onun üçün adı olmayan vəziyyətdə, əgər bu çəkilişlərin aparılması və ya davam etməsi məhkəmə iclasının gedişatına və iclas çərçivəsindən kənar məxfi olaraq öz vəkili ilə danışmaq istəyən məhkəmə iclası iştirakçılara aid olarsa, onda bu cür vəziyyətlərdə, çəkilişin yerini, vaxtını və davamiyyət müddətini göstərən sərəncam qəbul edilməlidir. Bu, çəkilişlərin tam qadağan edilməsi kimi daha əhəmiyyətli məhdudiyətlərin tətbiq edilməsinin qarşısını ala bilər (bax: Federal Konstitusiya məhkəməsinin qərarı (BVerfGE) 91, 125 [138 və sonrakı]). Sədr lazımı yoxlama əsasında ictimaiyyətin informasiya əldə etmək marağını əks maraqlarla tutuşdurmalı və məsələn, sərəncam vasitəsilə, məhkəmədə iştirak edən şəxslərin və ya məhkəmənin çəkilişinə yalnız ümumi planda icazə verildiyini müəyyən etməlidir. [...] Bundan əlavə, sədr fərqli maraqlara malik çoxlu sayda iştirakçı zamanı, audio-video çəkilişlə bağlı ümumi sərəncam qəbul edir, əgər məhkəmə iclasının ayrı-ayrı şəxslərinin çəkilişi qaydasını tənzimləyən sərəncam qəbul edilərsə.

b) Audio-video çəkiliş birbaşa olaraq məhkəmə iclasından qabaq aparıldığından, yaxud fasilələr vaxtı azad radioyayım müdafiə olunduğundan, bu cür çəkilişləri qadağan edən, yaxud məhdudlaşdıran sərəncam, əsas hüquqların effektiv maddi müdafiəsi maraqlarında, sədrin qəbul etdiyi qərarını izah etməsini və bununla da, iştirak edən şəxslərə qiymətləndirmə zamanı bu hal üzrə bütün əhəmiyyətli məsələləri nəzərə almalarını başa salmasını nəzərdə tutur.

[...]

3. [...]

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

d) Konkret halda televiziya çəkilişlərinin şəxsiyyət hüquqlarına toxuna biləcəyi, və ya məhkəmə iclasında qərəzsiz iştiraka xələl gətirə biləcəyi halı mövcuddursa, çəkilişi qadağa tətbiq etməzdən qabaq, məsələn, şəxslərin məlumatlarının təsvirini anonimləşdirməklə , yaxud məhkəmə iclası çəkilişinin yalnız ümumi təsvirlərlə məhdudlaşdırmaqla və ayrı-ayrı şəxslərin iri planda götürülməsini qadağan etməklə, məhkəmə işində iştirak edən şəxslərin hüquqlarının pozulmasına yol verməmək halının mümkün olduğunu aydınlaşdırmaq lazımdır. Hər iki variant şikayətçi tərəfindən məhkəmə iclasının vaxt üzrə çəkilişini aparmağın qadağan edilməsini ləğv etmək məqsədilə təqdim edilmişdir.

III.

Konstitusion şikayət təqdim edildikdən sonra sədr istənilən vaxt öz sərəncamını dəyişmək üçün malik olduğu hüquqi səlahiyyətdən istifadə etmişdir və çəkilişin məhdudlaşdırılması baxımından yalnız ittiham olunanların anonimləşdirilmiş təsvirini verməyə və jurnalistlər qrupunun yaradılmasını təyin etmişdir. Dəyişdirilmiş redaksiyada sərəncama qarşı artıq şikayətçi şikayət irəli sürməmişdir. Bununla bağlı, qərar, əvvəlki şikayət edilmiş redaksiyada verilmiş sərəncamın qeyri-konstitusion olması rəyinə məhdudlaşmışdır.

§ 10 Məxfi yazışma və poçt məlumatları

20) BVerfGE107, 299

(Fernmeldegeheimnis / Telefon məlumatlarının məxfiliyi)

Federal Konstitusiya məhkəməsi

- Mətbuat açıqlaması -

**20/2003 sayılı, 12 mart 2003-cü il tarixli
mətbuat açıqlaması**

12 mart 2003-cü il tarixli qərar

- 1 BvF 330/96, 1 BvF 348/99 –

Cinayət təqibi çərçivəsində telekommunikasiya rabitəsi məlumatlarının təqdim edilməsinə dair məhkəmə əmri

12 mart 2003-cü il tarixli qərarı ilə Birinci Senat jurnalistlərin telefon danışıqları məlumatlarının təqdim edilməsi tələbinin irəli sürüldüyü məhkəmə qərarı ilə bağlı konstitusion şikayəti təmin etməmişdir. Müvafiq jurnalistlərin ehtimal olunan cinayətkar olduqları güman edilmişdir. Şikayətçilər qismində “ZDF”, onun iki kişi jurnalisti və Stern (“Ştern”) jurnalında çalışan bir qadın jurnalisti çıxış etmişlər. Məlumatların təqdim edilməsinə dair əmr telekommunikasiya şirkətinə göndərilmişdir (bax: 92/2002 sayılı, 21 oktyabr 2002-ci il tarixli Mətbuat-açıqlaması).

1. Xüsusilə də, söhbət işin aşağıdakı hallarından getmişdir: ZDF Frontal şirkətinin televiziya kanalının verilişi üçün iki şikayətçi jurnalist qismində bütün dünyada çoxlu sayda milyardlar məbləğində kreditin alınması və digər iqtisadi cinayətlərlə bağlı dələduzluğa görə axtarışda olan və sonradan ABŞ-da həbs edilmiş doktor Yurqen Şnayderin işi üzrə jurnalist araşdırması aparmışlar. Şikayətçilər doktor Şnayderin ona qarşı aparılan araşdırmalarla bağlı fikrinin yer aldığı maqnit kasetin sahibi olmuşlar. Prokurorluğun vəsatəti üzrə dairə məhkəməsi həmin vaxt axtarışda olan ittiham olunan şəxsin yeri barədə məlumat əldə etmək məqsədilə telekommunikasiya vasitələrinin əlaqəsi haqqında Qanunun §12-na istinad edərək (TMQ; əlavəyə baxın) telefon şirkətinin ZDF nömrəli mobil telefonların biri barədə məlumatlar təqdim etməsini müəyyən etmişdir. Digər işdə, qadın jurnalist dəfələrlə Hans-Yoaxima Klyaynın işi barədə reportaj hazırlamışdır. Onu 1975-ci ildə OPEC konfransı ilə bağlı Qızıl Ordu Fraksiyasının törətdiyi terror aktının iştirakçısı kimi şübhəli bilinir. Bu şəxs üç dəfə törətdiyi ölüm hadisəsinə görə axtarışda idi, bir çox illər istintaqa xeyli sayda vəsait sərf edilmişdi, lakin uğursuz olmuşdur. Prokurorluq şikayətçinin yenidən Klyaynın işi üzrə araşdırma apardığı və onunla əlaqə yaratdığı barədə məlumat almışdır. Dairə məhkəməsi rabitə vasitələri

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

haqqında Qanunun §12-na istinad edərək onun kontaktları barədə, habelə telefonuna daxil olan və çıxan zənglər barədə məlumat verilməsinə dair sərəncam vermişdir. Bu cür üsulla əldə edilən məlumatlar əsasında Klyayn sonradan aşkar edilmiş və həbs edilmişdir.

2. Federal Konstitusiya məhkəməsi belə bir məhkəmə təcrübəsinə istinad edir ki, ümumi qayda olaraq, məhz qanunvericilik orqanının səlahiyyətinə apardığı araşdırmanı məxfi saxlamaq üçün, cinayət təqibi marağının hansı miqyasda KİV-in marağına güzəştə getməli olduğunu müəyyən etməkdən ibarətdir. Jurnalistlərin xüsusi müdafiə tədbirlərinin qəbul edilməsi üçün əsaslar KİV azadlığının zəruri minimal səviyyəsi artıq ümumi hüquqi müddəalar əsasında təmin edildiyi təqdirdə mövcud olmur. Üç ölüm hadisəsinin və olduqca ağır iqtisadi cinayətlərin törədilməsi ilə bağlı cinayət təqibinin nəzərdən keçirildiyi hal üçün kommunikasiya məlumatlarının təqdim edilməsi sərəncamı konstitusion hüquq baxımından heç bir irad yaratmır.

Bundan sonra, Senat bu barədə aşağıdakıları təqdim edir:

Kommunikasiya məlumatlarının təqdim edilməsinə dair sərəncam özü-özlüyündə Əsas qanunun 10-cu abzasının 1-ci abzasında zamanət verilən və rəbitə qurğuları haqqında Qanunun §12-də əsaslandırılan telefon məlumatların məxfiliyinə müdaxilə yaradır. Məhkəmə həmin vaxta hüquqi qüvvəsini itirmiş sözügedən normanın konstitusiyaya uyğunluğu baxımından öz mövqeyini bildirmir. Danışqların telekommunikasiya məlumatlarının təqdim edilməsinə dair sərəncam ağır cinayət əməllərinin istintaqı və təqibi kimi legitim açıq məqsəd güdmüşdür və axtarılan cinayətkarların yerinin müəyyən edilməsi üçün yararlı olmuşdur. Şikayətçini daha az dərəcədə yüklü edəcək və daha böyük dərəcədə əsas hüquqların digər subyektlərnə toxunmayacaq daha yumşaq metodlar , işin konkret halı üzrə mövcud deyildi. Senat qeyd edir ki, telekommunikasiya məlumatlarının təqdim edilməsi yolu ilə telefon mə-

lumatlarının məxfiliyinə müdaxilə əhəmiyyətli xüsusiyyətə malikdir. Rəqəmsal rabitəyə keçid nəticəsində məlumatların toplanması imkanı artmışdır. Telekommunikasiya məlumatları abonentin kiminlə əlaqə saxladığı və hansı marşrutla hərəkət etdiyi, məhdud miqyasda – hətta, apardığı danışıqların ehtimal olunan məzmunu barədə əhəmiyyətli nəticələr çıxarmağa imkan verir. Bundan əlavə, telefon məlumatlarının məxfiliyinə müdaxilənin ağırlığını qiymətləndirən zaman bir şeyi nəzərə almaq lazımdır ki, telefon danışıqlarına dair məlumatların ötürülməsi böyük sayda şəxslərə toxunur və məlumatların təqdim edilməsi əmri – telefon məlumatlarının məxfiliyinə müdaxilə edən zaman adətən baş verən kimi – aidiyyəti şəxslərin fikri nəzərə alınmadan qəbul edilir və bununla da, məxfi şəkildə və bu şəxslərin hiss etməyəcəkləri şəkildə yerinə yetirilir.

Telefon danışıqlarının məxfiliyinə bu cür ciddi müdaxilə, yalnız əks maraqlar da bu qədər nəzərəçarpan əhəmiyyətə malik olduqda uyğun olur. Cinayət təqibində marağın əhəmiyyəti, xüsusilə də, araşdırılan cinayət təqibinin ağırlığından və əhəmiyyətindən asılıdır. Cinayət nəzərəçarpan dəyərə malik olmalıdır, sözügedən cinayəti törətmiş şəxslə bağlı əhəmiyyətli şübhə mövcud olmalıdır və sərəncamın aid olduğu şəxsin telekommunikasiya əlaqəsi vasitəsilə ittiham olunan şəxslə kontaktda olması, yəni, informasiya mənbəyi qismində fəaliyyət göstərəcəyi barədə faktiki əsaslandırma olmalıdır. Cinayət tərkibi çərçivəsində müəyyən edilən bu şərtləri məhkəmələr məhkəmə işlərində mövcud olan kimi qəbul etmişlər. Hakimlər qanunun nəzərdə tutduğu səlahiyyət çərçivələrində hərəkət etmişlər. Hakimin vəzifə və öhdəliyi sadəcə olaraq ümumi yoxlamalar əsasında danışıqlara dair məlumatların təqdim edilməsinə dair vəsatəti imzalamaqdan deyil, öz məsuliyyəti altında hökmü hazırlamaqdan ibarətdir. Konkret işdə o müdaxilə etmək üçün şəraitin mövcud olduğunu dərinlən yoxlamalı və bu cür müdaxilənin uyğunluğunu dərinlən qiymətləndirməlidir. Danışıqlara dair telekommunikasiya məlumatlarının təqdim edilməsinə şikayətinin dərcetmə və radioyayımına müdaxilə də daxildir. Konstitusion-hüquqi nöqteyi-

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

nəzərdən, kütləvi informasiya vasitələrinin informasiya əldə etmələri öz əsaslandırmasını vətəndaşların məlumatlandırılmasında və onlarda fərdi və ictimai rəyin yaradılmasında tapır. Cinayət istintaqı üzrə orqanların fəaliyyəti həmçinin ictimaiyyətin maraqlarında özünü büruzə verir. Konstitusion-hüquqi nöqteyi-nəzərdən, istintaqın aparılmasında cinayət təqibinin prinsipial marağının KİV-in marağına güzəştə getməli olduğunu izah etmək mümkün deyil. Əksinə, həmçinin, cinayət təqibində marağın KİV-in marağı qarşısında prioritetə malik olduğunu abstrakt şəkildə söyləmək də mümkün deyil. Ənənəvi və “yeni” KİV-in təsir göstərdiyi açıq kommunikasiya müxtəlifliyini və onunla bağlı qanunvericilik orqanının həll etməli olduğu məsələləri nəzərə alaraq, jurnalist və media şirkətlərinin onlara tətbiq edilən cinayət-prosessual tədbirlərdən proyeksiya əldə etmələri üçün əsas və əhatə dairəsi ilə bağlı qərarların qəbul edilməsi lazımdır. Çapetmə və radioyayım azadlığına həm də KİV nöqteyi-nəzərindən baxmaq və onları informasiyaların toplanması və yayılmasına yönəldilən istənilən fəaliyyət üzrə geniş imtiyazlar kimi anlamaq lazım deyil. Qanunvericilik orqanı tərəfindən bu cür açıq tapşırıqların yerinə yetirilməsinin hüquqi dövlətin ədalət mühakiməsi prinsipləri üzrə hansı dərəcədə yerinə yetirildiyini və çap və radioyayımının azadlıq tədbirinin öz növbəsində bu maraqlarla nə dərəcədə məhdudlaşdığını bilmək üçün KİV-in azadlıq üstünlüyünə hansı dərəcədə təsir göstərdiyini qiymətləndirmək lazımdır. Qanunvericilik öz qanunvericilik səlahiyyətləri çərçivəsində ümumilikdə, KİV-in azadlıq hüququnun qorunmasını və hüquqi dövlətdə ədalət mühakiməsinin tələblərini orqanı Cinayət-prosessual məəcəlləsinə daxil etmişdir. Əsas qanunun 5-ci maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq tələb olunan minimal müdafiə TMQ-nin §12-da kifayət qədər ümumi normalarla təmin edildiyi təqdirdə, əlavə tədbirlər üçün əsas bu halda mövcud deyil. Məlumat mənbələri kimi şikayətçilərin kvalifikasiyaları da heç bir irad yaratmır. Bu mənada, müvafiq şəxslərin jurnalistlər qismində ittiham olunanlara münasibətdə araşdırma aparmaları üçün yalnız vəziyyətin mövcud olması kifayət

edir. Jurnalist fəaliyyəti jurnalistlərin digər əsas hüquqların daşıyıcılarına nisbətən daha yüksək riskə məruz qalmalarına, üçüncü şəxslərin cinayət təqibi məqsədilə onların kommunikasiya məlumatlarını toplayan obyektə çevrilmələrinə xidmət göstərməməlidir. Sərəncamda, jurnalistin axtarılan cinayətkarlarla kontaktda olması kimi güman edilən əsaslandırılmamış fərziyyələr deyil, müəyyən faktlar mövcud olmalıdır ki, bu cür tədbirlərin tətbiq edilməsinə dair və digər istənilən şəxsə qarşı sərəncam vermək mümkün olsun. Təhlil zamanı qiymətləndirilməli olan tədbirlərin adi informatorun şəxsiyyətinin müəyyən edilməsinə deyil, artıq ehtimal olunan cinayətkarın yerinin müəyyən edilməsinə yönəldilməsini nəzərə almaq lazımdır. Bu cür halda, jurnalistlərin azad şəkildə və maneəsiz şəkildə axtarılan cinayətkarlarla telefon kontaktına daxil olmaları dərəcəsini müəyyən etmək tələb olunmur, bu hala konstitusion-hüquqi müdafiə tətbiq olunur. İstənilən halda, konstitusion-hüquqi nöqtəyi-nəzərindən, prinsipcə, informatorlar qismində KİV-ə, məsələn hüquqi pozuntuların aşkarlanması və detallarının dəqiqləşdirilməsi məqsədilə ictimaiyyətin məlumatlandırılması üçün vacib məlumatları ötürən şəxslərlə kommunikasiyaya maraqlı olmaq halından daha az əhəmiyyətə malikdir.

21) BVerfGE125, 260

(Vorratsdatenspeicherung / Şəxsi məlumatların ehtiyatda saxlanması)

Federal Konstitusiya məhkəməsi

- Mətbuat açıqlaması -

**11/2010 sayılı, 2 mart 2010-cu il tarixli
mətbuat açıqlaması**

2 mart 2010-cu il tarixli qərar

- 1 BvR256/08, 1 BvR263/08, 1 BvR586/08 –

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

İstifadəçi məlumatlarının ehtiyat saxlanması konkret hüquqi rəsmiləşdirilməsi konstitusiyaya ziddir.

Konstitusiyaya şikayətləri rabitə haqqında Qanunun §113 “a”, 113 “b” bəndlərinin və məlumatların TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq məlumatların toplanmasına icazə verən Cinayət-prosessual məəcəllənin §100 “g” bəndinin konstitusiyaya baxımından düzgünlüyünün yoxlanmasına dair olmuşdur. Sözügedən normalar telefon danışıqlarına nəzarətin tənzimlənməsi haqqında 21 dekabr 2007-ci il tarixli Qanun tərəfindən tətbiq edilir. TKZ-nin §113 “a” bəndi əhali üçün elektron poçt və İnternet xidmətləri göstərən telekommunikasiya xidmətləri provayderlərinin xüsusi əsas olmadan, telefon xidmətlərinin (stasionar telefon əlaqəsi, mobil əlaqə, faks, SMS, MMS) göstərilməsi çərçivəsində əldə etdikləri demək olar ki, bütün telekommunikasiya məlumatlarını saxlamalı olduqlarını müəyyən edir. Məlumatların saxlanması öhdəliyi mahiyyət baxımından, əlaqənin kim tərəfindən, nə vaxt, hansı müddətə, kiminlə, haradan qaynaqlandığını və ya yaradılmasına cəhd göstərildiyini müəyyən edən məlumatların bərpa edilməsi üçün zəruri olan bütün məlumatlara şamil edilir. Bundan fərqli olaraq, əlaqənin məzmunu barədə məlumatların saxlanmasına, və eləcə də, istifadəçilərin İnternetdə hansı səhifələrə müraciət etdikləri barədə məlumatların saxlanmasına icazə verilmir. Altı ay davam edən müddətin başa çatmasından sonra, bütün məlumatlar bir ay müddətində məhv edilməlidir.

TKQ-nin §113 “b” bəndi bu cür məlumatlardan istifadənin mümkün olduğu məqsədləri müəyyən edir. Sözügedən müddəə bu zaman istinad norması kimi anlaşılır: onun özü məlumatların əldə edilməsi səlahiyyəti vermir, yalnız ümumən mümkün olan və federasiya və torpağın xüsusi qanunvericiliyi ilə dəqiqləşdirilməli olan istifadə məqsədlərini əhatə edir. Bu zaman, 1-ci cümlənin birinci hissəsində məlumatlardan birbaşa istifadə, cinayət əməllərinin təqibi, ictimai təhlükəsizliyə ciddi təhlükənin qarşısının alınması

və kəşfiyyat tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi məqsədləri sadalanır. Bundan əlavə, cümlənin ikinci hissəsi həmçinin TKQ-nin §113, 1-ci abzasına uyğun olaraq, İP-ünvanlarının identifikasiyası üçün xidmət provayderlərindən məlumatların tələb edilməsi hüququnu müəyyən etməklə məlumatların təqdim edilməsi üçün məlumatlardan dolayı yolla istifadəyə icazə verir. Dövlət orqanları, məsələn, təqdim edilən informasiya əsasında və ya şəxsi araşdırmalar əsasında İP-ünvanını bilirlərsə, onda onlar bu ünvanın hansı istifadəçiyə məxsus olduğu barədə məlumat tələb edə bilərlər. Qanunvericilik orqanı ətraflı məhdudlaşdırıcı tədbirlər müəyyən etmədən, cinayət əməllərinin təqibi və ictimai asayişin pozulması, eləcə də təhlükələrdən qorunma tədbirləri ilə bağlı icazə verir; bu məsələ üzrə hakimlərin səlahiyyəti, eləcə də bildiriş təqdim edilməsi ilə bağlı məsələlər nəzərdə tutulmamışdır. Cinayət-prosessual məəcəllənin §100 “g” bəndi TKQ-nin §113 “b”, 1-ci cümləsinin 1-ci hissəsinin konkretləşdirilməsi çərçivəsində cinayət təqibi məqsədilə qabaqcadan saxlanılan məlumatlardan birbaşa istifadəni tənzimləyir. Normanın sistemli şəkildə şərh edilməsindən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, onlar prinsip baxımından bütün telekommunikasiya məlumatlarına çıxışı tənzimləyirlər. Bununla da, sözügedən norma ilkin olaraq yalnız, xidmət provayderlərində digər əsaslarla (məsələn, sövdələşmələrin yerinə yetirilməsi üçün) saxlanılmış telekommunikasiya məlumatlarına çıxışa icazə verir. TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq qanunvericilik orqanı qabaqcadan saxlanılmış məlumatlar və digər telekommunikasiya məlumatları arasında fərqi edilməməsi istiqamətində qərar qəbul etmişdir. Qanun, həmçinin xüsusi ağır cinayətlərlərin bağlı siyahısında saxlanılmış məlumatlardan istifadə etməyə və, bundan başqa, telekommunikasiya vasitəsilə törədilmiş cinayət hüquqpozuntularının təqibi üçün hər bir konkret işdə uyğunluğun müvafiq yoxlanmasına icazə verir. Bu cür tədbirlərin tətbiqi üçün məhkəmənin ilkin qərarı tələb olunur; Cinayət-prosessual məəcəllə həmçinin xəbərdarlıq və sonrakı hüquqi müdafiəyə dair öhdəlikləri nəzərdə tutur. Mübahisələndirilən

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

normalar istifadəçi məlumatlarının saxlanması haqqında Avropa Parlamentinin və Avropa Birliyinin 2006/24/EC sayılı, 2006-cı il tarixli direktivlərinin həyata keçirilməsi məqsədilə nəzərdə tutulur. Telekommunikasiya xidmətlərinin provayderləri bu direktivə əsasən TKQ_nin §113 “a” bəndində göstərilən məlumatları ən azı altı ay müddətində saxlamalı və onları ağır cinayətlər üzrə aparılan istintaqa təqdim etməlidirlər. Direktiv məlumatlardan istifadənin bundan artıq ətraflı tənzimlənməsini əhatə etmir; məlumatların müdafiəsi üzrə tədbirlər, həmçinin əsasən üzv dövlətlərin yurisdiksiyasının üzərinə düşür.

Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin Birinci Senatının müvəqqəti sərəncamları əsasında (37/2008 sayılı, 19 mart 2008-ci il tarixli və 92/2008 sayılı, 6 noyabr 2008-ci il tarixli mətbuat açıqlaması) TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq saxlanılan məlumatlar TKQ-nin §113 “b” bəndinə uyğun olaraq və yalnız sərəncamın müvəqqəti müəyyən etdiyi şərtlərə uyğun olaraq cinayət təqibi məqsədilə təqdim edilə bilər, və təhlükədən (TKQ-nin §113 “b” bəndinin 2-ci cümləsi) qorunmaq üçün qabaqcadan saxlanılmış məlumatlar isə TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq telekommunikasiya xidmətləri operatorları tərəfindən, yalnız məhdudlaşdırıcı şərtlərə əməl etməklə, sorğu göndərmiş dövlət orqanına ötürülə bilər.

Şikayətçilər hesab edirlər ki, istifadəçi məlumatlarının saxlanması özü-özlüyündə, ilk öncə, telekommunikasiya sirtininin və informasiya müqəddəratı hüququnun pozulması deməkdir. Onlar bütün telekommunikasiya məlumatlarının əsas olmadan saxlanmasını düzgün hesab etmirlər. Xüsusi olaraq, onlar qeyd edirlər ki, saxlanılan məlumatlar əsasında hər bir informasiya sahibinin bir yerdən başqa yerə hərəkətinə dair anket tərtib etmək mümkündür. İnternetdə anonimlik xidmətləri göstərən şikayətçilərdən biri telekommunikasiya xidmətləri sahəsində məlumatların saxlanmasının qeyri-bərabər şəkildə peşəkar fəaliyyət azadlığına xələl gətirdiyindən şikayət edir.

Federal Konstitusiya məhkəməsinin Birinci Senatı şəxsi məlumatların preventiv saxlanması ilə bağlı TKQ-nın və Cinayət-prosessual kodeksin normalarının Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasına zidd olduğu qərarına gəlmişdir. Özü-özlüyündə,

Məlumatların təsvir edilən həcmdə saxlanması öhdəliyi qeyri-konstitusion hesab edilmir. Lakin, bərabərlik prinsiplərinə uyğun olaraq, bu öhdəliklərin hüquqi rəsmiləşdirilməsi mövcud deyildir. Mübahisələndirilən normalar nə məlumatların kifayət qədər təhlükəsizliyini, nə də onlardan istifadə məqsədlərinin kifayət qədər məhdudlaşdırılmasını təmin etmirlər. Bundan əlavə, onlar heç bir şəkildə konstitusion-hüquqi şəffaflyq tələblərini və hüquqi müdafiə tələblərini təmin etmirlər. Sözügedən normalar bununla da ümumilikdə, qeyri konstitusion və etibarsız hesab edirlər.

Mahiyyəti üzrə qəbul edilən qərarın əsası aşağıdakılardan ibarətdir:

Mümkünlüyə dair:

Konstitusiya şikayətləri mübahisələndirilən normaların qəbul edildikləri 2006/24/EC sayılı Direktiv çərçivəsində yolverilməzdir. Şikayətçilər ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrə müraciət edəndə (belə ki, onların şikayətləri direktivlərin həyata keçirilməsi haqqında qanuna birbaşa əks olduğundan) Federal Konstitusiya məhkəməsinin Avropa məhkəməsinə sorğu ilə müraciət etməsini və Avropa məhkəməsinin Avropa Birliyinin fəaliyyətinə dair Sazişin 277-ci maddəsinə uyğun olaraq (əvvəllər Avropa Birliyinin yaradılmasına dair Sazişin 234-cü maddəsi) ilkin qərar çıxarmaqla Direktivi etibarsız hesab etməsini və bununla da, Almaniya qanunvericiliyi üzrə əsas hüquqlara uyğun olaraq mübahisələndirilən normaların yoxlanmasına yol açmasını tələb edirlər. İstənilən halda, Əsas qanunda təsbit edildiyi kimi, bu cür üsul çərçivəsində, şikayətçilərin şikayəti üzrə mübahisələndirilən normaların yoxlanması ilkin olaraq istisna edilmir.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

Əsaslandırılmaya dair:

1. Avropa məhkəməsində ilkin qərarların qəbul edilməsinə dair prosedur mövcud deyil

Normaların şərh edilməsi üçün Avropa məhkəməsinə müraciət edilməsi nəzərdə tutulmur, belə ki, burada söhbət EC hüquqlarının prioritet tətbiqi imkanından getmir. 2006/24/EC sayılı Direktivlərin və ondan irəli gələn hüquqların Almaniyanın əsas hüquqları ilə müqayisədə mümkün üstünlüyü qərarların qəbul edilməsi üçün əhəmiyyət kəsb etmir. Direktiv AFR-yə qərarlar qəbul etməsi üçün geniş imkanlar verir. Direktiv, başlıca olaraq informasiyaların saxlanması öhdəliklərini tənzimləməyə və bu cür məlumatların həcminə məhdudlaşır və üzv dövlətlərin dövlət orqanları məlumatlara çıxış qaydasını və onlardan istifadəni təsvir etmir. Bu cür məzmununda verilən Direktiv Əsas qanunda irəli sürülən hüquqları pozmadan həyata keçirilə bilər. Əsas qanun bütün mümkün vəziyyətlərdə bu cür məlumatların saxlanmasına qadağanı şamil etmir.

2. Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasının hüquqi müdafiə sahəsi

Mübahisələndirilən normalar Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasında verilən hüquqi müdafiə sahəsini (telekommunikasiya əlaqəsinin məxfiliyi) İnternetə çıxışa dair məlumatların qorunması və TKQ-nin §113 1-ci cəmləsinin ikinci yarısına uyğun olaraq məlumatların təqdim edilməsini tələb etmək səlahiyyəti səviyyəsində əhatə edir. Məlumatların saxlanmasının özəl provayderlər tərəfindən yerinə yetirilməsi faktı buna əks deyil, çünki onlar yalnız dövlət orqanları tərəfindən tapşırıqların yerinə yetirilməsi zamanı yardımçı rolunda çıxış edirlər.

3. Telekommunikasiya məlumatlarının buna əsas olmadan saxlanması imkanı

Cinayət təqibi, təhlükədən müdafiə çərçivəsində və kəşfiyyat tapşırığının yerinə yetirilməsi üçün və TKQ-nin §113 “a” bəndində və TKQ-nin §113 “b” bəndində göstəriləni kimi kvalifikasiyalı istifadə məqsədilə altı ay müddətində telekommunikasiya

məlumatlarının müvafiq əsas olmadan saxlanması özü-özlüyündə Əsas qanunun 10-cu maddəsinə zidd deyil. Hüquqi rəsmiləşdirmə telekommunikasiya əlaqəsi sirtinə müdaxilə etmək üçün yetərli qədər əsasla malik olarsa, əsas olmadan telekommunikasiya məlumatlarının saxlanması Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin məhkəmə təcrübəsi mənasında ilkin saxlamaya tətbiq edilən ciddi qadağaya aid edilməyəcək. Qanunvericilik rəsmiləşdirməsi adekvat şəkildə bu məxfiliyə müdaxilə edilməsinə uyğun gələrsə, onda bərabərlik tələblərinə əməl edilə bilər.

Lakin, məlumatların bu cür saxlanması halında söhbət, hüdudu hüquqi qaydalara məlum olmayan xüsusilə ağır müdaxilədən gedir. Hətta saxlama danışıqların qorunub saxlanmasına şamil edilməzsə, bu cür məlumatlar əsasında danışıqların məzmunundan tutmuş abonentlərin intim həyatlarından müdaxilə edilmək üçün yetərli qədər qənaətə gəlmək mümkündür. Məlumatları alanlara dair informasiya, telefon danışıqlarının tarixi, vaxtı və yeri uzun müddət ərzində onların təhlili zamanı ictimai və ya siyasi mənsubiyyət, eləcə də şəxsi üstünlüklər, meyllər və zəif cəhətlər barədə ətraflı nəticəyə gəlməyə imkan verir. Qorunub saxlanılan məlumatlar əsasında telekommunikasiya məlumatlarının sayından asılı olaraq demək olar ki, hər bir vətəndaş barədə bir yerdən başqa yere hərəkətlə bağlı informasiya daxil olmaqla şəxsin informativ profilini tərtib etmək mümkündür. Bundan əlavə, bunun üçün səbəb vermədiklərinə baxmayaraq, vətəndaşların digər araşdırmalara cəlb edilməsi riski artır. Məlumatların qorunub saxlanması və istifadəsinin gizlicə baş verməsinə baxmayaraq, telekommunikasiya məlumatlarının əsas olmadan saxlanması nəzarət altında olmaq hissəsinin yaranmasına səbəb olur və bu da, bir çox sahələrdə əsas hüquqların təbii şəkildə həyata keçirilməsinə mane ola bilər.

Bununla belə, məlumatların bu cür saxlanması müəyyən qaydalar mövcud olduqda, Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasına uyğun gələ bilər. Telekommunikasiya məlumatlarının saxlanması birbaşa dövlət tərəfindən deyil, özəl provayderlərlə bağlı öhdəliklərin

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

müəyyən edilməsi vasitəsilə həyata keçirilməli olması halı ilk öncə müəyyənədicisi rol oynayır. Bunun sayəsində, saxlanılan zaman məlumatlar birləşmir və çoxlu sayda özəl şirkətlər arasında paylanılır və dövlətin sərəncamına verilmir. Məlumatların altı ay müddətində saxlanması vətəndaşın bütövlükdə kommunikasiya və ya aktivliyinin ümumən əhatə edilməsi məqsədi güdmür. Məhdud səviyyədə, sözügedən tədbir müasir dünyada telekommunikasiyanın xüsusi əhəmiyyəti ilə bağlıdır və onunla bağlı olan konkret təhlükələrin inikasını rolunu oynayır. Telekommunikasiya birləşmələri zəncirinin bərpası, buna görə də effektiv cinayət təqibi və təhlükələrdən müdafiə üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdirlər.

Telekommunikasiya məlumatlarının konstitusiyaya əsasları olmadan ilkin saxlanmasına uyğunluq bu cür saxlamanın ümumi qaydalardan istisna edilməsini nəzərdə tutur. Almaniya Federativ Respublikasının hüquqi qaydalarının konstitusion-hüquqi xüsusiyyətlərinə belə bir fakt aiddir ki, vətəndaşlara azadlıq verilməsi prosesinə tam olaraq nəzarət etmək və qeydiyyat almaq mümkün deyil və AFR bu cür müddəanın Avropa və beynəlxalq münasibətlərdə saxlanmasına israrlı olmalıdır. Telekommunikasiya məlumatlarının preventiv saxlanması vasitəsilə digər hallarda, eləcə də Avropa Şurası tərəfindən məlumatların əsasız yerə saxlanması halı azalır.

4. Qanunvericilik rəsmiləşdirilməsinin uyğunluğu (tənzimləmə miqyası)

Telekommunikasiya məlumatlarının preventiv saxlanmasına gəldikdə, o yalnız Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasına uyğun gəldiyi halda, və bu cür qanunvericilik rəsmiləşdirilməsi xüsusi konstitusion-hüquqi tələblərə uyğun gəldiyi halda, tətbiq edilir. Bu mənada, məlumatların müdafiəsinə dair, istifadə edilən məlumatların məhdudlaşdırılmasına dair, şəffaflıq və hüquqi müdafiəyə dair dəqiq və şəffaf qanunvericilik tələb olunur.

Məlumatların təhlükəsizliyinə olan tələblər:

Bu cür saxlama nəticəsində yaradılan məlumat bazasının həcminə və potensial əhəmiyyətinə gəldikdə, məlumatların təhlükəsizliyi

mübahisələndirilən normaların uyğunluğu barədə məsələnin həll edilməsi üçün həlledici əhəmiyyətə malikdir. Mahiyyət baxımından təhlükəsizlik məsələlərinə yüksək dəyər verən qanunvericilik tənziqlənməsinin tətbiqi zəruridir. Bu zaman, qanunvericilik orqanı nəzarət müəssisəsinə nəzərdə tutulan tənziqlənmənin texniki konkret həcmi etibar etmək hüququna malikdir. Lakin, qanunvericilik orqanı məlumatların qorunması ilə bağlı lazımı tədbirlərin növü və həcmi barədə qərar qəbul edilməsi səlahiyyətinin müvafiq nəzarət olmadan tətbiq edilməyinin və nəticədə, telekommunikasiya xidmətlərinin müvafiq provayderlərinə verilməyinin əmin olmalıdır.

Məlumatlardan birbaşa istifadəyə dair tələblər:

Məlumatların saxlanması əhəmiyyətinə gəldikdə, məlumatlardan istifadəyə yalnız hüquqi dəyərlərin müdafiəsi üzrə fəvqəladə əhəmiyyətli tapşırıqlar zamanı icazə verilir. Cinayət təcili zamanı, bu cür məlumatlara müraciət edilməsi hər bir konkret halda, ən azı, müəyyən faktlarla əsaslandırılmış və böyük əhəmiyyətə malik ağır cinayət əməlinin törədilməsi ilə bağlı şübhə tələb edir. Qanunvericilik orqanı birdəfəlik şəkildə, məlumatların qorunması ilə bağlı hansı cinayət tərkibinin mövcud olduğunu müəyyən etməlidir. Təhlükələrdən qorunma məsələsi üzrə uyğunluq prinsipi əsasında, belə bir qənaətə gəlmək mümkündür ki, əvvəlcədə saxlanmış telekommunikasiya məlumatlarının tələb edilməsinə yalnız federasiyanın özündə sağlamlığa, həyata və ya şəxsiyyət azadlığına, federasiyanın özünə, yaxud onun təhlükəsizliyinə, yaxud torpaqlardan birinə konkret təhlükə yaradan kifayət qədər faktların mövcud olmaları zamanı, yaxud ümumi təhlükələrdən müdafiə olunmaq məqsədilə icazə verilir.

Bu tələblər həm də təhlükələrin ehtimal olunması, eləcə də kəşfiyyət məlumatlarından istifadə hallarına tətbiq edilir. Məxfi xidmətlərin məlumatlarından istifadə, bununla da, bir çox hallarda istisna olunur. Lakin, bu, onların ilkin istintaq mərhələsində yerinə yetirdikləri tapşırıqların xüsusiyyətindən irəli gəlir və konstitusion

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

hüquq baxımından nəzərdən keçirilən müdaxilə üçün bərabər şərtlər prinsipindən irəli gələn halın yumşaldılması üçün səbəb olmur. Bundan əlavə, konstitusion hüquq baxımından, uyğunluq prinsipi əsasında, xüsusən məxfi olan telekommunikasiya məlumatlarının ötürülməsinə qadağanın müəyyən edilməsi tələb olunur. Bu cür məlumatlara, məsələn, şəxslərin, müəssisələrin və təşkilatların sosial və dini sahələrdə əlaqələrinə dair məlumatlar aid ola bilər və bu məlumatlar müstəsna olaraq və ya əsasən mənəvi və ya sosial vəziyyətlər baxımından kritik vəziyyətlərdə əsasən telefon konsultasiyalar vasitəsilə məsləhət alan zəng edənlərin anonimliyinin qorunması ilə xarakterizə olunur. Bu cür təşkilatlar və ya onların əməkdaşları məxfiliyin digər tələblərinə tabe olurlar.

Məlumatların ötürülməsi şəffaflığına olan tələblər:

Qanunvericilik orqanı effektiv və şəffaf qaydalar vasitəsilə, vətəndaşların onların hiss etmədikləri şəkildə saxlanılmış və ya istifadə edilən məlumatlarla bağlı üzləşdikləri təhlükəni aradan qaldırmalıdır. Buraya şəxsi məlumatların toplanması və istifadəçi açıqlığı daxildir. Aidiyyəti şəxsin xəbəri olmadan məlumatlardan istifadə edilməsi, konstitusion hüquq nöqtəyi-nəzərindən, yalnız məlumatların tələb edildiyi istintaqın məqsədinə başqa cür nail olmaq mümkün olmadıqda, mümkündür. Məxfi xidmətlərin təhlükədən qorunması və tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi məqsədilə, qanunvericilik orqanı bu cür istifadəyə icazə verə bilər. Bundan fərqli olaraq, cinayət istintaqı çərçivəsində, məlumatların açıq toplanması və istifadə edilməsi məsələsini də nəzərdən keçirmək mümkündür. Burada məxfi məlumatlardan istifadə edilməsi yalnız konkret halda zəruri olduqda, və məhkəmə qərarı əsasında mümkündür. Məlumatlardan gizli şəkildə istifadə edildikdə, qanunvericilik orqanı heç olmasa sonradan məlumat vermək öhdəliyini nəzərdən keçirməlidir. Bu qayda məlumatları tələb edilən şəxslərə, heç olmasa fakt üzrə bu cür məlumatların toplanması barədə məlumat verilməsi zəmanəti verməlidir. Bu qaydadan kənarlaşma məhkəmə nəzarəti tələb edir.

Hüquqi müdafiə və sanksiyalara tətbiq edilən tələblər:

Saxlanılan məlumatların ötürülməsi və istifadəsi ümumi qayda üzrə məhkəmələrin səlahiyyətinə aid olmalıdır. Məlumatları toplanılan şəxsin onunla bağlı telekommunikasiya məlumatlarının toplanmasına qarşı şikayət etmək vasitələrindən istifadə etmək imkanı olmazsa, ona sonrakı məhkəmə nəzarəti imkanı verilməlidir.

Bərabər hüquqi tənzimləmə hüquqların pozulması halında effektiv sanksiyalar nəzərdə tutur. Telekommunikasiya sirtinin əhəmiyyətli dərəcədə pozulması nəticədə, cəzadan kənar qalarsa, onda bunun nəticəsində, sözügedən hüququn qeyri-maddi xüsusiyyətinə görə. Şəxsiyyətin müdafiəsi hüququ pozulacaq və bu da, dövlətin şəxsiyyətin inkişafı üzrə hər bir imkana verdiyi zəmanət öhdəliyinə və şəxsiyyətin hüquqlarının üçüncü tərəflərin yol verdiyi pozuntudan qorunması öhdəliyinə zidd olacaq. Lakin, qanunvericilik orqanı bu baxımdan tədbirgörmək üçün geniş imkanlara malikdir. Bu mənada, o həmçinin bir şeyi nəzərə ala bilər ki, şəxsiyyət hüquqlarının artıq qüvvədə olan qanunvericilik çərçivəsində ciddi şəkildə pozulması halında, qiymətləndirmə əsasında müəyyən edilən qadağalar, eləcə də qeyri-maddi ziyana görə məsuliyyət tətbiq edilir. Bununla bağlı, qanunvericilik orqanı ilk öncə artıq qüvvədə olan qanunvericilikdə burada söhbət açılan məlumatların qeyri-qanuni əldə edilməsi və ya istifadə edilməsi nəticəsində şəxsiyyət hüquqlarının xüsusən ağır pozulması hallarını nəzərə alınıb-alınmadığını yoxlamalıdır.

İP ünvanlarının identifikasiyası üçün məlumatlardan vasitəçi istifadə üzrə tələblər

Bir çox ciddi konstitusion-hüquqi tələblər yalnız dövlət müəssisələri tərəfindən xidmət təchizatçılarına konkret, qabaqcadan məlum olan İP-ünvanlarının sahibləri barədə məlumat əldə etmək üçün təqdim etdikləri sorğu çərçivəsində qabaqcadan saxlanılan məlumatların vasitəçi istifadə ilə bağlı qüvvədə olur. Bu zaman, müəssisələrin özlərinin faktiki olaraq qabaqcadan saxlanılan məlumatlara çıxış əldə etmədikləri faktı olduqca vacibdir. Məlumat

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

əldə etmək üçün təqdim edilən bu cür sorğular çərçivəsində müəssislər tərəfindən qabaqcadan saxlanılan və müvafiq əsaslandırma olmadan saxlanılan məlumatlar deyil, xidmət təchizatçıları tərəfindən təqdim olunan məlumatlar əsasında müəyyən edilən müəyyən ünvanın sahibi barədə məlumatlar tələb olunur. Uzun müddət ərzində məlumatların sistemativ şəkildə toplanmasını və ya istifadəçi və ya onun hərəkət marşrutları barədə profillərin tərtib edilməsini yalnız bu cür məlumatlar əsasında yerinə yetirmək mümkün deyil. Digər tərəfdən, bu cür məlumatların təqdim edilməsi üçün yalnız, özü-özlüyündə istifadəçinin hüququna cüzi şəkildə aid olan bir az məlumatın seçilməsi lazımdır. Bu cür məlumatlar nəzərəcarpacaq dərəcədə az şərtlərə əməl edilməsi ilə təqdim edilə bilər. Lakin, müəssisələrin İP-ünvanlarının identifikasiyası üçün məlumatların əldə edilməsi ilə bağlı təqdim etdikləri sorğuların əsaslandırılması əhəmiyyətli məna kəsb edir. Bu cür əsaslandırmanın köməkliyi ilə qanunvericilik orqanı İnternetdə kommunikasiya şərtlərinə təsir göstərir və onun anonimliyinin həcmi məhdudlaşdırır. Onların əsasında, İnternetə çıxış məlumatlarının sistemativ şəkildə saxlanması sayəsində, qabaqcadan daxil edilmiş İP-ünvanlarının köməkliyi ilə son dərəcə dəqiq şəkildə İnternet şəbəkəsinin konkret istifadəçisini müəyyən etmək mümkündür.

Qanunvericiliyin verdiyi səlahiyyətlər çərçivəsində, qanunvericilik orqanı təhlükələrdən müdafiə olunmaq və xüsusi qanunvericilik normaları əsasında məxfi xidmətlərin tapşırıqlarını yerinə yetirmək üçün cinayət hüquqi pozuntularının siyahısından və ya cinayət müdafiəsi tələb edən hüquqi dəyərlər siyahısından asılı olmayaraq bu cür məlumatların əldə edilməsinə imkan yarada bilər. Müdaxilə hüduduna gəldikdə isə, məlumatların yalnız kifayət qədər şübhələri və ya konkret hala aid olan konkret təhlükənin olmasını təsdiq edən faktlar əsasında tələb edilməsi təmin edilməlidir. Bu cür hallarda sanksiya verməsi üçün hakimə müraciət edilməsi tələb olunmur. Bundan əlavə, bu cür məlumatların tam olaraq, və qeyri-məhdud şəkildə istənilən hüquqi hüquq pozuntusu üçün təqib və

ya xəbərdarlıq məqsədilə tələb edilməsinə icazə verilmir. İnternetdə anonimliyin ləğv edilməsi əsaslandırma kimi, hüquqi qaydaların böyük önəm verdikləri hüquqi dəyərlərin pozulmasını tələb edir. Bu, təqib və ya hüquqi pozuntular barədə xəbərdarlıq üçün müvafiq məlumatların əldə edilməsini tam şəkildə istisna etmir. Lakin bu mənada, söhbət hər bir konkret halda, qanunvericilik orqanının konkret şəkildə göstərməli olduğu xüsusi əhəmiyyətli hüquqi pozuntulardan gedir.

Hüquqi tənzimlənmənin rəsmiləşdirilməsi məsuliyyəti:

Konstitusiyada təsbit edilən məlumatların təhlükəsizliyi zəmanəti, eləcə də bərabərlik tələblərinə uyğun olaraq məlumatlardan istifadə üzrə aydın normativ məhdudiyətlərin konstitusiya tələbi məlumatların məcburi saxlanması dair sərəncamın ayrılmaz tərkib hissəsidir və buna görə də, Əsas qanunun 73-cü maddəsinin 7-ci abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq federal qanunvericilik orqanına həvalə edilən tapşırıqdır. Buraya həmçinin, məlumatların saxlanması və məlumatların ötürülməsi təhlükəsizliyi məsələsinin normativ-hüquqi tənzimlənməsi, eləcə də etibar əsasında qurulan münasibətlərin müdafiəsinin təmin edilməsi halları daxildir. Bundan əlavə, Bundan əlavə, federal qanunvericilik orqanı, konstitusiya-hüquqi tələblərə cavab verən məlumatların saxlanması ilə əldə edilmiş məlumatlardan istifadə edilməsi məqsədi üçün kifayət qədər dəqiq məhdudiyəti təmin etməlidir. Bundan fərqli olaraq, məlumatların təqdim edilməsi ilə bağlı sorğunun hazırlanması üçün irəli sürülən tələblərin normativ-hüquqi tənzimlənməsinə görə məsuliyyət, habelə şəffaflıq tələblərinə və bu tənzimləmə zamanı hüquqi müdafiə müvafiq maddi səlahiyyətlərə əsaslanır. Təhlükələrdən qorumaq və məxfi xidmətlərin tapşırıqları yerinə yetirməsi sahəsində, qanunvericilik səlahiyyətləri əsasən federal torpaqlarda mövcuddur.

5. Müddəalar barədə ayrı-ayrılıqda verilən məlumatlar (təbiiyyətə miqyası):

Mübahisələndirilən normalar bu tələblərə uyğun gəlmir. TKQ-nin §113”a” bəndi ona görə qeyri-konstitusiya hesab edilmir ki,

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

məlumatların saxlanması öhdəliyinin əhatə dairəsi ilkin olaraq uyğun gəlmir. Həm də ona görə ki, məlumatların təhlükəsizliyinə, məlumatların məqsədləri və istifadə şəffaflığına dair normalar, eləcə də hüquqi müdafiəyə dair normalar konstitusiyə-hüquqi tələblərə cavab vermir. Bununla da, TKQ-nin §113”a” və §113 “b” bəndləri üzrə və Cinayət-prosessual məcəllənin §100 paragrafı üzrə TKQ-nin §113”a” bəndi üzrə saxlanılan məlumatlara görə sorğu təqdim edilməsinə tətbiq edilən qadağa Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasına uyğun deyildir.

Məlumatların təhlükəsizliyi:

Xüsusilə də, məlumatların təhlükəsizliyinə dair yüksək standartlı zəruri zəmanət mövcud deyildir. Qanun əsasən, bütövlükdə, telekommunikasiya sahəsində tələb olunan ehtiyatlığı göstərir (TKQ-nin §113, 10-cü abzas), və bu zaman, təhlükəsizlik tələblərini nisbi tələblərə çevirir və qeyri-müəyyən halda, onları ümumi mülahizə əsasında hər bir konkret halda bir araya gətirir (TKQ-nin §113, 2-ci abzasın 4-cü cümləsi). Bu zaman, tədbirlərin ətraflı konkretləşdirilməsi tapşırığı ayrı-ayrı telekommunikasiya xidmətləri təchizatçılarına həvalə olunur, onlar da öz növbələrində, xidmətlərini rəqabət şəraitində və xərclərin təzyiqi altında yerinə yetirməyə məcbur olurlar. Məlumatları saxlamalı olan şəxslər bu cür işin nəzərdən keçirilməsi zamanı məlumatların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün alətlərlə təmin edilməmişdir (ayrıca saxlama, asimmetrik kodlaşdırma, açarlara çıxış üçün progressiv autentifikasiya üsulu ilə bağlı “dörd göz” prinsipləri, çıxış protokoluna dəyişiklik edilməsinin və məlumatların məhv edilməsinin qarşısını almaqdan ötrü müdafiə olunan məlumatlar) və digər vasitələrlə müqayisə olunan təhlükəsizlik səviyyəsinə zəmanət verilməmişdir. Bundan əlavə, məlumatların təhlükəsizliyinin pozulması halına saxlama öhdəliyindən heç də az olmayan əhəmiyyət verə biləcək balanslaşdırılmış cəza sistemi mövcud deyil.

Cinayət təqibi üçün məlumatlardan birbaşa istifadə edilməsi:

Bərabərlik prinsipi əsasında müəyyən edilən miqyaslara eləcə də, məlumatlardan cinayət təqibi üçün istifadə edilməsi normaları

uyğun gəlmir. Cinayət-prosessual məcəllənin §100 “g” bəndinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsi bütövlükdə, eləcə də ayrılıqda, konkret halda yalnız ağır cinayətlərlə bağlı müvafiq məlumatlara görə sorğu tələb edilməsi hallarına uyğun gəlir. Bundan fərqli olaraq norma, bu cür cinayət əməllərinin qapalı siyahısından asılı olmayaraq orta ağırlıqlı cinayətlərin yetərliyi göstərir. Cinayət-prosessual məcəllənin §100 “g” bəndinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsi və 2-ci cümləsi konstitusion-hüquqi tələblərdən daha da geridə qalır və telekommunikasiya cinayəti vasitəsilə törədilmiş cinayətlərin ağırlıq dərəcəsinə baxmayaraq, ümumi qiymətləndirmə əsasında, bərabərlik yoxlaması çərçivəsində məlumatlara görə sorğu təqdim edilməsi əsasını nəzərə alır. TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq saxlanılan məlumatların bu cür tənzimlənməsinin köməkliyi ilə məlumatları faktiki olaraq cinayət əməllərinin bütün tərkibi əsasında istifadə etmək mümkündür. Onlardan istifadə bununla da, telekommunikasiyanın müstəsna xüsusiyyəti sayəsində adi həyatda artan dəyəri nəticəsində, azalır. Qanunvericilik orqanı ağır cinayət əməllərinin təqibi üçün yalnız məlumatlardan istifadə ilə kifayətlənmir, əksinə, bu hədudlardan kənara çıxır və bununla da, məlumatların saxlanmasının Avropa hüquqlarına əməl edir. Cinayət-prosessual məcəllənin §100 “g” bəndi də bu baxımdan, məlumatlara görə sorğuya yalnız ayrı-ayrı hallarda deyil, həm də prinsip baxımından, barəsində məlumatların tələb edildiyi şəxsə məlumat vermədən tələb olunan hakimin sanksiyası ilə icazə verən konstitusiya-hüquqi tələblərə cavab vermir (Cinayət-prosessual məcəllənin §100 “g” bəndinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsi). Bundan fərqli olaraq, sorğuya məhkəmə nəzarəti və məlumatlardan istifadə, eləcə də xəbərdarlıq öhdəliklərinə əməl edilməsinə başlıca olaraq müvafiq konstitusion-hüquqi tələblərə uyğun olaraq zəmanət verilir. TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq saxlanılan məlumatların sorğusu Cinayət-prosessual məcəllənin §100 “g” bəndinin 2-ci abzasının 1-ci cümləsinə və §100 “b” bəndinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq hakimin icazəsinin alınmasını tələb edir. Bundan əlavə, Cinayət-prosessual məcəllənin §101-na uyğun olaraq,

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

xəbərdarlığın diferensial öhdəlikləri, eləcə də tədbirlərin hüquqi baxımdan düzgün aparılması üzərində məhkəmə nəzarətinin sonradan həyata keçirilməsi imkanı mövcuddur. Lakin, Cinayət-prosessual məəcəllənin §100, 4-cü abzasına uyğun olaraq xəbərdarlıqdan imtina edilməsi məsələsi üzrə məhkəmə nəzarətinin mövcud olmaması konstitusion-hüquqi tələblər baxımından mənfəə hal hesab edilir.

Təhlükələrdən müdafiə olunmaq və məxfi xidmətlərin tapşırıqlarını yerinə yetirmək üçün məlumatlardan birbaşa istifadə edilməsi:

TKQ-nin §113 “b” bəndinin 2-ci və 3-cü cümlələri öz quruluşlarına görə istifadə məqsədlərinin kifayət qədər məhdudlaşdırılması tələblərinə uyğun gəlmirlər.

Federal qanunvericilik orqanı burada yalnız tapşırıqların ümumiləşdirilmiş təsviri ilə kifayətlənir və bu tapşırıqların həll edilməsi üçün məlumatlar sorğusunun göndərilməsi imkanı sonrakı qanunvericilik normaları, daha dəqiq deyilsə, federal torpağın qanunvericilik fəaliyyəti ilə həyata keçirilməlidir. Bununla da o, istifadə məqsədlərinin məhdudlaşdırılması üzrə müəyyən edilmiş konstitusion hüquqlar çərçivəsində fəaliyyət göstərmək öhdəliklərini yerinə yetirmir. Əksinə, federal qanunvericilik orqanı xidmət təchizatçıları ilə münasibətdə bütün telekommunikasiya trafik məlumatlarını ehtiyatda saxlama öhdəliklərini müəyyən etməklə, eyni vaxtda bu məlumatlardan polislərin və məxfi xidmətlərin onların qarşısına qoyulan bütün tapşırıqlar çərçivəsində istifadə etmələrinə icazə verməklə, çoxdəfəlik və qeyri-məhdud sayda istifadənin mümkün olduğu məlumat bazasını yaradır və müraciət etməyin mümkün olduğu bu məlumat bazasına, federal və torpaq qanunvericilik orqanlarının icazəsi əsasında yalnız istifadənin təxmini məqsədini müəyyən etməklə müraciət etmək mümkündür. Bu cür açıq məlumat bazasının təqdim edilməsi və ondan istifadə edilməsi məlumatların saxlanması və saxlama məqsədləri arasındakı zəruri qarşılıqlı əlaqəni və konstitusiyaya uyğun gəlməmə halını aradan qaldırır.

TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq ehtiyatda saxlanılan məlumatların hüquqi rəsmiləşdirilməsi konstitusiyaya uyğun gəlmir və məlumatların ötürülməsi zamanı etibaredici münasibətlərin qorunması nəzərə alınmır. Telekommunikasiya əlaqələrinin xüsusi məxfiliyə malik heç olmasa dar dairəsi üçün bu cür müdafiə prinsipcə, zəruridir.

Xidmət təchizatçılarının məlumatlarından dolayı istifadə:

TKQ-nin §113 “b” bəndinin 1-ci cümləsinin ikinci yarısı da həmçinin heç də bütün münasibətlərdə konstitusion-hüquqi tələblərə cavab vermir. Sözügedən hüquqi normaya əsasən cinayət əməlinə və ya hüquqi dəyərlər baxımından asılı olmayaraq məlumatların ötürülməsinin mümkün olması şübhə doğurmur. Bundan fərqli olaraq, bu cür məlumatların sonrakı məhdudiyət olmadan və hətta ictimai asayişə pozmaqla təqib çərçivəsində əldə edilməsi mümkünlüyü konstitusiyaya uyğun deyil. Bundan əlavə, bu cür məlumatların təqdim edilməsindən sonra vətəndaşların xəbərdar edilməsi öhdəliyi mövcud deyil.

6. Əsas qanunun 12-ci maddəsinə əmələtmə

Bu mənada, qanunvericilik orqanı qərarların qəbul edilməsi üçün öz geniş səlahiyyətləri daxilində özəl şəxslərin məlumatlarından yalnız onların peşə fəaliyyətlərinin birbaşa təhlükə yarada biləcəkləri və ya onlar birbaşa bu təhlükənin səbəbi olduqları halda məlumatlardan istifadə etməklə kifayətlənmişdir. Bundan əlavə, peşə fəaliyyətinin kompetentliyinin və məsuliyyətinin irəli sürülən öhdəliklərə yaxın olmaması kifayətdir. Buna görə də, məlumatların saxlanması məsuliyyəti daşıyan şəxsləri nə xərclərlə nisbətən yüklənməsinə prinsipial şübhə yoxdur. Qanunvericilik orqanı, bununla da, bütövlükdə bazarda telekommunikasiya sektorunun özəlləşdirilməsi ilə bağlı məlumatların saxlanması ilə əlaqədar xərcləri müəyyən edir. Telekommunikasiya şirkətlərində olduğu kimi burada da mənfəət əldə etmək üçün telekommunikasiya texnikasının yeni imkanlarından istifadə edilə bilər, onlar telekom-

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

munikasiya ilə bağlı təhlükəsizlik sahəsində yeni risklərin məhdudlaşdırılması üçün xərcləri öz üzərilərinə götürməli və öz qiymətlərində bunları nəzərə almalıdırlar.

7. Mübahisələndirilən normaların hüquqi qüvvədən düşməsi

Əsas qanunun 10-cu maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq telekommunikasiya sirlərinin qorunması üzrə əsas hüququn pozulması TKQ-nin §113 “a” və 113 “b” bəndlərinin, eləcə də Cinayət-prosessual məəcəlləsinin § 100, 1-ci abzasının 1-ci cümləsinin hüquqi qüvvədən düşməsinə gətirib çıxarır, bu hüquqa görə, telekommunikasiya məlumatlarını TKQ-nin §113 “a” bəndinə uyğun olaraq toplamaq mümkündür. Mübahisələndirilən normaları, buna görə də, əsas hüquqların pozulmasını vurğulamaqla, hüquqi qüvvələrini itirmiş elan etmək lazımdır (bax: Federal Konstitusiyaya məhkəməsi haqqında Federal qanunun §95, 1-ci abzasının cümləsi və §95, 3-cü abzasının 1-ci cümləsi).

Telekommunikasiya məlumatlarının ehtiyatda saxlanması formal konstitusion və prinsipial baxımdan Konstitusiyaya uyğun gəldiyini nəzərə alaraq, Avropa hüquqları məsələsi üzrə qərar nəticədə yekdilliklə qəbul edilmişdir. TKQ-nin §113 “a” bəndinin və §113 “b” bəndinin qiymətləndirilməsi üzrə qərar qeyri-konstitusion olaraq 7:1 səs çoxluğu ilə və maddi hüquq məsələləri isə 6:2 səs çoxluğu ilə qəbul edilmişdir.

Senat 4:4 səslə Federal Konstitusiyaya məhkəməsi haqqında Federal qanunun §95, 1-ci abzasının cümləsində verilən normaların hüquqi qüvvəsini itirdikləri və Əsas qanuna uyğun gəlmədikləri barədə qərar vermişdir. Müvafiq olaraq, keçid dövründə normalar hətta məhdud həcmdə belə tətbiq edilə bilməzlər. Normaların hüquqi qüvvələrini itirdiklərini elan etmək üçün adi hüquqi nəticələr tətbiq edilir.

§ 11 Mülkiyyət hüququ zamanətləri

22) BverfGE38, 348

(Zweckentfremdung von Wohnraum / Yaşayış sahələrindən təyinatı üzrə istifadə edilməməsi)

İkinci Senatın 4 fevral 1975-ci il tarixli qərarı - 2BvL 5/74 -

İcarə hüququnun yaxşılaşdırılması və icarə haqqı artımının məhdudlaşdırılması, eləcə də mühəndis və memarların xidmətinin tənzimlənməsi haqqında 4 noyabr 1971-ci il tarixli (BGB1. I 1745-ci cümlə) Qanunun §6, 1-ci abzası, 1-ci cümləsinə və §2 uyğun olaraq konstitution-hüquqi yoxlama üzrə iş – İşə baxılması prosesinin dayandırılması və Federal Konstitusiya məhkəməsinə müraciət edilməsinə dair Frankfurt-Mayn Ali dairə məhkəməsinin 21 yanvar 1974-cü il tarixli qərarı – 2 Ws (B0 13/74 -.

NƏTİCƏ HİSSƏSİ

İcarə hüququnun yaxşılaşdırılması və icarə haqqı artımının məhdudlaşdırılması, eləcə də mühəndis və memarların xidmətinin tənzimlənməsi haqqında 4 noyabr 1971-ci il tarixli (BGB1. I 1745-ci cümlə) Qanunun §6, 1-ci abzası, 1-ci cümləsi Əsas qanuna uyğun gəlir.

ƏSAS

A.

I.

1. [...] Sözügedən norma aşağıdakıları təfsir edir:

Maddə 6

Yaşayış yerlərinin təyinat üzrə istifadə edilməməsinə qadağa qoyulması

§ 1

(1) Ərazi hökumətləri tətbiq edilən şərait üzrə kifayət qədər yaşayış sahəsinin xüsusi təhlükə altında olduğu bələdiyyələr

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

üçün hüquqi sərəncamlar vasitəsilə yaşayış yerlərinin yalnız ərazi hökuməti tərəfində təyin edilmiş orqanın icazəsi ilə yaşayışdan başqa, digər məqsədlər üçün istifadə edilə biləcəyini müəyyən etmək səlahiyyətinə malikdirlər. 1-ci cümlədə verilən yaşayış məqsədləri kimi bu yaşayış sahələrindən istifadə də otaqların kommersiya məqsədi və ya yatmaq yerinin yaradılması üçün kənar şəxslərə verilməsi baxımından nəzərdən keçirilməlidir. Yaşayış sahələrinin əlavə sahəyə, xüsusilə də vanna otağına çevrilməsi üçün icazə tələb olunmur.

[...]

[...]

B.

[...]

II.

1 İHAQ-nin 6-cı maddəsinin §1, 1-ci cümləsi dövlət idarəçiliyi prinsipindən çıxış edərək hüquqi dövlətin prinsiplərinə cavab verir (bax: BverfGE6, 31 [44]).

1. [...] Federal qanunvericilik orqanı [...] boşaltma şərtlərini irəli sürərək repressiv qadağa müəyyən edərsə, onda o həm də, bir qayda olaraq, bu cür qadağanın ayrı-ayrı hallarda hüquqi dövlət prinsipindən irəli gələn hərtərəfli rəhbər qaydalarla, uyğunluq və həddən ziyadə tətbiq edilən tədbirlərə qadağa prinsipləri ilə (BverfGE23, 127 [133], gələcəkdə ediləcək istinadlarla; BverfGE35, 382 [400 və sairə] ziddiyyət təşkil edəcəyini də nəzərə almalıdır. İHAQ-nin 6-cı maddəsi, buna görə də, nəyin bahasına olursa olsun, yaşayış tərkibini qoruyub saxlamağı tələb etmir, əksinə, administrasiyaya ayrı-ayrı hallarda icazə verməklə, bərabərlik prinsipini nəzərə almaq imkanı verir.

[...]

III. 1 İHAQ-nin 6-cı maddəsinin §1, 1-ci cümləsi Əsas qanunun 14-cü maddəsinə pozmur. Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsi qanunvericilik orqanına mülkiyyətin tərkibini

və sərhədini müəyyən etmək tapşırığı verir və bu zaman, onun qarşısında bir tərəfdən, normativ elementlərinin yarandığı sosial modeli həyata keçirmək, digər tərəfdən isə, Əsas qanunun 14-cü maddəsinin, 1-ci abzasının, 1-ci cümləsində göstərilən özəl mülkiyyəti tanımaq və bu zaman, mütləq şəkildə Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 2-ci abzasına məcburi şəkildə əməl etmək (BverfGE37, 132 [140], gələcəkdə istinad etməklə) öhdəliyi qoyur.

Özəl mülkiyyətin konstitusion-hüquqi məzmununa prinsip baxımından, mülkiyyət predmetinə sərbəst şəkildə sərəncam vermək səlahiyyəti daxildir (BverfGE26, 215 [222]). Pəressiv və yalnız azad etmə imkanı ilə təmin edilmiş, təyinatı üzrə istifadə edilməyən yaşayış yerinə qadağa sərəncamın səlahiyyətinə xələl gətirir. Bu cür qadağanın qüvvəyə minməsi üçün səlahiyyət, 1 İHAQ-nin 6-cı maddəsinin §1, 1-ci cümləsində nəzərdə tutulduğu kimi qanunvericilik orqanının Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsinə uyğun olaraq mülkiyyətin tərkibinin və sərhədinin müəyyən edilməsinə verdiyi tapşırıqla əsaslandırılır.

Özəl mülkiyyətdən istifadənin konstitusion-hüquqi tələbi ümumi rifaha yönələrək (Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 2-ci abzası) müvafiq mülkiyyət predmetindən istifadədən asılı olan vətəndaşların maraqlarının nəzərə alınması tələbini əhatə edir (BverfGE37, 132 [140]). Sözügedən asılılıq mülkiyyətin bu predmetinin sosial əlaqəsini və xüsusi sosial funksiyasını əsaslandırır. Əhalinin əksər hissəsi, xüsusilə də şəhərlərdə, öz gücləri ilə özlərinə yaşayış sahəsi yaratmaq iqtidarında deyillər, və buna görə də, kirayəyə götürülən mənzillərdən asılıdırlar. Əhalinin münasib şərtlərlə yaşayış sahəsi ilə ümumi yetərli qədər təmin edilməsi ayrı-ayrı insanlar və ailələr üçün birbaşa zəruri yaşayış sahəsinin təmin edilməsinə xidmət edir. 1 İHAQ-nin 6-cı maddəsinin §1, 1-ci cümləsində müəyyən edildiyi kimi, bu təminat sərəncamlar verən orqanın müdaxilə etməsi üçün xüsusi təhlükə altında olarsa, onda bu o deməkdir ki, insanların böyük əksəriyyətinin kifayət qədər yaşayış sahəsi olmayacaq.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

Yaşayış sahəsinə xas olan sosial əlaqə daha da artacaq. Bu cür vəziyyətdə, ümumi rifaha yönəlmiş kompetent tədbir yaşayış sahəsindən təyinatı üzrə istifadəni qadağan etməklə mövcud yaşayış sahəsinin məqsədli təyinatını qoruyub saxlamaqdan ibarətdir. Bu zaman, bu cür hala mülkiyyətçinin maraqlarının yetərli qədər müdafiəsi kimi eyni müdafiə tədbirləri tətbiq edilməlidir. Mülkiyyəti öz gəlirini yaşayış sahəsinin saxlanması xərclərini qarşılayan icarə ödənişi və ya mənzil haqqı müqaviləsində müəyyən edilmiş həcmdə, yaxud sözügedən məkan üçün adi olan icarə ödənişi üçün müəyyən edilmiş həcmdə saxlayır (bax: BVerfGE37, 131 [141 və sonrakı]) və xüsusi hallarda müstəsna şəkildə icazə almaq imkanı olur. Mahiyyət baxımından, yalnız öz mülkiyyətindən həmin vaxt və maksimal həcmdə istifadə etmək imkanına və sərəncam vermək imkanına malik şəxslərin imkanları istisna olunur. Yaşayış sahəsi ilə kifayət qədər təmin edilmədikdə, bu imkan konstitusion hüquqla təmin edilmir.

23) BVerfGE58, 300

(Naauskiesung / Su hövzəsinin dibindən qumun çıxarılması)

1. a) Görülən tədbirlərin hüquqi baxımdan düzgünlüyü barədə mübahisələr zamanı inzibati mübahisələr üzrə səlahiyyətli hakimlər əsasən qanunauyğunluğu tam həcmdə yoxlayırlar. Burada, qanunda ödənilən kompensasiyanın növü və ölçüsünə müdaxilə və onların tənzimlənməsi kimi məsələlərinin daxil edilib-edilmədiyi müəyyən edilir.

b) Kompensasiyanın ölçüsü barədə mübahisələr zamanı ümumi yurisdiksiyaya malik məhkəmə aidiyyəti şəxsə kompensasiyanın qanun normalarına müvafiq qaydada ödənildiyini yoxlamalıdır (bax: BVerfGE46, 268 [285]).

2. Aidiyyəti şəxs ona qarşı yönəlmiş təbirdə ekspropriasiyanı nəzərdə tutarsa, onda o məhkəmə qaydasında kompensasiyanı

yalnız, iddia irəli sürmək üçün qanuni əsas mövcud olduğu zaman tələb edə bilər. Bu cür qanuni əsas mövcud olmadıqda, aidiyyəti şəxs səlahiyyətli məhkəmələrdə müdaxilə aktını ləğv etməyə çalışmalıdır.

3. Əsas qanunun 14-cü abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq torpaq sahəsinin sahibkarının hüquqi statusu müəyyən edilən zaman mülki hüquq və mülki-hüquqi qanunlar qarşılıqlı və bərabər şəkildə fəaliyyət göstərir.

4. Əsas qanuna uyğun olaraq, su rejiminin tənzimlənməsi haqqında Qanun yeraltı suları suların idarə edilməsi, xüsusilə də ictimai su təchizatını təmin etmək məqsədilə, torpaq mülkiyyətindən ayrı, mülki-hüquqi istifadə qaydalarına aid etmişdir.

Birinci Senatın 15 iyul 1981-ci il tarixli qərarı

- 1 BvL 77/78 -

[...]

NƏTİCƏ HISSƏSİ

16 oktyabr 1976-cı ildə yeni redaksiyada verilmiş [...] Su rejiminin idarə edilməsi haqqında Qanunun §1a, 3-cü abzasının 1-ci cümləsi, §3, 1-ci abzasının, 6-cı cümləsi və § 6 paragrafı (Su Rejimi haqqında Qanun – SRQ) Əsas qanuna uyğun gəlir.

Eyni şey, eləcə də § 17-ci paragrafa, kompensasiya tələb edilməsi hüququna da aiddir, əgər sudan istifadə su rejimi haqqında Qanun qüvvəyə minən an qüvvədə olan torpaq sahəsi üzərində mülkiyyət hüququ əsasında həyata keçirilərsə.

ƏSAS

A.

Sorğu, konstitusiyada torpaq mülkiyyətinin, su rejimi haqqında Qanuna uyğun olaraq idarə icazəsi tələb edən yeraltı sularından istifadə hüququ verib-vermədiyi məsələsi ilə bağlıdır.

I.

[...]

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

2. [...]

b) Yeraltı sulardan istifadəyə icazə ilə bağlı ilkin şərtlər [...], SRQ-nin § 1a abz. 3, § 2 abz. 1, § 3 abz. 1 № 5 və 6, abz. 2, eləcə də § 6-dan irəli gəlir. Bu normalarda deyilir:

§1a Prinsip

[...]

(3) *Torpaq mülkiyyəti hüquq vermir*

1. *Hazırkı qanun və su rejimi haqqında qanuna uyğun olaraq icazə və ya razılıq tələb edən sudan istifadə,*

2. *Yerüstü su hövzəsinin genişləndirilməsi.*

§ 2 Razılıq tələbi və icazə tələbi

(1) *Sudan istifadə edilməsi üçün, hazırkı qanunun normalarında və ya bu qanun çərçivəsində qəbul edilmiş torpaq-hüquqi normalarda başqa hallar göstərilməzsə, idarə icazəsi (§ 7) və ya razılığı (§ 8) tələb olunur.*

[...]

§ 3 İstifadə

(1) *Hazırkı qanun üzrə istifadə dedikdə,*

[...]

5. *qrunt sularına maddələrin daxil edilməsi*

6. *çıxarılma, torpaq səthində yerləşdirmə, torpaq səthinə çıxarılma və qrunt sularının drenajı nəzərdə tutulur.*

(2) *İstifadə dedikdə, aşağıdakı təsirlər nəzərdə tutulur:*

1. *bu məqsədlə nəzərdə tutulmuş və yararlı olan qurğular vasitəsilə qrunt sularını toplamaq, səviyyəsini azaltmaq və ya yönləndirmək;*

2. *suyun fiziki, kimyəvi və bioloji tərkibinin daima və ya əhəmiyyətli dərəcədə ziyanlı dəyişməsini aradan qaldırmaq üçün tədbirlər*

(3) *Yerüstü su hövzəsini genişləndirilməsinə xidmət edən tədbirlər istifadə hesab olunmur.*

[...]

§ 6 İmtina

Nəzərdə tutulan istifadənin ümumi rifahın pozulmasına səbəb olacağı gözlənilən zaman, xüsusilə də, öhdəliyin yerinə yetirilməsi ilə, şirkətin qəbul etdiyi ictimai hüquq tədbirləri ilə xəbərdar edilə və ya tənzimlənə bilinməyən ümumi su təchizatı üçün təhlükə yaranan zaman İcazə və ya razılığın verilməsindən imtina etmək lazımdır.

(§ 4 abzas 2 № 3)".

İcazə ilə bağlı hüquqi müddəanın məzmunu aşağıdakılardan ibarət olan SRQ-nin § 7 və 8 paragraflarından irəli gələn icazə ilə bağlıdır.

§ 7 İcazə

(1) İcazə, müəyyən məqsədlər üçün su hövzəsindən istifadə imkanı verir; o məhdud vaxt müddətinə verilə bilər.

[...]

§ 8 Razılıq

(1) Razılıq su hövzəsindən növ və həcm üzrə istifadə etmək hüququ verir [...].

[...]

(5) Razılıq müəyyən müddətə verilir və bu müddət, müəyyən hallarda otuz ildən çox ola bilər.

[...]

[...]

II.

1. İddiaçı iş üzrə Şimali Münsterlandda ekskavator üsulu ilə iri qumun hasilatı ilə məşğuldur. Emal qurğusunun yerlədiyi torpaq sahəsi onun mülkiyyətindədir. 1936-cı ildən etibarən müəssisə bu sahə ilə həmsərhəd olan və iddiaçının bu məqsədlə fermerdən icarəyə götürdüyü iki sahədə qrunut suları daxil olmaqla qum və qabaq qum hasil edir.

Hasilat yeri R şəhərində inşa edilmiş su nasos stansiyasının III A qorunma zonasında yerləşir. Əraziyə ilk dəfə müvəqqəti olaraq 6 fevral 1968-ci il tarixdə müdafiə tətbiq edildikdən sonra su

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

qorunma zonası 24 oktyabr 1973-cü il tarixli Sərəncamla müəyyən edilmişdir.

1965-ci ilin fevral ayında iddiaçı su rejimi haqqında qanuna uyğun olaraq qabaq qumun hasilatını davam etdirmək üçün ona icazə verilməsinə dair vəsatət təqdim etmişdir. 1973-cü ilin oktyabr ayında idarə vəsatəti təmin etməmiş və bunu onunla əsaslandırmışdır ki, hasilat yeri su kəməri stansiyasının quyu qurğusundan 120 m aralıda yerləşir; ekskavatorun işlədiyi göldən çirkənmə quyuya çata bilər və ictimai su təchizatını təhlükə altında qoya bilər. İddia təmin edilmədi. Müraciət edilən razılığın verilməsi üzrə iddia irəli sürülmədi.

İddiaçının kompensasiya ödənilməsi iddiası da təmin edilmədi. Bundan sonra, iddiaçı müvafiq kompensasiyanın verilməsi üçün Şimali Reyn-Vestfaliya Torpağına qarşı iddia irəli sürdü və kompensasiyanın həcmi məhkəmənin mülahizəsinə buraxıldı. İddiaçı bildirmişdir ki, qrunut suları səviyyəsinədək qabaq qumun hasilatına icazə verilməməsi onun tərəfindən yaradılmış və fəaliyyət göstərən müəssisəsinə, eləcə də torpaq mülkiyyətinə qarşı mülkiyyət hüququndan məhrum edən müdaxilədir. Torpaq sahəsi sahibkarı - icarəyəverən ondan ziyanla bağlı kompensasiya ödənilməsini tələb etmişdir. Dairə məhkəməsi işi mahiyyəti üzrə əsaslandırılmış elan etmişdir. Bununla bağlı təqdim edilmiş apelyasiya şikayəti təmin edilməmişdir.

2. Cavabdehin kasasiya şikayəti üzrə Federal Ali məhkəmə işə baxılmasını təxirə salmış və 16 oktyabr 1976-cı ildə yeni redaksiyada verilmiş su rejimi haqqında Qanunun § 1a abz.3, §2 abz.1 və §6 paragrafının (BGB1. I səh. 3017) 2 Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasına torpaq mülkiyyətinin qrunut suları ilə bağlı tənzimlənməsi tədbirləri baxımından Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsinə uyğun gəlib-gəlmədiyi sualı ilə müraciət etmişdir.

[...]

B.

[...]

I.

[...]

3. [...]

a) Mülkiyyət üzərində hüququna müdaxilə edilən vətəndaş burada əhəmiyyət kəsb etməyən xüsusi tənzimləmədən şikayətçi olan vətəndaşın PoAS-nin §40-ci paragrafı⁶ ilə bağlı Əsas qanunun 19-cu abzasının 4-cü cümləsinə uyğun olaraq inzibati məhkəmələrə müraciət etmək hüququ vardır. Onlar inzibati aktı faktiki və hüququ baxımdan yam həcmdə yoxlamalıdırlar (BVerfGE32, 195 (197)), istinadlarla birgə). Bu zaman, onların hüquqi kompetensiyaları ümumi yurisdiksiyaya malik məhkəmələrin kompetensiyasına çevrilir. Müdaxilənin Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 3-cü cümləsinə və bərabərlik prinsipindən irəli gələn konstitusion-hüquqi şərtlərə uyğunluğunu yoxlamaqdan və təsdiq etməkdən başqa, onlar həm də tədbirin konstitusion əsasla qəbul edilib-edilmədiyini araşdırmalıdırlar. Buraya həmçinin müdaxilənin əsaslandığı qanunda irəli sürülən kompensasiyanın növü və həcmi ilə bağlı tənzimləmənin mövcud olub-olmadığı məsələsi daxildir.

Bu tələbə cavab verməyən qanun qeyri-konstitusion hesab olunur və inzibati mübahisələr üzrə məhkəmələr bu cür qanunu tətbiq edə bilməzlər, əksinə, Əsas qanunun 100-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq onlar bu normanın tətbiqinə dair Federal Konstitusiya məhkəməsinin qərarını tələb etməlidirlər (bax: məsələn, BVerfGE25, 112 [114]; 51, 193 [210 və sonrakı]; 52, 1 [14]). Əgər o qeyri-konstitusion hesab edilərsə, ona əsaslanma inzibati akt ləğv edilməlidir, belə ki, o aidiyyəti şəxsin hüququnu pozur – Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsi.

[...]

b) Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 3-cü abzasının 4-cü cümləsi üzrə işlərdə ümumi yurisdiksiyaya malik məhkəmələrin kompetensiyası üçün hazırkı hüquqi müddələrdə aşağıdakı nəticələr

⁶ İnzibati məhkəmələrə dair Əsasnamə - redaktorun qeydi.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

göstərilir: vətəndaş ona qarşı yönəlmiş tədbirdə ekspropriasiya görərsə, onda o şikayətin qanuni əsaslandırılması mövcud olduqda, kompensasiya almaq üçün iddia irəli sürə bilər. Əgər əsaslandırma olmazsa, o inzibati mübahisələr üzrə məhkəmələrdə müdaxilə aktının ləğv edilməsinə çalışmalıdır. Lakin, o iddiadan imtina edərək qanun üzrə ona ödənilməsi mümkün olmayan kompensasiyanı tələb edə bilməz; çünki, qanuni əsaslandırma olmadığından, məhkəmələr ona kompensasiya təyin edə bilməzlər. Buna uyğun olaraq, aidiyyəti şəxsin “ekspropriasiya” kompensasiyasının qanunda tənzimlənməsinə qarşı çıxış etmək və ya birbaşa kompensasiya tələb etmək kimi seçim hüququ olmur. Əgər o müdaxilə aktının təkzibedilməz akta çevrilməsinə icazə ver irsə, onda onun kompensasiya ilə bağlı iddiası təmin edilmir. Əsas qanunun konstitusion durumun bərpa edilməsi ilə bağlı verdiyi imkanlardan istifadə etməyən şəxslər əllərindən buraxdıqları imkan səbəbindən dövlət orqanından pul kompensasiyası tələb edə bilməzlər.

[...]

B.

[...]

II.

[...]

1. Əsas qanunun miqyasına uyğunluq üzrə tənzimlənmənin yoxlanılması zamanı qanunvericilik orqanının Əsas qanunun 14-cü maddəsinə uyğun olaraq bu qaydada mülkiyyət hüququ ilə bağlı normalar qəbul edə biləcəyi qənaətinə gəlmək olar.

Hüquq sahibinin hüquqi dəyərlərinə aid olan mülkiyyət hüququnun həyatda tətbiq edilməsi zəruri olan hüquqi rəsmiləşdirməyə ehtiyacı vardır. Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsinə uyğun olaraq, Əsas qanun qanunvericilik orqanına mülkiyyətin tərkibini və sərhədini müəyyən etmək tapşırığı həvalə etmişdir. Bu cür normalar ümumən və abstrakt şəkildə mülkiyyətçinin hüquq və öhdəliklərini müəyyən edir, yəni mülkiyyətin “tərkibini” müəyyən

edir (BVerfGE52, 1 [27]). Bununla da, qanunvericilik orqanı obyektiv hüquq səviyyəsində mülkiyyətçinin hüquqi statusunu yaradan və rəsmiləşdirən hüquqi müddəaları yaradır; onlar hüquqi və ya mülki-hüquqi xüsusiyyətə malik ola bilərlər. Bundan əlavə, 14-cü maddənin 3-cü abzasını 2-ci cümləsinə uyğun olaraq qanunvericilik orqanı Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsinə uyğun olaraq (qanuni ekspropriasiya - BVerfGE24, 367 [395 və sonrakı]; 45, 297 [325 və sonrakı]; 52, 1 [27]) qanun vasitəsilə müəyyən və ya müəyyən edilən şəxslər qrupunu konkret mülkiyyət hüquqlarından məhrum edə bilər.

Nəhayət, qanunvericilik orqanı Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 3-cü abzasının 2-ci cümləsinə uyğun olaraq icra orqanına ayrı-ayrı şəxslərin konkret mülkiyyətini özgəninkiləşdirmək səlahiyyəti verə bilər. Qanun əsasında ekspropriasiya (inzibati ekspropriasiya) icranın idarə aktını tələb edir (inzibati ekspropriasiya) və bu akt qanuni ekspropriasiyadan fərqli olaraq hüquqi vasitələrlə mübahisələndirilə bilər.

Buna uyğun olaraq mümkün əmlak-hüquqi tənzimlənməyə, konstitusiyaya uyğun olaraq, müxtəlif tələblər tətbiq edilir. Bu, təkcə tərkibin və ekspropriasiyanın müəyyən edilməsinə aid deyil. Ekspropriasiyanın hər iki forması əsas hüquqlar vasitəsilə hüquqların hərtərəfli və səmərəli müdafiəsi nöqtəyi-nəzərindən qarşılıqlı şəkildə bir-birini əvəz edən deyillər (BVerfGE24, 367 [401]; 45, 297 [331, 333]). Bundan əlavə, onların nəticələri eyni deyil, belə ki, hüququn ləğv edilməsi müxtəlif vaxt müddətlərində baş verir (bax: BVerfGE45, 297 [326]). Sorğuya dair qərarda verilən hüquqi rəyin əksinə olaraq, qanuni və inzibati ekspropriasiyalar bir-birlərinin istisna edəndirlər: artıq qanunvericilik orqanı tərəfindən tətbiq edilən hüquqi müddəa yenidən inzibati altla ləğv edilə bilməz. Eyni tənzimləmə qanuni ekspropriasiya yarada və eyni zamanda icra orqanına ekspropriasiyanı yerinə yetirmək səlahiyyəti verə bilməz. Yəni, əgər su rejimi haqqında Qanun qüvvəyə mindikdən sonra məhkəmənin istinad etdiyi §905 AMH səlahiyyətini

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

ləğv edərsə, onda §6 SRQ-nin tətbiqi həmin normaya uyğun olaraq özünə ekspropriasiya səlahiyyəti daxil edə bilməz.

Müəyyən edilən tərkibə görə, qanuni ekspropriasiya və inzibati ekspropriasiya dəqiq şəkildə Əsas qanunla bir-birlərindən ayrılan müstəqil hüquqi institutlardır. Lakin bu, yeni, və gələcəkdə qüvvədə olacaq obyektiv-hüquqi tənzimləmədə, Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci sətirinə uyğun olaraq eyni vaxtda qanuni ekspropriasiyanı, ayrıca şəxsin köhnə hüquqlar əsasında realizə etdiyi subyektiv hüquqların ləğv edildiyi ölçüdə, öz ardınca aparmasını istisna etmir (BVerfGE45, 297 [332]; 52, 1 [28]).

Bu sistem üzrə mübahisələndirilən normalar ekspropriasiya normaları hesab olunmur; onlarda icra orqanının qrunut sularınadək iri qumun hasilatı ilə məşğul olmaq niyyətində olan mülkiyyətçinin torpaq mülkiyyətinə müdaxilə etmək səlahiyyəti verilmir, həmçinin qanuni ekspropriasiyanın da yeri yoxdur; onlar, əksinə, Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq mülkiyyətin tərkibini və sərhədini tənzimləyirlər.

2. Bəzi hüquqi proseslərin ekspropriasiya kimi təsriflənə biləcəyinin yoxlanması ilk əvvəl aidiyyəti şəxsin özgəninkiləşdirilə bilinəcək hüquqi mövqeyə malik olub-olmadığını müəyyən etməyi tələb edir (BVerfGE25, 112 [121]; 29, 348 [360]).

a) Bu mənada, sorğu göndərən məhkəmə aşağıdakı rəylərdən çıxış edir: Torpaq mülkiyyəti həm də qrunut sularını əhatə edir; onlar §905 AMH-ya uyğun olaraq torpaq mülkiyyətçisinə şamil edilən yerin təkinə aiddirlər. Qrunut sularının mülkiyyətə daxil olub-olmaması ayrıca söhbətin mövzudur, istənilən halda torpaq mülkiyyətinə torpaq sahəsində aşkarlanan qrunut sularına sərəncam vermək səlahiyyəti daxildir. Su rejimi haqqında Qanunda verilən mülki-hüquqi istifadə qaydası “torpaq mülkiyyəti səlahiyyətinə” və “qrunut sularından sərbəst istifadəyə” məhdudlaşır. Bu hüquqi rəylə razılaşmaq olmaz.

Əsasında, Mülki məcəllənin qəbul edildiyi 1871-ci il tarixli İmperiya konstitusiyasına uyğun olaraq, imperiya qanunvericilik

orqanının qrunut sularının torpaq mülkiyyətinə hüquqi aidiyyətini tam olaraq həll etmək imkanı və niyyəti olmamışdır. Baxmayaraq ki, o mülki-hüquqi normaları qəbul etmək kimi səlahiyyətə malik olmuşdur, yəni, məsələn, vətəndaşların bir-birinə qarşı hüquqi münasibətlərini tənzimləyən mülki-hüquqi normaların qəbul edilməsi səlahiyyətinə malik olmuşdur; lakin o mülkiyyətçinin və ictimaiyyətin münasibətləri üçün zəruri olan mülki-hüquqi normaların qəbul edilməsi səlahiyyətinə malik olmamışdır (BVerfGE42, 20 [28 və sairə]). Hüquqi normalarda mövcud olan boşluqlar QQY-ya Giriş qanununun 65-ci maddəsində göstərilir və torpaqlara su hüquqlarının tənzimlənməsi imkanı vermişdir.

[...]

Buna uyğun olaraq, su rejimi haqqında Qanunun normalarının təklif olunan yoxlanmasının ekspropriasiyanı aradan qaldırdığı və bununla da, § 905 AMH-ya uyğun olaraq torpaq sahəsinin mülkiyyətçisinə aid kompensasiyanın və ya hüquqi və ya buna bənzər mövqelərin bu cür normalar tətbiq edildikdən sonra aradan qalxması fikri ilə razılaşmaq olmur. İddiəçinin ilkin iş üzrə torpaq hüququna uyğun olaraq, su rejimi haqqında Qanun qüvvəyə mindiyi andan müqayisə edilə bilən hüquqi mövqelərə malik olub-olmaması sonradan digər bölmədə müzakirə edilir.

c) Bundan əlavə, sorğuya dair qərar hüquqi rəyə əsaslanır və bu rəyə uyğun olaraq torpaq mülkiyyətinə prinsipçə, hər bir mümkün və iqtisadi baxımdan ağlabatan olan istifadə imkanlarının aid olduğu və məzmun baxımından mülki hüquqla, xüsusilə də, §905 AMH ilə xarakterizə olunan hüquq kimi baxılır. Bu həm də onda ifadə olunur ki, məhkəmə mülkiyyət barədə “Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsindən və §903 AMH-dən” çıxış edərək danışıq.

Bu nöqtəyi-nəzərdən, mülkiyyətçinin öz özəl-hüquqi sahibkarlıq səlahiyyətlərindən yararlanmasını məhdudlaşdıran su rejimi haqqında Qanunun mülki-hüquqi normaları “özü-özlüyündə” onu mülkiyyət hüququna tətbiq edilən hərtərəfli və zamanətli konstitusion hüquqlar-

dan məhdudlaşdırdıqları görünür. Sorğu qərarında göstəriləyi kimi, su rejimi haqqında Qanun “özəl hüquq sahəsinə müdaxiləyə” gətirib çıxarır və bununla da, potensial olaraq ekspropriasiya ilə nəticələnir. Ekspropriasiya xüsusiyyətinə dair qərar müdaxilənin intensivliyindən və onun “növ və çətinliyindən” asılıdır.

Ekspropriasiya hüququna dair bu fərziyyə ilə də razılaşımaq mümkün deyil. §903 AMH-də təsvir edilən ayrıca torpaq mülkiyyətçisinə dair hüquqi müddəaya uyğun olaraq hüquqi rəy artıq su rejimi haqqında Qanunun ümumi normaları ilə məhdudlaşır və Veymar İmperiyası konstitusiyasında təqdim olunan rəyə oxşayır və bu rəyə görə ekspropriasiya yalnız “mülkiyyətçinin hüququna §903 AMH-a uyğun olaraq üçüncü şəxsin xeyrinə xələl gətiriləndə” sərbəst şəkildə tətbiq edilir (RGZ 116, 268 [272]; BGHZ 6, 270 [276] — məlumat xarakterli qərar (Vorlagebeschl.) səh. 14). Mülkiyyətin mülki-hüquqi üstünlük qaydasına yönələn bu hüquqi rəy Əsas qanuna uyğun gəlmir. Konstitusiyanın zəmanət verdiyi mülkiyyət anlayışı konstitusiyanın özündən çıxarılmalıdır. Konstitusiyadan aşağı sıralardan duran adi qanun normalarından konstitution-hüquqi anlamda mülkiyyət anlayışı çıxarmaq olmaz və özəl-hüquqi müddəalardan konkret mülkiyyətin zəmanət həcmi müəyyən etməm mümkün deyil. Əsas qanun qanunvericilik orqanına ayrı-ayrı şəxslərin özəl maraqlarına cavab verən, həm də ictimaiyyətin maraqlarını təmin edən mülkiyyət qaydasını yaratmaq tapşırığı vermişdir [...]. Bu zaman, o ikili tapşırığı həll etməlidir: bir tərəfdən, o vətəndaşların öz aralarında hüquqi münasibətləri rəsmiləşdirmək üçün (məsələn, mülkiyyətin ötürülməsi və ya yüklü edilməsi, qonşu hüququ, eləcə də üçüncü şəxslərin mülkiyyətə ziyan vurduqları zaman kompensasiya hüququ) özəl hüquq normalarını (BVerfGE42,20 [30 və sonrakı]) yaratmalı; digər tərəfdən, o çox vaxt mülki-hüquqi tənziqləmədə bütün torpaq mülkiyyətçilərinin maraqlarının daxil edildiyi ictimai marağı nəzərə almalıdır. Əgər, bir qayda olaraq, mülki-hüquqi münasibətlər subyektiv özəl hüquq kimi təsvir edilirsə, onda mülkiyyətçinin konstitution-hüquqi müddəalarının

müəyyən edilməsi zamanı mülki hüquq və mülki-hüquqi qanunlar birgə fəaliyyət göstərilir. Mülkiyyətin mülki-hüquqi qaydaları mülkiyyətin tərkib və sərhədinin son olaraq tənzimləyən vasitə deyil. Mülkiyyətə dair özəl hüquqi normalar mülkiyyət hüquqlarının tənzimlənməsinə aid Əsas qanunun 14-cü maddəsi üzrə mülki-hüquqi normalarla müqayisədə üstünlüyə malik deyil.

Mülkiyyətçinin müəyyən vaxt müddətində hansı səlahiyyətlərə malik olması həmin an qüvvədə olan və mülkiyyətçinin vəziyyətini tənzimləyən qanunların bütün normalarının nəzərdən keçirilməsindən yaranır. Bu zaman mülkiyyətçinin bəzi səlahiyyətlərə malik olmadığı aşkar edilərsə, onda bu, onun mülkiyyət hüququna daxil edilmir. Qanunvericilik orqanının onun kənarlaşdırılmasına necə nail olması məsələsi, qanunvericilik texnikasının üzərinə düşür. Əgər o sonradan digər normalar vasitəsilə müəyyən üstünlük səlahiyyətlərini çıxarmaq üçün əvvəl geniş anlamda hüquqi vəziyyəti müəyyən edərsə, onda aidiyyəti şəxsə ilk əvvəl müvafiq şəkildə məhdudlaşdırılan yalnız hüquqi mövqə verilir (bax: BVerfGE49, 382 [393]).

Mülkiyyət tərkibini müəyyən edən konstitusiyaya qanunlarından 14-cü maddənin 1-ci abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq mülkiyyət tərkibinin müdafiəsi yaranır və bununla da, kompensasiya ödəməyi öhdəlik kimi tətbiq edən hüquqların ləğv edilməsi baş verir.

2. Bu hüquqi müddəalardan aşağıdakılar yaranır:

a) Mübahisələndirilən normalar icra orqanına konstitusion-hüquqlarla müdafiə olunan torpaq sahəsinin mülkiyyətçisini torpaq sahəsindən məhrum etmək səlahiyyəti vermir. Onlar, əksinə, torpaq və qrunnt suları mülkiyyətini tənzimləyir və bu hüquqi sahədə torpaq sahəsinin ayrı-ayrı mülkiyyətçisinin hüquqi vəziyyətini müəyyən edir. Su rejimi haqqında Qanunun obyektiv-hüquqi tənzimlənməsinə uyğun olaraq torpaq sahəsinin mülkiyyətçisi, hazırkı sənəddə nəzərə alınmayan xüsusi hallar istisna olmaqla, torpaq sahəsindən istifadə ilə bağlı qrunnt sularına tətbiq edilən hüquqa malik olurlar. Qanunun tətbiq ilə bu cür hüquq buna görə

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

də özgəninkiləşdirilmir. §3 SRQ-yə əsaslanaraq, qabaq qumun hasilatı zamanı qrunut sularından istifadəyə icazə verilməsindən imtina bununla da, inzibati ekspropriasiya tədbiri rolunda çıxış edə bilməz. Bu normanın tətbiqi yalnız Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq qanunvericiliklə qəbul edilmiş tənzimlənməni aktuallaşdırır; bu norma mülkiyyətçinin mülkiyyət hüquqlarının həyata keçirilməsi zamanı onun üçün müəyyən edilmiş məhdudiyətləri təqdim edir.

[...]

d) Müvəqqəti təsir sahəsi üzrə mülki-hüquqi qaydalar nisbətən su rejimi haqqında Qanun qüvvəyə mindikdən sonra həyata keçirilməli olan sudan istifadə hallarına tətbiq edilir. Bu zaman, torpaq sahəsi mülkiyyətçisinə sudan istifadə hüququ verən (məsələn, su haqqında Prussiya qanunu) əvvəlki hüquqla müqayisədə qanuni ekspropriasiya istisna olunmur. Qanun yalnız obyektiv hüquq səviyyəsində birmənalı şəkildə bütün Federasiyada qrunut suları ilə bağlı torpaq mülkiyyətinin tərkibini yenidən müəyyən etmişdir. Obyektiv hüququn bu cür dəyişikliyi Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsində verilən müdafiə zəmanətinə və bununla da, ekspropriasiyaya aid olan konkret hüququ mövqedən məhrum olmağa gətirib çıxarmır.

Qanuni ekspropriasiya problemi obyektiv hüququn dəyişdirilməsi zamanı yaranır, lakin ola bilsin ki, əvvəlki hüquqda istifadə səlahiyyətindən istifadə edilmiş olarsa, o ləğv edilir (bax: aşağıdakı Q bəndinə). Bununla əlaqədar hüquqi məsələ yaranır (§ 71 FQKS) və bu məsələ, haqqında söhbət açılan su rejimi haqqında Qanunda “köhnə istifadələrlə” və qanuni ekspropriasiya ilə bağlı olur, və əvvəlki suala cavab vermək lazım olur: obyektiv-hüquqi normaların özləri konstitusiyaya uyğun gəlirlərmi (BVerfGE31, 275 [285]; 51, 193 207]). Göstərilən normalarda tənzimlənən mülki-hüquqi istifadə qaydasını konstitution baxımdan istisna etmək lazım gələrsə, onda, bu cür hallar üçün yaradılmış keçid hüququ öz mənasını itirəcək.

III.

Sonrakı yoxlama göstərir ki, mübahisələndirilən normalar icazə verilən tərzdə torpaq mülkiyyətinin tərkibini və sərhədini müəyyən edir.

1. Qanunvericilik orqanı ona Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsində verilən mülkiyyətin tərkibinin və sərhədinin müəyyən edilməsi tapşırığının icrası zamanı Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsində özəl mülkiyyətin tanınmasını, həm də Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 2-ci abzasında verilən (BVerfGE37, 132 [140]; 52, 1 [29]) sosial xarakterli tələbləri nəzərə almalıdır. Mülkiyyətçinin səlahiyyətlərinin məhdudlaşdırılması zamanı qanunvericilik orqanı Federal Konstitusiya məhkəməsinin dəfələri qeyd etdiyi kimi, maneələrlə üzləşir.

İndiki halda, mülkiyyət zamanətinin pozulub-pozulmadığını müəyyən etmək lazımdır, çünki qrunnt sularından istifadə səlahiyyəti prinsipcə, torpaq mülkiyyətindən ayrılmışdı və mülki-hüquqi qaydaya tabe edilmişdi.

a) Əsas qanunun 14-cü maddəsindən belə bir qənaətə gəlmək olmaz ki, qrunnt suları prinsipcə, hüquq üzrə torpaq mülkiyyətçisinə aid olmamalıdır, belə ki, qrunnt suları və torpaq mülkiyyəti arasında təbii əlaqə mövcuddur. Qanunvericilik orqanı Əsas qanuna uyğun qaydanı yaradan zaman “təbii əlaqədən” irəli gələn mülkiyyət anlayışını nəzərə almamışdır (bax: BVerfGE31, 229 [248]). Hüquqi institut kimi özəl mülkiyyət zamanəti (BVerfGE20,351 [355]; 24, 367 [389]) özəl hüquqdan əsas qanunun müdafiə etdiyi elementar tərkibə və mülkiyyət hüququna aid olan və bununla da, Əsas qanunun 14-cü maddəsi ilə müdafiə olunan sahənin ləğv edilməsini və ya əhəmiyyətli dərəcədə daralmasını qadağan edir. Bununla belə, buradan belə bir nəticəyə gəlmək olmaz ki, konstitusiya üzrə hər bir hüquqi rifah özəl hüququn səlahiyyəti altında olmalıdır (BVerfGE24, 367 [389]). Hüquqi institutun hüquqlarına toxunulmur, əgər cəmiyyətin maraqlarının təmin edilməsi və təhlükələrdən

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

müdafiə olunmaq üçün zəruri olan rifah özəl hüquqa deyil, mülki-hüquqi qaydaya tabe olarsa (BVerfGE24, 367 [389 və sairə]).

[...]

2. Qanunvericilik orqanın tənzimlənməsinə qarşı etiraz düzgün olmayan mülahizəyə əsaslanır, bu mülahizəyə görə, konstitusiyaya üzrə qrunut suları hüquqi baxımdan torpaq mülkiyyətinə daxil edilməlidir.

a) Əvvəldən yaranmış düzgün olmayan rəy ondan ibarətdir ki, su rejimi haqqında Qanun normaları “torpaq mülkiyyətini onun substansiyasından məhrum edir”, çünki o “ümumi sosial əlaqəyə” tabedir. Torpaq sahəsi mülkiyyətində özəl mənfəətin və prinsipial sərəncamvermə (BVerfGE37, 132

[140]; 50, 290 [339]; 52, 1 [31]), səlahiyyətinin olmaması mülkiyyətçinin təkə idarə razılığı ilə qrunut sularından istifadə edə bilər anlamını vermir. Əsrlər boyu mülkiyyətçinin torpaq sahəsindən istifadə hüququ ilk əvvəl torpaq sahəsinin səthinə aid olmuşdur, yerin təkində olan sərvətlərdən istifadəyə isə həmişə məhdudiyətlər tətbiq edilmişdir. Hətta, torpaq sahələrinə sərəncam vermək və onlardan bir çox münasibətlərdə istifadə etmək səlahiyyəti belə konstitusiyaya məhdudiyətlərinə tabedir (bax: məsələn, BVerfGE21, 73 [83]; 25, 112 [117]). Torpaq sahəsindən iqtisadi təfəkkürlə istifadə etmək imkanı, bir qayda olaraq, orada qrunut sularını hasil etməkdən və ya mülkiyyətçinin qrunut sularından “qorunmalı” olmasından asılı deyil. Mülkiyyətin konstitusion-hüquqi zəmanətinə məhz, mülkiyyətçiyə daha çox iqtisadi mənfəət vəd edən istifadə imkanlarına görə etiraz edilməməlidir.

b) Mübahisələndirilən tənzimləmə həmçinin Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 1-ci abzasının bərabəri münasibət prinsipini pozmur.

aa) Yükün bərabər paylaşdırılması prinsipinin pozulması iddiası düzgün deyil, çünki özəl sahəyə “müdaxilə” ilə “təsadüfən” üzlaşmış şəxs həm də onunla bağlı olan yükü daşmalıdır. Su hüquqları sahəsində aidiyyəti şəxsə yalnız istifadə hüququnun etiraz edilməsi yalnız güzəştlərlə bağlıdır və mülkiyyətçinin üzərinə heç bir yük qoymur.

Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 1-ci abzası bərabərlik prinsipinin pozulması məsələsinə aiddir, əgər torpaq sahəsinin mülkiyyətçisinə su təchizatı stansiyasının yaxınlığında yerləşmə səbəbindən qrunut sularından istifadə hüququna etiraz edilir, bu zaman, sahələri su təchizatı stansiyasının yaxınlığında yerləşməyən sahələrin mülkiyyətçilərinə isə sözügedən hüquq verilir və onlar öz sahələrində qrunut sularından istifadə etməklə qabaq qumu hasil edə bilirlər. Bu cür verilən suala yalnız mənfi cavab vermək mümkündür. Göründüyü kimi, əhalinin su ilə təchizatına təhlükə yarada biləcək su hövzəsindən istifadəyə icazə verilməməsi bərabərlik prinsipi baxımından özbaşnalıq sayılır. Bu cür niyyət əsaslı şəkildə cəmiyyət üçün mənfi fəsadlara gətirməyəcək istifadədən fərqlənir. Buna görə də, bu halda istifadə müraciətinin təmin edilməməsi və icazənin verilməməsi qeyri-konstitusion, qeyri-bərabər münasibət sayılır.

[...]

Q.

Təqdim olunan müraciətdən belə aydın olur ki, iddiaçı 1936-cı ildən etibarən heç bir maneə olmadan qabaq qumun hasilatı ilə məşğul olmuşdur. Buna uyğun olaraq hüquqi mübahisənin həlli su rejimi haqqında Qanunun onu birbaşa konstitusiya hüququ ilə qorunan və iddiaçının su rejimi haqqında Qanunun qüvvəyə minənədək yararlandığı hüquqi mövqedən məhrum etməsindən asılıdır. Bu mənada, yoxlamaya əvvəlki hüququ, eləcə də §17 SRQ keçid tənzimlənməsi də cəlb edilməlidir.

I.

[...]

Konstitusion-hüquqi yoxlama [...] ondan çıxış etməlidir ki, Prussiyanın su haqqında qanunu qüvvədə olan vaxt hüquqi normalar mülkiyyətçiyə qaba qum hasil etməyə mane olurdular və torpaq mülkiyyətçisinin torpaqdan istifadə səlahiyyəti mülkiyyət zamanəti altında qorunurdu. Əsas hüququn məzmunu məqsədə uyğun olmazdı, əgər dövlət ilk illər böyük investisiya tələb edən torpaq sahəsindən istifadəni kəskin şəkildə və keçid olmadan dayandırmış olsaydı.

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

Bir saat ərzində bu cür tənzimləmə sərf edilmiş əməyi və yatırılmış kapitalı qiymətdən salardı. O mülkiyyət-hüquqi münasibətlər sahəsində şəxsi həyatın məsul şəkildə idarə edilməsini mümkünsüz edən hüquqi qaydaların dayanaqlığına olan etibarı azaldardı [...].

[...]

II.

2.

a) İddiəçının göstərdiyi istifadə üzrə konstitusion-hüquqi zamanətdən belə bir qənaətə gəlmək olmaz ki, sözügedən səlahiyyət elə ilk başlanğıcdan qeyri-məhdud saxlanmalıdır və ya yalnız ekspropriasiya vasitəsilə ləğv edilməlidir. Federal Konstitusiyaya məhkəməsi dəfələrlə qeyd etmişdir ki, qanunvericilik orqanı bəzi hüquqi sahələri yenidən rəsmiləşdirən zaman köhnə hüquqi mövqeləri necə var köçürməməli, yaxud kompensasiya ödəyərək onları ləğv etməməlidir. Əgər zamanət və etibarla müdafiə olunan üstünlüklərin tətbiq edilməsinə layiq olan ümumi rifahın yaradılması lazım gələrsə, o Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsi çərçivəsində ayrı-ayrı hüquqi mövqeləri bərabər və qəbul edilən keçid tənzimləmələri ilə dəyişə bilər.

[...]

c) [...] SRQ-nin 17-ci abzasının 1-ci cümləsi səlahiyyətə malik şəxslərə [...] qanunun qüvvəyə minməsindən sonra daha beş il müddətinə icazə olmadan səlahiyyətlərindən istifadəni davam etdirməyə icazə vermişdir. Belə ki, su rejimi haqqında Qanun elan edildiyi tarixdən yalnız otuz bir ay sonra qüvvəyə minmişdir və aidiyyəti şəxslərin yeni hüquqi qaydaya uyğunlaşmaları üçün səkkiz illəri olmuşdur. Müddətin bitməsindən qabaq icazə və ya razılıqla bağlı ərizə təqdim edilərsə, müddət uzadılırdı. Belə olan təqdirdə, icazəsiz istifadə səlahiyyəti ərizə üzrə hüquqi qərarların qəbul edilməsi ilə bitə bilərdi. Bununla da, iddiaçı ilkin iş üzrə heç bir maneə olmadan daha on yeddi il müddətində qrunut sularından istifadə etməklə qaba qum hasilatını davam etdirə bilmişdir.

[...]

Keçid müddəası aidiyyəti şəxslərin əvvəlki hüquqlar dövründə başlamış qrunut sularından istifadə etməklə qaba qumun hasilatını tənzimləyən məhz həmin lazımı və yetərli tədbirdir. Bu həmçinin müəssisəyə təsir olan zamanda özünü göstərir. Onun müdafiəsi iqtisadi əsasının istifadə etdiyi müdafiədən uzun sürə bilməz.

24) BVerfGE68, 361

(Eigenbedarf I / Şəxsi tələbat I)

1. Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsində verilən mülkiyyət zəmanətinə uyğundur və qanunvericilik orqanı AMH-nin § 564b paraqrafında icarəyəverənə icarə münasibətlərinin başa çatmasından sonra əsaslandırılmış marağı üzrə yaşayış sahəsinin icarə verilməsinə dair müqaviləsinə xitam vermək hüququ vermişdir (şəxsi tələbat).
2. Şəxsi tələbatın qiymətləndirilməsinə mülkiyyət zəmanətinin təsirinə dair.

Birinci Senatın 8 yanvar 1985-ci il tarixli qərarı

- 1 BvR792/83 -

[...]

ƏSAS

A.

[...]

Sosial icarə hüququnun özəyi sayılan AMH-nin § 564 “b” bəndi yaşayış sahəsinin icarə müqavilələrinə xitam verilməsindən müdafiəni tənzimləyir. O icarəyəverənin icarə müqaviləsinə xitam verməsinə yalnız icarəyəverənin bunun üçün əsaslandırılmış marağı olduğu təqdirdə icazə verir. Hüquqi normada deyilir:

§ 564 b

(1) Yaşayış sahəsinin icarə müqaviləsində irəli gələn hüquqi münasibət. İcarəyəverən 4-cü abzasın şərtlərini nəzərə

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

alaraq icarə müqaviləsini yalnız onun icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətin bitməsinə əsaslandırılmış marağı olduğu təqdirdə, xitam verə bilər.

(2) İcarəyəverənin icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətin bitməsinə əsaslandırılmış marağını xüsusilə də aşağıdakı hallarda nəzərə almaq lazımdır:

1. mənzili icarəyə götürən şəxs qəsdən və əhəmiyyətli dərəcədə özünün müqavilə öhdəliklərini pozduqda;

2. icarəyəverən özü üçün, eləcə də onun ailə təsərrüfatına aid olan şəxslər üçün, yaxud ailə üzvləri üçün mənzil kimi sahələrə ehtiyac duyduqda. Yaşayış sahəsini icarəyə verəndən sonra icarəyəverənin yaşayış mülkiyyətini müsadirə edilərsə, yaxud özgəninkiləşdirilərsə, onda yaşayış sahəsini əldə edən şəxs sahənin satılması anından üç il müddətində, lakin ondan tez olmayaraq 1-ci maddədə göstərilən əsaslandırılmış marağa istinad edə bilməz.

3. icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətlərin davam etməsi icarəyəverənə müvafiq şəkildə və qənaətlə torpaq sahəsindən istifadə etməsinə mane olarsa və bu, ona ziyan vurmuş olarsa [...]

[...]

(4) icarəyəverənin özünün yaşadığı yaşayış evində icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətlər mövcud olduqda, və ikidən artıq olmayan mənzildə icarəyəverən icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətə xitam verə bildikdə, və 1 [...] abzasında irəli şərtlər olmayanda.

[...]

[...]

B.

[...]

I.

1. AMH-nın §564 “b” bəndi icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətin bitməsi üçün əsaslandırılmış marağın mövcud

olmasından asılı olaraq icarə müqaviləsinə xitam vermək hüququndan yararlanmağın mümkün olduğunu göstərir. Hüquqi norma icarəyə verilən yaşayış sahəsinin mülkiyyətçisinin sərəncam vermək səlahiyyətini ümumilikdə və abstrakt şəkildə tənzimləyir və bununla da, Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsində göstəriləndiyi kimi mülkiyyətin tərkibini və sərhədini müəyyən edir (bax: BVerfGE52, 1 [27]; 58, 300 [300 və sairə]). Qanunvericilik orqanın qarşısında Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsində ona həvalə olunan öhdəlikləri yerinə yetirmək və normativ elementləri bir tərəfdən, Əsas qanunun qəbul etdiyi özəl mülkiyyətin tanınmasından, digər tərəfdən isə, Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsində verilən məcburi rəhbər göstərişlərdən ibarət olan sosial modeli həyata keçirmək tapşırığı qoyulur (bax: BVerfGE25, 112 [117]; 52, 1 [29]). Konstitusiyaya baxımından özəl mülkiyyət hüquqi tərkibi baxımından özəl mənfəət və mülkiyyət predmetinə sərəncam verməklə malik olduğu prinsiplial səlahiyyətinə görə fərqlənir (bax: BVerfGE31, 229 [240]; və sonrakı istinadlar); lakin ondan istifadə həm də “eyni zamanda ümumi rifaha xidmət etməlidir”. Bu zaman güman edilir ki, mülkiyyət obyektini sosial əlaqədə olur və sosial funksiyaya malikdir (BVerfGE37, 132 [140]). Bu mənada, qanunvericilik orqanının mülkiyyətin tərkibini və sərhədini müəyyən etmək səlahiyyəti mülkiyyət obyektini sosial modelə çevrildikdə, daha geniş və daha böyük olur. Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 2-ci abzasında göstərilən nöqtəyi-nəzər həlledici rol oynayır, belə ki, ona görə, istənilən halda istifadə və sərəncam vermə mülkiyyətçisinin əhatə dairəsində qalmır, həm də mülkiyyət obyektindən asılı olan hüquqi münasibətlərin digər iştirakçılarının maraqlarına aid olur (BVerfGE50, 290 [340 və sairə]). Bu cür ilkin şərtlər mövcud olduqda, Əsas qanunun istifadə ilə bağlı tələbi ümumi rifaha yönəlir, öz növbəsində, öz azadlığını və həyatı məsuliyyətli şəkildə idarə etmək üçün mülkiyyət obyektindən istifadəyə ehtiyacı olan mülkiyyətçi olmayana hörmət edilməsi tələbini əhatə edir (bax: BVerfGE537 132 [140]). Hətta

İkinci hissə. Əsas hüquqlar (Əsas qanunun 1-19-cu maddələri)

əgər mülkiyyət bu baxımdan uzunmüddətli məhdudiyətlərə məruz qalarsa, Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsi istənilən halda əmlakın saxlanması və mülkiyyət substansiyasının tanınmasını tələb edir (BVerfGE42, 263 [295]; 50, 290 341]).

Qanunvericilik orqanının tapşırığı ondan ibarətdir ki, Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq tənzimləmə tapşırığını yerinə yetirən zaman eyni ölçüdə Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 2-ci abzasına uyğun olaraq mülkiyyətin sosial ədalət qaydasının qorunub saxlanmasına verilən zəmanəti və tələbi nəzərə almaq və ədalətli bəərbərlik əsasında bütün iştirakçıların maraqlarını ləqayətli şəkildə müdafiə etmək lazımdır (BVerfGE25, 112 [117 və sonrakı]). Mülkiyyət zəmanəti kimi o da sosial funksiyalara əhəmiyyət verməyən mülkiyyət obyektini müdafiə etmir və Əsas qanunun 14-cü maddəsinin 2-ci abzası özəl həddən artıq, sosial funksiyaların tələb etmədikləri özəl hüquqi səlahiyyətlərin məhdudlaşmasını təmin edə bilməz (BVerfGE37, 132 [141]; həmçinin bax: BVerfGE58, 137 [148]).

[...]

3. [...] İcarəyəverənin icarə müqaviləsinə xitam verilməsi üzrə sərbəst hüququnun əsaslandırılmış marağın mövcud olması tələblərinə məhdudlaşdırılması özü-özlüyündə, mülkiyyətə sərbəsy sərəncam verməkdən irəli gələn səlahiyyətin icazə verilən məhdudiyətini göstərir. Mülkiyyətin yaşayışla bağlı sosial əlaqəsi ona əsaslanır ki, o qeyri-məhdud sayda deyil və ona icarəçinin həyatının mərkəzi kimi baxmaq lazımdır. Əhalinin əksər hissəsi əvvəlki kimi özləri üçün öz qüvvələri ilə yaşayış sahəsi yaratmaq iqtidarında deyil və buna görə ki, icarəyə götürülən mənzillərdən olduqca asılıdırlar (həmçinin bax: BVerfGE38, 348 [370]). İcarəçinin mənzili dəyişməsi bir qayda olaraq şəxsi, ailə, iqtisadi və sosial baxımdan xərc və narahatlıq bahasına başa gəlir [...] və icarəyəverənin icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətlərə xitam vermək üçün əsaslandırılmış marağı təsdiqini tapdıqda, hüquqlarında məhdudiyət yaranır. Bu hüququ norma sayəsində müqavilə

öhdəliklərini yerinə yetirən icarəçi müqaviləyə özbaşına xitam verilməsi halından və bununla da, yaşayış sahəsinin itirilməsi halından [...] müdafiə olunmalıdır. İcarə müqaviləsinə tutarlı əsas olmadan, özbaşına xitam verilməsi hallarının istisna edilməsi konstitution hüquqlar baxımından heç bir etiraz doğura bilməz və mülkiyyətçinin ondan asılı olan şəxslər üçün sosial əhəmiyyət kəsb edən yaşayış sahəsinə sərəncam vermək səlahiyyəti konstitution-hüquqi prinsiplərlə müdafiə oluna bilməz. AMH-nın § 564 b, 4-cü abzası da həmçinin tələb olunmayan sosial funksiyaların özəl-hüquqi səlahiyyətləri həddən ziyadə məhdudlaşdırılmasına gətirib çıxarmır. Hüquqi norma nə mənsubiyyət münasibətlərinə, nə də mülkiyyətin substansiyasına müdaxilə etmir. Mülkiyyətçinin maraqlarının ləyaqətli müdafiəsi elə nəzərə alınır ki, şəxsi tələbat olduqda, icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətlərə xitam vermək mümkündür. AMH-nın § 564 b, 4-cü abzası tətbiq edilir və icarəyəverənin icarəçiyə nə qədər yaxın yaşaması, nə dərəcədə yaşayış və həyati sahəsinə birbaşa aidiyyəti olması, əsaslandırılmış maraqlar mövcud olmadan icarə müqaviləsinə xitam vermək hüququnun nə dərəcədə verilməsi baxımından, qanunvericilik orqanı əsaslandırılmış maraqlar mövcud olmadan onun üçün və icarəçi üçün yaşayış sahəsinin mövcud olmağın mərkəzi olması halını nəzərə almışdır. Nəhayət, AMH-nın § 564 b paragrafı icarəyəverənin icarə müqaviləsindən irəli gələn hüquqi münasibətlərə əhəmiyyətli əsaslar üzrə xitam verilməsi hüququna toxunmur (AMH-nın § 533 paragrafı).

Nəticədə, bunu da qeyd etmək lazımdır ki, qanunvericilik orqanı AMH-nın § 564 “b” bəndini qəbul edən zaman icarəyəverənin, eləcə də icarəçinin maraqlarını kifayət qədər nəzərə almışdır. Konstitution-hüquqi baxımdan müvafiq hesab edilməyən, özəl mülkiyyətin sosial əlaqəsi ilə bağlı hala birtərəfli qaydada üstünlük verilməsi və ya pozulması halları aşkar edilməmişdir (BVerfGE37, 132 [141]).

[...]

Üçüncü hissə

**DÖVLƏT STRUKTURUNUN
ƏSASLARI**

§ 12 Bərabərlik prinsipinin həyata keçirilməsinin xüsusi halları

25) BVerfGE17, 306

(Mitfahrrzentrale / Nəqliyyat vasitələrindən birgə istifadə sistemi)

Hüquqi dövlət tərəfindən qanunların tərtib edilməsinə irəli sürülən tələblərə dair.

Birinci Senatın 7 aprel 1964-cü il tarixli qərarı

[...]

B.

Sözügedən müddələrdə göstərilən və cəzalandırma tədbirinin nəzərdə tutulduğu təhlükəli halın yer aldığı qaydalarda ümumi ödəniş müqabilində, daşınma üzrə istismar xərclərini keçməyən minik avtomobilində daşınmaların həyata keçirilməsi, əgər sürücü və sərnişin bir-biri ilə açıq vasitəçilik nəticəsində və ya reklamın köməkliyi ilə əlaqə yaradarlarsa, Əsas qanuna uyğun gəlmir.

[...]

II.

Bu qadağa mülkiyyətçilərin və minik avtomobillərindən qanuni şəkildə istifadə edən digər istifadəçilərin Əsas qanunun 1-ci abzasının 2-ci cümləsindən irəli gələn əsas hüquqlarını pozur.

1. Bu qadağa Əsas qanunun 2-ci maddəsinin 1-ci abzasında zamanət verilən minik avtomobillərinin özəl sahiblərinin ümumi fəaliyyət azadlıqlarını məhdudlaşdırır. Bununla da, o bu əsas hüququn üç məhdudluğuyla biri ilə əhatə olunmalıdır. Yalnız “konstitusion qayda” kimi məhdudluq nəzərə alınmalıdır. Bunun da nəticəsində, məhdudlaşdırıcı qanun konstitusion qaydanın tərkib hissəsi olmalıdır, yəni, o forma və məzmun baxımından tam şəkildə konstitusiyaya uyğun gəlməlidir (Əsas qanunun 1-ci abzasının 2-ci cümləsi çərçivəsində) (bax: BVerfGE6, 31 [36 və o cümlədən sonrakı maddələr]).

2. Bu qadağa yazılı konstitusiya hüququnun hər hansı ayrı normasına zidd deyil. Lakin, o konstitusiyanın əsas prinsiplərindən birinə uyğun gəlmir – hüquqi dövlət prinsipinə. Hüquqi dövlət prinsipi – xüsusilə də, Əsas qanunun 1-ci abzasının 1-ci cümləsində birbaşa göstərildiyi kimi, vətəndaşın ümumi prezumpsiya azadlığı baxımından nəzərdən keçirildikdə, fərdin dövlət hakimiyyətinin artıq müdaxiləsindən müdafiə olunmasını tələb edir; lakin, bu cür müdaxilə qanunda nəzərdə tutulan ilkin şərt və ya qadağanın nəticəsi kimi labüddürsə, onda onun şərtləri mümkün olduğu vətəndaş üçün aydın və başadüşülən şəkildə göstərilməlidir (BVerfGE9, 137 [147, 149]). Qanun tərəfindən nə qədər çox müdaxilə olarsa, o qədər də insanın fəaliyyət azadlığının elementar ifadə formalarına müdaxilə olacaq və buna görə də, müdaxilənin əsaslandırılması üçün təqdim edilən sübutlar və vətəndaşın azadlıq hüququ dərindən nəzərdən keçirilməlidir. Bu ilk əvvəl o deməkdir ki, müdaxilə vasitəsi qanunvericilik orqanının məqsədlərinə çatması üçün yararlı olmalı və onlar fərdin üzərinə daha artıq yük qoymaq hüququna malik deyil.

3. Bu baxımdan, bir çox münasibətlərdə yoxlamaq üçün təqdim olunan qanun normasını tənqid etmək mümkündür.

a) İlkin şərtlər və məzmun baxımından qanunvericilik qadağası o qədər dəqiq göstərilməlidir ki, aidyyəti şəxslər öz hüquqi vəziyyətlərini başa düşə bilsinlər və bunun əsasında da davranışlarını müəyyən edə bilsinlər. Əlbəttə ki, qanun normasında bütün qeyri-aydınlıqlardan və şübhələrdən qaçmaq mümkün deyil. Lakin, qanunvericilik orqanın ən azı tam şəkildə əsas ideyasını, qanunvericilik iradəsini, xüsusilə də, söhbət sadə və asan şərh edilə bilən həyati vəziyyətlərdən və onunla bağlı qanun tərəfindən nəzərdə tutulan hallardan gedən zaman öz mövqeyini açıqlaya bilməsi üçün normaların dispozisiyası çətinlik yaratmır. Lakin, indiki vəziyyətdə bu cür hal mövcud deyil: Sərnişin daşımaları haqqında Qanunun §1, 1-ci bəndinin 2-ci abzası açıq vasitəçilik zamanı birgə daşımaları qanunun əhatə dairəsinə aid edir və buna görə də, onlar üçün icazə

alınması tələb olunur. Lakin, icazənin alınması şərtləri və proseduru və icazə verilməsi forması müəyyən edilməyib. §46, 49-un A bəndi əksinə, göstərir ki, bu cür daşımalara ümumiyyətlə icazə vermək olmaz. Qanunun məzmununda bu cür açıq-aydın ziddiyyəti nəzərə alaraq, bu cür daşımların hüquqi tənzimləməsi ilə bağlı şübhə yarana bilər.

Federal hökumət hesab edir ki, onlara icazə verilə biləcəyini hesab edir, məhkəmələr isə onların qadağan edilməsini göstərirlər. Bu mübahisənin həlli federal hökumətin mövqeyinə riayət edən zaman özünü cinayət-prosessual təqib riski altında qoyan vətəndaşın üzərinə qoyulmamalıdır.

[...]

26) BVerfGE21, 378

(Wehrdiziplin [Doppelbestrafung] / Hərbi intizam [İkili cəza])

1. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzası Hərbi intizam nizamnaməsi və cinayət cəzalarına uyğun olaraq intizam həbslərinə tətbiq edilmir.
2. Bir və eyni əmələ görə artıq tətbiq edilən intizam həbsi nəzərə alınmadan azadlıqdan məhrumetmə cəzasını nəzərdə tutan cinayət məhkəməsinin hökmü hüquqi dövlət prinsipinə uyğun gəlir.

İkinci Senatın 2 may 1967-ci il tarixli qərarı

- 2 BvR391/64, 2 BvR263/66-

[...]

ƏSASLANDIRMA

A.

I.

[...]

2. İddiaçı №2 1965-ci ilin aprel ayından 1966-cı ilin iyun ayınadək AFR-in Silahlı qüvvələrində hərbi xidmət keçmişdir.

1965-ci ilin 6 avqust tarixində batalyon komandiri ona 7 sutkalı həbs kimi intizam töhməti vermiş və bu qərarını onunla əsaslandırılmışdır ki, iddiaçı 1965-ci ilin 25 iyul tarixində Ştade şəhərində ona təyin olunmuş və 7 gün müddətində məzuniyyətə çıxmaq hüququnu ləğv edən xüsusi cəzanı pozmuş, növbətçinin əmrinə tabe olmamış, onu təhqir etmiş və ona hücum etmiş və fiziki güc göstərmişdir. İddiaçı bu cəzanı həbs kimi çəkmişdir. Əmrə tabe olmaqdan imtina etməsi və fiziki güc göstərərək növbətçiyə hücum etməsi səbəbindən prokurorluq ona qarşı açıq ittiham irəli sürmüş və məhkəməyə ittihamnamə göndərmişdir. Ştade şəhərinin şaffenlər məhkəməsi 27 avqust 1965-ci il tarixdə iddiaçıya - 9 Ms 38/65 – hərbi qulluqçuların cinayət məsuliyyəti haqqında Qanunun §20, 25 və Cinayət məəcəlləsinin §73 nəzərdə tutulan cinayət əməllərinə görə 2 aylıq azadlıqdan məhrumetmə cəzası vermişdir. [...] İddiaçı həm də 1966-cı ilin may və iyun aylarında azadlıqdan məhrum edilmişdir.

[...]

B.

[...]

I.

[...]

1. 1967-ci ilin 2 may tarixində Federal Konstitusiyaya məhkəməsi hərbi məhkəmənin sorğusu əsasında, eyni faktiki hal üzrə cinayət cəzasının və eyni zamanda, intizam cəzasının tətbiq edilməsinin Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasına zidd olmadığı barədə qərar (2 BvL 1/66) qəbul etmişdir. Bu normaya uyğun olaraq heç kimə “ümumi cinayət qanunları” əsasında eyni əmələ görə bir neçə cəza tətbiq edilə bilməz.

Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasından irəli gələn hadisədən görüldüyü kimi (bax: Müasir ictimai hüquqa dair İllik nəşr (JoR) 1 [1951], 741 və s.), “ümumi cinayət qanunları” dedikdə, adi intizam qanunları deyil, cinayət qanunları nəzərdə tutulur.

Hərbi-intizam hüquqları sahəsində, adi intizam qanunları, digərləri ilə yanaşı, həbs şəklində cəzaları nəzərdə tutmuşlar. Cinayət cəzasının təyin edilməsi intizam araşdırması gedişatında təyin edilən cəzadan başqa həm də Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq, “ikili cəza” kimi nəzərdə tutula bilərdi, əgər həbs intizam xüsusiyyətinə deyil, əksinə, hazırkı cinayət cəzası xüsusiyyətinə malik olarsa. Lakin, bu belə deyil. Buna görə də, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzası eyni vaxtda intizam həbsi və cinayət cəzası təyin edilən zaman tətbiq edilmir.

[...]

3. a) [...] İntizam qaydasında tətbiq edilən həbs həm də həmin əmələ görə sonradan cinayət təqibinin tətbiq edilməsini istisna etmir. Hər iki proses müxtəlif aspektləri nəzərdən keçirir. Bu əməl yalnız xidməti öhdəliyi pozarsa, bu, hüquqi təhlükəsizlik və ədalət prinsipinə zidd ola bilər, lakin cinayət qanunu da qəti olaraq yalnız intizam tənbehi ilə tətbiq edilə bilər.

[...]

Bununla yanaşı, hüquqi dövlət prinsipinə intizam həbsi nəzərə alınmadan cinayət məhkəməsinin hökmü uyğun gəlməyəcək. Hüquqi dövlətə dair müddələrdə göstərilən ədalət ideyası (bax: BVerfGE7, 89 [92]; 7, 194 [196]; 20, 323 [331]), nəticəsində, əsgərin bir və eyni əmələ görə əvvəlcə Hərbi intizam nizamnaməsinə uyğun olaraq azadlıqdan məhrum etmə cəzası, sonradan isə tam həcmdə daha bir azadlıqdan məhrum etmə cəzası aldığı və cinayət məhkəməsinin müvafiq ağır əməl hesab etdiyi bu cür imkanı istisna edir. Bu ideya, əksinə, cinayət cəzasının müəyyən edilməsi zamanı bu cür hərəkətə görə intizam cəzasının tətbiq edilməsini tələb edir, baxmayaraq ki, bu cür cəza digər aspektlər nəzərə alınmaqla təyin edilir.

b) Sonradan yenidən yol verilən eyni əmələ görə intizam cəzasının azadlıqdan məhrum etmə şəklində tətbiq edilməsi tələbi həmçinin hüquqi dövlətin ənənələrinə uyğun gəlir.

[...]

27) BVerfGE34, 269
(Soraya / Sürəyya)

Şəxsiyyətin ümumi hüquqlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulması halında həmçinin qeyri-maddi ziyana görə pul təzminatının tələb edildiyi mülki məhkəmələrin məhkəmə təcrübəsi Əsas qanuna uyğun gəlir.

Birinci Senatın 14 fevral 1973-cü il tarixli qərarı
- 1 BvR112/65-

[...]

ƏSASLAR

A.

[...]

4. Şəxsiyyətin ümumi hüququnun məhkəmə təcrübəsində və ədəbiyyatda təsdiq edildiyi vaxt, qüvvədə olan qanunvericilik üzrə şəxsiyyətin ümumi hüququnun pozulması halında qeyri-maddi ziyana görə pul təzminatının tələb edilməsinin mümkün olub-olmaması məsələsi mübahisəli olaraq qalırdı.

5. [...] 1958-ci ildə “atlının işi” adlanan iş üzrə qəbul edilmiş qərarla Federal Ali məhkəmə qeyri-maddi ziyana görə şəxsiyyət hüququ pozulan şəxsə pul təzminatının ödənilməsinə dair ədalətli qərar vermişdir (Federal Ali məhkəmənin mülki işlər üzrə qərarlar toplusu (BGHZ) 26, 349). 1954-cü il tarixli qərara əsaslanan əsaslandırmada (Federal Ali məhkəmənin mülki işlər üzrə qərarlar toplusu (BGHZ) 13, 334). 1954-cü il tarixli qərara əsaslanan əsaslandırmada göstərilir ki, Əsas qanunun 1-ci və 2-ci maddələrində yalnız şəxsiyyətə hörmət edilməsinə dair hüquqi tələb irəli sürülmür. Həmin maddələrdə, həmçinin pozuntudan irəli gələn ziyandan qorunmanın tətbiq edilməsi zərurəti göstərilir. Ziyanın ödənilməsi öhdəliyi Almaniyanın mülki qanunvericiliyinin §847 analogi tətbiqinə əsaslanır.

[...]

B.

1. “Aksel-Şprinqer-Konsern” nəşriyyatına daxil olan və şikayət irəli sürmüş “Di Welt” (Die Welt), əvvəllər “Məhkəmə xronikası ilə yeni həftəlik” («Das Neue Blatt mit Gerichtswoche») [...] adlı jurnal nəşr edirdi. 1961 və 1962-ci illərdə jurnal dəfələrlə İran şahının keçmiş həyat yoldaşı şahzadə Sürəyya İsfandiyari-Baxtiarının şəkilləri ilə birgə materialla dərc edirdi. 29 aprel 1961-ci il tarixli nömrənin birinci səhifəsində, “Sürəyya: şah mənə daha yazmırdı” başlığı altında guya şahzadə Sürəyyanın verdiyi “eksklüziv müsahibə” ilə xüsusi reportaj adlanan məqalə dərc edilmişdi. Məqalədə şahzadənin əzəl həyatından söhbət açılırdı. Müsahibə “Yeni həftəlik” («Das Neue Blatt») jurnalının əməkdaşından alınmışdı. Müsahibə uydurma idi.

[...]

Dairə məhkəməsi şahzadə Sürəyyanın şəxsi hüquqlarının pozulmasına görə təzminat tələb etməsi iddiasını təmin etmiş və iddiaçıların üzərinə 15 000 alman markası həcmində təzminat ödəmək öhdəliyi qoymuşdur. İddiaçıların apelyasiya və kasasiya şikayətləri təmin edilməmişdir.

[...]

2. Konstitusion şikayətlərində iddiaçılar Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 2-ci və 3-cü abzasları, 1-ci abzasın 2-ci cümləsi və 5-ci maddənin 2-ci abzası, 103-cü maddənin 2-ci abzası ilə yanaşı 2-ci maddənin 1-ci abzasının, eləcə də onların Əsas qanunun 3, 12, 14-cü maddələrində nəzərdə tutulan əsas hüquqlarının pozulduğunu bəyan etmişlər. Şikayət aşağıdakı qaydada əsaslandırılmışdır:

Müəyyən edilmiş hallarda şəxsiyyətin ümumi hüquqlarının pozulması halında həm də qeyri-maddi ziyana görə pul təzminatının tətbiq edilə biləcəyini göstərən hüquqi normaların tətbiqi konstitusion çərçivədən çıxır, belə ki, bu norma Əsas qanunun 20-ci maddəsinin 2-ci və 3-cü abzaslarında müəyyən edilən hakimiyyətin bölünməsi prinsipinin pozulması ilə hazırlanmışdır. Buna görə də, müba-

Üçüncü hissə. Dövlət strukturunun əsasları

hisələndirilən qərar yolverilməz şəkildə iddiaçıların hərəkət azadlığına toxunur. Federal Ali məhkəmə pul təzminatını contra legem (qanuna zidd) təyin etmişdir, çünki bu hüquqi nəticə nə birbaşa, nə də analoji şəkildə Almanıyanın mülki qanunvericiliyi normalarından irəli gəlmişdir.

[...]

B.

Konstitution şikayət qeyri-əsassızdır.

[...]

IV.

1. Qanunun hakimiyyətin və beləliklə də, hüquqi dövlətin bölüşdürülməsi prinsipinin əhəmiyyətli tərkib hissəsi kimi ənənəvi şəkildə əlaqələndirilməsi Əsas qanunda fərqli şəkildə verilir və burada ədalət mühakiməsinin “qanun və hüquqla” (20-ci maddənin 3-cü abzası) əlaqəli olduğu göstərilir. Bununla da, ümumi fikrə görə, qanunun dar pozitivliyi nəzərə alınmır. Bu formula şüurlu şəkildə belə bir məna kəsb edir ki, qanun və hüquq faktiki olaraq və əsasın uyğun gəlirlər, lakin bu mütləq şəkildə və həmişə olmur. Hüquq yazılı qanunlarla eyni deyil. Dövlət hakimiyyətinin pozitiv qaydaları ilə yanaşı müəyyən hallarda həm də mənbəyini konstitution hüquqi qaydalardan götürən və yazılı hüquqla bağlı düzəldici qismində hərəkət edə bilməyən əlavə hüquqi normalar mövcud ola bilər; onların tapılması və həyata keçirilməsi vəzifəsi ədalət mühakiməsinin üzərinə düşür. Əsas qanun hakimi konkret halda ola bilsin ki, hərfi mənada qanunvericilik qaydalarını qəbul etməyə məcbur etmir. Bu cür mövqe tamamilə pozitiv dövlət hüquqi qaydaları, yəni hüquqi etibarlığın təminatı kimi təcrübədə əlçatmaz olan müddəaların irəli sürülməsini tələb edə bilər. Hakimin fəaliyyəti təkcə qanunvericilik orqanının qərarlarını tətbiq etmək və bəyan etməkdən ibarət deyil. Ədalət mühakiməsinin vəzifəsi, xüsusilə də, qiymətləndirmə aktında ehtiyat elementlərindən məhrum olmayan halları aşkar etməkdən və qəbul etdiyi qərarlarda uydurulmuş və ya qanunların mətnlərində kifayət qədər dəqiq şəkildə ifadə

edilməmiş qaydaları deyil, konstitusion hüquq qaydalarına aid olan dəyərləri təqdim etməkdən ibarətdir. Bir şeyi də qeyd etmək lazımdır ki, yazılı qanun müəyyən hüquqi problemləri ədalətli şəkildə həll etməkdən ibarət olan funksiyasını yerinə yetirmir. Buna görə də, məhkəmə qərarı bu boşluğu sağlam düşüncə meyarlarına və “cəmiyyətin ədalətə dair ümumən qəbul edilmiş təsəvvürlərinə” uyğun olaraq bağlayır (BVerfGE9, 338 [349]).

Hakimin “hüququn yaradıcı inkişafı” üzrə bu vəzifəsi və səlahiyyəti istənilən halda Əsas qanuna uyğun gəlir və heç vaxt Əsas qanunda mübahisələndirilməyib (bax: məsələn, R.Fişer “Ədalət mühakiməsi vasitəsilə hüququn sonrakı yaradılması”, Karlsruhe hüquqi elmi cəmiyyətin Ümumi nəşri, nömrə: 100 [1971] (R.Fischer, Die Weiterbildung des Rechts durch die Rechtsprechung, Schriftenreihe der Juristischen Studiengesellschaft Karlsruhe, Heft 100 [1971]), eləcə də Redeker, Yeni hüquqi xəbərlər. 1972 (Redeker, NJW 1972), səh.. 409 və s., həmçinin digər təsdiqlər). Ali məhkəmələr elə lap əvvəldən bu səlahiyyətdən istifadə etmişlər (bax: məsələn, BGHZ 3, 308 [315]; 4, 153 [158]; BAG 1, 279 [280 və s.]). Bunun dəfələrlə Federal Konstitusiya məhkəməsi də qəbul etmişdir (bax: məsələn, BVerfGE3, 225 [243 və s.]; 13, 153 [164]; 18, 224 [237 və s.]; 25, 167 [183]). Qanunvericilik orqanı özü Federal Ali məhkəmələrin Böyük Senatlarına birbaşa “hüququn inkişafı” üzrə səlahiyyət vermişdir (bax: məsələn, Məhkəmə sistemi haqqında Qanun §137). Bəzi hüquqi sahələrdə, məsələn əmək hüququnda o qanunvericiliyin sosial inkişaf yolundan geri qalması səbəbindən xüsusi dəyər əldə etmişdir.

Yalnız, ədalət mühakiməsinin qanunla bağlılığı prinsipinin konstitusion baxımdan əsaslandırılması nəzərə alınmaqla hüququn bu cür yaradıcı tətbiqi üçün müəyyən edilməli olan hüdudlarla bağlı sual meydana çıxıb bilər. Bu hüdudları bütün hüquqi sahələrə və onlarda mövcud olan hüquqi münasibətlərə eyni cür uyğun ola biləcək bir formula ilə təsvir etmək mümkün deyil.

28) BVerfGE111, 307

(EGMR-Wurdigung / AİHM qərarlarının tanınması)

**Federal Konstitusiya məhkəməsi
- Mətbuat xidməti-
92/2004 sayılı, 19 oktyabr 2004-cü il tarixli
Mətbuat Açıqlaması**

**14 oktyabr 2004-cü il tarixli qərar
-2 BvR1481/04-**

**Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi qərarlarının milli
dövlət orqanları, xüsusilə də Almaniyanın özəl məhkəmələri
tərəfindən tanınması**

İddiaçı nikahdankənar uşağın atasıdır və uşağın üzərində valideyn hüququ və onunla ünsiyyət hüququ almaq istəyir. Konstitution şikayətində o, özünün nöqtəyi-nəzərindən, Almaniya məhkəməsi tərəfindən özünün məhkəmə işi üzrə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin (AİHM) çıxardığı qərara və beynəlxalq hüquqa hörmətsizlik edildiyini göstərir. Konstitusiya məhkəməsi başlıca olaraq təmin edilmişdir. Federal Konstitusiya məhkəməsinin İkinci Senatı Naumburqun Ali dairə məhkəməsinin mübahisələndirilən qərarını ləğv etmişdir, belə ki, bu qərar iddiaçının hüquqi dövlət prinsipləri ilə qarşılıqlı əlaqədə Əsas qanunun 6-cı maddəsində göstərilən əsas hüququnu pozur. İş Naumburqun Ali dairə məhkəməsinin mülki işlər üzrə Senatında yenidən qərar çıxarılması üçün geri qaytarılmışdır, lakin, bu zaman araşdırma nəticəsi müəyyən edilməmişdir. O yalnız işə aidiyyəti olan və daha ətraflı Federal Konstitusiya məhkəməsində müəyyən edilən AİHM şərhində və həcmində konvensiyalı müddəaları qiymətləndirməli idi. Bununla da, iddiaçı tərəfindən ilkin müdafiə tədbirlərinin görülməsi tələbinə baxmaq zərurəti qalmır.

1. İşin halları:

İddiaçı 1999-cu ildə nikahdankənar doğulmuş uşağın atasıdır. Uşaq doğulanın sabahısı günü uşağın anası ondan imtina etmiş və onun özgə valideynlər tərəfindən övladlığa götürülməsinə razılığını vermişdir və uşaq doğulduğu andan indiyədək onlarla yaşayır. 1999-cu ilin oktyabr ayından iddiaçı müxtəlif məhkəmə prosesləri gedişatında, eləcə də konstitusion şikayət irəli sürməklə uğursuz şəkildə uşaq üzərində valideynlik hüququnu və uşaqla ünsiyyətdə olmaq hüququnu almağa çalışır. Onun fərdi şikayəti əsasında AİHM-in Üçüncü bölməsi palatalarından biri 26 fevral 2004-cü il tarixdə yekdil səsle qərar qəbul etmişdir və bu qərara görə onun uşaq üzərində valideynlik hüququndan və uşaqla ünsiyyət hüququndan məhrum edilməsi İHFAK-in 8-ci maddəsinin pozulması deməkdir. Uşaqla ailə tellərinin sübut olunması halında dövlət bioloji valideynin öz övladı ilə qovulmasına yardım göstərməlidir. İddiaçı ən azı uşaqla ünsiyyət əldə etməlidir. Məhkəmənin bu qərarı əsasında aşağı instansiyalı məhkəmə iddiaçıya iddiaya uyğun olaraq uşaq üzərində valideynlik hüququ və öz təşəbbüsü ilə və qanun üzrə, ilkin müdafiə tədbirlərinin görülməsi yolu ilə uşaqla ünsiyyət hüququ vermişdir. Ali dairə məhkəməsi iddiaçının ilkin müdafiə tədbirlərinin görülməsi yolu ilə uşaqla ünsiyyət hüququnu ləğv etmişdir. Bu qərara qarşı irəli sürdüyü konstitusion iddiasında iddiaçı özünün Əsas qanunun 1-ci, 3-cü və 6-cı maddələrindən irəli gələn əsas hüquqlarının, eləcə də ədalətli mühakimə hüquqlarının pozulduğunu bildirmişdir. İddiaçıya görə, Ali dairə məhkəməsi beynəlxalq hüquqa hörmətsizlik etmiş və AİHM-in məcburi öhdəliklərini nəzərə almamışdır.

2. Qərarın əsaslandırılmasında göstərilmişdir:

a. İnsan Hüquqları və fundamental azadlıqlar haqqında Konvensiya (İHFAK) və ona edilən əlavə protokollar federal qanunvericilik orqanının müvafiq rəsmi qanunlarla rəsmiləşdirərək Almaniyanın hüquq sisteminə daxil etdiyi beynəlxalq-hüquqi müqavilələrdir

(Əsas qanunun 59-cu maddəsinin 2-ci abzası). Bununla da İNFAK və ona edilən əlavə protokollar federal qanun statusuna malikdir. Bununla bağlı, Almaniya məhkəmələri milli hüquqları şərh edən zaman Konvensiyanı nəzərə almalı və tətbiq etməlidirlər. Lakin, İNFAK və ona edilən əlavə protokollarda verilən zəmanətlər Əsas qanunda onlar üçün müəyyən edilən səviyyə üzrə birbaşa konstitusion-hüquqi yoxlama meyarları deyillər. Eyni zamanda, Konvensiyanın mətni və AİHM-in konstitusion hüquq səviyyəsində qəbul etdiyi qərarlar əsas hüquqların məzmunu və hüdudlarını və Əsas qanunun dövlət-hüquqi prinsiplərini müəyyən edən zaman Əsas qanuna uyğun olaraq əsas hüquqları məhdudlaşdıran və ya azaldan ölçüdə yardımçı şərhəmə vasitələridirlər. Beynəlxalq-hüquqi müqavilənin bu konstitusion-hüquqi mənasında Əsas qanun tərəfindən beynəlxalq hüquqa üstünlük verildiyi ifadə olunur. Hətta konstitusiya mümkün olduğu qədər Almaniya Federativ Respublikasının beynəlxalq-hüquqi öhdəlikləri ilə ziddiyyət yaranmasın deyər, bu cür şərh edilməlidir. Beynəlxalq hüquqa üstünlük verilməsi yalnız Əsas qanunun demokratik sistemi çərçivəsində və onda verilən hüquqi dövlət prinsipində baş verir. Əsas qanun Almaniyanın dinc və azadlıqsevər dövlətləri birliyinə uyğun gəlməsinə çalışır, lakin suverenlikdən imtina etmir və son söz Almaniya konstitusiyasında qalır. Konstitusiyanın fundamental prinsiplərinin pozulmasının başqa yolla qarşısını almaq mümkün olmazsa, onda qanunvericilik orqanının müstəsna hallarda beynəlxalq müqavilə hüquqlarına əməl etməməsi beynəlxalq hüquqa üstünlük vermək məqsədi ilə ziddiyyət təşkil etməyəcək.

b. AİHM-in qərarları konvensiya hüququ üçün beynəlxalq müqavilə hüquqları kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Müqavilə tərəfləri bütün hüquqi münasibətlərdə üzərilərinə konvensiya-hüquqi öhdəliklər götürmüşlər və bu müqavilədə onlar Avropa məhkəməsinin yekun qərarına əməl etməli olan tərəflərdən biridirlər. Buna görə də, Məhkəmənin qərarı məhkəmə prosesinin iştirakçıları üçün, və yalnız onlar üçün məcburi xarakterə malikdir.

İşin mahiyyətinə gəldikdə, Məhkəmə mübahisələndirilən tədbirləri ləğv etmədən hüquqi münasibətlərin qəbul edilməsinə dair qərar qəbul edir. Məhkəmənin qərarı bütün qanuni orqanlar üçün məcburi xarakterə malikdir və ümumi qayda olaraq, onlara verilən səlahiyyət çərçivəsində və qanun və hüququn əlaqəli olmaları prinsipini pozmadan (Əsas qanunun 20-ci maddəsinin 3-cü abzası) Konvensiya normalarının pozulmasını dayandırmalı və müvafiq Konvensiya statusu müəyyən etməlidirlər.

c. AİHM qərarlarının məcburiliyi qaydası və şərtləri dövlət orqanlarının səlahiyyət miqyasından və tətbiq edilən hüququn ilk növbədə tətbiq edilməsini tələb edən imkanlardan asılıdır. İnzibati orqanların və məhkəmələrin qanun və hüquqla bağlılığına qanunun icazə verilən şərh çərçivəsində İNFAK zəmanətləri və Məhkəmə qərarları daxildir. AİHM qərarlarının mövcud olmayan kritik qiymətləndirilməsi, eləcə də bu qərarların ilk növbədə “icrası” hüququ ilə sxematik, ziddiyyət təşkil edən hallar hüquqi dövlət prinsipləri ilə vəhdət təşkil edən əsas hüquqları poza bilər. Məhkəmələr artıq həll etdikləri işlərdən birinə aid olan qərarı nəzərə almağa borludurlar və bu zaman onlar icazə verilən prosesual-hüquqi üsulla bu mövzu üzrə yenidən qərar qəbul edə və maddi qanunu pozmadan hökmü nəzərə ala bilərlər. Avropa məhkəməsinin qərarlarını nəzərə alanda dövlət orqanları hüququn tətbiq edilməsi təcrübələrində onların milli hüquqi qaydalara təsirinə diqqət yetirməlidirlər. Bu hal, xüsusilə də, tətbiq edilən milli hüququn özü-özlüyündə əsas hüquqlarla bağlı olan müxtəlif mövqeləri tarazlaşdırmaq istəyən dövlətdaxili hüququn balanslaşdırılmış alt-sistemini təmsil edən zaman uyğun gəlir. İlk əvvəl, ailə hüququ və əcnəbilərin ölkəyə gəlişlərinin hüquqi tənzimlənməsi kimi sahələrdə, eləcə də şəxsiyyətin hüquqi müdafiəsi sahəsində əsas hüquqlarla əlaqəli olan və bir-birlərinə zidd olan mövqələrin ayrı-ayrı hadisə qruplarının və onların “pilləli” hüquqi nəticələrinin ayrılması vasitəsilə bərabərləşdirilməsi zərurəti yarana bilər. Milli məhkəmə icraatlarının vəzifəsinə müvafiq hüquqi

sahəyə AİHM qərarlarının tətbiqi daxildir. Federal Konstitusiyaya məhkəməsi mümkün olduğu qədər, Almaniya məhkəmələrinin düzgün tətbiq etməməkləri və ya beynəlxalq hüquqi öhdəliklərə fikir verməməkləri nəticəsində beynəlxalq hüququn pozulması hallarının qarşısını almalı və aradan qaldırmalıdır. Bu, xüsusilə də, İNFAK-dan irəli gələn və fundamental hüquqlar üzrə ümumavropa mövqelərinin inkişafına öz töhfəsini verən beynəlxalq-hüquqi öhdəliklərə aiddir. Qüvvədə olan metodiki standartlar çərçivəsində müxtəlif şərh və qiymətləndirmə üzrə boşluq mövcud olarsa, Almaniya məhkəmələri Konvensiyaya uyğun olan şərtlərə üstünlük verməlidirlər. Avropa məhkəməsinin şərhində konvensiya normaları istənilən halda qərarın qəbul edilməsi prosesinə daxil edilməli və məhkəmə ona lazımı diqqət ayırmağa borcludur. Bu öhdəliklərə əməl edilməməsi halında iddiaçı özünün Konstitusiyaya ilə müdafiə olunan və hüquqi dövlət prinsipləri ilə əlaqə olan əsas hüquqlarının pozulması ilə bağlı Federal Konstitusiyaya məhkəməsinə müraciət edə bilər.

d. Bu meyarlara uyğun olaraq Ali dairə məhkəməsinin mübahisələndirilən qərarı hüquqi dövlət prinsipləri ilə əlaqə olan Əsas qanunun 6-cı maddəsini pozur. Ali dairə məhkəməsi Almaniya Federativ Respublikasının beynəlxalq-hüquqi öhdəliklərinə uyğun olaraq Əsas qanunun 6-cı maddəsinin müddəalarına hansı şərh verilə biləcəyi məsələsini nəzərdən keçirməli idi. Bu zaman, belə bir fakt əhəmiyyət kəsb edir ki, Almaniya Federativ Respublikasının İNFAK-ın 8-ci maddəsini pozmaqda davam etməsi üzrə AİHM-in müəyyən etdiyi pozuntu hələ də davam etməkdədir, belə ki, iddiaçı əvvəlki kimi öz övladı ilə ünsiyyətdən məhrumdur. Ali dairə məhkəməsi Avropa məhkəməsinin qərarını nəzərə almalı idi, xüsusilə də ona görə ki, Almaniya Federativ Respublikası tərəfindən Konvensiyanın pozulması qərarı Ali dairə məhkəməsinin yenidən məşğul olmalı olduğu məsələ ilə bağlı qəbul edilmişdi. Bu qərarın nəzərə alınması öhdəliyi Ali dairə məhkəməsinin konstitusion-hüquqi zəmanətə malik müstəqilliyinə xələl gətirmir və məhkəməni

Avropa məhkəməsinin qərarlarını kor-koranə icra etməyə məcbur etmir. Hüquqi qiymətləndirmə zamanı, xüsusilə də yeni faktların qiymətləndirilməsi zamanı, məsələn, uşağı övladlığa götürmüş ailə ilə, xüsusilə də, uşağın rifahı ilə bağlı əsas hüquqlar üzrə bir-birinə zidd olan mövqelərin qiymətləndirilməsi zamanı və bu cür ayrıca işin ailə-hüquq halları çərçivəsinə aid edilməsi və əsas diqqətin uşaqla ünsiyyət hüququna yönəldilməsi zamanı Ali dairə məhkəməsi, sonda, son nəticə ilə bağlı əlaqəni nəzərə almamışdır. Mübahisələndirilən qərarla məhz bu qarşılıqlı əlaqəyə baxılmamışdır.

29) BVerfGE129, 300

(Funf-Prozent-Sperrklausel EuWG / Avropa seçkiləri haqqında Qanunun beşfaizli baryeri)

**Federal Konstitusiya məhkəməsi
- Mətbuat xidməti-**

**70/2011 sayılı, 9 noyabr 2011-ci il tarixli
Mətbuat Açıqlaması**

**9 noyabr 2011-ci il tarixli qərar
– 2 BvC4/10, 2 BvC6/10, 2 BvC8/10 –**

**Hüquqi tənzimləmədə beşfaizli baryer
Avropa seçkiləri Konstitusiyaya ziddir**

Federal Konstitusiya məhkəməsinin İkinci Senatı bu gün dərc edilmiş qərarında müəyyən etmişdir ki, 2009-cu ildə keçirilmiş Avropa seçkilərində (yeddiinci seçki dövrü) mövcud olmuş beşfaizli baryer müasir şəraitdə seçicilərin bərabərlik prinsipini və siyasi partiyaların bərabərlik şanslarını pozur və bu baryerin əsasında duran Avropa seçkiləri haqqında Qanunun §2, 7-ci abzasında verilən normanı hüquqi qüvvəsini itirmiş elan etmişdir. Bununla yanaşı, Senat proporsional seçkilərin “məhdud” siyahılar əsasında keçirildiyini mübahisələndirən iddiaçıların birinin mövqeyini

Üçüncü hissə. Dövlət strukturunun əsasları

dəstəklənməmişdir. Lakin, Konstitusiyanın beşfaizli baryerinə uyğun gəlməmək 2009-cu ildə Avropa parlamentində keçirilən seçkilərin etibarsız hesab edilməsinə və yeni seçkilərin təyin edilməsinə gətirib çıxarmır.

Seçkilərin düzgünlüyünün yoxlanması üzrə üç şikayətin əsasında duran faktiki hallar barədə 23/2011 sayılı, 29 mart 2011-ci il tarixli mətbuat açıqlaması məlumat verir. Bu məlumatla Federal Konstitusiya məhkəməsinin saytında tanış olmaq mümkündür. Qərar 3 səs əleyhinə 5 səs çoxluğu ilə qəbul edilmişdir. Hakimlər Di Fabio və Melinçxoff xüsusi rəy təqdim etmişlər.

Qərar aşağıdakı əhəmiyyətli hallara əsaslanır:

1. Almaniyanın federal hüququnun bir hissəsi olan Avropa seçkiləri haqqında Qanun Konstitusiyaya daxil edilmiş seçicilərin bərabərlik prinsiplərinə və siyasi partiyaların bərabərlik şanslarına uyğun olaraq qiymətləndirilməlidir. Seçicilərin bərabərlik prinsipi Avropa parlamentinə deputatlar seçilən zaman qüvvədə olan proporsional sistemə tətbiq edilir və hər bir seçicinin “bir insan – bir səs” prinsipindən çıxış edərək öz səsi ilə bərabər şəkildə seçkili təmsilçiliyin yaradılmasına təsir göstərə bilməsinə tələb edir. Partiyaların bərabərlik şansları prinsipi hər bir partiyaya, ümumi qayda üzrə, bütün seçki prosesində bərabər şans verilməsinə və bununla da, yerlərin bölüşdürülməsində bərabər şans verilməsinə tələb edir.

Beşfaizli baryer seçkilərdə uğur qazanmaq baxımından seçicilərin səsələrinin qeyri-bərabər əhəmiyyətə malik olmasına gətirib çıxarır, çünki beşfaizli baryeri keçə bilməyən partiyaya verilən səsələrin boş yerə verildiyi məlum olur. Eyni zamanda, beşfaizli baryərə görə siyasi partiyaların şanslarının bərabər olması hüquqları pozulmuş olur.

Seçicilərin bərabər olmaları və siyasi partiyaların bərabər şansa malik olmaları zamanı diferensial tənzimləmənin xüsusilə və dəlillərlə sübuta yetirilən “imperativ” əsaslandırılmaya ehtiyacı olur. O məqsədə çatmaq üçün yararlı və zəruri olmalıdır.

Qanunvericilik orqanı seçicilərin bərabərliyinə və şansların bərabərliyinə aid olan seçki hüquqları normasını yoxlamalı və zəruri hallarda isə, yeni vəziyyətlər bu normanın konstitusion-hüquqi əsaslandırmasını sual altında qoyarsa, onu dəyişdirməlidir.

Qanunvericiliyin diferensiyasını aparmaq üçün fəaliyyət üçün kiçik şans ayrılır. Avropa seçkilərinin hüquqi tənzimlənməsinə məhdud konstitusion-hüquqi nəzarət tətbiq edilir, çünki seçkilər haqqında qanunlar qəbul etmiş Almaniya qanunvericilik orqanının əksər deputatların köməkliyi ilə öz partiyasının seçki baryeri sayəsində Avropa səviyyəsində seçilməsinə zəmanət verəcəyi və daha kiçik partiyaların bundan kənar qalacağı təhlükəsi mövcuddur. Beşfaizli baryerin aradan qaldırılmasının kiçik partiyaların təmsilçi orqanlara çıxışını və seçicilərin birləşməsinə asanlaşdıracağı və bununla da bu orqanlarda vahid iradənin yaradılmasını çətinləşdirəcəyi kimi ümumi və abstrakt fikir seçicilərin bərabərlik prinsipinin və siyasi partiyaların bərabərlik şanslarının pozulması halını izah edə bilmir. Beşfaizli baryerin özünü doğrultması üçün çox ehtimal ki, təmsilçi orqanın fəaliyyət şansının azaldılması lazımdır.

2. Yoxlama meyarları məlumatlarına uyğun olaraq beşfaizli baryərə dair normalar bundan sonra qüvvədə ola bilməz. 2009-cu ildə keçirilmiş Avropa seçkilərində mövcud olmuş və qüvvədə olmaqda davam edən faktiki və hüquqi münasibətlər seçicilərin bərabərlik prinsipi və siyasi partiyaların bərabərlik şanslarına seçki baryeri ilə bağlı olan əhəmiyyətli müdaxilənin dəstəklənməsi üçün kifayət qədər əsaslandırma təqdim etmirlər.

Qanunvericiliyin beşfaizli baryerin ləğv edilməsi Avropa parlamentinin hüquqi səlahiyyətini aşağı sala biləcək kimi fərziyyəsi yetərli qədər faktiki əsaslandırmalara söykənir və Avropa parlamentinin konkret iş şəraitini və tapşırıqlarını kifayət qədər nəzərə almır. Bir tərəfdən, Avropa Birliyinin digər üzv ölkələrində olduğu kimi Almaniya da seçki baryerinin mövcud olmaması halı, seçkilərə - Avropa parlamentinə çıxış məhdudiyətlərini aradan qaldırmaq şansının olması şərtilə, bir və ya iki deputatla təmsil

olunan partiyaların sayını artıracağını fərz etmək olar və bu zaman söhbət kifayət qədər artımda gedəcək. Almaniyada Avropa parlamentinə seçki baryerinin olmaması halı hazırkı 162 partiya yerinə 169 partiyanın təmsil olunması ilə nəticələnə bilər. Lakin, bundan belə bir nəticə çıxarmaq olmaz ki, partiyaların sayının artırılması çox ehtimal ki, Avropa parlamentinin iş şansını azalda bilər. Avropa parlamentinin mərkəzi iş vahidləri əhəmiyyətli inteqrasiya gücünə malik olan və son illərdə, müxtəlif siyasi istiqamətlərin geniş çeşidinə baxmayaraq xüsusilə də, Avropa Birliyi partiyasının genişlənməsi gedişində inteqrasiya olunmağı bacaran fraksiyalardır. İstənilən halda, bu təcrübəni nəzərə alaraq, ümumi qayda üzrə, belə bir qənaətə gəlmək olar ki, Avropa parlamentində təmsil oluna biləcək digər kiçik partiyalar da seçki baryeri ləğv edildiyi təqdirdə, mövcud fraksiyalara daxil ola bilərlər.

Bu cür hal həmçinin fraksiyaların razılaşma əsasında əksər səs çoxluğu ilə ağılabatan müddət ərzində qərar qəbul etmələri halı üçün də keçərlidir. Avropa parlamentində özlərinə “çoxdan yer tutmuş” fraksiyalar parlament fəaliyyətlərində əməkdaşlığa hazır olduqlarını və səsvermə zamanı lazımi səs çoxluğunu təşkil etmək bacarıqlarını nümayiş etdirmişlər. Beşfaizli baryerin ləğv edilməsinin kiçik partiyalardan olan deputatların sayının artmasına gətirib çıxara biləcəyini və bunun da, sadələşdirilmiş parlament prosesi gedişində Avropa parlamentində mövcud olan siyasi qruplarla qərar qəbul etməyin mümkün olmayacağını güman etmək üçün səbəb yoxdur. Nəhayət, Avropa parlamentinin inkişafı göstərir ki, parlament fəaliyyətinin dəyişən vəziyyətlərə uyğunlaşdırılması gözlənilir, məsələn, fraksiyaya daxil olmayan deputatların sayının artması.

Bir tərəfdən, şifahi dinləmələr zamanı çıxış edən Avropa parlamentinin ekspert və deputatları yekdilliklə Avropa parlamentində kiçik partiyaların sayının artmasının böyük partiyaların nailiyyətlərini çətinləşdirəcəyindən narahat olduqlarını bildirmişlər. Lakin, bu Avropa parlamentinin yetərli qədər gözlənilən olan, iş şansının aşağı düşəcəyini sübut etmir.

Bundan əlavə, Avropa parlamentinin vəzifələri Avropa müqavilələrində elə formalaşdırılıb ki, orada seçicilərin bərabərliyini və partiyaların şansını məhdudlaşdırmaq üçün imperativ əsaslar mövcud deyil. Bu cür maraq, Almaniya Bunderstaqında keçirilən seçkilərdə olduğu kimi Avropa müqavilələrində Avropa səviyyəsində nəzərdə tutulmayıb. Avropa parlamenti onun uzunmüddətli dəstəyindən istifadə edəcək birlik hökuməti seçmir. Həmçinin, Avropa Birliyi qanunvericiliyi də Avropa Parlamentindəki müəyyən fraksiyalarda sabit koalisiya yaradacaq və hər hansı müxalif partiyanın zidd ola biləcəyi əksər ölkələrdən cüzi asılıdır. Həm də, ilkin hüquqa uyğun olaraq, birlik qanunvericiliyi elə yaradılıb ki, o Avropa parlamentində müəyyən əksəriyyətdən asılı deyil.

3. “Məhdud” siyahılar əsasında keçirilən seçkilərlə bağlı şikayət, əksinə, təmin edilə bilməz. Birlik hüququna uyğun olaraq, seçicilərin dəyişiklik edə bilməyəcəkləri bağlı siyahılara, yaxud namizədlərin seçilməsi zamanı iştirak edəcək şəxslərin ardıcılığına dəyişikliyin edilməsinin mümkün olduğu açıq siyahılarla seçkilərin keçirilməsi qərarı Birliyin üzv dövlətlərinin səlahiyyətinə aid edilir. Federal Konstitusiya məhkəməsi milli seçkilərlə bağlı dəfələrlə “məhdud” siyahılar əsasında seçkilərə qarşı konstitusion-hüquqi nöqtəyindən nəzərdən etiraz edilə bilinməyəcəyinə dair qərar qəbul etmişdir. Avropa seçkiləri ilə bağlı digər qərarların qəbul edilməsi üçün yeni arqumentlər təqdim edilməmişdir.

4. Beşfaizli baryerin qeyri-konstitusion olması onu tənzimləyən Avropa seçkiləri haqqında Qanunun §2, 7-ci abzasının normalarının etibarsız hesab edilməsinə gətirib çıxarır. Lakin, seçkilərdə yol verilən səhv Almaniya 2009-cu ildə keçirilmiş Avropa parlamentinə seçkiləri etibarsız elan etməyə və yeni seçkiləri təyin etməyə səbəb olmur. Bu cür halın lazımı qaydada təhlil edilməsi çərçivəsində, seçkilərin təşkilində aşkar edilmiş səhvin aradan qaldırılmasına deyil, Avropa seçkiləri haqqında Qanunun konstitusionalığına etimad edilməsi əsasında seçilmiş xalq namizədlərinin toxunulmazlığının qorunmasına üstünlük vermək lazımdır. Almaniya yeni seçkilər

Üçüncü hissə. Dövlət strukturunun əsasları

Avropa parlamentinin cari işinin gedişatına əngəl yarada və qabaqcadan nəzərdə tutulması mümkün olmayan fəsadlar yarada bilər, xüsusilə də, onlar deputatların fraksiya və komitələrdəki birgə işlərinə mənfi təsir göstərə bilər. Bununla müqayisədə, seçkilərin təşkilindəki səhvi “qəbuledilməz” kimi nəzərdən keçirmək olmaz. O yalnız alman deputatların yalnız kiçik bir hissəsinə aiddir və alman deputatların ümumilikdə, Avropa parlamentindəki legitimliyini sual altında qoymur.

30) 2 BvE2/13 u.a.

(Drei-Prozent-Sperrklausel EuWG / Avropa seçkiləri haqqında Qanunun üçfaizli baryeri)

Federal Konstitusiya məhkəməsi

-Mətbuat Xidməti-

**14/2014 sayılı, 26 fevral 2014-cü il tarixli Mətbuat Açıqlaması
28 fevral 2014-cü il tarixli qərar**

**– 2 BvE2/13, 2 BvE5/13, 2 BvE6/13, 2 BvE7/13,
2 BvE8/13, 2 BvE9/13, 2BvE 10/13, 2 BvE12/13,
2 BvR2220/13, 2 BvR2221/13,
2 BvR2238/13 –**

Müasir hüquqi və faktiki hallarda Avropa seçki hüququnda üçfaizli baryer konstitusiyaya ziddir

Avropa seçkilərinin hüquqi tənzimlənməsində üçfaizli baryer konstitusiyaya ziddir.

Bu cür qənaətə Federal Konstitusiya məhkəməsinin İkinci Senatı bu gün dərc edilmiş qərarında gəlmişdir. Üçfaizli baryerlə bağlı seçki hüququnun bərabərlik prinsiplərinin və bərabər imkanların əhəmiyyətli dərəcədə pozulması mövcud hüquqi və faktiki hallarda

dəstəklənə bilməz. Halların mahiyyəti üzrə dəyişdirilməsi zamanı digər konstitusion-hüquqi qiymətləndirmə mümkündür. Qanunvericilik orqanı əhəmiyyətli dərəcədə hadisələrin gələcək inkişafını nəzərə ala bilər, əgər onlar cari vaxtda kifayət qədər etibarlı faktlar əsasında yetərli qədər sübuta yetirilmiş olarlarsa.

İşin halı və prosesin gedişatı:

Dövlət orqanları arasında mübahisə üzrə məhkəmə icraatı və konstitusion şikayət Avropa parlamentində seçkilər zamanı üçfaizli baryeri nəzərdə tutan Avropa seçkiləri haqqında Qanunun §2, 7-ci abzasının normasına zidd olaraq irəli sürülmüşdür. Bu norma 7 oktyabr 2013-cü il tarixli Avropa seçkiləri haqqında Qanunda dəyişikliklərin edilməsinə dair Beşinci qanuna daxil edilmişdir (BGBl I S. 3749).

Avropa hüququnda birbaşa seçkilər adlanan Akt Avropa parlamenti üzvlərinin bütün Avropa Birliyinin üzv dövlətlərində proporsional seçki sistemi əsasında seçilmələrini tələb edir. Seçki proseduru birbaşa seçkilərə dair Aktın digər şərtləri qüvvəsində qalmaqla, hər bir üzv dövlətin milli qanunvericiliyinin müddəaları ilə tənzimlənir. Federal Konstitusiya məhkəməsi 9 noyabr 2011-ci il tarixli (BVerfGE129, 300) qərarı ilə 2009-cu ildə keçirilmiş Avropa seçkilərində qüvvədə olan beşfaizli baryeri Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 1-ci abzasının və 21-ci maddəsinin 1-ci abzasının normalarına uyğun gəlmədiyini və etibarsız hesab edildiyini elan etmişdir.

Senatın əhəmiyyətli mülahizələri:

Dövlət orqanları arasında mübahisə üzrə məhkəmə icraatı daxilində tələblər, onların nə dərəcədə tətbiq edilə biləcəyindən asılı olaraq, və konstitusion şikayətlər təmin edilmişdir. Mövcud hüquqi və faktiki hallarda Avropa seçkilərində hüquqi tənzimləmədə üçfaizli baryer seçki hüquqlarının bərabərlik prinsiplərini (Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 1-ci abzası) və siyasi partiyaların bərabərlik şanslarını (Əsas qanunun 21-ci maddəsinin 1-ci abzası) pozur.

1. Qanunvericilik orqanının hansı şəraitlərdə etibarsız hesab edilən norma əvəzinə yeni, məzmun baxımından köhnə normaya uyğun gələ biləcək normanı qəbul edə bilməsi sualını cavabsız qoymaq olar, çünki azaldılmış minimal limitlərə malik yeni norma artıq məzmun baxımından köhnə normaya uyğun gəlmir. Burada, dövlət orqanları arasında etibar tələblərinin pozulması halı mövcud deyil; qanunvericilik orqanı heç də qəsdən Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin beşfaizli baryerə dair qərarına laqeyd yanaşmamışdır, əksinə, 9 noyabr 2011-ci il tarixli qərarı olduqca diqqətlə nəzərdən keçirmişdir.

2. Birbaşa seçkilərə dair Akt milli seçki hüquqi fərziyyələrinin qəbul edilməsi üçün xarici çərçivələri müəyyən edir və bu çərçivələr, öz növbəsində, Birliyin müvafiq üzv dövlətinin konstitusion hüququna tabe olur. Birbaşa seçkilərə dair Aktın verilən səslərin 5%-dək baryerin müəyyən edilməsi imkanı verməsi və eyni zamanda, Birliyin müvafiq üzv dövlətinin qanunvericiliyinə uyğun olaraq onun konstitusion-hüquqi razılıq verməsini nəzərdə tutması nə Aktın mətnindən, nə də onun şərhindən irəli gəlir.

3. 9 noyabr 2011-ci il tarixli qərarın əsasını təşkil edən standartlar bu prosesdə öz qüvvələrini qoruyub saxlayırlar.

a) Avropa parlamentinə alman deputatların seçilməsi ilə bağlı Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 1-ci abzasından irəli gələn seçki hüquqlarının bərabərlik prinsipi vətəndaşların nəzərdə tutulan demokratiya prinsipini qoruyur və dövlət quruluşunun fundamental əsaslarından biridir. Bu prinsipdən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, səsvermə hüququna malik hər bir şəxsin səsi həmişə eyni çəkiyə malik olmalı və uğura bərabər hüquqi şanslar mövcud olmalıdır. Seçkilərin proporsional sistemində bu prinsip həmçinin, hər bir seçicinin öz səsi ilə seçkili təmsilçiliyin yaradılmasına bərabər şəkildə təsir etmək imkanına malik olmasını tələb edir, çünki proporsional seçki sisteminin məqsədi ondan ibarətdir ki, bütün partiyalar seçkili təmsilçilikdə əldə olunan səsələrə uyğun olaraq mümkün qədər çox təmsil olunsunlar.

Əsas qanunun 21-ci maddəsinin 1-ci abzasından irəli gələn partiyaların bərabərlik şansları prinsipi hər bir partiyanın, başlıca olaraq, bütün seçki prosesi çərçivəsində bərabər imkana malik olmalarını və bununla da, yerlərin bölüşdürülməsində bərabər şansa sahib olmalarını tələb edir.

b) Partiyaların seçki hüquqları və bərabərlik şansları arasında sıx qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Məhdudiyətlərin konstitusion-hüquqi sübutu eyni meyarlara malikdir. Hər iki prinsipə diferensiasiya baxımından hər hansı mütləq qadağa tətbiq olunmur; eyni zamanda, onların formal xüsusiyyətlərindən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, qanunvericilik orqanı mülahizə üçün olduqca kiçik imkana malikdir. Seçki hüququnda diferensiasiya yalnız konstitusiyada təsbit olunan və seçki hüquqları bərabərliyini tənzimləməyə qadir olan çəkiyə malik olmaları ilə bağlı əsaslarla dəstəklənə bilərlər. Buraya, xüsusilə də, seçkili xalq təmsilçiliyinin hüquqi qüvvə ilə təmin edilməsi aiddir.

b) Aktual vəziyyətlər müəyyənləşdirici əhəmiyyətə malikdir. Baxmayaraq ki, qanunvericilik orqanının həmçinin gələcək inkişafı konkret şəkildə nəzərə alınması qadağan edilmir. Lakin, bu yalnız yetərli qədər etibarlı faktiki məlumatların mövcud olduğu zaman və işlərin sonrakı gedişatını artıq cari vəziyyətdə inamla proqnozlaşdırmaq mümkün olduğu zaman əhəmiyyətli çəkiyə malik ola bilər.

Hazırkı işdə Almaniya Bundestaqının yanaşmasına hansı ölçüdə əməl etmək lazım olduğu sualını açıq saxlamaq mümkündür. Bu yanaşmaya görə seçki baryeri seçki orqanının hüquqi səlahiyyətində yalnız qüsurla bağlı aspektlər nəzərə alınmaqla dəstəklənir. İstənilən halda, bu, seçki qanunvericiliyinin bu düzəlişinə eyni vaxtda reaksiya vermək imkanının zəifləyə biləcəyi xalq təmsilçiləri ilə bağlı tətbiq edilə bilər. Avropa parlamenti ilə bağlı milli qanunvericilik orqanı tərəfindən seçki hüquqlarında düzəli edilməsinə icazə verilir. Sırf preventiv məqsədlər üçün müəyyən edilmiş seçki baryeri qeyri-bərabər şəkildə seçki hüquqları bərabərliyinin əhəmiyyətli pozuntusunu daha da irəli apara bilər.

q) Seçki qanunvericiliyinin işlənib hazırlanmasının ciddi konstitusion-hüquqi nəzarətə ehtiyacı vardır. Bu, parlament əksəriyyətinin haradasa öz maraqları çərçivəsində siyasi rəqabətlik şərtlərinə aidiyyəti olan qaydalarla keçinə biləcəkləri və müvafiq parlament əksəriyyətinin ümumi rifah məqsədlərinə deyil, şəxsi hakimiyyətlərini əldə saxlamağa xidmət göstərdikləri kimi məhz seçki hüquqları sahəsində təhlükənin mövcud olması kimi ümumi fərziyyələrdən irəli gəlir. Bu səbəbdən, konstitusion-məhkəmə nəzarəti proqnozlaşdırma üzrə geniş imkanların tətbiq edilməsi yolu ilə ləğv edilə bilməz.

4. Bu meyarlara uyğun olaraq üçfaizli baryerin yoxlanması (Avropa seçkiləri haqqında Qanunun §2, 7-ci abzası) Əsas qanunun 3-cü maddəsinin 1-ci abzasına və 21-ci maddəsinin 1-ci abzasına uyğun gəlmir. Senat 9 noyabr 2011-ci il tarixli qərarı ilə müəyyən etmişdir ki, 2009-cu ildə keçirilmiş Avropa seçkiləri vaxtı baş vermiş və hazırda mövcud olan hüquqi və faktiki hallar beşfaizli baryerlə bağlı olan seçki hüquqlarının bərabərliyi və siyasi partiyaların şans bərabərliyi prinsiplərinin əhəmiyyətli dərəcədə pozulması prinsiplərini dəstəkləyə biləcək yetərli qədər əsaslandırma vermirlər. O vaxtdan bəri hüquqi və faktiki halların əhəmiyyətli dərəcədə pozulması halı baş verməmişdir. Üçfaizli baryer siyasi və institusional inkişaf baxımından və bununla bağlı Avropa parlamentinin fəaliyyətində yaxın seçki dövründə baş verə biləcək dəyişikliklərlə bağlı dəstəklənə bilməz.

a) Qanunvericilik orqanı ədalətli şəkildə qeyd edir ki, hökumətin və müxalifətin Avropa səviyyəsində antaqonist qarşıdurması müəyyən vəziyyətlərdə Almaniyanın Avropa seçkilərini hüquqi tənzimlənməsində seçki baryerini dəstəkləyə bilər, o halda ki, milli səviyyədə mövcud olan hallarla müqayisə edilə biləcək mövcud hüquqi və faktiki hallar hüquqi səlahiyyətli hökumətin seçimi üçün sabit əksəriyyətin yaranması və onun daima dəstəklənməsinə gətirib çıxarmış olsun. Bu istiqamətdə hərəkət edən Avropa parlamenti siyasi baxımdan arzuolunandır, lakin hələlik yolun başlanğıcıdır.

Avropa parlamentinin hüquqi səlahiyyətinə faktiki təsiri bu gün hələlək görmək mümkün deyil, buna görə də qanunvericilik orqanının üçfaizli baryer olmadan Avropa parlamentinin fəaliyyətinin pozulması təhlükəsinin mövcud olduğu proqnozu üçün əsaslandırma mövcud deyil.

b) 22 noyabr 2012-ci ildə qəbul edilmiş sərəncamdan görüldüyü kimi, əvvəlki Komissiyanın razılığı ilə Avropa parlamenti qarşısına seçkiləri seçicilərin qərarı ilə sıx bağlı olan hər iki qurumun siyasi legitimliyinin gücləndirilməsi məqsədi qoyur. Buna dəstək olmaq üçün, Avropanın siyasi partiyaları Komissiyanın prezidenti postuna namizədlərini irəli sürməlidirlər. Lakin, Avropa hüquqi əsasların dəyişdirilməsi gündəlikdə yer almır. Həmçinin bir şeydə qaranlıqdır ki, Birliyin qüvvədə olan qanunvericiliyi çərçivəsində, həll edilməsi gərəkən məsələ Avropa səviyyəsində demokratik iradənin dəstəklənməsi kimi siyasi səyi sürətlə gücləndirməkdən ibarətdir. Bununla bağlı məsələlər istənilən halda hələlək cavabsız qala bilərlər.

c) Faktiki hallar baxımından, konkret olaraq söyləmək olmaz ki, Almaniyanın Avropa seçkilərinin tənzimlənməsi hüququnda seçki baryeri olmadan siyasi inkişaf Avropa parlamentinin fəaliyyətinin pozulmasına gətirib çıxarda bilər.

aa) Hazırda, 22 noyabr 2012-ci il tarixli sərəncamda verilən halların hansı həcmdə və hansı nəticələrlə Avropa parlamentindəki və Avropa Şurasındakı üzv dövlətlərin nümayəndələri ilə bağlı tətbiq edilə biləcəyini qiymətləndirmək mümkün deyil. Avropa parlamentində qarşıdan gələn seçki dövründə siyasi prosesdə bu dəyişikliklərlə bağlı həcm də spekulyativ olaraq qalır. Üçfaizli baryerlə bağlı irəli sürülən və “demokratikləşmə üçün təkən” kimi nəzərdə tutulan və Almaniyanın Avropa parlamentinin fraqmentasiyaları ilə barışdığı kimi şübhə altına alınan arqument həmçinin seçki bərabərliyinin və siyasi partiyalar üçün bərabər imkanların məhdudlaşdırılması əsaslandırılması tələblərinə də cavab vermir. Bu arqument həmçinin, mümkün restrukturlaşdırma

Üçüncü hissə. Dövlət strukturunun əsasları

nəzərə alınmaqla və kiçik siyasi partiyaların əhəmiyyətli töhfə verə biləcəkləri parlament debatları üçün olduqca əhəmiyyətli olan siyasi prosesin açıqlığına da cavab verməyəcək.

bb) Arzuolunan siyasətləşdirmənin nəticəsi kimi Avropa parlamentində əksəriyyətin yaradılması prosesinin struktur baxımından pozulacağı fikri də təsdiqini tapmamışdır.

(1) Avropa parlamentində gələcəkdə iki əsas parlament fraksiyası arasında əməkdaşlığın dayanacağı və ya nəzərəçarpan dərəcədə az dərəcədə mövcud olacağı halı da istisna edilmir. Bunun baş verəcəyi və ya hansı dərəcədə baş verəcəyi məlum deyil; lakin, istənilən halda, Avropa parlamentinin fəaliyyətini pozmayan inkişafı nəzərə almaq mümkündür. Müntəzəm şəkildə əksər mandatları alan iki əsas fraksiyanın gələcəkdə də, əgər bir-birləri ilə məcburi şəkildə əməkdaşlıq etməli olsalar belə, əməkdaşlığa maraqlı olacağını güman etməyə əsas vardır.

(2) Bundan əlavə, əlavə faktorları nəzərə almadan, daha kiçik partiyalardan yeni parlament üzvlərinin seçilməsi ilə parlamentdə əksəriyyətin çevik formalaşması kimi ənənəvi təcrübənin əhəmiyyətli dərəcədə çətinləşəcəyini güman etmək mümkün deyil. Ola bilsin ki, ayrı-ayrı parlament fraksiyaları arasında aydın siyasi fikir ayrılıqları onların daxili səfərbərliyini artırma bilər. Bundan əlavə, bu cür halın Avropa parlamentində strateji seçki davranışı üçün seçicilər arasında əvvəllər olduğundan daha çox partiya-siyasi qütbləşmənin sürətlənməsinə gətirib çıxaracağı və Avropa parlamentində təmsil olunan partiyaların sayının artmasının narazılıq yaradıb-yaratmayacağı sualı açıq qalır.

(3) Bu cür qeyri-müəyyənlik halında, əməkdaşlığa hazır olmayan, şifahi dinləmədə qeyd edilən gələcək mümkün 80 parlament üzvünün sayını zərurilik baxımından qabaqcadan söyləmək mümkün deyil. İstənilən halda, bu qeydlər bir və ya iki parlamentarisi olan kiçik partiyaların qoşulmamış parlamentarilərinin gözlənilməyən sayına deyil, müəyyən edilmiş, Birlik partiyalarına münasibətdə tənqidi mövqeyə malik və ola bilsin ki, seçki baryerini keçə biləcək parlamentarilərə aiddir.

(4) Nəhayət, fraksiyaların inteqrasiya gücünü nəzərə alaraq, gələcək seçki dövründə yenə də kiçik partiyalardan olan deputatların məşhur fraksiyaların, yaxud yenidən yaradılmış fraksiyaların birində özlərinə yer tapmayacaqlarını güman etməyə əsas yoxdur. İstənilən halda, Almaniya partiyaları sıralarına daxil olan digər partiyalardan olan deputatların mümkün seçilmələrinin hansı təsirə malik olacaqlarını izləmək lazımdır. Hazırda bu məsələ ilə bağlı inamlı qiymətləndirmə təqdim etmək mümkün deyil. Qanunvericilik orqanı arzuolunmaz inkişafın yaranan konkret əlamətlərini nəzərə ala bilər.

q) Üçfaizli baryer əvvəlki beşfaizli baryerə nisbətən siyasi partiyalar üçün seçki bərabərliyini və bərabər imkanları məhdudlaşdırır. Lakin, bundan belə bir nəticəyə gəlmək olmaz ki, üçfaizli baryerlə seçki hüquqları bərabərliyinin məhdudlaşdırılması əhəmiyyətli deyil və onun əsaslandırılmasına ehtiyac yoxdur. Avropa parlamentində bir yeri təxminən verilmiş səslerin bir faizi müqabilində əldə etmək mümkündür, bu da onu göstərir ki, seçki baryeri praktik nəticələrə malikdir. Almaniyanın hüquqi tənzimlənməsində seçki baryeri hazırda zəruri olmadığından və mahiyyət baxımından onun əsaslandırılması mövcud olmadığından, onda üçfaizli baryerin mütənasibliyi məsələsinin də heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

Dördüncü hissə

**ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİ VƏ
ƏSAS HÜQUQLAR**

§ 13. Konkret normonəzarət

31) BVerfGE1, 184

(Normenkontrolle I / Normonəzarət I)

1. Əsas qanunun 100-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq Federal Konstitusiyaya məhkəməsi formal mənada yalnız qanunlarla bağlı, eləcə də Əsas qanunun 81-ci maddəsinə uyğun olaraq qanunvericilik çərçivəsində zəruri olan hallarda normonəzarəti həyata keçirir.

2. Əsas qanunun 100-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq Federal Konstitusiyası məhkəməsinin qərar çıxarılması üçün müraciətin edilməsinə qərar çıxarılması üçün müraciət edilən məhkəmə qanunu anti-konstitution hesab etdikdə, icazə verilir. Təkcə şübhənin olması kifayətdir.

[...]

Birinci Senatın 20 mart 1952-ci il tarixli qərarı

– 1 BvL 12/51, 1 BvL 15/51, 1 BvL 16/51, 1 BvL 24/51,
1 BvL 28/51 –

Konstitusiyaya uyğun gəlməsi baxımından məhkəmə icraatında olan: 1. Şimali Reyn-Vestfaliya Torpağının Daxili İşlər Nazirliyinin polis sərəncamı [...]

ƏSASLANDIRMA

[...]

II.

1. Bilefeld şəhərinin dairə məhkəməsi qəbul etdiyi 7 Qs 248/51 sayılı 27 sentyabr 1951-ci il tarixli qərarı ilə Əsas qanunun 100-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq M şəhərindən olan bənna Qans Henrix L.-lə bağlı cinayət icraatını dayandırmış və Federal Konstitusiyaya məhkəməsinə qərar çıxarılması üçün müraciət etmişdir. Məhkəmə Əsas qanunun 4, 5, 8, 9, 17 və 19-cu maddələrinin

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

tətbiq edildiyi 28 aprel 1951-ci il tarixli polis sərəncamının konstitusiyaya uyğun gəldiyinə şübhəsini bildirir.

[...]

VI.

Qanunun və Əsas qanunun 100-cü maddəsinin tətbiqinə dair faktın, məhkəmə yoxlaması hüququnun yaranması halı Əsas qanunun 100-cü maddəsinə uyğun olaraq “qanun” sözünün şərh edilməsinə birmənalı şəkildə əsas verib-verməməsi, məhkəmələrin bu qaydada hüquqi sərəncamların Əsas qanuna uyğun gəldiklərinə etiraz etməli olduqlarına dair qərarın verilməsi və ya bu cür hallarda məhkəmələrin Əsas qanunun 100-cü maddəsinə uyğun olaraq Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin qərarını tələb etməli olduqları məsələsinə yalnız Əsas qanun çərçivəsində və bununla bağlı Federal Konstitusiyaya məhkəməsi qarşısında qoyulan tapşırıqlar çərçivəsində ümumi normonəzarət baxımından qərar verilə bilər.

1. Əsas qanunun 93-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq normonəzarət çərçivəsində qarşıda duran ilkin məsələ konstitusiyaya müdafiəçisi kimi Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin verəcəyi qərardır.

[...]

Əgər [...] hər hansı hüquqi sərəncamın qanuniliyi konstitusiyaya ilə zidd olması ehtimalı baxımından şübhə altına alınarsa, onda bütün ali icraçı orqanları, daha dəqiq deyilsə, bir-birlərindən asılı olmadan, konstitusiyaya müdafiəçisi kimi Federal Konstitusiyaya məhkəməsinə müraciət edə bilərlər. [...]

2. Əksinə, normonəzarət zamanı, Əsas qanunun 100-cü maddəsinə uyğun olaraq konstitusiyaya müdafiəçisi kimi Federal Konstitusiyaya məhkəməsi ikinci plana keçir.

Əsas qanunun 100-cü maddəsi artıq öz formasına görə məhkəmələri yoxlama prosesindən və ayrıca hüquqi mübahisə çərçivəsində bütün konstitusion-hüquqi məsələlərin həllində kənar saxlamır və bu sahədə Federal Konstitusiyaya məhkəməsinin səlahiyyətini əsaslandırır. Əksinə, məhkəmələr qəbul etmələri üçün əhəmiyyət kəsb edən hüquqi müddələrin Əsas qanuna, hüquqi

torpaq normalarının isə federal qanunvericiliyə uyğunluğunu yoxlaya bilərlər və yoxlamalıdır; olar öz səlahiyyətləri çərçivəsində onların uyğun gəlmələrini təsdiq edə bilərlər. Bu cür müsbət qərarla, hüquqi normanın düzgün şərh edilməsi zamanı tətbiq edilmiş normanın anti-konstitusion olması səbəbindən və buna görə də etibarsız hesab edilməsi səbəbindən Əsas Qanunun müddəaları pozulmuş olarsa, onda Federal Konstitusiya məhkəməsi konstitusiya müdafiəçisi qismində müstəsna olaraq Əsas qanunun 93-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq normonəzarət çərçivəsində, yaxud da əsas hüquqlar pozulan zaman, konstitusion şikayət əsasında, fəaliyyət göstərə bilər. Əsas qanunun 100-cü maddəsində konstitusiyanın müdafiəsi üzrə Federal Konstitusiya məhkəməsinin bu cür səlahiyyəti göstərilir. Əksinə, Əsas qanunun 100-cü maddəsinin əsas ideyasına uyğun olaraq Federal Konstitusiya məhkəməsinin vəzifəsi, hər bir məhkəmənin, federal və torpaq qanunvericiliyinin tələblərini pozaraq qəbul etdiyi qanunların tətbiqindən imtina etdiyi vəziyyətin qarşısını almaqdır, çünki onlar Federal Konstitusiya məhkəməsinin fikrincə, Əsas qanunu və federativ dövlətdə qəbul edilmiş federal qanunvericiliyi və torpaqların qanunvericiliyini pozurlar.

Bununla əlaqədar, hakimlərin nəzarət üzrə ümumi hüquqları konstitusiya nöqtəyi-nəzərindən məhdudlaşdırılır. Anti-konstitusion hallar zamanı hakimlər yalnız ilkin yoxlama hüquqlarına malik olurlar. Bununla da, qanunvericilik hakimiyyətinə ziyan vurulması halı istisna olunur. Hakimlərin nəzarət hüquqlarının genişləndirilməsi nəticəsində qanunvericilik hakimiyyətinə dəyən ziyan nəzarət üzrə hakimlərin ümumi səlahiyyətləri əleyhinə əsas arqumentlərdən biri olmuşdur. [...]

Lakin, hakimlərin hüquqi sərəncamlara nəzarət üzrə ümumi səlahiyyətləri ilə bağlı bu cür şübhələr yaranmır. Artıq deyildiyi kimi, məhkəmələrin ayrıca hüquqi mübahisə çərçivəsində hüquqi sərəncamların konstitusiyaya uyğunluğunu yoxlamalarına (əgər bu cür hal birbaşa istisna edilməyibsə) heç bir şübhə yaranmamışdır.

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

Yalnız həmin vaxt hakimlərin nəzarəti yerinə yetirmək hüquqları qanunlara da şamil edilmişdir (mülki işlər üzrə İmperiya məhkəməsinin qərarı (RGZ) 111, 320), lakin hər bir məhkəmənin özünü qanunvericilik hakimiyyəti aktlarından üstün hesab etdiyi zaman problem yaranırdı. Hakimlərin qanunlarla bağlı nəzarət üzrə ümumi səlahiyyətləri ilə əlaqədar yaranan yeganə problem səlahiyyətin ixtisaslaşdırılmış dövlət və Konstitusiya məhkəməsinin əlində cəmləşməsi olmuşdur. İstənilən halda, hüquqi qeyri-müəyyənlik və fraqmentarlıq təhlükəsiz ayrı-ayrı məhkəmələrin nəzarət səlahiyyəti ilə bağlı olmuşdur, əgər bu, hüquqi normaların qanuniliyinin inkar edilməsinə gətirib çıxarmış olarsa. Bu, hüquqi sərəncamların yoxlanması üzərində səlahiyyətin bir konkret məhkəməyə ötürülməsi üçün əsaslardan biri ola bilər.

[...]

Lakin, Əsas qanuna uyğun olaraq, ayrı-ayrı məhkəmələr tərəfindən hüquqi sərəncamların yoxlanması zamanı hüquqi qeyri-müəyyənliyin və fraqmentarlığın mövcud olması təhlükəsi olmur, çünki Əsas qanunun 93-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq normonəzarət yuxarıda göstəriləyi kimi, istənilən əhəmiyyətli hüquqi qaydalarla bağlı Federal Konstitusiya məhkəməsinin ümumicbari qərarlarına görə vaxtında müraciət edilməsi üçün kifayət qədər imkanlarla təmin edir.

Lakin, qanunlarla vəziyyət başqa cürdür. Burada, həqiqətən də, göstəriləyi kimi, məhkəmələrin ümumi nəzarət səlahiyyətləri zamanı, əvvəlki illərin nəzarət üzərində inhisarçılıq meyilləri ilə hüquqi qeyri-müəyyənlik və bölünmə təhlükəsi yarana bilər; çünki qanunları ayrı-ayrı məhkəmələr tərəfindən konstitusiyaya və ya federal qanunvericiliyə zidd hesab olunacaq torpaqların qanunvericilik orqanları Əsas qanunun 93-cü maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsinə uyğun olaraq normonəzarətin aparılması üçün Federal Konstitusiya məhkəməsinə müraciət etmək səlahiyyətlərinə malik deyillər. Məhz, landtaqlar üçün deyil, torpaq hakimiyyəti orqanları üçün nəzərdə tutulan normonəzarətin aparılması tələbi ilə müraciət

edilməsi halının tənziqlənməsi hüququ dəqiq şəkildə göstərir ki, yalnız qanunlarla bağlı deyil, həmçinin qeyri-hüquqi sərəncamlarla bağlı hüquqi qeyri-müəyyənlikdən və bölünmədən uzaq olmaq üçün əsas diqqətin normonəzarətə yönəldilməsi lazımdır.

Nə konstitusiya müdafiəçisi kimi Federal Konstitusiya məhkəməsinin statusu, nə də normonəzarətin ümumi tənziqlənməsi hüquqi sərəncamların Əsas qanunun 100-cü maddəsinin əhatə dairəsinə daxil edilməsini göstərmirlərsə, onda normonəzarətin Əsas qanunun 100-cü maddəsinə uyğun olaraq şərh edilməsi bunun əksini göstərir. Bu müddəə həm də hüquqi sərəncamlara şamil edilərsə, onda hər bir məhkəmə yalnız federal və ya torpaq orqanlarının hüquqi sərəncamlarını Əsas qanunun pozulması ilə bağlı etibarsız hesab etdiyi zaman deyil, həm də torpaqların hüquqi sərəncamlarının federal qanuna uyğun gəlmədikləri təqdirdə, Federal Konstitusiya məhkəməsinin qərarını almalıdır. [...]

3. Federal Konstitusiya məhkəməsinin digər çoxsaylı səlahiyyətlərini nəzərə alaraq, bu sənəddə təqdim edilən şərh həm də Konstitusiya məhkəməsinin fəaliyyətinin yalnız zəruri məsələlərlə bağlı normonəzarət çərçivəsində məhdudlaşdırılmasına dair tövsiyələrə uyğun gəlir.

[...]

32) BVerfGE2, 124

(Normenkontrolle II / Normonəzarət II)

Əsas qanunun 100-cü maddəsinin, 1-ci abzasının 1-ci cümləsinə uyğun olaraq Federal Konstitusiya məhkəməsinin normonəzarəti Əsas qanunun 24 may 1949-cu ildə qüvvəyə mindiyi dövrdən qabaq açıqlanmış qanunlara tətbiq edilmir.

Birinci Senatın 24 fevral 1953-cü il tarixli qərarı

– 1 BvL 21/51 –

[...]

ƏSASLAR

[...]

V.

[...]

1. [...] nəticəsində, hər bir məhkəmə müstəqil şəkildə yoxlamayı aparmalı və Əsas qanuna uyğun olaraq Əsas qanun qüvvəyə minməzdən qabaq açıqlanmış qanunlara dair hüquqi məsələ ilə bağlı qərar qəbul etməlidir.

a) “Konstitusiyadan əvvəlki” hüquqi normaların Əsas qanuna uyğun gəlmələrinə dair qərar qanunvericilik hakimiyyətinin səlahiyyətinə toxunmur. Hər hansı məhkəmə Əsas qanuna uyğun gəlməməsi baxımından hər hansı “konstitusiyadan əvvəlki” qanunları “anti-konstitusion” hesab edərsə, və bununla bağlı, onun tətbiq edilməsindən imtina edərsə, bu cür hal qanunvericilik orqanının ilkin iradəsinə xələl gətirmir. Çünki, qanunun sonradan qəbul edilmiş konstitusiyaya uyğunluq baxımından yoxlanılması məhz yoxlanılan normanın ilkin hüquqi etibarlılığını nəzərdə tutur, yalnız o halda ki, əvvəlki qanunvericilik orqanının hüquqi aktı ilkin olaraq qanuni hesab edilmiş olsun və onun sonradan qəbul edilən Əsas qanunla uyğun gəlib-gəlməməsi məsələsi meydana çıxmış olsun. Suala verilən cavab mənfəi olarsa, onda əvvəlki qanunvericilik orqanının nüfuzuna xələl gətirməyəcək, yalnız obyektiv konstitusiya ilə nəticələnməyə və sonrakı qanunvericilik orqanının iradəsi əvvəlki qanunvericilik orqanının iradəsini üstələyəcək.

§ 14. Qanuni hakimin baxması hüququ

33) BVerfGE42, 237

(Vorlagepflicht / İşin ötürülməsi öhdəliyi)

[...]

İkinci Senatın 29 iyul 1976-cı il tarixli qərarı

– 2 BvR948/75 –

ƏSASLAR

A.

Konstitusiyə şikayəti Ali dairə məhkəməsinin işin ötürülməsi öhdəliyinə (Məhkəmə sistemi haqqında Qanunun §121, 2-ci abzası) əməl etmədən, Federal Ali məhkəmənin qərarından fərqli qərar qəbul etdiyi təqdirdə, “heç kim işinin qanuni hakim tərəfindən baxılması hüququndan məhrum edilə bilməz” prinsipinin (Əsas qanunun 101-ci maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsi) pozulub-pozulmadığı ilə bağlı məsələyə aid idi.

[...]

B.

[...]

2. Ali dairə məhkəməsi şikayətçinin işinin qanuni hakim tərəfindən baxılması hüququnu ləğv etmiş və nəticədə, işi Federal Ali məhkəməyə ötürmüş və bu məhkəmənin qərarından kənarlaşmışdır (Məhkəmə sistemi haqqında Qanunun §121, 2-ci abzası).

Əsas qanunun 101-ci maddəsinin 1-ci abzasının 2-ci cümləsində verilən müddəalar pozulmuşdur, müddələrdə deyilir ki, hər hansı məhkəmə aşbaşına olaraq işi digər məhkəməyə ötürmək öhdəliyini yerinə yetirməzsə [...]. Bu cür hal hazırkı işdə mövcuddur.

a) Ali dairə məhkəməsi işi Federal Ali məhkəməyə ötürməyə borclu idi.

[...]

б) İşin ötürülməsi öhdəliyinin ötürülməməsi kimi bu hala heç bir baxımdan bəraət qazandırmaq mümkün deyil (bax: BVerfGE2, 266 [281]; 4, 144 [155]; 24 mart 1976-cı il tarixli qərar — 2 BvR804/75); işin ötürülməsindən imtina etmək üçün heç bir səbəb yox idi. Şübhəsiz ki, işin ötürülməsi üçün bütün şərait var idi. Ali dairə məhkəməsi ya Federal Ali məhkəmənin mövqeyini bölüşdürmək, və bununla bağlı mübahisələndirilən ittiham hökmünü ləğv etmək, ya da Federal Ali məhkəmənin mövqeyindən fərqli mövqeyə malik olardısı, işi baxılması üçün Federal Ali məhkəməyə ötürə bilərdi. Bu cür aydın və birmənalı alternativ variantı nəzərə alaraq, yoxlama

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

icraatında heç cür bəraət verilməsi mümkün olmayan və bununla da, işin ötürülməsi öhdəliyinin özbaşına pozulmasına və şikayətçini işin qanuni hakimlər tərəfindən baxılması hüququndan məhrum edilməsinə gətirib çıxarmış pozuntuya yol verilmişdir.

[...]

§ 15. Qanunsuz cəza yoxdur

34) BverfGE92, 1

(Sitzblockaden II / “Oturaq blokadalar” II)

“Oturaq blokadanın” keçirilməsi ilə bağlı Cinayət məəcəlləsinin §240, 1-ci abzasın da verilən zorakılıq anlamının genişləndirilmiş şərhli Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasının müddəalarını pozur.

Birinci Senatın 10 yanvar 1995-ci il tarixli qərarı
– 1 BvR718/89, 1 BvR719/89, 1 BvR722/89, 1 BvR723/89 –

[...]

ƏSASLAR

A.

İddiaçılar hərbi obyekt qarşısında “oturaq nümayiş” vasitəsilə yerinə yetirilmiş birgə məcburiyyətə görə ittiham olunmuşlar. Onlar Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasının pozulduğunu iddia edirlər. 3-cü və 4-cü iddiaçı əlavə olaraq, Əsas qanunun 20-ci maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun pozulduğunu iddia edirlər.

[...]

B.

Konstitusiya şikayətləri əsaslı deyil.

I.

Dairə məhkəməsinin və ali dairə məhkəməsinin mübahisələndirilən qərarları Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasının tələblərini pozur.

1. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası barədə Federal Konstitusiya məhkəməsi artıq bir çox işlərdə danışıbmışdır (sonuncu dəfə: BVerfGE71, 108 [114 və sairə]; 73, 206 [234 və sairə]).

Bu təcrübəyə uyğun olaraq sözügedən müddədə yalnız cinayət-hüquqi normaların əks təsirinə qadağa yer almır. O həmçinin qanunvericilik orqanının üzərinə cinayət tərkibinin cəza şərtlərinin və cinayət tərkibinin əhatə dairəsini konkret təsvir edilməsi və öhdəliyi də qoyur. Bu öhdəlik iki məqsədə xidmət göstərir. Bir tərəfdən, o adresatları hansı hərəkətlərin qadağan edildiyini və cəzanın tətbiq edildiyini qabaqcadan görmək imkanı verən normaları təqdim edir. Digər tərəfdən isə, o hərəkətin cəzalandırılması qərarının icra və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanları tərəfindən sonradan deyil, qanunvericilik tərəfindən qabaqcadan qəbul edilməsinə zəmanət verməlidir. Bununla bağlı, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası qanuna dair ciddi şərtlərdən ibarətdir və bu şərtlər məhkəmələrə cinayət işləri üzrə hüququn tətbiq edilməsində məhdudiyətlər tətbiq edir.

Lakin, bu, hakimlər tərəfindən şərh edilməli olan anlayışlardan istifadə etməyi istisna etmir. Cinayət hüququnda qanunvericilik orqanı həyatın rəngarəngliyinin nəzərə alınması zərurəti ilə üzləşir. Bundan əlavə, cinayət-hüquqi normaların ayrı-ayrı hallarda qaçılması mümkün olmayan ümumi və abstrakt xüsusiyyətlərinə görə müəyyən davranışın qanunun müəyyən etdiyi tərkibə daxil olub-olmadığı barədə şübhə yaranır. Bununla belə, bir qayda olaraq istənilən halda normaların adresatı qanunun müddəaları əsasında davranışın cəzalandırılıla biləcəyi, yaxud bilinməyəcəyini ayırd etməyi bacarmalıdır. Sərhəd hallarında, bununla da, ən azı cəza riskini başa düşmək mümkündür.

Qanunun müəyyənləşdirilməsi tələbi üzrə ədalət mühakiməsinə gəldikdə, cəzanın tətbiqinin analoji və hüquqi adətlərə istinad etməklə əsaslandırmaq qadağandır. Bu zaman “analoji” dedikdə, dar texniki çərçivə başa düşülür və qanunun sanksiya tətbiq edilməsi normalarının tərkibindən kənarlaşan istənilən hüquqi tətbiqetmə

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

istisna olunur. Qanunun şərh edilməsi predmeti müstəsna olaraq qanunun şərhə ola biləcəyindən, o həlledici meyardır: qanun sözünün mümkün mənası icazə verilən məhkəmə şərhinin son sərhədini müəyyən edir. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası adresata cəzanı qabaqcadan nəzərə almaq imkanı verdiyindən, sərhədi [...] nöqtəyi-nəzərindən müəyyən etmək lazımdır.

2. Zorakılıqla bağlı Cinayət məəcəlləsinin § 240 Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasına uyğun gəlir.

[...]

3. Əksinə, cinayət işləri üzrə Cinayət məəcəlləsinin § 240-da zorakılığın şərhə Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasını pozur.

[...]

a) Mübahisələndirilən qərarın əsasında vaxt keçdikcə, ali məhkəmələrin təcrübəsində yaradılmış zorakılıq anlayışının başa düşülməsi durur.

[...]

Məhkəmə təcrübəsinə aktual yanaşma Federal Ali məhkəmənin 1969-cu ildə Lepple üzrə çıxartdığı qərarla xarakterizə olunur. (bax: Federal Ali məhkəmənin cinayət işləri üzrə qərarlarının rəsmi toplusu (BGHSt)23, 46 [54]). Bu qərara əsasən Cinayət məəcəlləsinin § 240 uyğun olaraq zorakılıq “birbaşa fiziki gücün tətbiq edilməsini” nəzərdə tutmur. Cinayətkarın “yalnız yüngülcə fiziki güc göstərməsinin” qurbanda “psixi şərtləndirilən proses” yaratması kifayətdir. Həlledici tərdə cəzalandırma “psixi təsirin gücündən [...]” asılıdır. Bu cür şərh adətən “ruhlandırma”, yaxud “dematerilizasiya” adlandırılır və iradənin bürüzə verilməsi azadlığının müdafiə edilməsinə və fiziki gücün tətbiqi kimi daha da dəqiqləşdirilə və eləcə də həqiqi ola biləcək cəhdin əsasını təşkil edir (bax: (Federal Ali məhkəmənin cinayət işləri üzrə qərarlarının rəsmi toplusu (BGHSt) 1, 145 [147]; 8, 102 [103]; BVerfGE73, 206 [242]).

Məhkəmə təcrübəsində zorakılığın bu genişləndirilmiş anlayışı cinayət-hüquqi, eləcə də konstitution-hüquqi ədəbiyyatda mübahisəli hesab edilir (bax: çoxsaylı istinadlar: BVerfGE73, 206 [232 və sairə]). Mutlaqən işi üzrə Federal Konstitusiya məhkəməsinin qərarı Senatda səslərin bərabərliyi ilə gözlənilən izahı verməmişdir [...]

b) Təkrar yoxlama zamanı Federal Konstitusiya məhkəməsi üç səs əleyhinə olmaqla beş səsə belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, mübahisələndirilən qərarın əsasında zorakılıq anlayışı Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasına uyğun gəlir.

[...]

Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası [...] yalnız cinayət tərkibinə əlavələri deyil, həm də cinayət tərkibinin genişləndirilmiş hüdudunu müəyyən edir. Qanunvericilik orqanının cəzanın tətbiq edilməli olduğu hallarla bağlı anlayışların şərhli cəzalandırma ilə bağlı məhdudliyyətin sonda yenidən ləğv edilməsinə gətirib çıxarmamalıdır.

Üçüncü şəxslərin iradəsi ilə bağlı məcburiyyətin tətbiq edilməsi məcburetmə anlayışında yer aldığından, Cinayət məəcəlləsinin §240, 2-ci abzasında göstərilən müəyyən məcburiyyət vasitələri bütün nəzərdə tutulan məcburiyyət daxilində cəzalandırılan məcburiyyətləri məhdudlaşdıran funksiyaya malikdir, zorakılıq məcburiyyətlə uyğunlaşdırıla bilməz, onun çərçivəsindən çıxmalıdır. Buna görə də, təhlükədən fərqli olaraq zorakılıq vasitələri ilk əvvəldən cinayətkar tərəfindən fiziki gücün tətbiqi ilə bağlı olmuşdur. Ruhi-mənəvi təsir deyil, fiziki gücün tətbiqinə əsaslanan məcbureddici təsir zorakılığın tətbiq deyil, müəyyən hallarda təhlükə şəklində cinayətin alternativ tərkibi ola bilər. Məhkəmə təcrübəsi o vaxtdan bəri fiziki xarakterli güc zorakılıq əlaməti kimi qəbul etmiş, lakin gücün göstərilməsi əlamətindən imtina etmiş və hazırda, digər şəxsin etmək istədiyi sadə fiziki gücün mövcudluğu cinayət tərkibi əlaməti kimi zorakılığın mövcud olması üçün kifayətdir, əgər digər şəxsdə bununla bağlı öz iradəsini yerinə yetirməsində psixoloji maneə yaranarsa.

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

Zorakılıq cinayət tərkibinin mövcudluğu kimi bununla da öz sərhədini o qədər itirir ki, əhəmiyyətli dərəcədə onun üçün qanunvericilik orqanının fikirləşdiyi və cəzanın tətbiq edildiyi əməllərin digər zəruri, qaçılmaz və ya üçüncü şəxsın azadlığına məcburi təsir göstərən hallardan ayrılması funksiyanı da əldən verir. Buraya mütləq şəkildə çoxsaylı, sosial-adekvat davranış variantları kimi nəzərdən keçirilən və cəzalandırması yalnız Cinayət məəcəlləsinin §240, 2-ci abzasında göstərilən hallarda istisna olunan cinayət tərkibi daxildir. Federal Ali məhkəmə buna görə də psixi təsir “gücünə” üstünlük verən şəxslərlə bağlı zorakılıq anlamının genişləndirilməsinə qarşı çıxmağın zəruri olduğunu hesab etmişdir. Bununla da, hüdudun müəyyən edilməsi funksiyasına zorakılıq anlayışından daha qeyri-müəyyən olan daha bir anlayış da daxil edilir.

Psixi təsirin nə vaxt güclü olduğunun qənaətbəxş izahı da buna görə mövcud deyil. Bununla bağlı, qabaqcadan mühakimə yürütməyə dair şərtlərdə düzəlişin edilməsinə istinad hüququ dövlət baxımından zorakılıq anlayışının məhkəmə təcrübəsinin genişləndirilməsi ilə bağlı şübhəni istisna etmir.

Buna görə də, ali məhkəmələrin təcrübəsində zorakılıq anlayışının şərhli Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında göstərilədiyi kimi qarşısını alınması lazım olan nəticələrə malik olur. Digər şəxslərin iradələrini izhar etməyə psixi mane olan hansı fiziki davranışın qadağan edilməsinə, hansının isə qadağan edilməməsinə əminliklə qabaqcadan görmək mümkün deyil. Zorakılığın yalnız fiziki gücün və məcburi təsirin mövcud olduğu hallara aid olduğu yerdə qanunvericilik orqanı daha ümumi və abstrakt şəkildə əməlin törədilməsindən qabaq cəzanı müəyyən etmir, cəza hakim tərəfindən konkret hallarda, əməlin törədilməsindən sonra, törədilən əmələ qarşı cəzanın tətbiq edilib-edilməməsi anlamından müəyyən edilir. Bu məcburiyyətə görə cinayət təqibi üçün geniş imkan açır. Bir tərəfdən, atom silahlandırılmasına qarşı etiraz olaraq blokada aksiyalarına müxtəlif münasibət, digər tərəfdən isə müəssisələrin

bağlanması, rüsumların artırılması, subsidiyaların azaldılması və ya daşınmanın planlaşdırılması kimi blokada aksiyaları bunu təsdiq edirlər. Bu hala həm də Federal Ali məhkəmənin 4-cü Senatı da öz mövqeyindən çıxış edərək fikir vermişdir.

Zorakılığın genişlənmiş anlayışına xas olan qeyri-müəyyənlik illərin keçməsinə baxmayaraq qüvvəsində qalmaqdadır və Federal Ali məhkəmə digər sahələrdə, məsələn zorlama hallarında zorakılığın dar anlayışından çıxış edir (bax: Federal Ali məhkəmə, Yeni hüquqi həftəlik (NJW), 1981, стр. 2204). İndicə göstərilən nümunələrdən göründüyü kimi, blokada aksiyalarının cəzalandırılmasının özü məcburiyyət şəklində olduqca qeyri-müəyyəndir.

[...]

Nəhayət, zorakılığın genişləndirilmiş anlayışını həm də, əks təqdirdə, cəzalandırmada arzuolunmaz boşluqların yarana biləcəyi fikri ilə əsaslandırmaq olmaz. Hətta bu fikir doğru olsa belə, normanın genişləndirilmiş şərhinə aid edilən davranış da onun təsirinə düşən davranış kimi cəzalandırılındır. Cəzalandırmada mövcud olan bu boşluqların aradan qaldırılması öhdəliyi qanunvericilik orqanının üzərinə düşür (bax: BVerfGE71,108 [116], digər mənbələrə istinad etməklə).

Cinayət məcəlləsinin §240, 2-ci abzasında verilən zorakılıq anlayışının lazımı məhdudlaşdırılması ilk əvvəl Federal Konstitusiyaya məhkəməsi tərəfindən deyil, cinayət işləri üzrə məhkəmələr tərəfindən yerinə yetirilməlidir. Bu qərar digər normalara uyğun olaraq “oturaq nümayişlərin” qeyri-qanuniliyi məsələsinə aid deyil.

[...]

§ 16. Təkrar ittihamın mümkün olmaması

35) BVerfGE23, 191

(Dienstflucht / Hərbi xidmətdən yayınma)

1. Alternativ mülki xidmətdən təkrar yayınma bu cür əməli törətmiş şəxsin bir dəfə və həmişəlik verdiyi və davam edən vicdan

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

qərarına əsaslanarsa və bu cür halın qarşısını aralıq vaxt müddətində xidmətdən yayınma ilə bağlı edilən qınamalar da təsir göstərməzsə, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq bir və eyni əmələ görə cəza nəzərdə tutulur.

[...]

İkinci Senatın 7 mart 1968-ci il tarixli qərarı

**– 2 BvR354/66, 2 BvR355/66, 2 BvR534/66, 2 BvR566/66,
2 BvR567/66, 2 BvR710/66, 2 BvR79/67, 2 BvR171/67,
2 BvR431/67 –**

[...]

ƏSASLAR

A.

I.

İddiaçılar Yahova şahidləri dini cəmiyyətinin üzvləridirlər və hərbi qulluqdan imtina edən şəxslər kimi tanınırlar. Onlar alternativ hərbi qulluq keçməkdən imtina etdiklərinə görə cinayət işləri üzrə səlahiyyətli məhkəmələr Alternativ mülki xidmət haqqında Qanuna (bundan sonra – “AMXQ) uyğun olaraq xidmətdən [...] yayındıqlarına görə onları 2 aydan 8 ayadək azadlıqdan məhrum etmə cəzası tətbiq etmişlər. İddiaçılar bu ilk cəzanı tam olaraq çəkmişlər.

2. Onlara qarşı irəli sürülmüş qanuni cinayət işi başa çatdıqdan və cəzanı çəkdiqləri müddətdə və ondan sonra iddiaçılara alternativ mülki xidmətə çağırılmaya cavabdeh olan Federal əmək nazirliyi adından mübahisələndirilmənin tətbiq edilmədiyi, xidmət göstərməyə dair tələb və ya xidmətə çağırılma ilə bağlı yeni bildiriş təqdim edilmişdir. İddiaçılar yenidən alternativ mülki xidmətdən yayındıqlarına görə Federal əmək nazirliyinin müraciəti əsasında onlar yenidən hərbi xidmətdən yayınmaya görə ittiham olunmuş və onlara qarşı cəza tətbiq edilmişdir.

[...]

B.

Mübahisələndirilən qərar Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq iddiaçıların hüquqlarını pozur. Bu

normaya uyğun olaraq heç kim ümumi cinayət qanunları əsasında eyni əmələ görə dəfələrlə cəzalandırıla bilməz.

1. a) Hüquqi prinsip “ne bis in idem” (eyni cinayətə görə təkrar ittihamın mümkün olmaması) cinayət-prosessual hüquqların əsas müddəası olmuşdur. Bu prinsip məhkəmə praktikasında şifahi dinləmə əsasında ordinat prosedurdə qəbul edilən qərarlar üçün hüquqi qüvvəyə malik prinsip kimi tanınır. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq bu prinsip konstitusion-hüquqi status almışdır.

“Ne bis in idem” prinsipi daha əvvəlki ittihamın predmeti olmuş eyni əmələ görə təkrar təqibi istisna edir, əksinə söhbət başqa əməldən gedərsə, onda bu prinsip bu əməlin və birinci əməlin yekcins olmaları səbəbindən tətbiq edilmir.

İttihamın istinad etdiyi və məhkəmənin işi icraata götürməyə dair müəyyənləşdirdiyi və cavabdehin cinayətkar və ya cinayət əməlində iştirak edən şəxs kimi ittiham edildiyi və cinayətin tərkibini müəyyən edən əvvəlki proses həlledici rol oynayır [...].

b) Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasının şərh edilməsinin əsası kimi Əsas qanunun qüvvəyə minməsindən qabaq işlənib hazırlanmış bu prinsiplər götürülərsə, onda Əsas qanunun qüvvəyə minməsindən qabaq mövcud olmuş hüququn Əsas qanunun obyektiv dəyərlərinə yönəldilməsini nəzərə almamaq olmaz (BVerfGE7, 198 [205]). Bununla da, sözügedən prinsiplərin əsas hüquqlar müstəvisində şərh edilməsi lazımdır (bax: BVerfGE3, 249 [252]).

2. İddiaçıların çıxardıqları qərarlara qarşı şikayət irəli sürdükləri məhkəmələr belə bir fikrə əsaslanırlar ki, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzası hərbi xidmətdən yayınan iddiaçıların təkrar cinayət təqibinə və cəzalandırmasına qarşı çıxmır, baxmayaraq ki, iddiaçılar özlərinin alternativ mülki xidmətdən imtina etmələrini onların birinci dəfə xidmətdən yayındıqları zaman göstərdikləri vicdanla bağlı mülahizələrinə əsaslanırlar. Məsələn, Ştutqart şəhərinin Ali dairə məhkəməsi iddiaçı Ştr.-in işi üzrə 23 may 1966-cı il tarixli qərarında göstərmişdir ki, hərbi xidmətdən yayınma

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

kimi cinayət əməli halında – həmçinin, alternativ xidmətdən yayınma halında, söhbət deliktdən gedir. Buna görə də, məcburi şəkildə xidməti keçməli olan və ilk çağırış zamanı tabe olmamış şəxsin cinayət məəcəlləsi ilə cəzalandırılmalı olan hərəkəti ilk ittihamla bağlı dayanır. Daha sonralar (cinayət tərkibinə uyğun olaraq) hərəkət buna görə də, məhkəmənin birinci qərarı ilə əhatə olunmur, Cinayət-prosessual məəcəllənin §264-na uyğun olaraq yeni cinayət əməli kimi qalır.

3. Bu hüquqi mövqe ilə razılaşmaq olmaz.

Alternativ mülki xidmətdən təkrar yayınma bu cür əməli törətmiş şəxsin bir dəfə və həmişəlik verdiyi və davam edən qərarına əsaslanarsa və bu cür halın qarşısını aralıq vaxt müddətində xidmətdən yayınma ilə bağlı edilən qınamalar da təsir göstərməzsə, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq bir və eyni əmələ görə cəza nəzərdə tutulur və tətbiq edilir.

[...]

c) Bu vəziyyəti – alternativ xidmətin keçilməsinə dair dövlətin tələbinə qarşı prinsipial, birdəfəlik vicdan qərarını verilməsi - düzgün əhatə etmək olmur, əgər bu vəziyyətə cinayət şablonunda baxmaq mümkün olarsa və xidməti keçməli olan və ilk çağırışa tabe olmayan şəxsin cinayət əməlinə bununla bağlı – birinci ittihamla xitam verilsə. Bununla da, Əsas qanunun 4-cü maddəsinin 1-ci abzasına uyğun olaraq xüsusi çəkiyə malik vicdan qərarının mahiyyəti düzgün başa düşülmür. Vicdan qərarı dedikdə, hər bir ciddi, mənəvi, yəni “xeyir” və “zər” kateqoriyalarına yönələn və ayrı-ayrı şəxsin daxilən müəyyən vəziyyətlərdə dərk etdiyi və özünə borc bildiyi və qeyd-şərtsiz qəbul etdiyi və vicdanına xələf çıxaraq başqa cür hərəkət edə bilməyəcəyi qərar nəzərdə tutulur (BVerfGE12, 45 [55]). İddiaçıların halında, onların gəldikləri qərarın ciddiliyi və daimiliyi aydın şəkildə sübuta yetirilmişdir. İddiaçılar birinci cəzadan və sonra, ikinci cəzadan sonra da özlərinin heç vaxt alternativ xidmət keçməmək kimi bir dəfə və həmişəlik qəbul etdikləri prinsipial qərarlarının üzərində qalmışlar. Keçmişdə

qəbul edilmiş və gələcəkdə də davam edəcək bu vicdan qərarı iddiaçıların bütün xarici davranışlarını müəyyən edir. Onların bu qərarı qəbul etmələri və alternativ xidmətdən yayınmaları zamanı onlar Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 3-cü abzasına uyğun olaraq heç bir yeni “əməl” törətməmişlər [...].

[...]

36) BVerfGE95, 96

(Mauerschutzen / Almaniyanın daxili sərhədlərinin qorunması üçün “Atəş açanlar”, Berlin divarları)

1. a) Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında təsbit edilən qanunun əks təsirinə qadağa mütləq xarakterə malikdir və hüquqi dövlətinin və ciddi rəsmiləşdirmə vasitəsilə əsas hüquqların zamanət prinsipi funksiyasını yerinə yetirir.

b) Bu qadağa da həmçinin, əməlin törədilməsi zamanı və gələcəkdə qanunla nəzərdə tutulan məsuliyyəti istisna edən əsaslandırmanın tətbiq edilməsini tələb edir, əgər bu əsaslandırma cinayət işi üzrə icraat zamanı istisna edilərsə. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasını, eləcə də yazılmamış əsaslandırmaların gələcəkdə tətbiqinə etibar edilməsini necə və hansı ölçüdə müdafiə etdiyi, qəti şəkildə həll edilməyib.

2. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında təsbit edilən qanunun əks təsirinə ciddi qadağa hüquqi dövlət prinsipi baxımından öz əsaslandırılmasını, onlar demokratik və əsas hüquqlarla bağlı olan qanunvericilik orqanı tərəfindən qəbul edildikdə, cinayət qanunlarının yaratdıqları və etibar edilən xüsusi əsasda tapır.

3. Etibar üçün bu cür xüsusi əsas, dövlət hakimiyyəti xüsusilə ağır cinayət əməlləri ilə bağlı onların yazılı normalar çərçivəsinə sığmayaraq bu cür cinayət əməllərinin törədilməsinə çağırıdıklarını, bununla da beynəlxalq hüquqda tanınan insan hüquqlarının kobud şəkildə pozulmasına gətirib çıxardıqlarını əsas gətirərək məsuliyyəti

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

İstisna etdiyi hallarda mövcud olmur. Bu cür hallarda Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında nəzərdə tutulan etibarın ciddi qorunması halı tətbiq edilməməlidir.

İkinci Senatın 24 oktyabr 1996-cı il tarixli qərarı
– 2 BvR1851, 1853, 1875 и 1852/94 –

QƏRARIN HƏLLEDİCİ HİSSƏSİ

Konstitusiya şikayətləri təmin edilməmişdir.

ƏSASLAR

A.

Həll edilmələri üçün birləşdirilmiş konstitusiya şikayətləri Almaniya Demokratik Respublikasının (ADR) Milli Şurasının üzvlərinin, eləcə də Almaniyanın daxili sərhədində qaçaqların öldürülməsi ilə bağlı sərhəd qoşunları zabitanın cəzalandırılması məsələsinə toxunur.

I.

1. Konstitusiya şikayətləri 2 BvR1851, 1853 и 1875/94.

a) Dairə məhkəməsinin qərarı ilə 2-ci və 3-cü iddiaçı ölüm halına təhrikətməyə görə ittiham ediləblər; 2-ci iddiaçı yeddi il və altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilmiş; 3-cü iddiaçı isə beş il və altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdir. 1-ci iddiaçı ölüm hadisəsinə köməklik göstərdiyi üçün azadlıqdan məhrumətməyə dair digər hökmün verdiyi cəza nəzərə alınmaqla ümumilikdə, dörd il və altı ay müddətində azadlıqdan məhrum edilmişdir.

aa) Dairə məhkəməsi 2-ci iddiaçını 1971-ci ildən 1989-cu ilədək Almaniyanın daxili sərhədindən keçərək ADR-dən qaçmaq istəyən yeddi insanın qətlə yetirilməsində iştirak etdiyinə görə, 1-ci və 3-cü iddiaçını isə altı insanın qətlində iştiraklarına görə günahkar hesab etmişdir. Xüsusilə də, söhbət aşağıdakı hallardan gedir və bunlardan birincisi yalnız 2-ci iddiaçıya aiddir:

– 8 aprel 1971-ci il. Şvikershauzen qəsəbəsi (indiki Şmalkalden-Mayninqen rayonu) yaxınlığında 18 yaşlı S. minalı şahədən keçməyə

cəhd göstərəndə sapyor minasının üzərinə çıxmışdı. Nəticədə, sol davanı parçalanmışdır; buna baxmayaraq, o Almaniya Federativ Respublikasının ərazisinə gəlib çata bilmişdi. Burada, bir neçə əməliyyatdan sonra o aldığı yaralar nəticəsində 4 may 1971-ci il tarixdə vəfat etmişdir.

– 16 yanvar 1973-cü il. 26 yaşlı F. ADR ərazisində Blütlinqen qəsəbəsi (Lyuxov-Dannenberq rayonu) yaxınlığında orada quraşdırılmış SM-70 qəlpə təsirli minanın partlaması nəticəsində ağır xəsarət almışdır. Buna baxmayaraq, Almaniya Federativ Respublikası ərazisində gəlib çata bilmişdi. Burada o 17 yanvar 1973-cü ildə xəstəxanada aldığı yaralara görə vəfat etmişdir.

– 14 iyul 1974-cü il. 25 yaşlı F. Xoeqays/Xars qəsəbəsi yaxınlığında orada quraşdırılmış SM-70 qəlpə təsirli üç minanın partlaması nəticəsində ağır xəsarət almışdır. O çoxlu sayda qəlpə yarası almış və iyirmi dəqiqədən sonra ADR sərhədçiləri onu ayağından tutub dartaraq yaxınlıqdakı əraziyə gətirmişlər. Bundan sonra onu yük avtomobilinə qoymuşlar. Yolasalmağa qədər təxminən 20 dəqiqə keçmişdir. O yalnız hadisənin baş verməsindən təxminən iki saat sonra Verniqerod xəstəxanasına çatdırılmış və 15 iyul 1974-cü ildə aldığı yaraların nəticəsində vəfat etmişdir.

– 7 aprel 1980-ci il. 28 yaşlı B. Xalberştadt rayonunun Feltxaym icmasında quraşdırılmış SM-70 qəlpə təsirli minanın partlaması nəticəsində ağır xəsarətlər almışdır. Xalberştadt xəstəxanasında bir neçə əməliyyatdan sonra o 11 may 1980-ci ildə aldığı yaraların nəticəsində vəfat etmişdir.

– 22 mart 1984-cü il. 20 yaşlı M. Mülhauzen rayonunun Vende-hauzen qəsəbəsi yaxınlığında quraşdırılmış SM-70 qəlpə təsirli minanın partlaması nəticəsində ağır xəsarətlər almış və sərhədçilər tərəfindən ərazidən çıxarıldıqdan sonra yerində vəfat etmişdir. Çağırılan həkin ölüm faktını müəyyən etmişdir.

– 1 dekabr 1984-cü il. Saat 3:15. Berlində iki sərhədçi 20 yaşlı S.-yə dalbadal atəş açmış və güllələr onun kürəyinin yuxarı hissəsinə

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

dəymişdir. Xəsarət alana tibbi yardım göstərilməmişdir. Yalnız təxminən 5:15-də o Xalq polisi tərəfindən xəstəxanaya çatdırılmışdır. Bu vaxt müddətində onu qan aparmışdır. Ona operativ tibbi yardım göstərilseydi, o çox güman ki, sağ qalardı. “Atəş açanlara” təşəkkür elan edilmiş, yalnız hərbi sursatdan çox istifadə etdikləri üçün irad bildirilmişdir.

– 1989-cu il 5 fevraldan 6 fevrala keçən gecə iyirmi yaşlı Q. və həmyaşığı Q. Qərbi Berлиндə divarı aşmağa cəhd göstərmişlər. Bu zaman Q. sərhəddənin sinəsinə açdığı güllə nəticəsində ölümcül yaralanmış, həmyaşığı Q. də atəş nəticəsində yaralanmışdı. “Atəş açanlara” rəsmi təşəkkür elan edilmişdir.

bb) 1, 2 və 3-cü iddiaçı ADR-də partiya və dövlət aparatında vacib vəzifələr tutmuşlar və 1989-cu ilədək Milli müdafiə şurasının üzvü olmuşlar. 1-ci iddiaçı 1963-cü ildə Almaniyanın Sosial Həmrəylik Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin üzvü, və 1972-ci ildə isə Milli Müdafiə Şurasının üzvü olmuşdur. 2-ci iddiaçı 1957-ci ildə Milli xalq ordusunun Hərbi-hava qüvvələrinin rəisi və 1967-ci ildə Milli xalq ordusunun Baş Ştabının rəisi kimi Milli Müdafiə Şurasının üzvü olmuşdur. 3-cü iddiaçı 1971-ci ildə Milli Müdafiə Şurasına daxil olmuş və 1979-cu ildə Milli Müdafiə nazirinin müavini olmuşdur.

vv) Dairə məhkəməsinin 1, 2 və 3-cü iddiaçıya qarşı işdə müəyyən etdiyi kimi, milli müdafiə nazirinin bütün əsas əmrləri, eləcə də sərhəddə odlu silahdan atəş açılması ilə bağlı sərəncamları Milli Müdafiə Şurasının qərarlarına əsaslanırdı. [...]

ADR-in “silahlı qüvvələrinə” həmçinin Milli Müdafiə Şurasının komandanlığı altında sərhəd qoşunları da daxil idi.

qq) sərhəd qoşunlarının odlu silahların tətbiqi üzrə səlahiyyətləri 1968-ci ildən bəri, digərləri ilə yanaşı, Milli palata tərəfindən qəbul edilən və ADR-in qanunvericilik aktlarına dair Külliyyatda dərc edilən qanunlarla tənzimlənirdi. Bu, minaların və özüatan qurğuların quraşdırılması səlahiyyətinə aid deyildi. 1961-ci ildən

başlayaraq və xüsusilə də, 1971-ci ildən 1989-cu ilədək cinayətlərin törədildiyi müddətdə ən çoxu da Milli Müdafiə Şurasının müvafiq qərarları əsasında minaların və özüatan qurğuların köməkliliyi, eləcə də odlu silahlardan istifadə etməklə sərhəd tikililərinin qorunmasına aid çoxlu sayda əmr və vəzifə təlimatları qəbul edilmişdir.

[...] Alman milli polisinin öhdəlik və səlahiyyətləri haqqında Qanunun §17, 2-ci abzasına uyğun olaraq, odlu silahdan istifadəyə icazə verilirdi: “a) cinayətin birbaşa icrasının və davam etməsinin qarşısını almaqdan ötrü, bu cinayətlərə vəziyyətdən asılı olaraq aşağıdakılar daxildir:

– Almaniya Demokratik Respublikasının suverenliyinə, sülhə, insanlığa və insan hüquqlarına qarşı cinayət,

– Almaniya Demokratik Respublikasına qarşı cinayət,

– şəxsiyyətə qarşı cinayət,

– ictimai təhlükəsizliyə qarşı və ya dövlət quruluşu əleyhinə cinayət

– xüsusilə odlu silah və ya partlayıcı maddələrdən istifadə etməklə baş verə biləcək, yaxud törədilən digər cinayət;

b) qaçışın qarşısını almaq və ya aşağıdakı şəxsləri tutmaq üçün:

– cinayəti törətməkdə ciddi şəkildə şübhə altında olan, yaxud cinayəti törətdiklərinə görə saxlanılmış, yaxud həbs edilmiş;

– yüngül cinayət törətməkdə ciddi şəkildə şübhəli bilinən, yüngül cinayət törətdiklərinə görə saxlanılmış. həbs olunmuş, yaxud azadlıqdan məhrum edilmiş və əgər odlu silahdan, yaxud partlayışı maddələrdən istifadə ediləcəyini, yaxud saxlama, həbs etmə, mühafizə və ya nəzarətin yerinə yetirilməsi səlahiyyəti olan şəxslərə qarşı zorakılıq və ya fiziki güc tətbiq etməklə digər yolla qaçışın yerinə yetiriləcəyini güman etməyə əsas olarsa, yaxud birgə qaçış zamanı,

– azadlıqdan məhrum etmə cəzasının tətbiq edildiyi və cəzasını ciddi və ya ümumi rejimdə çəkən şəxslər;

b) güc tətbiq etməklə, cinayət törətməsi və ya yüngül cinayət törətməsi və ya bu cür əməllərə yardım etməsi ilə bağlı saxlanılmış,

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

həbs edilmiş və ya azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin azad edilməsinə cəhd göstərən şəxslərə qarşı”.

[...]

Bundan əlavə, ADR-in sərhəd zonalarında və ərazi sularında qaydalara dair 15 iyun 1972-ci il tarixli [...]Sərəncamında §62 aydın şəkildə göstərilmişdir ki, sərhəd qoşunları əsgərləri tərəfindən odlu silahlardan istifadə edilməsi müstəsna olaraq milli müdafiə nazirinin hərbi göstərişinə uyğun olaraq yolveriləndir. ADR-in dövlət sərhədi haqqında 1 may 1982-ci ildə qüvvəyə minmiş [...] 25 mart 1982-ci il tarixli Qanun IV bölmədə sərhəd qoşunlarının səlahiyyətlərini tənzimləmiş və odlu silahların tətbiqi ilə bağlı §27 aşağıdakıları nəzərdə tutmuşdur:

(2) Odlu silahların tətbiqinə cinayət əməli hesab olunan fəaliyyətin icrasının və ya davam etməsinin qarşısını almaqdan ötrü icazə verilir. Odlu silahın tətbiqinə həmçinin cinayət əməli törətdiyinə ciddi şübhənin olduğu şəxslərin saxlanması məqsədilə icazə verilir”.

[...]

B.

[...]

V.

Konstitusiyaya şikayətləri əsaslı deyillər.

[...]

I.

Xüsusilə də, 1-ci və 3-cü iddiaçının irəli sürdüyü şikayət əsassızdır və Əsas qanunun 25-ci maddəsi ilə qarşılıqlı əlaqəli olan 2-ci maddənin 1-ci abzasında (bax: BVerfGE77, 170 [232]) deyilən və əvvəllər yüksək dövlət qulluqlarında çalışmış və ADR-in konstitusiyaya orqanının üzvləri olmuş iddiaçıların təqibinin onların toxunulmazlığının davam etməsi səbəbindən ümumi beynəlxalq hüquq normalarını pozduğu fikri əsassızdır.

1. ADR beynəlxalq hüquq nöqtəyi-nəzərindən - Almaniya Federativ Respublikasından ayrı olmasına baxmayaraq beynəlxalq-

hüquqi dövlət (bax: BVerfGE36, 1 [22]) və müvafiq olaraq beynəlxalq hüququn subyekti kimi tanınmışdır. Buna görə də, ADR-lə bağlı Əsas qanunun 25-ci maddəsinə uyğun olaraq ona qarşı ümumən qəbul edilmiş beynəlxalq hüquqlar tətbiq edilə bilər. BVerfGE36, 1 [23 və s.]; 92,

277 [320]). Bu maddə altında xüsusilə də universal şəkildə fəaliyyət göstərən və ümumən qəbul edilmiş hüquqi prinsiplərin əlavə edildiyi beynəlxalq adətlər nəzərdə tutulur (bax: BVerfGE15, 25 [32 və s., 34 və s.]; 16, 27 [33]; 23, 288 [317]). Universal beynəlxalq adətlərin yaranması beynəlxalq hüquq normaları ilə birbaşa, yaxud dolaylı yolla bütün dövlətlərin birmənalı və qəti şəkildə razılaşmasını tələb etmir. Lakin, bu beynəlxalq adətlər bir çox dövlətlərin ümumi təcrübəsinə əsaslanmalıdır və bu təcrübələrin əsasında bu cür davranışın hüquqi baxımdan əsaslı olduğunu göstərir (bax: BVerfGE92, 277 [320]). İddiaçıların əsaslandıqları “dövlət hakimiyyətinin doktrina aktı” («act of state doctrine») İngilis-Amerika hüquqlarına söykənərək Əsas qanunun 25-ci maddəsinə görə beynəlxalq hüquq norması hesab edilə bilməz, çünki o istənilən halda o İngilis-Amerika hüquqi sistemindən kənar tanınmır [...]. Bundan əlavə, beynəlxalq hüquq ədəbiyyatında ümumən qəbul edilmiş mövqeyə uyğun olaraq toxunulmazlıq müvafiq şəxsin aid olduğu həmin dövlətin özünün mövcud olduğu müddətdən artıq qala bilməz [...]. 3-cü iddiaçının Əsas qanunun 25-ci maddəsinə istinad etməsi və ona qarşı cinayət işinin başlaması zamanı ADR-in beynəlxalq hüquq subyekti kimi suverenliyinin nəzərə alınmaması fikri özü düzgün deyil.

[...]

Əsas qanunun 25-ci maddəsi pozulmayıb.

İddiaçılar hesab edirlər ki, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasının norması ilk əvvəl ona görə pozulub ki, cinayət işləri üzrə məhkəmələr onlara ADR-in dövlət sərhədinə dair normativ hüquqi aktlardan irəli gələn, dövlət təcrübəsində şərh edilən və tətbiq edilən və məsuliyyəti istisna edən əsaslara istinad etmək hüquqlarını təmin etməmişlər.

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

Bundan əlavə, 1, 2 və 3-cü iddiaçı onların hüquqları Əsas qanunun 103-cü maddəsinə uyğun olaraq da pozulmuşdur, çünki Almaniya Federativ Respublikasının hüquqlarını tətbiq edən zaman onlar cinayətlərin dolaylı icraçıları kimi ittiham olunmuşlar.

Hər iki şikayət əsassızdır.

1. a) Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-cü abzası hüquqi dövlət prinsiplərini özündə əks etdirir (BVerfGE78, 374 [382]). Bu prinsip hüquqlarla müdafiə olunan azadlığı onunla əsaslandırır ki, bu cür azadlıq hüquqi müəyyənlikdən ibarətdir və dövlət hakimiyyətini qanunla əlaqələndirir və etibarlı müdafiə edir. Hüquqi dövlət prinsiplərinə Əsas qanunun aparıcı ideyalarından biri qismində həmçinin maddi ədalət tələbi daxildir (bax: BVerfGE45, 187 [246]). Cinayət hüquqi sahəsində hüquqi dövlət prinsipləri ilə bağlı olan bu tapşırıqlar günah olmadan cəzanın tətbiq edilməməsi prinsipində ifadə olunur. Bu prinsip həmçinin insanın ləyaqətinin və müstəqil məsuliyyətinin konstitution müdafiəsində də köklərə malikdir və onlar Əsas qanunun 1-ci maddəsinin 1-ci abzasında və 2-ci maddəsinin 1-ci abzasında nəzərdə tutulmuşdur və qanunvericilik orqanı cinayət hüququnu yaradan zaman onları nəzərə almalıdır (BVerfGE25, 269 [284 və s.]). Bu prinsip həm də Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında da əks olunur (bax: BVerfGE20, 323 [331]; 25, 269 [285]). Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası bu məqsədləri onunla təmin edir ki, o əmələ görə cəzaya yalnız cinayətin törədildiyi an onun cəzalandırılması qanunla müəyyən edilən kifayət qədər əsaslara malik olduğu təqdirdə, faktiki tərkibin əsaslandırılması şəklinə yol verilir. Bundan əlavə, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası cinayətin törədildiyi an qanunla nəzərdə tutulduğuna nisbətən daha ciddi cəzadan qoruyur. Hüquqi müəyyənlik və ədalət maraqları üzrə Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası dövlətin şəxsiyyət hüququnun özünün ciddi şəkildə müdaxilə edə biləcəyi cinayət hüququ sahəsində yalnız qanunvericilik orqanının cinayət cəzasının tətbiq edilə biləcəyi hüquqi rifahların pozulmasını müəyyən edə biləcəyinə

zəmanət verir. Bu öz əksini Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında tapır və hüquqi dövlət prinsipindən çıxış edərək qanunla bağlılığın ciddi parlament şərtlərindənk gücləndirildiyi göstərilir (bax: BVerfGE71, 108 [114]; 78, 374 [382]; tutarlı məhkəmə təcrübəsi). Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası vətəndaşlar üçün dövlətin yalnız cinayət təqibi baxımından cəzalandırılmalı olan əməlləri təqib edəcəyi və bu təqib üçün qanunvericilik orqanı qanun vasitəsilə əməlin törədildiyi anda cəza və cəza ölçüsünü müəyyən etdiyi kimi etibar yaradır. Vətəndaş bununla da, müstəqil şəkildə öz davranışına nəzarət etməyə çalışır və cəzalandırılma biləcəklərə yol verməməyə səy göstərir. Cinayət qanunun əks tətbiqinə aid olan bu qadağa absolyut xüsusiyyətə malikdir (bax: BVerfGE30, 367 [385]). Bu qadağa hüquqi dövlət prinsipinə və əsas hüquqlara ciddi rəsmiləşdirmə vasitəsilə zəmanət funksiyasını yerinə yetirir. Bu, hüquqi dövlətin xarakterik xüsusiyyətidir [...].

b) Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası cinayəti törətmiş şəxsə qarşı qeyri-hüquqi hərəkətlərin sonradan dəyişdirilməsini müdafiə edir (BVerfGE46, 188 [193]). Buna görə də, o həmçinin əməlin törədilməsi zamanı qanunla nəzərdə tutulmuş və sonradan, bu cür əsaslandırma cinayət işinin icraatı zamanı istisna edilərsə, məsuliyyəti istisna edən əsasların tətbiq edilməsini tələb edir. Bununla belə, məsuliyyəti istisna edən əsaslarla bağlı – cinayət tərkibindən və cinayət-hüquqi normaların sanksiyalarından fərqli olaraq, qanunla bağlı ciddi şərtlər irəli sürülmür. Məsuliyyətdən azad etməyə dair cinayət-hüquqi əsaslar həmçinin hüquqi adətlər və ya məhkəmə təcrübəsi əsasında fəaliyyət göstərə bilərlər. Əgər yazılmamış, məsuliyyətdən azad edən və cinayət əməli törədilən zaman qəbul edilmiş əsaslar sonradan tətbiq edilməzsə, onda belə bir sual meydana çıxır: Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası yazılmamış, məsuliyyətdən azad edən əsasların sonradan tətbiqi ilə bağlı etibar bu cür müdafiə edirmi və hansı ölçüdə müdafiə edir. Bu sual burada ümumi həlli tələb etmir. Çünki, nəzərdən keçirilən halda məsuliyyəti istisna edən əsas, qismən

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

normativ baxımdan tənzimlənən, qismən də dövlət sərəncamlarına və təcrübəsinə əsaslanan zaman, Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında nəzərdə tutulduğu kimi, konstitusiyaya əsasında qanunun əks təsirini tamamilə qadağan edilməsini məhdudlaşdırmağa icazə verir.

aa) Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzası standart hal kimi vəziyyəti əməlin törədildiyi və onun əsasında Almaniya Federativ Respublikasının maddi cinayət hüququnun tətbiq edilməsi sahəsində Əsas qanuna əsaslanaraq hökm çıxarıldığı kimi qiymətləndirir.

Demokratiya şəraitində, hakimiyyətin bölüşdürülməsi, əsas hüquqlara əməl edilməsi öhdəlikləri və bununla da, prinsip baxımından maddi ədalət tələblərinə cavab verən şəraitdə yaranmış cinayət hüququnun bu standart halı hüquqi dövlətin müvafiq prinsipinə uyğun olan və Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında verilən etibarın ciddi müdafiəsinə əsas yaradır.

bb) Bu, Almaniyanın birləşməsi nəticəsində məhdudiyətlərlə qüvvədə qalır [...] və qanunvericilik səviyyəsində müəyyən edilir ki, keçmiş ADR-də törədilmiş cinayətin hüquqi qiymətləndirilməsi ADR-in cinayət hüquqları əsasında yerinə yetirilməlidir. Bu qayda Almaniya Federativ Respublikasının ADR ərazisində törədilmiş cinayət üzrə ədalət mühakiməsini öz üzərinə götürməsi nəticəsində baş verir. Bu qayda özü-özlüyündə Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasına uyğun gəlir, çünki keçmiş ADR vətəndaşları törətdikləri cinayət əməllərinə görə cinayət əməlinin törədilməsi an qüvvədə olmuş cinayət hüququna uyğun olaraq ittiham olunurlar və Almaniya Federativ Respublikasında hökm oxunan zaman qüvvədə olan cinayət hüququ əgər o daha yüngül olduqda, tətbiq edilir. Lakin, Almaniya Federativ Respublikasının nə demokratiya prinsiplərinə, nə də hakimiyyətin bölüşdürülməsi prinsiplərinə, əsas hüquqlara əməl etməyən dövlət hüquqları əsasında cinayət təqibini yerinə yetirməli olduğu bu cür hüquqi vəziyyət Əsas qanundan irəli gələn hüquqi dövlətin ayrılmaz tələbləri arasında ziddiyyətə və Əsas qa-

nunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasına uyğun olaraq qanunun əks təsirinin tamamilə qadağan edilməsinə gətirib çıxara bilər. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasına uyğun olaraq əks təsirin ciddi şəkildə qadağan edilməsi, yuxarıda göstəriləni kimi, hüquqi dövlət prinsipi baxımından öz əsaslandırmasını cinayət qanunları üçün xarakterik olan etibarda tapır, əgər onlar əsas hüquqlarla bağlı olan demokratik qanunvericilik orqanı tərəfindən dərc ediləblərsə. Etibar üçün bu cür xüsusi əsaslandırma, əgər digər dövlət xüsusilə ağır cinayət əməllərinə görə cinayətin normativ tərkibini müəyyən etmiş olsa belə, lakin bu zaman, məsuliyyəti istisna edən əsaslandırma vasitəsilə bəzi sahələrdə cəzalandırmanı istisna etdikdə, bu dövlət yazılı normalar çərçivəsində bu cür cinayətlərin törədilməsinə sövq edən, onlara zəmin yaradan və bununla da, beynəlxalq hüquqda tanınan insan hüquqlarının kobud şəkildə pozan kimi nəzərə alınır. Bununla da, dövlət hakimiyyəti orqanı olduqca ciddi şəkildə hüququn dövlət səviyyəsində pozulmuş və bu hal, buna görə məsuliyyət daşıyan dövlət hakimiyyətinin faktiki mövcud olduğu vaxtdək davam edir.

Bu, tamamilə xüsusi halda həm də özünə qəbul edilmiş insan hüquqlarına dair beynəlxalq hüquqlara riayət edilməsini daxil edən maddi ədalət prinsipi bu cür məsuliyyəti istisna edən əsasların tətbiqini qadağan edir. Əsas qanunun 103-cü maddəsinin 2-ci abzasında nəzərdə tutulan etibarın ciddi müdafiəsi bu halda tətbiq edilməməlidir. Əks təqdirdə, Almaniya Federativ Respublikasının cinayət ədalət mühakiməsi hüquqi dövlət prinsipinə zidd olardı. Hazırda Almaniya Federativ Respublikasının cinayət yurisdiksiyasında olan vətəndaş bu cür məsuliyyəti istisna edən əsaslandırmaya istinad etmək hüququndan məhrum edilir; yerdə qalan hallarda isə zəmanət verilən etibar vətəndaşın əməli törədən zaman qüvvədə olan qanunla müəyyən edilən cəzanın çəkilməsinə aid edilir.

vv) Almaniya Federativ Respublikası üçün buna bənzər ziddiyyətli hallar əvvəllər, nasist cinayətlərinin qiymətləndirilməsi zamanı baş vermişdir.

(1) [...]

(2) Federal Konstitusiyaya məhkəməsi daha öncə “qanuni hüquqa qarşı əməllər” problemi ilə yalnız cinayət hüququ sahəsindən kənar məşğul olmuşdur. O belə bir şeyi nəzərə alırdı ki, pozitiv hüquq və ədalət arasında həll edilməsi mümkün olmayan ziddiyyət mövcud olduqda, hüquqi müəyyənlik prinsipi maddi ədalətə nisbətən daha az qüvvəyə malik ola bilər. Bununla bağlı o Qustav Radbruxun dəlillərinə [...], xüsusilə də Radbrux Formulası adlanan dəlillərə istinad edirdi (bax: BVerfGE3, 225 [232 və s.]; 6, 132 [198 və s.]; 6, 389 [414 və s.]). Bu zaman məhkəmə dəfələrlə qeyd etmişdir ki, pozitiv hüququn etibarsızlığı yalnız müstəsna hallara məhdudlaşmalıdır, adi qeyri-ədalətli qanunvericilik isə ona xas element vasitəsilə hüquqi qüvvəyə malik olur və bununla da, hüquqi müəyyənlik yarada bilər (bax. BVerfGE6, 132 [199]; 6, 389 [414 və s.]). Bununla belə, nasistlərin hakimiyyəti zamanı qanunvericilik orqanının ciddi hüquq pozuntularına yol verə bildiyi sübuta yetirilmişdir (bax: BVerfGE3, 225 [232]; 23, 98 [106]), və buna görə də, bu cür normalar elə lap əvvəldən, ədalət prinsipi ilə ziddiyyət təşkil etdiyi nəzərə alınaraq tətbiq edilməlidir (bax: BVerfGE23, 98 [106]; 54, 53 [67 və sairə]).

12. Mübahisələndirilən qərarlar konstitution-hüquqi miqyasına görə 1-ci cümlədə verilənlərə uyğun gəlir.

a) Federal Ali məhkəmə öz məhkəmə təcrübəsini ADR-də Almaniyaya sosial vahid partiyasının hakimiyyəti dövründə hökumətin cinayət əməllərini qiymətləndirən zaman əldə etmişdir (bax: Federal Ali məhkəmənin cinayət işləri üzrə rəsmi qərarlar toplusu (BGHSt) 39, 1 [15 və s.]; 39, 168 [183 və s.]; 40, 218 [232]; 40,241 [244 və s.]). Bu məhkəmə təcrübəsi həm də mübahisələndirilən qərarların əsasında da mövcuddur. Bu təcrübəyə əsasən, məsuliyyəti istisna edən əsaslandırma silahsız və ümumən qəbul edilmiş hüquqi rifaha təhlükə yaratmadan sadəcə Almaniyanın daxili sərhədini keçməkdən başqa heç nə istəməyən insanların qəsdən öldürülməsi ilə bağlı olduqda tətbiq edilməməlidir. Sərhədin keçilməsinə qadağanı insan hüquqlarından yüksək tutan bu cür məsuliyyəti istisna edən

əsaslandırma ədalətin elementar tələblərinin və beynəlxalq hüquqlarla qorunan insan hüquqlarının aydın şəkildə və həll edilməsi mümkün olmayan pozulmasının bariz nümunəsidir. Bu pozuntu o qədər ağır xüsusiyyətə malikdir ki, o bütün bəşəriyyət üçün ümumi olan və insan həyatı və insan ləyaqəti ilə bağlı olan hüquqi mülahizələrin tam əksinədir. Bu cür halda, pozitiv hüquq ədalət qarşısında geri çəkilməlidir.

[...]

b) Bu cür qiymətləndirmə Əsas qanuna uyğun gəlir. O həmçinin Federal Konstitusiya məhkəməsinin ADR və AFR arasında münasibətlərin əsasına dair Müqavilə ilə bağlı 31 iyul 1973-cü il tarixli qərarı ilə təsdiq olunur. Bu qərarla müəyyən edilir ki, ADR-in Almaniyanın daxili sərhədində törətdiyi əmək insanlığına ziddir və divarın çəkilməsi, tikanlı məftillərin quraşdırılması, “ölüm zolağının” çəkilməsi və atış açmağa əmrin verilməsi ADR-in üzərinə götürdüyü müqavilə öhdəliklərinə uyğun gəlmir (bax: BVerfGE36, 1 [35]).

c) Dövlət təcrübəsində mövcud olan məsuliyyəti istisna edən əsaslandırmanın təmin edilməməsinə qarşı irəli sürülən iddia gəldikdə isə, bu iddia “sərhəd pozucularının” dövlət hüquqlarını fəvqəladə şəkildə pozduqlarına görə öldürülməsi ilə bağlı təmin edilə bilməz. İdiaçılar yaşamaq və sərbəst hərəkət etmək hüququna mülki və siyasi hüquqlara dair Beynəlxalq paktın müddəalarına uyğun olaraq qeyd-şərtsiz zəmanət verildiyinə qarşı faktı təqdim edə bilmirlər; həmçinin qərbin demokratik hüquqi dövlətləri öz qanunvericiliklərində odlu silahlardan istifadəni müəyyən hallarda, xüsusilə də, cinayətkarların təqib edilməsi və saxlanması zamanı nəzərdə tuturlar. Baxmayaraq ki, Almaniyanın daxili sərhədində odlu silahlardan istifadə edilməsinin tənzimlənməsi qaydaları ADR qanunvericiliyində mətn şəklində Almaniya Federativ Respublikasının qaydalarına uyğun gəlirdi. Lakin, mübahisələndirilən qərarlarda göstərilən faktlar belə bir nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, qanunvericiliyin müddəalarının arxasında odlu silahların tətbiqini

Dördüncü hissə. Ədalət mühakiməsi və əsas hüquqlar

məhdudlaşdırmayan əmrlər və sərəhədin keçilməsinin digər vasitələrlə qarşısını almaq mümkün olmadıqda, Milli müdafiə şurasının sərəhədi keçən insanları “məhv etmək” göstərişinə əməl edən sərəhəd qoşunları əsgərlərinin əməlləri durmuşdur. Ayrı-ayrı insanın yaşamaq hüququnun dövlətin sərəhəd rejiminin pozulmasının qarşısının alınması maraqlarına tabe edilməsi yazılı hüquqların siyasi maraqların tələblərinə qurban verilməsinə gətirib çıxarmışdır. Bu, maddi baxımdan, xüsusilə ağır hüquq pozuntusu olmuşdur.

[...]

**ALMANİYA FEDERAL KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİNİN SEÇİLMİŞ QƏRARLARI**

BAKI - 2018

“Kamran - U” istehsalat-kommersiya şirkəti
Ünvan: Bakı şəhəri, Y.V.Çəmənzəminli küç, 10
Tel/Fax: (+994) 50 347 77 16

Ofset üsulu ilə çap edilmişdir.
Formatı 84×108 1/16.
Şərti çap vərəqi 12,25. Tirajı 500.